

Heli Katajamäki
**Tekijän
identiteetti
talous-
sanomalehtien
pääkirjoituksissa**

Pääkirjoitustoimittajan sosiaalisesta roolista tuotettu,
teksteistä tulkittu

ACTA WASAENSIA 411

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

VÄITÖSKIRJA

*joka Vaasan yliopiston markkinoinnin ja viestinnän yksikön suostumuksella
esitetään julkisesti tarkastettavaksi Tervahovin Kurtén-auditoriossa (C203)
lauantaina 17. marraskuuta 2018, kello 12.*

Esitarkastajat Dosentti, FT Pekka Pälli
Aalto-yliopisto,
Kauppakorkeakoulu/Johtamisen laitos
PL 21210
00076 AALTO

Dosentti, FT Anna Solin
Helsingin yliopisto,
Kielten osasto
PL 24
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Julkaisija Vaasan yliopisto	Julkaisupäivämäärä Marraskuu 2018	
Tekijä(t) Heli Katajamäki	Julkaisun tyyppi Artikkeliväitöskirja	
OrcID orcid.org/ 0000-0003-3235-4025	Julkaisusarjan nimi, osan numero Acta Wasaensia, 411	
Yhteystiedot Vaasan yliopisto Markkinoinnin ja viestinnän yksikkö PL 700 FI-65101 VAASA	ISBN 978-952-476-832-0 (painettu) 978-952-476-833-7 (verkkojulkaisu)	
	URN:ISBN: 978-952-476-833-7	
	ISSN 0355-2667 (Acta Wasaensia 411, painettu) 2323-9123 (Acta Wasaensia 411, verkkoaineisto)	
	Sivumäärä 258	Kieli Suomi, englanti
Julkaisun nimike Tekijän identiteetti taloussanomalehtien pääkirjoituksissa: Pääkirjoitustoimittajan sosiaalisesta roolista tuotettu, teksteistä tulkittu		
Tiivistelmä <p>Tutkimuksessa tarkastellaan <i>Kaupparehden</i> ja <i>Taloussanomien</i> pääkirjoituksia tekstilajina ja talousjournalistisen diskurssiyhteisön sosiaalisen vuorovaikutuksen välineinä. Tavoitteena on kuvata, millainen on pääkirjoitustoimittajien sosiaalinen rooli, millainen on pääkirjoituksista tulkittava tekijän identiteetti, sekä keskusteluttaa sosiaalisen roolin ja tekijän identiteetin kuvauksia keskenään. Aineistona on kolmen kokeneen pääkirjoitustoimittajan haastattelut ja 32 kehityskulkua kuvaavaa pääkirjoitusta <i>Kaupparehdestä</i> ja <i>Taloussanomista</i> syyskuulta 2001, 2005 ja 2015. Sosiaalisen roolin kuvaus pohjautuu pääkirjoitustoimittajien haastattelupuheen diskurssianalyysiin, ja tekijän identiteettiä tarkastellaan analysoimalla pääkirjoitusten merkityksiä ilmaisu- ja sanatasolla. Pääkirjoitustoimittajan sosiaalisen roolin ja pääkirjoitusten ideologisten taustaoletusten analysoinnin lähtökohtina toimivat ammattikielentutkimuksen tekstilajiteoria ja kriittinen diskurssianalyysi. Tekijän identiteettiä puolestaan tarkastellaan interpersonaalisisesta näkökulmasta suhtautumisen teorian kautta. Tarkastelu kohdistuu eksplisiittisesti tai vihjaavasti tuotettuun subjektiivisuuteen eli suhtautumisen merkityksiin, joilla tuotetaan käsitys tekijästä. Suhtautumisen merkitysten analyysit tuottavat kokonaiskuvan kehitystekstien tekijän identiteetistä.</p> <p>Tutkimuksen tulokset osoittavat, että kehitystekstien tekijän identiteettiä voi kuvailla kommentoijan ääneksi, joka näyttää vahvistuvan ajan kuluessa. Tekijän identiteetiksi kehitysteksteissä rakentuu varma arvotusten selittäjä, mutta myös asiantunteva spekuloiija. Arvottajana tekijä keskittyy arvottamaan asioita enemmän kuin ihmisiä. Arvottaessaan tekijä identifioituu samanaikaisesti eri ideologioiden puolestapuhujaksi. Ideologiat ovat talouden kasvua, globalisaatiota, liiketoimintaa, uusliberalismia, länsimaista turvallisuutta ja protektionismia puoltavia. Tekstin tuottajien näkemyksissä nousee jossain määrin esille samantyyppisiä asioita kuin tekstianalyysien tuloksissa: tekstin tuottajat esimerkiksi kuvaavat yhdeksi tekstilajin viestinnän tarkoitukseksi kehityskulkujen selittäminen.</p>		
Asiasanat tekstilajiteoria, kriittinen diskurssianalyysi, suhtautumisen teoria, talousjournalistinen diskurssi, pääkirjoitus, tekstilaji, tekijän identiteetti, sosiaalinen rooli, subjektiivisuus		

Publisher Vaasan yliopisto	Date of publication November 2018	
Author(s) Heli Katajamäki	Type of publication Doctoral thesis by publication	
OrcID orcid.org/0000-0003-3235-4025	Name and number of series Acta Wasaensia, 411	
Contact information University of Vaasa School of Marketing and Communication P.O. Box 700 FI-65101 Vaasa Finland	ISBN 978-952-476-832-0 (print) 978-952-476-833-7 (online)	
	URN:ISBN: 978-952-476-833-7	
	ISSN 0355-2667 (Acta Wasaensia 411, print) 2323-9123 (Acta Wasaensia 411, online)	
	Number of pages 258	Language Finnish, English
Title of publication Authorial Identity in the Editorials of Business Journalism: Produced through the Social Role of Editorial Writers, Interpreted through Texts		
Abstract The study focuses on the editorials of two Finnish business newspapers, <i>Kaup-palehti</i> and <i>Taloussanommat</i> , as text genres and tools of interaction within the discourse community of economic journalism. The purpose is to explore the social role of the editorial writers and the authorial identity constructed in the editorials. The material consists of three interviews with editorial writers and 32 editorials describing processes of economic or economic-political development (named editorials of development) from the two newspapers in the month of September in 2001, 2005, and 2015. The description of the editors' social role derives from the discourse analysis of the interviews, and the descriptions of their authorial identity from the analysis of meaning on the level of linguistic devices. The study is set in the theoretical framework of Genre theory and Critical Discourse Analysis, using them to explore the editors' social role and the ideological assumptions underlying the editorials, while the Appraisal Theory framework forms the basis of exploration of the authorial identity from the perspective of interpersonal positioning. The analysis focuses on the explicit and provoked linguistic devices used to express Engagement, Negotiation (Directives) and Attitude (Affect, Judgement and Appreciation), thus constructing the author. The results of the study suggest that the authorial identity of this sub-genre of <i>editorials of development</i> may be described as 'commentator voice', which appears stronger with time. The authorial identity is constructed from that of a confident interpreter of values and that of an expert allowed to make suppositions (meanings of Entertain). Evaluative stance predominantly appears in the form of Appreciation of events and objects, not people. The ideologies supported by the authorial identity were found to be the ideals of economic growth, globalism, stakeholder value, neoliberalism, the security of western countries and protectionism. In the interviews, the editors mention issues which resemble the results of textual analysis. For instance, they define the communicative purpose of editorials as the task of claiming that economic development is going on and as explaining it to the readers. This coincides well with the definition of the subgenre of <i>editorials of development</i> used in this thesis.		
Keywords genre theory, critical discourse analysis, appraisal theory, business journalism, editorial, genre, authorial identity, social role, subjectivity		

ESIPUHE

Istun ja kirjoitan kotimme katon alla lämmöstä nauttien ja mennyttä projektia miettien. Kielessä ja sen käytössä riittää haastetta niin viestijälle kuin tutkijalle. Viestijän olisi hyvä saada sanottavansa napakasti ja selkeästi. Tutkijan olisi vältettävä sortumasta näköharhoihin tai ylipäänsä harharetkiin. Niitä on tullut tehtyä mutta moni niistäkin on ollut antoisa. Ohjaajani on pidellyt ohjaksista kiinni irti päästämättä, vankkumattomasti uskoen perille pääsemiseeni.

Väitösprojektini alkuvuosina tein töitä apurahatutkijana. Kiitän saamastani tuesta *Suomen kulttuurirahaston Etelä-Pohjanmaan rahastoa*, *Vaasan kauppakamariosastoa*, *Kauppias Gustaf Svanljungin lahjoitusrahaston säätiötä*, *Paulon säätiötä*, *Suomalaista Konkordia-liittoa* ja *Vaasan yliopistosäätiötä*. Lähes vuoden työskentelin *Langnetin* tutkijana. Kiitän kaikkia tukijoita saamastani tuesta. Ilman näitä vuosia ei tätäkään työtä olisi syntynyt.

Kiitos ohjaajalleni Vaasan yliopiston soveltavan kielitieteen professori **Merja Koskelalle** tämän ja kaikkien muidenkin projektieni sinnikkäästä tukemisesta; tuhansien sivujen lukemisesta ja kommentoimisesta ja satoiin viesteihin ja kyselyihin vastaamisesta. Tuhannet kiitokset kaikille tekstejäni lukeneille ja kommentoineille lukijoille, erityisesti väitöskirjani esitarkastajille FT, dos. **Pekka Pällille** (Aalto-yliopisto) ja FT, dos. **Anna Solinille** (Helsingin yliopisto). Ohjaajani ja esitarkastajien kommenttien lisäksi työtäni ovat vieneet eteenpäin erityisesti artikkeleideni toimittajien ja vertaisarvioijien kommentit. Prof. **Tarmo Malmbergilta** sain monisivuisen palautteen artikkelistani, joka julkaistiin hänen kunniaakseen kirjoitetussa juhla kirjassa. En keksi mitään tutkijalle sen arvokkaampaa kuin teksteistä saatu tarkka, ajatuksia ja tekstiä eteenpäin vievä palaute. Erityiskiitos myös kaikille Kauppalehden ja Taloussanomien pääkirjoitustoimittajille, jotka suostuivat haastateltavakseni. Olette antaneet minulle paljon ajateltavaa! Väitöskirjani englanninkielisen tiivistelmän tarkastamisesta kiitän FT **Maj-Britt Höglundia**, jonka kysymys lisensiaatintutkielmani tarkastustilaisuudessa syksyllä 2004 johdatti minut tutustumaan suhtautumisen teoriaan.

Kiitän myös kaikkia Vaasan yliopiston viestintätieteiden ja kielten oppiaineiden kanssatutkijoita keskusteluista. Tällä tiellä en olisi, ellen Vaasan yliopiston nyky-suomen opiskelijana olisi jo alusta asti ollut kiinnostunut viestintätieteiden oppiaineesta. Viimeistään vuonna 1996 prof. **Anita Nuoposen** *Tekstilinguistiikka ja pragmatiikka* -kursilla kiinnostuin erityisesti varauksellisuuden ja kohteliaisuuden ilmiöistä, joihin pro gradu -tutkielmani keskittyi – kohteena tietenkin sa-

nomalehtien pääkirjoitukset! Nykyisessä työpaikassani *Vaasan yliopiston kieli-keskus Linginnossa* on mukava työskennellä paitsi innostavien työkavereiden takia myös siksi, että opettaessani pystyn hyödyntämään oppimaani ja tutkimiseen suhtaudutaan myönteisesti.

Äidilleni ja isälleni haluan sanoa kiitoksen siitä tuesta, mistä olen elämäni saanut nauttia. Toivon, että pystyn antamaan omille lapsilleni Milalle, Miskalle ja Metelle yhtä vankkumatonta tukea juuri sitä kohti, mihin he sitten ovatkin menossa – kunhan se on edes jotain puolijärkevää! Miehelleni Arille haluan sanoa erityisesti kiitoksen siitä, että olet minua kuunnellut, kun olen sitä eniten tarvinnut. Myös Arin perhe on ollut aina tarvittaessa tukenamme, kiitos siitä. Harmi etten ehtinyt väitellä, kun mummani ja vaarini vielä olivat elossa. Mutta toisaalta vietimme yhdessä lukuisia tärkeitä arkipäiviä, nimipäiviä, syntymäpäiviä, perhejuhlia ja valmistujaisia, joita muistella.

Tämä matka on ollut tekemisen arvoinen. Kun projekti on etappinsa ohittanut ja saapuu satamaan, vuorossa on maihin astuminen. Kaikki solmut on avattu, kädet ovat vapaat ja matka on muisto kansitettu. Kotona on hyvä olla, sillä siellä sydämeni on.

Isonkyrön Kylkkälän kylässä 17.9.2018

Heli Katajamäki

.

Sisältö

ESIPUHE	VII
1 JOHDANTO	1
1.1 Tavoite ja tutkimuskysymykset	3
1.2 Tutkimuksen asettaminen tutkimuskenttään.....	8
1.3 Tutkimuskohde, tutkimuksen artikkelit ja aineisto	12
1.3.1 Haastatteluaineisto	14
1.3.2 Tekstiaineisto	16
1.4 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat.....	19
1.5 Aikaisempi tutkimus	22
2 TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	25
2.1 Diskurssi, diskurssiyhteisö ja diskurssikäytännöt.....	25
2.2 Diskurssiyhteisössä jaetut sosiokulttuuriset käytännöt	27
2.3 Tekijän sosiaalinen rooli diskurssiyhteisössä	31
2.4 Tekijän identiteetin analyysin lähtökohtia	35
2.4.1 Kielenkäyttö tarkoitushakuisena toimintana	37
2.4.2 Suhtautumisen systeemi – sävyn rekisteri	39
2.4.2.1 Sitoutumisen osasysteemi.....	43
2.4.2.2 Asenteen osasysteemi	46
2.4.2.2.1 Tunnearvottaminen.....	47
2.4.2.2.2 Ihmisarvottaminen.....	48
2.4.2.2.3 Asia-arvottaminen.....	49
2.4.2.2.4 Eksplisiittinen ja implisiittinen arvottaminen	50
2.4.3 Kielenkäyttö kontekstissaan	55
2.5 Sosiaalinen rooli ja tekijän identiteetti ideologisesta näkökulmasta.....	59
3 ARTIKKELEIDEN TULOKSET.....	63
3.1 Representaatioita taloussanomalehtien pääkirjoitustoimittajien sosiaalisesta roolista	66
3.2 Tekijän sitoutumista ilmaisevilla spekulioivilla merkityksillä tuotettu tekijän identiteetti.....	68
3.3 Pääkirjoituskurssissa tuotettujen merkitysten ideologiset taustaoletukset.....	70
3.4 Tekijän suhtautumista ilmaisevilla ohjeistuksilla ja eksplisiittisillä arvottavilla merkityksillä tuotettu tekijän identiteetti.....	72
3.5 Tekijän suhtautumista ilmaisevilla sanastollisilla metaforilla tuotettu tekijän identiteetti.....	76
4 TULOSTEN KOONTIA JA POHDINTAA	78
4.1 Kehitysteksteihin rakentuva tekijän identiteetti.....	78
4.2 Tekstianalyysien tulokset ideologian näkökulmasta	83
4.3 Tekstianalyysien menetelmällinen kehittäminen, rajaukset ja jatkotutkimusehdotukset.....	87

4.4	Yhteydet sosiaalisen roolin ja tekstien merkitysten välillä	92
4.4.1	Haastattelupuheen rajaukset	92
4.4.2	Tekstilajitieto kielestä, viestinnän tarkoituksista ja lukijoista suhteessa tekstianalyysien tuloksiin	95
4.4.3	Tekstilajitieto näkemysten ja ideologian tuottamisesta teksteihin suhteessa tekstianalyysien tuloksiin	98
4.5	Lopuksi	102
LÄHTEET		107
HAASTATTELUAINEISTO		125
LIITTEET		126
	Liite 1. Kauppalehden pääkirjoitus Japani sukeltaa syväälle (KL04092001) ja siinä tuotetut arvottavat ja ohjeistavat merkitykset	126
	Liite 2. Aineiston (2001, 2005, 2015) aiheet aihepiireittäin	127
	Liite 3. Aineistossa (2001, 2005) esiintyvät sitoutumisen merkitysten määrät luokiteltuna ja teksteittäin	128
	Liite 4. Aineiston (2001, 2005) sitoutumisen luokittelut, kielellisiä keinoja ja aineistoesimerkkejä	129
	Liite 5. Aineistossa (2001, 2005) esiintyvät sitoutumiset tyypeittäin	131
	Liite 6. Aineiston (2001, 2005) ideologiset näkökulmat ja arvottavat merkitykset	132
	Liite 7. Aineistossa (2001, 2005, 2015) tuotetut eksplisiittiset ja vihjaavat arvottavat merkitykset eli ohjeistukset ja sanastolliset metaforat (käännöksineen)	133
	Liite 8. Pääkirjoitustoimittajien haastatteluissa (2017) käytetty tulosten havainnollistus	134
ARTIKKELIT		135

Kuviot

Kuvio 1.	Työn teoreettiset lähtökohdat ja pääkäsitteet	11
Kuvio 2.	Tutkimuksen artikkelit	13
Kuvio 3.	Taloussanomalehden pääkirjoitus osana käytäntöjä tekstin tuottamisen näkökulmasta.....	30
Kuvio 4.	Diskurssiyhteisössä omaksuttu pääkirjoitustoimittajan sosiaalinen rooli suhteessa tekstiin ja lukijaan.....	32
Kuvio 5.	Kehitystekstien analyysissä sovelletut suhtautumisen teorian osasysteemit ja merkitysluokat.....	42
Kuvio 6.	Eksplisiittisesti arvottavien merkitysten määrittely merkitys- ja muotonäkökulmasta.....	52
Kuvio 7.	Kielen merkitystaso kontekstissaan	56
Kuvio 8.	Tutkimuksen artikkeleiden aineistot, teoriataustat ja menetelmät.....	64
Kuvio 9.	Tutkimuksen keskeiset tulokset.	65

Taulukot

Taulukko 1.	Sävyn rekisterin tasoja (Martin & White 2005: 35).....	40
Taulukko 2.	Liukuma systeemistä merkitysten tulkintaan (Martin & White 2005: 163–164)	57

Artikkelit

- 1) Katajamäki, Heli (2005). Talouden selittäjät äänessä – Taloussanomalehtien pääkirjoitustoimittajien representaatioita sosiaalisesta roolistaan. *Tiedotustutkimus* 4–5, 4–27. Saatavissa: <https://doi.org/10.23983/mv.62558>.
- 2) Katajamäki, Heli (2012a). Spekuloiva taloustietäjä – Spekuloivin merkityksin tuotettu tekijän identiteetti talousjournalistisessa pääkirjoitusdiskurssissa. Teoksessa Maria Eronen & Simo Pieniniemi (Toim.). *Välineiden viesti: kun perinteinen ja uusi media kohtaavat. Juhlakirja professori Tarmo Malmbergin kunniaksi*. Vaasa, 81–100. Saatavissa: www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-407-0.pdf.
- 3) Katajamäki, Heli (2013). Uusliberalismi talousaiheisten pääkirjoitusten taustana. Teoksessa Maria Eronen & Marinella Rodi-Risberg (Toim.). *Haasteena näkökulma, VAKKI-symposiumi XXXIII 7.–8.2.2013*. VAKKI Publications 2. Vaasa, 116–127. Saatavissa: http://www.vakki.net/publications/2013/VAKKI2013_Katajamaki.pdf.
- 4) Katajamäki, Heli (2017). Authorial voice in the editorials of Finnish business newspapers. *Linguistica ONLINE* 20. Saatavissa: <http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/katajamaki/kat-001.pdf>.
- 5) Katajamäki, Heli & Merja Koskela (tulossa). Lexical metaphor as judgment: Attitudinal positioning of editorial writers in business newspapers. (Hyväksytty julkaisuun *Fachsprache* 3–4/2018.)

1 JOHDANTO

Syyskuun 4. päivänä vuonna 2001 Kauppalehden pääkirjoituksen otsikkona oli *Japani sukeltaa syvälle*. Kokenut talouslehtien lukija ymmärtää, että *Japanilla* viitataan valtioon ja 'sukeltaja' ei ole elollinen, vaan eloton Japanin talous. Lukija tunnistanee sanan *sukeltaa* pääkirjoituksessa metaforaksi ja ymmärtää, että sanalla tarkoitetaan Japanin talouden 'laskemista' eikä 'veden alla uimista'. Kuvatavana on siten taloudellisista tilastoluvuista tehty päätelmä, joka hahmotetaan graafisena, laskevana käyränä. Otsikko on tulkittavissa negatiiviseksi arvottamiseksi, kun tunnetaan yhteisössä jaettu oletamus kansantalouksien pyrkimisestä taloudelliseen hyvinvointiin, jota edistää toisiinsa sidoksissa olevien kansantalouksien taloudellinen kasvu. Siksi Suomen kansantalouden näkökulmasta myös Japanin talouden lasku on huono asia. Otsikko havainnollistaa, miten tekstissä tuotettujen merkitysten ymmärtäminen perustuu yksittäisten sanojen lisäksi lauseyhteyteen ja tekstin ulkopuoliseen kontekstiin¹. Siten lukijan tietämys tekstin ulkopuolisesta kontekstista, esimerkiksi tekstin kirjoittajien ja lukijoiden jakamasta arvo- ja uskomusjärjestelmästä eli ideologiasta, ohjaa merkitysten ymmärtämistä. Sanomalehtien pääkirjoitukset ovat mielipidetekstejä, joita lukiessa on kiinnostavaa pohtia, mistä lähtökohdista ja miten teksteissä näkemykset esitetään. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kahden suomalaisen taloussanomalehden pääkirjoituksia.

Sanomalehtien pääkirjoituksia on pidetty tärkeänä mielipidevaikuttamisen muotona, jossa instituutio esittää kantansa tarkasteltavaan asiaan (Hedquist 1978: 7; Stonecipher 1990: 23; Teikari 1990: 57; van Dijk 1993: 265). Vaikka kannanottaminen nähdään usein pääkirjoituksissa luovalliseksi ja jopa välttämättömäksi (esim. Hedquist 1978; Fink 1996; Huovila 2001), osa pääkirjoituksista on uutismaisempia, kantaa ottavuudeltaan laimeita ja sellaisina ne eivät toteuta kaikkia pääkirjoituksille asetettuja odotuksia. Tähän ristiriitaan etsin tutkimuksessani vastauksia kielitieteellisen diskurssintutkimuksen teoreettisista lähtökohdista. Kielitieteellisessä diskurssintutkimuksessa tarkastellaan erityisesti institutionaalisia ja ammatillisia tekstejä. Erilaisissa instituutioissa, kuten taloussanomalehdissä, kielen tuottamisen ja käytön tavat helposti vakiintuvat. Tästä seuraa, että vaikka instituutiossa työskentelevät ihmiset vaihtuvat, kielenkäytön tavat eivät muutu. Erityisesti kokeneimmat työntekijät ovat omaksuneet kielenkäytön tapoja ja tietoa instituution päämääristä, arvoista, laeista, toimintatavoista ja -rajoituksista: he ovat sosiaalistuneet rooliin, jossa heidän instituutiossaan oletetaan toimivan.

¹ Liitteessä 1 on pääkirjoitus *Japani sukeltaa syvälle* kokonaisuudessaan.

Tässä tutkimuksessa tekstin tekijä ja lukija nähdään saman yhteisön jäseniksi. Koska yhteisö muodostuu tekstien kautta, sitä kutsutaan diskurssiyhteisöksi. Diskurssiyhteisö pyrkii päämääriinsä teksteillä ja siihen sosiaalistutaan toimintaan osallistumalla, tuottamalla ja lukemalla tekstejä (Swales 1990). Talousjournalistisen diskurssiyhteisön yhteisiä päämääriä ovat esimerkiksi ”tärkeistä” talouden tapahtumista tietäminen ja tapahtumien jatkuva seuraaminen. Journalistisessa diskurssiyhteisössä tekstien tekijöillä, eli yleensä toimittajilla, ja lukijoilla on omanlaiset sosiaaliset roolinsa. Tekstien tekijöillä on näkemyksiä lukijoista ja heidän odotuksistaan, samoin kuin lukijoilla on näkemyksiä tekijöistä ja heidän pyrki- myksistään. Näkemykset ovat tekijän ja lukijan tekstilajitietoa, joka ohjaa tekstin tuottamista ja tulkintaa ja karttuu tekstejä kirjoittamalla tai lukemalla. (Swales 1990; Bhatia 1993; Luukka 1995; Ridell 1998; Rahtu 2000; Rahm 2001.)

Instituution päämäärien vakiintuminen heijastuu teksteihin, jolloin sekä se, mihin tekstillä pyritään, että tätä tarkoitusta tukevat rakenteelliset, sisällölliset ja kielelliset valinnat vakiintuvat. Tekstejä, joilla pyritään samoihin, vakiintuneisiin päämääriin, voidaan tarkastella tekstilajina. (Swales 1990; Bhatia 1993; 2004.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan yhtä talousjournalistisen diskurssin tekstilajia, pääkirjoitusta. Kielitieteellisen diskurssintutkimuksen tutkimussuuntauksen tapaan tarkastelen tekstiä yhteisöllisenä resurssina, jossa tekstilaji sekä luo että rajaa mahdollisuuksia yhteisössä toimivien ihmisten tekstien tuottamiselle ja tulkinnalle. Tekstiä tarkastellaan tällöin kontekstissa, jossa se tuotetaan ja kulutetaan ja jota teksti puolestaan rakentaa (Fairclough 1992a; 1992b; 2006; Bhatia 1993; Luukka 1995; Heikkinen 1999; Martin & White 2005; Kankaanpää 2006).

Lähestyn tekstejä sosiaalisen vuorovaikutuksen välineinä, joihin heijastuvat paitsi instituution päämäärät, myös instituutiossa jaettu ideologia (Fairclough 1992a; 1992b: 81). Tässä tutkimuksessa ideologia ymmärretään diskurssiyhteisön jakamaksi arvo- ja uskomusjärjestelmäksi, jota uusinnetaan teksteissä ja joka heijastuu myös siihen, millaisesta näkökulmasta teksteissä tarkastellaan maailmaa ja miten asioihin suhtaudutaan. Vuorovaikutuksellisesta eli interpersonallisesta näkökulmasta kielenkäyttö on lähtökohtaisesti subjektiivista: teksteissä toisinnetaan todellisuutta tavalla, joka on kulttuurissa omaksuttu tapa nähdä maailma. Samoja tapahtumia voidaan tarkastella eri näkökulmista: minkä toinen esittää varmana tai hyvänä, toinen voi esittää epävarmana tai huonona. Samalla teksteistä välittyy, miten asioihin suhtaudutaan, mitä pidetään tai mitä ei pidetä totena, hyvänä tai suotavana. Tekijän suhtautumista selkeästi eli eksplisiittisesti esille tuovat merkitykset ovat subjektiivisia ja sitä häivyttävät objektiivisia. Objektiivisuus on kuitenkin vain kielellisin keinoin rakennettu retorinen vaikutelma, sillä kieli ei ole koskaan neutraalia. (Iedema, Feez & White 1994: 202, 204; White 1998: 39; 2009:

30–31.) Erityisesti sanomalehden pääkirjoitusten mielipidekirjoituksina voi olettaa sisältävän subjektiivisuutta (Hemánus 1972: 3; Hedquist 1978: 7; Stonecipher 1990: 21). Kun ymmärrämme tekstit sosiaalisen vuorovaikutuksen välineiksi, voimme tarkastella myös sitä, millainen käsitys tekijästä tekstien perusteella on tulkittavissa.

Tässä tutkimuksessa analysoidaan pääkirjoitusten subjektiivisuutta soveltaen suhtautumisen teoriaa, joka mahdollistaa tekstin sanoilla tuotettujen merkitysten tarkastelun tekstin ja vuorovaikutuksen osana. Tarkastelemalla subjektiivista kielenkäyttöä kuvaan, millainen käsitys tekijästä tekstejä tulkitsemalla syntyy. Vaikka talousjournalististen tekstien tutkiminen on viime vuosina lisääntynyt (ks. esim. Karvonen 1999; Tienari, Vaara ja Kaihua 1999; Ainamo, Tienari & Vaara 2006; Hirsto 2010), erityisesti aiemmin sanomalehtitekstien tutkimus keskittyi usein ns. suurelle yleisölle kohdistetun joukkoviestinnän tarkasteluun (Parsons 1989: 3). Myös suhtautumisen teoriaa soveltavissa tutkimuksissa on keskitytty yleensä yleissanomalehtien teksteihin (ks. White 1998; luku 1.5), ja suomenkielisten tekstien tarkasteluun suhtautumisen teorian on ylipäänsä hyödynnetty vähän (ks. kuitenkin Mikkonen 2010).

Kun tutkimus on kohdistunut pääkirjoituksiin, tutkijat ovat useimmiten olleet kiinnostuneet poliittisesti kantaa ottavista pääkirjoituksista, joissa argumentoidaan jonkin päätöksen tai kehityksen puolesta tai sitä vastaan. Vähemmälle huomiolle ovat jääneet uutismaiset pääkirjoitukset, jotka ainakin talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä nähdään tärkeiksi ja tarpeellisiksi. Taloussanomalehtien pääkirjoituksia tutkimalla voidaan tuoda esille talousjournalistiselle diskurssiyhteisölle ominaisia piirteitä, jotka ovat jääneet tunnistamatta. Diskurssiyhteisön kuvaamiseksi tässä tutkimuksessa analysoidaan pääkirjoitustekstien lisäksi niiden sosiaalista kontekstia tekstien tuottajien näkökulmasta. Tutkimuksen tarkoitus on parantaa ymmärrystä siitä, miksi teksti on sellainen kuin on ja miksi tekstiin on valittu juuri sellainen kielenkäyttö kuin on (ks. Bhatia 1993; 2004). Kielenkäytön ja sosiaalisen kontekstin tarkastelun yhdistäminen on tuore lähestymistapa, kun kohteena on suomalainen talousjournalistinen diskurssi.

1.1 Tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa analysoin kahden suomalaisen taloussanomalehden eli Kauppalehden ja Taloussanomien pääkirjoituksista ja pääkirjoituksissa tuotettuja diskurseja: puhetta pääkirjoituksista on kerätty haastatteleamalla pääkirjoitusten toimittajia (haastatteluaineisto) ja aineistona olevat pääkirjoitukset on valittu sanomalehdissä julkaistuista pääkirjoituksista (tekstiaineisto). Haastatteluaineiston

avulla kuvataan pääkirjoitustoimittajien² tekstilajitietoa ja tekstilajiaineiston avulla pääkirjoituksissa esiintyviä kielellisiä esitystapoja.

Pääkirjoitukset ymmärretään niiden tekijöiden eli pääkirjoitustoimittajien ja käyttäjien eli lukijoiden sosiaalisen vuorovaikutuksen välineiksi. Pääkirjoitustoimittaja tuottaa pääkirjoitukset vuorovaikutukseen vakiintuneesta sosiaalisesta roolistaan käsin. Tuottajan omaksuttua sosiaalisen roolinsa hänen voi olettaa tuottavan tekstejä, joissa maailmaa tarkastellaan yhteisöön vakiintuneella tavalla ja yhteisössä jaetun ideologian mukaisesti (Fowler 1991: 10; Fairclough 1992b: 25–26; 30–31, 79–80; 2003: 9, 26–27; Luukka 1995; Thompson & Hunston 2000: 5–8). Pääkirjoituksissa lupa subjektiivisuuteen mahdollistaa tekstin tuottamisen siten, että pääkirjoitustoimittajat voivat käyttää vaihtelevampia tekstuaalisia ja kielellisiä keinoja kuin esimerkiksi uutistoimittajat. Silti vapaudella on rajansa: tekstejä tuotetaan sosiaalisesti muodostuneiden tekstilajikäytäntöjen mukaisesti. Näiden käytäntöjen rajoittamana tekstin tuottajan on ansaittava lukijoiden arvostus, kunniointi tai kiinnostus diskurssiyhteisössään.

Tekstilajikäytäntöihin liittyvät myös talousjournalistiselle diskurssille ominaiset diskurssikäytännöt, jotka niin ikään heijastuvat viestinnän tarkoituksiin ja rajoittavat käytettävissä olevia kielellisiä valintoja. (Swales 1990: 45–53; Fairclough 1992b: 28, 81; Bhatia 1993: 13–16; Gunnarsson 1997: 99–101; Heikkinen 1999: 25–26; Hyland 2002: 1091.) Rajoitukset vaikuttavat siihen, millaisia merkityksiä toimittaja (tietoisesti tai tiedostamattomasti) tekstiin valitsee. Näin ollen tekstien merkitysten voi tulkita kuvaavan sitä, millaisen tekijän identiteetin tuottaminen tekstiin on mahdollista. Pääkirjoituksiin valittujen kielellisten merkitysten voi tulkita rakentavan käsityksiä tekijästä, toisin sanoen tekijän identiteettiä. **Tekijän identiteetillä** viitataan lausetasoihin merkityksiin ja lausetasoisien merkitysten yhdistelmiin, joiden kautta lukija tekee tulkintansa tekijästä. Tekijän identiteettiin viitataan myös **tekijän äänen** nimityksellä ja puhuen tekijän **positioitumisesta**³.

² Pääkirjoitusten suunnitteluun, kirjoittamiseen ja tarkastamiseen osallistuvia toimittajia kutsun pääkirjoitustoimittajiksi. Kauppalehdessä ja Taloussanomissa ei ole toimituksen ulkopuolisia kirjoittajia pääkirjoitusten toimittajina (vrt. Hemánus 1972: 11). Tekstin tuottamista sanomalehteen kutsun toimittamiseksi. Toimittaminen nähdään prosessina, jonka päämääränä on tuottaa juttu sanomalehteen. Kirjoittaminen on puolestaan omanlaisensa prosessi, joka on yksi osa toimittamista.

³ Nimitysten vaihtelussa näkyy tutkimusprosessin aikana tapahtunut tutkimuskohteen tarkentuminen lausetasolla tuotettuihin merkityksiin. Tekijän identiteetin käsitettä on käytetty viittaamaan monilla erilaisilla keinoilla tuotettuun käsitykseen tekijästä (ks. Fairclough 1992a: 166–167). Tekijän identiteetin käsitteen laaja-alaisuuden vuoksi valitsin juuri sen käyttöni tutkimuksen alussa, koska analysoin myös tekstin rakennetta ja argumentaatiota lähestyen niitä tekijän identiteetin rakentajina (ks. esim. Goodier 2008). Nimitykset vaihtelevat lisäksi siksi, että artikkeleissani on käytetty termiä, joka on kulloinkin ollut sopivin julkaisun ja tutkimuksen tavoitteiden kannalta.

Tutkimuksen tavoitteena on kuvata, millainen on pääkirjoituksista tulkittava tekijän identiteetti ja millaisia yhteyksiä sille ja pääkirjoitustoimittajien sosiaalisen roolin kuvaukselle on nähtävissä. Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Millaiseksi pääkirjoitustoimittajat kuvaavat sosiaalisen roolinsa, jota pääkirjoitusten toimittaminen edellyttää?
- 2) Millaista tekijän identiteettiä pääkirjoituksissa tuottavat merkitykset, joista ilmenee tekijän suhtautuminen tekstissä sanottuun?
 - a) Miten tekijä sitoutuu esittämiinsä väitteisiin?
 - b) Millaisista ideologisista näkökulmista asioita tarkastellaan?
 - c) Millaista selkeää (eksplisiittisillä merkityksillä tuotettua) arvottamista teksteissä esiintyy?
 - d) Millaista vihjailevaa (sanastollisilla metaforilla tuotettua) arvottamista teksteissä esiintyy?
- 3) Miten sosiaalisen roolin ja tekijän identiteetin kuvaukset kohtaavat?

Tutkimuskysymykseen 1 vastaan analysoimalla pääkirjoitustoimittajien näkemyksiä, tutkimuskysymykseen 2 vastaan analysoimalla pääkirjoitustekstejä. Tutkimuksen lähtöoletuksena on, että sosiaalinen rooli rajaa kielellisiä valintoja (Bhatia 2004). Teksteihin valittuja merkityksiä on siksi mielekästä keskusteluttaa tekijöiden sosiaalisesta roolistaan esittämien näkemysten kanssa (tutkimuskysymys 3). Tekijöiden näkemykset kuvaavat tekstilajia sosiaalisen toiminnan välineenä kontekstuaalisesta ja tässä mielessä yleisemmästä näkökulmasta, kun taas teksteihin valikoituneiden merkitysten analyysi kuvaa tekstilajia tilanteisemmasta ja yksityiskohtaisemmasta näkökulmasta. Näitä näkökulmia yhdistää toisiinsa käsitys tekstilajitiedosta. Siinä missä tekijöiden tekstilajitieto ohjaa tekstien tuottamista, tekstilajitietoa tarvitaan myös tekstien ja tekijän identiteetin tulkinnassa. Näistä lähtökohdista käsin tutkimuksessa keskustellaan siitä, millaisia selityksiä kuvattu sosiaalinen rooli ja tekijän identiteetti toisilleen mahdollistavat.

Tarkastelen tekijän identiteettiä rajatusti interpersonaalisesta näkökulmasta, vaikka sitä tuotetaan lähes kaikilla diskurssin ulottuvuuksilla (Fairclough 1992a: 167; ks. myös Pietikäinen & Mäntynen 2009: 63). Keskityn tekijän identiteetin tarkastelussa siten siihen, miten tekijän suhtautuminen tekstissä sanottuun ilmenee (ks. O'Donnell 2013). Tarkastelu pohjautuu suhtautumisen teoriaan (Martin & White 2005; White 1998), joka tarjoaa laajan teoreettis-metodologisen viitekehyksen suhtautumista ilmentävien kielellisten merkitysten tarkasteluun. Tekijänsä

suhtautumista sanottuun ilmentäviä merkityksiä kutsun **suhtautumisen merkityksiksi**. Tekijän identiteetti on siten tarkemmin määriteltävissä positioksi, joka tekijälle rakentuu tekstin lauseessa tuotettujen suhtautumisen merkitysten kautta. Tekijän identiteettiin voidaan siksi viitata myös puhuen tekijän positioitumisesta.

Tutkimuksessani tarkastelen erityisesti suhtautumisen merkityksiä, jotka tuovat esille tekijän sitoutumista sanomaansa (**sitoutumisen merkitykset**), ihmisten ja asioiden arvottamista (**arvottavat merkitykset**) tai ihmisten ohjeistamista (**ohjeistavat merkitykset**). Arvottavat merkitykset toisintavat yhteisössä jaettua ideologiaa siitä, ketä ja mitä arvostetaan. Yhteisössä jaettuun ideologiaan pohjautuvina näiden merkitysten selittämiseksi tutkimuksessa on analysoitu myös, millaisista ideologisista näkökulmista tapahtumia tarkastellaan pääkirjoituksissa.

Tutkimuksessa talousjournalistista diskurssia tarkastellaan diskurssiyhteisön sisäisenä ilmiönä. Tutkimukseni vahvistaa ymmärrystä siitä, millaista on sanomalehtien, niiden toimittajien ja lukijoiden vuorovaikutus ja miten teksteillä tuotetaan yhteisöllisyyttä. Koska tarkastelussa keskeisiä ovat myös instituutioiden, ihmisten ja tekstien keskinäiset suhteet, tutkimukseni pohjustaa näiden suhteiden tarkastelun jatkokehittämistä. Vaikka pääkirjoitukset voidaan nähdä instituution kannanotoiksi (esim. Hemánus 1972: 3–5; Stonecipher 1990: 24), instituutiot koostuvat aina henkilöistä tai henkilöryhmistä, jotka toimivat tekstien tekijöinä. Tarkasteltavissa taloussanomalehdissä tekstien **tekijöinä** toimivat pääkirjoitustoimittajat. Puhe tekijästä kirjoittajan sijasta korostaa sitä, että vastuu ja päätökset tekstin sisällöstä eivät välttämättä ole kirjoittajalla (Hoey 2001: 14)⁴. Tekijään viitatessani käytän lisäksi sanaa **tuottaja**, kun tarkastelen pääkirjoitustoimittajien toimintaa tekstien tuottamisen näkökulmasta.

Tutkimuksessa ulkoisin kriteerein tunnistetun tekstilajin tekstejä lähestytään tekstin sisäisestä näkökulmasta tekstin merkityksiä kuvaten. Tutkimuksessani määrittelen **tekstilajin** vakiintuneeksi sosiaalisen vuorovaikutuksen välineeksi, johon kuuluvilla teksteillä on yhteinen viestinnän tarkoitus⁵. Puhe tekstilajin vies-

⁴ Tekijyyttä on eritelty eri tavoin. Esimerkiksi Hoey (2001: 14–15) erottelee tekijän ja kirjoittajan, jotka voivat olla saman henkilön eri osallistujarooleja: tekijä asettaa tekstin tavoitteet ja vastaa sen sisällöstä ja kirjoittaja laatii tekstin ja vastaa kielellisistä valinnoista.

⁵ Toisinaan viestinnän tarkoitukset voivat olla hyvin yleisiä tai abstrakteja, jolloin esimerkiksi eduskunnassa toisiaan vastustavilla kansanedustajilla voi olla yhteisenä tavoitteena hallinnon kehittäminen. Viestinnän tarkoitusten ja kielen yhteys voi toisinaan olla etäinen (esimerkiksi mainoksen viestinnän tarkoituksen toteuttamiseen saattaa riittää tuotteen kuva ja hinnan ilmoittaminen). Tekstin viestinnän tarkoituksia tunnistaakseen analysoijan tulee olla itsenäinen ja avoin, jotta määrittely ei perustuisi pinnallisiin tai yksipuolisiin lähtökohtiin. (Swales 1990: 25; 46–47, 55.)

tinnän tarkoituksista korostaa sitä, että kyse on pikemminkin kulttuurisesta ja yhteisöllisestä käytännöstä kuin yksittäisen tekijän intentioiden toteuttamisesta. Tekstilajiin kuuluvia tekstejä voi lisäksi jaotella alatekstilajeihin, mikäli teksteillä on yhteisten tarkoitusten lisäksi erityisiä viestinnän tarkoituksia. Kun tekstien tuottamista tarkastellaan tämän tutkimuksen tapaan diskurssiyhteisön toimintana, tekstilaji tunnustetaan tekstin ulkoisin kriteerein siten, että tekstilajin tuottajat ovat nimenneet tekstilajin ja teksti sijaitsee tietyssä paikassa. (Ks. Swales 1990; Bhatia 1993.) Taloussanomalehden pääkirjoitus on oma tekstilajinsa, koska se ensinnäkin julkaistaan taloussanomalehdessä, jossa sillä on tietyt tekijät, ja koska sitä vakiintuneesti nimitetään pääkirjoitukseksi. Tästä seuraa oletus, että teksteillä on vähintäänkin yksi yhteinen viestinnän tarkoitus ja mahdollisesti myös muita, jopa toisilleen ristiriitaisia viestinnän tarkoituksia (ks. Swales 1990: 14–17, 46–47).

Ulkoisilta kriteereiltään tiettyyn tekstilajiin kuuluvat tekstit saattavat poiketa toisistaan huomattavasti sisäisien kriteerien noudattamisessa. Sisäisissä kriteereissä on kyse prototyypisyydestä (ks. Swales 1990: 48–50). Tyypillisuus on nähtävä dynaamisena ilmiönä, jolloin rakenteelliset, sisällölliset ja kielelliset ominaisuudet ovat tyypillisiä eriasteisesti. Lisäksi kielellisten piirteiden merkittävyys geneerisinä tunnuspiirteinä vaihtelee. Useille tekstilajeille yhteinen piirre ei ole erotteleva, kun sen sijaan harvinainen, hyvin pienikin piirre useimmiten on erotteleva. (Fowler 1982: 73.) Näkemys eroaa tekstilajeja sisäisin kriteerein luokittelevista teorioista, joissa esimerkiksi tekstilajista on löydettävä tietyt pakolliset rakenteelliset osat, jotta tietty teksti olisi luokiteltavissa ko. tekstilajin edustajaksi (esim. Hasan 1996: 53). Tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana on ajatus, että tekstilajissa toteutuu sekä ulkoisia että sisäisiä kriteerejä⁶ eikä tämän tutkimuksen kannalta ole oleellista, ovatko sisäiset vai ulkoiset kriteerit määräävämpiä ja mitkä ovat pakollisia, koska tutkimuksessa tekstilajien luokittelun asemesta kuvataan yhtä tekstilajia.

Koska tutkimuksessa korostuu yhteisöllinen näkökulma, tutkimusta voi luonnehtia analyttiseksi kriittisen diskurssianalyysin asemesta, sillä pyrkimyksenä ei ole arvioida ja suhteuttaa yhteisössä tuotettuja ideologisia ja arvottavia merkityksiä valtaan, dominointiin ja hyväksikäyttöön. Tästä huolimatta on syytä korostaa, että mediatekstit ovat aina vallankäytön muoto, sillä median sisältöjen tuottajaksi pääsy on rajoitettua ja tuottajana toimiminen mahdollistaa tiettyjen näkemysten levittämisen. (Ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 1999: 55, 85–93; Piirainen-Marsh &

⁶ Samanlainen lähtökohta tekstien kuvaamiseen on esimerkiksi Solinilla (2001), joka soveltaa sekä ulkoisia että sisäisiä kriteerejä. Ulkoisiin kriteereihin Solin (emt.) sisällyttää tekstilajien tarkastelun niitä rakentavan sosiaalisen tarkoituksen näkökulmasta. Tällöin tarkastelun kohteena ovat institutionaaliset perustat, kohdeyleisö, tuotantokäytännöt ja niitä kirjoittavan yhteisön tekstilajin tunnistus. Sisäisin kriteerein tarkasteltaessa kohteena on teksteissä käytettävä kieli. (Solin 2001: 37.)

Huhta 2000: 77–81; Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000: 13; Fairclough 2003: 9.) Talousjuttujen lisääntyminen sanomalehdissä tarkoittaa sitä, että joukkoviestinnällä on yhä useammin tilaisuuksia tuottaa ideologiaa mediaorganisaatiossa mielekkääksi nähdyllä tavalla (ks. Fairclough 1992b: 64–65). Tekstien tapa tarkastella maailmaa jostakin ideologisesta näkökulmasta ohjaa lukijan tarkastelemaan kuvattua maailmaa samoin kuin tekstissä tehdään (Fiske 1992: 216; White 1998: 3; ks. Mral 2000: 158). White (1998: 3) kutsuu tekstien tapaa ohjata lukemista potentiaalisiksi retorisisiksi vaikutuksiksi. Näin hän korostaa tarkastelun kohdistumista tekstien merkityksiin vastaanotossa toteutuvien retoristen vaikutusten asemesta.

1.2 Tutkimuksen asettaminen tutkimuskenttään

Tutkimukseni on **kielitieteellistä diskurssintutkimusta**, jolle ominaisesti yhdistelen eri teoreettisia viitekehyksiä. Tämä tutkimus nojautuu ammattikielen tutkimuksen tekstilajiteoriaan (Bhatia 1993; 2004; Swales 1990), kriittiseen diskurssianalyysiin (Fairclough 1992a; 1992b; 1995; 2003; 2006) ja erityisesti suhtautumisen teoriaan (Martin & White 2005; White 1998). Yhteistä käyttämilleni teorioille on se, että kielenkäyttöä lähestytään sosiaalista toimintaa ja käytäntöjä rakentavana, niiden rajoittamana ja niitä rajoittavana ilmiönä. Tutkimusote on laadullinen⁷, ja pyrkimys on ymmärtää ilmiötä (pääkirjoitustekstilajia) eri näkökulmista ja kuvata ilmiötä syvällisesti analysoimalla tekstiaineistossa tuotettuja merkityksiä.

Ammattikielen tutkimuksen tekstilajiteorian mukaisesti lähestyn tekstejä yhteisöllisestä näkökulmasta: hahmotan pääkirjoitukset talousjournalistisen diskurssiyhteisön vakiintuneeksi tekstilajiksi (ks. Swales 1990; Bhatia 1993; 2004). Diskurssiyhteisön käsitettä on sovellettu myös journalistiseen diskurssiyhteisöön (Rahm 2001). Ammattikielen tutkimuksen tekstilajiteoria tarjoaa teoreettisia lähtökohtia paitsi tekstien, myös niiden tuottajien päämäärien tarkasteluun. Tutkimukseni tutkimusasetelmaa on alusta asti motivoinut *selittävän diskurssianalyysin* viitekehys, jossa tekstilajin rakenteen ja merkitysten tulkintaa täydennetään tekstiä ympäröivää kontekstia kuvaten ja pyritään vastaamaan kysymykseen ”miksi asiantuntijayhteisön jäsenet kirjoittavat kuten kirjoittavat” (Bhatia 1993: 1; 2008: 169). Bhatian (1993: 22–36) tutkimusmallin mukaisesti analyysiin kuuluu sekä perehtyminen tutkittavaan tekstilajiin että kielellinen analyysi. Luukan (1995: 57–58) mukaan erityisesti kielenkäyttöön liittyvien tapojen tutkimus on

⁷ Tuon tutkimuksen artikkeleissa esille kuitenkin myös määrällisiä havaintoja suhteuttaakseni yksittäisten merkitysten yleisyyttä koko aineistossa. Määrälliset havainnot parantavat myös tutkimustulosten vertailtavuutta muihin aineistoihin. (Ks. Luukka 1995: 13.)

tärkeää, sillä ne muodostavat pohjan yhteisöjen toiminnalle samoin. Ainamo, Tiernari ja Vaara (2006: 632) toteavat, että eri aikakausien talousjournalistisen diskurssin ja sen ideologisten sidosten ymmärtämiseksi tarvitaan kielenkäytön tapojen (mm. tekstilajien) analyysijä.

Ammattikielentutkimuksen tekstilajiteoriaa kehitellyt Bhatia (1993; 2004) lähestyy tekstin tuottamista ammatillisten käytäntöjen ja tekijän (kirjoittajan) näkökulmasta. Tästä lähtökohdasta tarkastelen pääkirjoitustoimittajia sosiaalisessa roolissa toimivina talousjournalistisen diskurssiyhteisön tuottajajäseninä. Bhatian (2004: 18–26) malli lähtee liikkeelle diskurssin käsitteestä. Diskurssilla Bhatia (2004: 18) viittaa yleisesti kaikenlaiseen kirjalliseen kielenkäyttöön, jolla viestitään jossain tietyssä kontekstissa. Ammattikielen tutkija keskittyy tekstilajiin diskurssina lähestymisen tekstin tuottamista sosiokognitiivisena toimintana, johon heijastuvat sekä sosiaaliset että tekstuaaliset käytännöt. Geneerinen näkökulma pyrkii selittämään tietynlaista kielenkäyttöä tavanomaisiksi vakiintuneissa ja institutionaalisissa ympäristöissä vastaten kysymykseen: miksi tietynlainen kielenkäyttö ottaa muodon, jonka se ottaa? Sosiaalisia käytäntöjä noudattaen kirjoittaja pyrkii tuottamaan diskurssia, joka täyttää ammatillisen yhteisön vaatimukset. Tekstuaalisia käytäntöjä noudattaen kirjoittaja pyrkii järjestämään tekstiä siten, että se vaihe vaiheelta edeten esittää asiat kohdissa, joissa se parhaiten palvelee yhteisön pyrkimyksiä. (Bhatia 2004: 18–22; ks. myös Koskela & Katajamäki 2012.)

Bhatian (2004) malli eroaa Faircloughin (2003) kriittisen diskurssianalyysin mukaisesta kolmiulotteisesta mallista siten, että sen lähtökohtana ovat ammatilliset käytännöt yhteiskunnallisen tason asemesta. Kriittisessä diskurssianalyysissä sosiaalisessa roolissa toimivia ihmisiä tarkastellaan usein foucault’laisin painotuksin diskurssin tuottamina ”subjekteina”, eikä niinkään diskurssiyhteisössä aktiivisesti toimivina ihmisinä (ks. myös Benwell & Stokoe 2006: 45). Yhteistä teorioille on se, että siinä missä kriittisessä diskurssianalyysissä sosiaalinen rooli nähdään diskurssin määrittämänä positiona, myös ammattikielen tutkimuksen tekstilajiteoriassa sosiaalinen rooli nähdään diskurssien ja tekstien tuottamaksi.

Bhatian (2004) mallia yhdistää Faircloughin (1992) kolmiulotteiseen malliin ajatus tekstistä osana sosiaalista vuorovaikutusta. Vaikka hyödynnän ammattikielentutkimuksen tekstilajiteoriaa työni yleisimmän tason teoreettisena viitekehystenä, tutkimuksen tekstiaineistojen ja niissä esiintyvien diskurssien tarkastelussa tutkimuksen teoreettis-metodologiset lähtökohdat pohjautuvat Faircloughin (1989; 1992a; 1992b; 1995; 2003; 2006) **kriittiseen diskurssianalyysiin**. Tutkimusaineistoa tarkastellaan diskurssina, joka on sosiokulttuuristen käytäntöjen osa ja jolloin jokainen lause, katkelma tai sana rakentaa yhtäältä tieto- ja uskomusjärjes-

telmää ja toisaalta sosiaalista vuorovaikutusta. Kriittisen diskurssianalyysin kieli-käsitys kytkeytyy Hallidayn (1994) systeemis-funktionaaliseen kielenkuvaukseen, jossa korostuu ajatus kielen monifunktioisuudesta. Ajatus kielen monifunktioisuudesta erottaa tarkasteluni ammattikielisen tekstintutkimuksen teoriaperinteestä. Kun kieltä lähestytään monifunktioisena ilmiönä, kielen käyttö – jopa yksittäinen lause – tuottaa monenlaisia merkityksiä. Tästä syystä tekstilajissa käytetty diskurssi sosiaalisena käytäntönä on varioiva.

Tekijän identiteettiä (ja tekijän ääntä, ks. myös luku 2.3.1) lähestyn tarkastellen tekstin merkityksiä **suhtautumisen teoriaa** (Martin & White 2005; White 1998) hyödyntäen. Suhtautumisen teoria asemoi keskiöön tekijän identiteettiä tuottavien merkitysten tarkastelun interpersonaalista näkökulmasta. Tästä syystä teoria soveltuu sen tarkasteluun, miten tekstien suhtautumisen merkitykset positioivat tekijälle identiteetin. Suhtautumisen teoria nojautuu monin osin samoihin teoreettis-metodologisiin lähtökohtiin kuin Hallidayn (1994) systeemis-funktionaalinen kielenkuvaus (ks. suomenkielinen esitys lähtökohdista Shore 2012a; 2012b). Koska suhtautumisen teoriassa kielenkäyttöä tarkastellaan interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta, muut Hallidayn (1994) systeemis-funktionaalisen kielenkuvauksen mukaiset funktiot nähdään näkökulmalle alistetuiksi. Siinä missä kriittisen diskurssianalyysissä institutionaalisten ja sosiaalisten identiteettien tarkastelussa keskitytään siihen, millaisin tavoin teksteissä toimijoista tuotetaan kuvausta (ks. esim. Benwell & Stokoe 2006: 119), interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta tekstin jokainen lausuma tuottaa tekijän identiteettiä (Martin & White 2005).

Suhtautumisen teoriassa (Martin & White 2005; White 1998) tekijän identiteettiä lähestytään tulkitsemalla **suhtautumisen systeemistä** tehtyjä valintoja. Tekijän identiteetti (tekijän ääni) täsmentyy tutkimuksessa tekstin interpersonaalista metafunktiota toteuttavien suhtautumisen eli **interpersonaalisten** merkitysten perusteella tehdyksi tulkinnaksi tekstin tekijästä. Lausetasolla tuotettujen suhtautumisen merkitysten, kuten sitoutumisen, ohjeistamisen ja arvottavien merkitysten, lisäksi tekijän identiteetin nimityksellä viitataan eri teksteissä rakennettavien lausetasoisten merkitysten yhdistelmiin. Yhdistelmät muodostetaan aineistolähtöisesti: ne kuvaavat kontekstisidonnaisesti merkitysten ja merkitysluokkien yhdistelymahdollisuuksia. Tällöin tekijän identiteetin kuvaus on rekisteritason käsite, jonka avulla kuvattava interpersonaalisten roolien yhdistelmä ei ole rajoittunut yhteen tekstiin – eikä välttämättä edes yhteen tekstilajiin (ks. White 1998: 124–126, 146–150, 168–169; Martin & White 2005: 163–178; ks. myös luvut 2.4.2 ja 2.4.3). Tekijän identiteetin (tekijän äänen) käsitteen lähtökohtana korostetaan myös Bahtinin ajatuksia kielen dialogisuudesta ja moniäänisyydestä. (Martin & White 2005; White 1998; tarkemmin luvussa 2.4.2.1.)

Diskurssin ideologisuuden tarkastelussa hyödynnän Faircloughin (1989; 1992a; 1992b; 1995; 2003; 2006) **kriittistä diskurssianalyysia**. Kriittinen diskurssi-analyysi auttaa myös kytkemään tekijän sosiaalisen roolin osaksi laajempia konteksteja, kuten osaksi (diskurssiyhteisön) yhteiskunnallista ja ideologista kontekstia.

Kriittinen diskurssianalyysi asettuu tutkimuksessani yhteisölliselle näkökulmalle alisteiseksi. Kuviossa 1 kuvataan työn teoreettiset lähtökohdat ja pääkäsitteet kootusti.

Kuvio 1. Työn teoreettiset lähtökohdat ja pääkäsitteet

Tutkimukseni nojautuu funktionaaliseen kielikäsitteeseen, minkä Luukka (1995: 11) asettaa yhteisöllisestä näkökulmasta tehtävän kielenkäytön tutkimuksen edellytykseksi. Tämän näkemyksen mukaisesti kielenkäytöllä on merkittävä asema – tai jopa merkittävin asema – sosiaalisen todellisuuden tuottamisessa olkoon tarkastelunäkökulmana sitten yhteiskunnan tai yhteisön tietopohjan, yksilöiden välisen vuorovaikutuksen tai ylipäänsä yksilön identiteetin tai asenteiden muodostuminen.

1.3 Tutkimuskohde, tutkimuksen artikkelit ja aineisto

Pääkirjoitustekstilajiin kohdistuva tutkimukseni koostuu viidestä artikkelista. Tässä luvussa esittelen artikkelien tavoitteita ja aineistoja, jotka esitetään kootusti kuviossa 2. Koonnin jälkeen kerron artikkeleiden 1–5 näkökulmista tarkemmin.

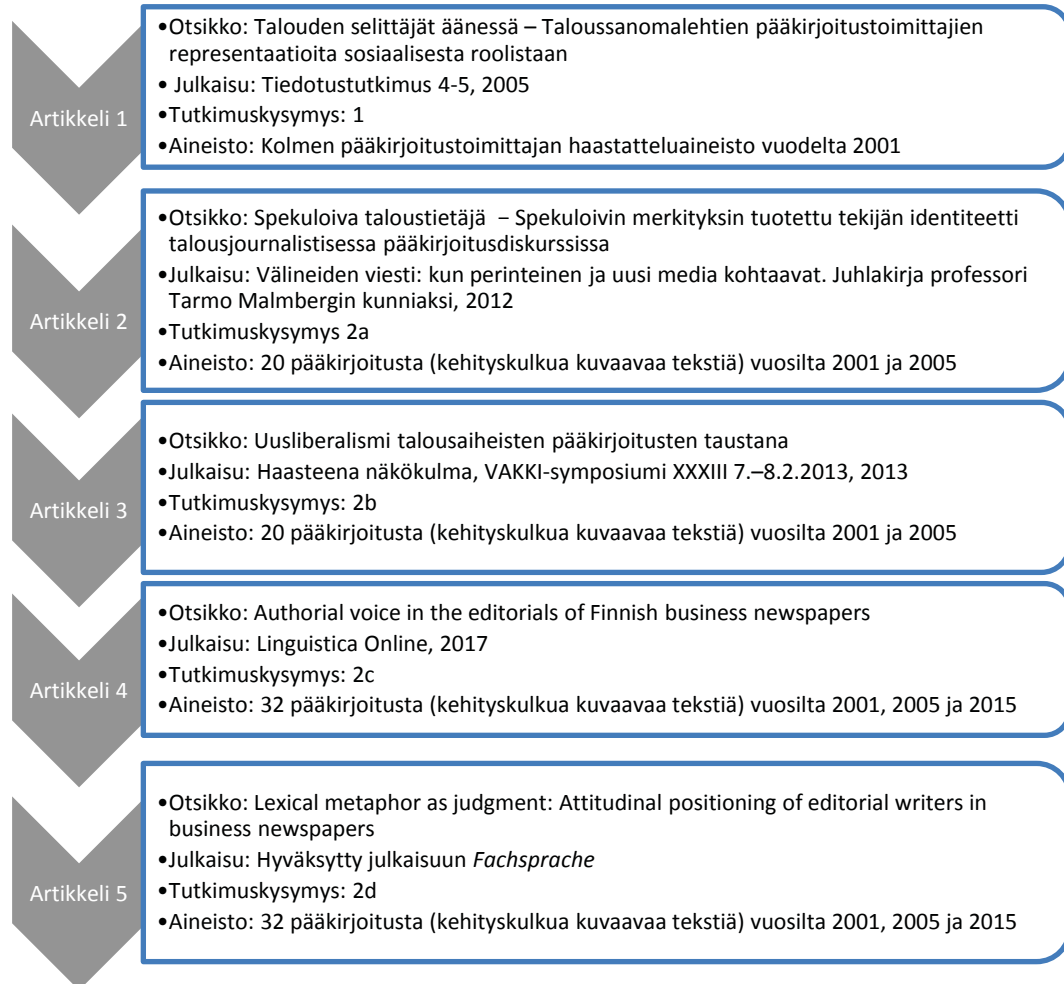
Tutkimus kohdistuu kahteen suurimpaan suomalaiseen taloussanomalehteen, Kauppalehteen ja Taloussanomiin. Aineistonkeruuvuosina 2001 ja 2005 molemmat olivat viisipäiväisiä sanomalehtiä, joista Kauppalehden painetun lehden levikki oli laajempi (levikki 85 292 vuonna 2001, 81 006 vuonna 2005) kuin Taloussanomien (levikki 31 192 vuonna 2001, 38 505 vuonna 2005). (Levikintarkastus Oy 2007). Vuoden 2015 aineisto on kerätty vain Kauppalehdestä, koska Taloussanomien siirtyi pelkästään verkossa julkaistavaksi, lukijoille ilmaiseksi lehdeksi vuoden 2008 alusta eikä se sen jälkeen ole julkaissut pääkirjoituksia⁸ (ks. Thurman & Myllylahti 2009). Vuonna 2015 Kauppalehden paperisen lehden levikki (painettu lehti: 47 732 kpl) on laskenut noin puoleen vuoden 2001 luvuista, mutta verkkolehden lukeminen nostaa kokonaislevikin 101 067 kpl:een (MediaAuditFinland Oy 2017). Molemmat lehdet ovat poliittisesti sitoutumattomia kaupallisia toimijoita, ja ne kuuluvat eri mediakonserneihin.

Tutkimuksen näkökulma on synkroninen, sillä tutkimus tuo esiin, miten tekstit toimivat ja miten suomen kieltä käytetään sosiaalisen vuorovaikutuksen välineenä 2000-luvun alun Suomessa. Eri ajoilta koottu tutkimusaineisto mahdollistaa kuitenkin joitain diakronisesta näkökulmasta tehtyjä päätelmiä.

Tässä tutkimuksessa käsittelen artikkelini niiden julkaisujärjestyksessä (ks. kuvio 2), koska myöhemmin kirjoitetuissa ja julkaistuissa artikkeleissa nojaututaan osittain aiemmin julkaistuihin tutkimustuloksiin. Tämä näkyy viittaamisena aiemmin ilmestyneisiin artikkeleihin ja tiedon kumuloitumisena. Talousjournalistiseen pääkirjoitusdiskurssiin keskittyneen tutkimusprosessini aikana olen lähestynyt pääkirjoituksia myös muista näkökulmista, joita kaikkia en ole sisällyttänyt tähän tutkimukseen. Yksi näkökulma, jonka olen halunnut pitää mukana, on tutkimusprosessin alkuvaiheessa tehtyihin pääkirjoitustoimittajien haastatteluihin pohjautuva yleisemmän tason sosiaalisen roolin kuvaus (artikkeli 1). Tämä mahdollistaa sosiaalisen roolin yleisemmän tason tarkastelun ja kontekstin laajemman huomioon ottamisen. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole suoraan yhdistää haastattelujen tuloksia pääkirjoitusten analysointiin, vaan käyttää analyysyjä tukemaan toisiaan.

⁸ Sittemmin Taloussanomien muutos on jatkunut. Vuoden 2009 alusta Taloussanomien on ollut osa Ilta-Sanomien organisaatiota, jossa päätoimittajana toimi Tapio Sadeoja (Turun Sanomat 2009). Vuonna 2016 aiemmin erillinen Taloussanomien verkkolehdi sulautui Ilta-Sanomien verkkolehden osastoksi (Ilta-Sanomien 2016), minkä jälkeen Taloussanomista ei enää voi puhua taloussanomalehtenä.

Tutkimuksen yksityiskohtaisin kuvaus pohjautuu tekstianalyyseihin, joissa pääkirjoitusten merkityksiä lähestytään tarkemmin rajatuista näkökulmista (artikkelit 2–5).

Kuvio 2. Tutkimuksen artikkelit

Artikkelissa 1 tarkastelen pääkirjoitustoimittajan sosiaalista roolia, jossa toimies- saan tekstin tuottajaa rajoittavat tekstilajikäytännöt ja joka rajoittaa teksteihin tehtäviä valintoja. Sosiaalinen rooli sisältää näkemyksiä omasta identiteetistä (kuka olen silloin, kun toimin näin), miten maailmaa tarkastelen (ideologia), keitä muut ovat (lukijan identiteetti) ja mihin pyrin (lukijaan liittyvät päämäärät). Tar- kastelu rajautuu tällöin tekstilajin tuottamisen keskeisiin tekijöihin ja ulkopuolelle jäävät suhteet toimijoihin (esimerkiksi poliittisiin toimijoihin), jotka liittyvät tiet- tyihin tilanteisiin (teksteihin) pikemminkin kuin tekstilajiin. Artikkeleissa 2–5 tar- kastelen pääkirjoitustekstejä eri näkökulmista. Artikkeleissa 2 ja 4–5 tarkastelen pääkirjoituksia analysoiden merkityksiä suhtautumisen teoriaa soveltaen, kun

taas artikkelissa 3 tarkastelen pääkirjoitusdiskurssia analysoiden laajempia kuin lausetasoisia merkityksiä kriittistä diskurssianalyysiä soveltaen. Näiden eri näkökulmista tehtyjen artikkeleiden kautta rakentuu kuvaus teksteissä tuotetusta tekijän identiteetistä, ja artikkeleiden tuloksia kokoon yhteenvedoksi johdantoartikkelin luvussa 4.

Artikkelissa 2 kuvataan yhtä sitoutumisen merkitysten alalajia; pääkirjoituksissa tuotettuja spekulioivia merkityksiä, joilla tekijä esittää sanomansa yhtenä mahdollisena asian kuvaamisen tapana. Artikkelissa 2 pääkirjoitusten kieltä lähestytään dialogisuuden näkökulmasta, ja tästä syystä siinä kuvattujen merkitysten voi nähdä taustoittavan sitä, millaisiin laajempiin tekstin merkityskokonaisuuksiin artikkeleissa 4 ja 5 kuvatut merkitykset asettuvat.

Arvottavuuden näkökulma on keskeinen artikkeleissa 3–5. Artikkelissa 3 tarkastellaan, millaisista ideologisista näkökulmista pääkirjoituksissa tuotetaan merkityksiä. Artikkeleissa 4–5 keskitytään arvottavien merkitysten kuvaamiseen. Lisäksi artikkelissa 4 kuvataan, miten aineistossa tuotetaan ohjeistavia merkityksiä. Artikkelissa 3 kuvatut ideologiset näkökulmat (artikkeli 3) nähdään diskurssiyhteisössä jaetuiksi arvotuksiksi, jotka osin kielellistyvät teksteissä eksplisiittisin tai vihjaavin arvottavien merkityksin (artikkelit 4 ja 5). Tutkimuksessani väitän, että artikkelissa 3 kuvatut ideologiset taustaoletukset selittävät arvottavien merkitysten positiivisuutta ja negatiivisuutta.

1.3.1 Haastatteluaineisto

Artikkelin 1 analyysi pohjautuu haastatteluaineistoon. **Haastateltavana** on ollut kolme pääkirjoitustoimittajaa Kauppalehdestä ja Taloussanomista, ja haastattelut olen toteuttanut henkilökohtaisesti keväällä 2001. Haastatteluaineisto on siten samalta ajalta kuin osa tekstiaineistoa. Näistä haastatteluista käytän lyhenteitä P1, P2/H1 ja P3. Yhden pääkirjoitustoimittajan haastattelua olen täydentänyt sähköpostitse, ja täydennyksistä käytän lyhenteitä P2/H2 ja P2/H3. Haastateltavista kaksi työskentelee Kauppalehdessä, yksi Taloussanomissa.

Koska artikkelissa 1 hyödynnetty haastatteluaineisto kerättiin ennen kuin pääkirjoitusten kielellisen analyysin tulokset olivat selvillä, haastatteluissa ei kysytty pääkirjoitustoimittajien näkemyksiä tuloksista, minkä Bhatia (1993: 22–36) esittää tutkimusmallissaan hyödylliseksi vaiheeksi. Tämän vaiheen toteuttamiseksi haastattelun vuonna 2017 kahta Kauppalehden pääkirjoitustoimittajaa samaa menetel-

mää hyödyntäen⁹. Haastateltaville esittelin joitain tutkimuksen tuloksia ja pyysin kommentoimaan niitä. Pääosin kuitenkin kysyin haastattelussa samoja kysymyksiä kuin aiemmassa haastattelussa, jotta pystyisin havaitsemaan mahdollisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia vuoden 2001 haastattelupuheeseen. Vuonna 2017 tekemiini haastatteluihin viittaan lyhenteillä P4 ja P5. Näin haastatteluni laajentuvat ulottumaan pääkirjoitustoimittajiin, jotka ovat tuottaneet vuoden 2015 pääkirjoituksia, jotka ovat osa tekstiaineistoni. Haastatteluja hyödynnän tutkimukseni tuloksia keskusteluttaessani luvussa 4.4.

Kaikilla viidellä haastatellulla toimittajalla on kokemusta erilaisista toimittamisen työtehtävistä yli kaksikymmentä vuotta. Pääkirjoitusten toimittamiseen he ovat osallistuneet vähintään yli kolme vuotta. Kaikki haastateltavat osallistuvat saman tekstilajin (pääkirjoitustekstilaji) ja diskurssin (talousjournalistinen) tuottamiseen. He työskentelevät samassa instituutiossa (taloussanomalehti), kuuluvat niin sanottuihin ylempiin toimittajiin ja kirjoittavat sanomalehteen. Haastateltavat kuuluvat kahteen eri organisaatioon, jotka ovat järjestäneet pääkirjoitusten toimittavat eri tavoin. Kolme haastateltavista on vastaavia päätoimittajia, joiden tehtäviin kuuluu pääkirjoitusten suunnitteluun osallistuminen ja pääkirjoitusten tarkastaminen. Kaikki vastaavat päätoimittajat eivät kirjoita pääkirjoituksia, mutta kirjoittavat kuitenkin joitain taloussanomalehdissä julkaistavia tekstilajeja. Pääkirjoituksia toimitetaan ryhmätyönä, ja molemmissa taloussanomalehdissä 3–4-henkinen pääkirjoitustiimi kokoontuu suunnittelemaan pääkirjoitusta. Varsinaisen pääkirjoituksen kirjoittaminen tapahtuu yksilötyönä.

Haastateltavien valinnassa on noudatettu tarkoituksenmukaisuuden kriteeriä (ks. Hirsjärvi & Hurme 1988: 59) siten, että olen haastatellut niitä, joilla olen arvellut olevan eniten tietoa ja käytännön kokemusta tekstilajista (ks. Bhatia 1993: 14–15, 22). Haastateltavat pääkirjoitustoimittajat ovat asiantuntijoita taloussanomalehtien pääkirjoitusten toimittajina, sillä haastateltavilla on paljon kokemusperäistä erikoistietämystä kysyttävistä asioista (asiantuntijuudesta ks. Hakkarainen, Lonka & Lipponen: 1999: 64–83, 152–155; Ruohomäki 2002: 41–67). Kaikki haastateltavat ovat lisäksi sitä mieltä, että pääkirjoitustoimittajaksi pääsevät vain kokeneet toimittajat (P1, P2/H2, P3, P4 ja P5; ks. myös Gauslaa & Hauglid 1997: 15; Fink 2000: 208). Vaikka haastateltavien määrä on suppea, haastateltavana on kuitenkin molempien suomalaisten taloussanomalehtien pääkirjoitustoimittajia. Laadullisessa tutkimuksessa haastattelujen laatu on olennaisempaa kuin määrä (ks. esim. Alasuutari 1995).

⁹ Tutkimukseni varsinaisena aineistona ovat kuitenkin vain kolme vuonna 2001 tehtyä haastattelua, jotka ovat vuonna 2005 julkaistun artikkelini tutkimusaineisto. Vuonna 2017 tekemäni haastattelut toimivat tässä johdantoartikkelissa asiantuntijoiden anonyymeinä lausuntoina.

Haastatteluaineiston keruumenetelmänä olen käyttänyt teemahaastattelua. Haastatteluissa esitetyt kysymykset ovat olleet tiettyä melko tarkkarajaista teemaa koskevia (pääkirjoitus), avoimia ja nousseet teoreettisesta viitekehystä ja aineistosta. Haastattelut ovat yhteiseltä kestoaltaan olleet noin kuusi tuntia. Henkilökohdallisen haastattelun jälkeen olen kirjoittanut haastattelut puhtaaksi siten, että olen jättänyt pois puhekielelle ominaisia toistoja ja taukoja (ks. Heikkinen ym. 2000: 15–16). Haastattelut on toteutettu yksilöhaastatteluina, jolloin jokainen haastateltava pääsee ääneen yhtä lailla ja mahdollisten haastattelupuheessa tuotettujen ristiriitaisuuksien vertailu tapahtuu tutkijan sitä analysoidessa. Haastattelut on toteutettu haastateltavien työpaikoilla. Mediaetnografit ovat korostaneet median tuottajien havainnointia ja haastatteluja luonnollisessa ja autenttisessa ympäristössä yhtenä oleellisena menetelmänä journalististen käytäntöjen ymmärtämiseksi (ks. esim. Mabweazara 2013). Vaikka pääkirjoitustoimittajien työskentelyn ja tekstien tuottamisen vaiheiden ja tehtyjen muutosten havainnointi olisi rikastanut kuvausta, tässä tutkimuksessa se ei ollut tarpeen, koska tutkimuksen painopiste on julkaistujen pääkirjoitusten analysoinnissa.

1.3.2 Tekstiaineisto

Artikkeleiden 2–5 analyysit pohjautuvat tekstiaineistoon. Tutkimuksen **tekstiaineistona** on Kauppalehden ja Taloussanomien pääkirjoituksia. Aineiston pääkirjoitukset ovat *johtavia pääkirjoituksia*, jotka sijaitsevat pääkirjoitustilassa ylimpänä ja ovat signeeraamattomia. Näistä käytän nimitystä *pääkirjoitukset*, jollaisia ovat myös aineistoni ulkopuolelle jääneet *jälkiartikkelit* (nimityksistä ks. Vallinder 1968; Hemánus 1972: 4; Heikkinen 1999: 13, 17). Pääkirjoitustilan sijoittelu lehdissä vaihtelee. Vuosina 2001, 2005 ja 2015 Kauppalehden johtavaan pääkirjoitukseen kuuluu otsikko, ingressi ja leipäteksti. Vuosina 2001 ja 2005 Taloussanomien johtavaan pääkirjoitukseen kuuluu otsikko ja leipäteksti. Johtaviin pääkirjoituksiin toisinaan sisältyvät kuvat, kuvatestit ja tekstistä poimitut sitaatit on rajattu tekstiaineiston ulkopuolelle, koska näillä yleensä toistetaan ja vahvistetaan sanottua. Rajauksella on varmistettu, että eri lehdissä eri aikoina julkaistu aineisto on lisäksi yhteismitallinen.

Artikkeleiden 2 ja 3 tekstiaineistoa on 20 pääkirjoitusta. Samaa tekstiaineistoa käsitellään myös artikkeleissa 4 ja 5, joissa aineistoa on laajennettu 32 pääkirjoitukseksi. Tarkasteluun olen valinnut pääkirjoituksia, joiden pääväitteessä todetaan, että meneillään on jokin kehityskulku. Näitä nimitän **kehitysteksteiksi**. Kehitysteksteissä kuvaillaan, miten jokin muutos on jo tapahtunut, meneillään on jokin muutos, miten jokin muutos tapahtuu tulevaisuudessa tai miten jokin muutos on mekanismin kaltainen, jolloin muutos aiheuttaa muutoksen. Kehitystekstit

on valittu laajemmasta, ajallisin kriteerein valitusta aineistosta, vuosina 2001, 2005 ja 2015 syyskuussa julkaistuista pääkirjoituksista. Laajemmassa aineistossa oli kehitystekstien lisäksi pääkirjoituksia, joiden pääväitteet ovat ohjeistavia, syyttäviä/kehuvia tai tilanteen toteavia. Valitsin tarkasteltavaksi kehitystekstit, koska niiden pääväitteen tyyppi oli yleisin kaikista tyypeistä, vaikka tämä rajoittaakin tulosten yleistettävyyttä taloussanomalehtien pääkirjoitusten tekstilajin kuvaajina. Lisäksi aineistossa on mukana kaksi Kauppalehdessä ja Taloussanomissa samaan aikaan (19.7.2001) julkaistua kehitystekstiä. Koska pääkirjoituksissa käsiteltiin samaa aihetta, niiden kautta oli mahdollista vertailla kahden eri sanomalehden yksittäistä tekstiä ja kehittää analyysimenetelmää.

Talousslehdille näyttää olevan ominaista tapahtuman kuvaaminen kehityskulkuna. Tämä on luonnollista, koska talous yleensä hahmotetaan systeeminä, joka muodostuu joukosta toisiinsa monimutkaisesti sidoksissa olevista makro- ja mikrota- louden osista, kuten prosesseista, tiloista ja indikaattoreista (Goddard, Corner, Gavin & Richardson 1998: 10; Mårtenson 1998: 114; Heinonen, Mykkänen, Pantzar & Roponen 1996: 31–40). Yhden osan muuttuminen saa muutoksen aikaan jossain muussa osassa ja lopulta koko systeemissä, minkä takia muutokset ovat keskeisiä talouden tapahtumia. Tapahtuman kuvaaminen kehityskulkuna yhdistää eri osien kuvausta tuoden esille osien välisiä ajallisia ja seurauksellisia yhteyksiä (ks. myös Krohn 1990: 137–138, 142), jotka teksteissä järjestetään retorisesti siten, että tietty kehityskulku nostetaan tärkeimmäksi ja keskeisimmäksi (ks. White 1998: 219–226). Kehitystekstit näen pääkirjoitusten alatekstilajiksi, joita yhdistää sama viestinnän tarkoitus. Kehitystekstien tunnistaminen on perustunut tekstien tulkintaan, ja siten osin tekstin sisäisiin kriteereihin (tai pikemminkin piirteisiin) kuin pelkästään ulkoisiin kriteereihin, kuten siihen, että tekstilaji olisi yhteisössä yleisesti tunnistettu ja nimetty. Tästä seuraa yhtäältä, että pyrkimys samanlaisten kielellisten piirteiden olemassaoloon korostunee alatekstilajissa, ja toisaalta että kehitystekstien analyysin tulosten yleistettävyydellä on rajoituksia. Kehitystekstit ovat kiinnostava pääkirjoituksen alatekstilaji siksi, että ne vaikuttavat hyvin uutis- maisilta. Tästä syystä pidän juuri tällaisten pääkirjoitusten kantaa ottavuuden tarkastelua kiinnostavana.

Kehitystekstien aiheina ovat eri maiden taloudellinen, talouspoliittinen ja poliittinen toiminta, kuten markkinatilanteet, yritysjärjestelyt, valtion budjetinteko, sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteen ja palvelujen uudistus (sote-uudistus), suhdanne-ennusteet ja luottoluokitukset, kuntatalous ja poliittiset henkilövalinnat (ks. liite 2). Tällaisesta aineistosta on mahdollista kuvata yhden tekstilajin moninaisia mahdollisuuksia tuottaa merkityksiä.

Vaikka aiheet ovat moninaisia, niitä yhdistää se, että taloutta tarkastellaan pääosin makrotaloudellisesta näkökulmasta¹⁰. Tällöin tarkastellaan esimerkiksi suhdannekehitystä, markkinatilannetta, talouspoliittisia toimijoita tai sääntelyä. Mikrotaloudellisesta näkökulmasta voi puhua silloin, kun tarkastellaan yksittäisten suurten yritysten päätöksiä, kuten fuusioitumista toisen kanssa. Aineistossa tällöinkin fuusioitumista tarkastellaan rakenteiden muutoksena, jolloin näkökulma on makrotaloudellinen. Sisältöihin keskittyvässä median tutkimuksessa aineistoksi valitaan raportointeja usein erityisen ”merkittävistä” tapahtumista. Tällaisia pääkirjoituksiinkin nostettujen aiheiden voi olettaa olevan. Toisaalta koska pääkirjoitus on jokaisessa lehdessä ja jokaisena päivänä on keksittävä uusi aihe, uutisten lailla julkaisukynnys on toisina päivinä ylitettävissä helpommin kuin toisina (ks. Huovila 1990: 9–14).

Kehitysteksteissä nostetaan esiin tärkeiksi tai ajankohtaisiksi nähtyjä aiheita, joilla on aina myös yhteiskunnallinen ulottuvuus. Pääkirjoitusten yhdeksi yleisesti viestinnän tarkoituksiksi näen **ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisen** (ks. Teikari 1981: 64; Alasuutari 1996: 28; Huovila 2001: 6). Kehitysteksteissä käyty keskustelu määrittäytyy ajankohtaiseksi vähintäänkin talousjournalistisen diskurssiyhteisön omien intressien näkökulmasta. Tällöin kehitystekstien ajankohtaisuus ei ole välttämättä diskurssiyhteisön ulkopuolisesta ilmiselvää, sillä kehitystekstejä lienee toisinaan vaikeaa asettaa osaksi tekstilajiketjua (ks. Reunanen 2003), jossa samaa teemaa käsitellään useissa medioissa ja jotka muodostavat yhtenäisen keskustelun, jossa otetaan kantaa asian puolesta ja vastaan. Silti ne ovat aina osa laajempaa keskustelua, sillä tekstit ovat dialogisina vähintäänkin interdiskursiivisia, ellei intertekstuaalisuus ole avointa (ks. Shore & Mäntynen 2006: 26–27; Solin 2006; Katajamäki 2009; luku 2.4.2.1).

Aineistossa on mukana viiden eri vastaavan päätoimittajan aikana julkaistuja pääkirjoituksia, jotka kaikki on julkaistu signeeraamattomina¹¹. Kauppalehden vastaavana päätoimittajana vuonna 2001 oli Lauri Helve (k. 19.3.2018), vuonna 2005

¹⁰ Makrotaloustieteessä tutkimus kohdistuu koko kansantalouden tasolla havaittaviin ilmiöihin. Makrotaloustieteen alaan kuuluvat esimerkiksi kokonaistaloudelliset kysymykset siitä, mikä määrää talouden kasvun, eri maiden väliset taloudelliset tilanteet, nousu- ja laskukauden. Mikrotaloustieteessä tutkimus kohdistuu yksittäisten talousyksiköiden toimintaan. Mikrotaloustieteen alaan kuuluvat yksittäisten toimijoiden (kotitaloudet, yritykset, pankit) päätökset ja niiden väliset suhteet. (Estola 1996: 6; Pohjola, Pekkarinen & Sutela 2006: 9.) Esimerkiksi talousjournalismia tutkinut Lindhoff (1998: 151) käyttää sanoja makro ja mikro perinteisen talousanalyysin mukaisesti ja viittaa makrotaloudella yhteiskunnalliseen ja kansalliseen tasoon ja mikrotaloudella markkinoiden rakenteeseen ja sen toimijoiden käyttäytymiseen.

¹¹ Signeeraamattomuudella tarkoitetaan, ettei tekstissä mainita kirjoittajan nimeä. Talus-sanomalehdistä löytyy silti tieto siitä, kuka on lehden vastaava päätoimittaja ja ketkä ovat pääkirjoitustoimittajia. Aineiston keruun jälkeen esim. Kauppalehdessä vuonna 2017 näkyy pääkirjoitusten päältä pääkirjoitustoimittajien nimet, mikä sekään ei kerro, kuka tekstin on kirjoittanut (P5).

Hannu Leinonen ja vuonna 2015 Arno Ahosniemi. Taloussanomissa vastaavana päätoimittajana vuonna 2001 oli Antti-Pekka Pietilä ja vuonna 2005 Juhani Pekkala. Pääkirjoitustoimittajilta saatujen tietojen mukaan kehitystekstien aineistossa on vähintään kuuden eri kirjoittajan kirjoittamia tekstejä, joten tekstejä tuottaneita tekijäryhmiä on vähintään yhtä useita.

1.4 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Luonnehdin tutkimukseni teoreettis-metodologista lähtökohtaa **kielitieteelliseksi diskurssintutkimukseksi**, johon Suomessa usein viitataan myös *kriittisen tekstintutkimuksen*¹² nimityksellä (ks. Heikkinen 1999: 19, 59). Kielitieteellisen diskurssintutkimuksen tutkimussuuntauksessa voidaan yhdistellä kielipainotteisia pragmaattis-semanttisia lähestymistapoja, kuten systeemis-funktionaalista kielenkuvausta ja suhtautumisen teoriaa, ja kriittistä diskurssianalyysiä. Tutkimuksessani tarkastelen pääkirjoituksia diskurssina. Tällöin kielenkäyttö nähdään sosiaalisessa kontekstissa tapahtuvaksi toiminnaksi, joka vaihtelee sosiaalisesti ja historiallisesti vuorovaikutuksessa muiden yhteiskunnallisten alueiden kanssa (Fairclough 1992b: 71–76). Kriittinen diskurssianalyysi, suhtautumisen teoria ja systeemis-funktionaalinen kielenkuvaus jakavat näkemyksen sosiaalisen kontekstin ja kielen vuorovaikutuksellisesta suhteesta, jolloin yhteiskunnan nähdään vaikuttavan kieleen ja kielen yhteiskuntaan (Fairclough 1992b: 71–76; Eg-gins & Martin 1997: 234–235; Martin 1997: 4; 1999: 35; White 1998: 60; Heikkinen 2000a: 120).

Tässä tutkimuksessa lähestyn kielenkäyttöä yhteisöllisyyden näkökulmasta, mikä poikkeaa Faircloughin (1992a; 1992b) kriittisestä diskurssianalyysistä, jossa kielenkäyttöä lähestytään usein vallankäyttönä. Yhteisöllisestä näkökulmasta viestintää tarkastellaan yhteisön sisäisenä toimintana (ks. Solin 2006: 76–77). Tällöin on kiinnostavaa ymmärtää yhteisön päämääriä, käytäntöjä ja jaettuja arvoja ja uskomuksia, jotta yhteisön ihmisten toimintaa voidaan ymmärtää ja jotta yhteisössä tuotettuja diskursseja voidaan tulkita ja selittää. Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteeksi on valittu yksi tekstilaji, talousjournalistinen pääkirjoitus, jossa mielipidetekstinä voi olettaa nostettavan esille yhteisössä tärkeinä pidettyjä asioita avoimemmin kuin uutisissa. Pääkirjoitusten tuottajia haastatteleamalla pyritään kuvaamaan yhteisön päämääriä ja sitä, miten tuottajat ovat näitä omaksuneet (artikkeli 1). Analysoimalla pääkirjoituksia interpersonaalista näkökulmasta pyritään niin ikään tarkastelemaan tekstien ilmaisuja ja sanoja tekijän näkökulmasta (artikkeli

¹² Kuten Heikkinen (2007: 2–3) tuo esille, nimityksellä voidaan viitata hyvin erilaisiin tutkimuksiin, joita yhdistävänä tekijänä on tutkimuksen kohdistuminen teksteihin tai niihin liittyvät prosesseihin.

2, 4–5). Pääkirjoitusten ideologisten taustaoletusten analyysi puolestaan pyrkii tuomaan esille yhteisössä jaettuja arvoja ja uskomuksia (artikkeli 3). Koska tässä tutkimuksessa pyritään yhdistämään yhteisön päämäärien, ihmisten toiminnan ja tekstien analyysi, tutkimuksen näkökulmaa voi luonnehtia analyttiseksi (ks. Luukka 1995; artikkeli 5) kriittisen tai positiivisen (Martin 2004) asemesta.

Vaikka tutkimuksessa kuvataan pääkirjoitustoimittajien haastattelupuheen kautta tekstin sosiaalista kontekstia, lingvistisellä analyysillä on keskeinen rooli pyrittäessä tulkitsemaan ja selittämään tekstien merkitysvalintoja, jotka ovat motivoituja kontekstissaan. Tässä suhteessa tutkimukseni poikkeaa yhteiskuntatieteellisestä kriittisestä diskurssianalyysistä (ks. Pietikäinen 2000: 192–193). Esimerkiksi talousdiskurssia tutkinut Hirsto (2010: 24) tarkastelee kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksessä tekstien kytkeytymistä institutionaalisiin käytäntöihin ilman lingvistisiä analyysiejä. Lingvistisellä analyysillä on kuitenkin etunsa, sillä vaikka merkitysten analyysi väistämättä pohjautuu tulkitsijansa päätelmiin, niiden tuottamisen kielelliset keinot ovat kytkettävissä sanastollis-kieliopilliseen tasoon. Tämä vahvistaa paitsi analyysin systemaattisuutta, myös erilaisiin aineistoihin kohdistuvan tutkimuksen vertailtavuutta. Toisaalta näin tässä tutkimuksessa rakennetaan myös asetelma, jossa melko tulkinnanvaraista diskurssianalyysiä yhdistetään tarkempaan lingvistiseen analyysiin. Vaikka tästä ei seuraa tulosten kylläntäminen, asetelma mahdollistaa analyysien keskusteluttamisen.

Sanastollis-kieliopillinen taso on otettu huomioon kaikissa suhtautumisen teoriaa soveltavissa analyyseissä (artikkelit 2, 4 ja 5). Tässä tutkimuksessa erityisesti pääkirjoitusten eksplisiittisen arvottamisen (artikkeli 4) analyysi on vaatinut määritelmien kehittämistä. Suhtautumisen teorian mukaan eksplisiittiseksi arvottamiseksi tunnistetaan ennen kaikkea sellaiset kielelliset keinot, jotka sanastollis-kieliopillisista lähtökohdista ovat vakiintuneet ilmaisemaan subjektiivisuutta (Iedema ym. 1994: 204; ks. luku 2.4.2.2.4). Kielellisten keinojen tuottamia merkityksiä tarkastellaan diskurssi-semanttisesta näkökulmasta, jolloin kielellisiä keinoja tulkitaan tekstin osina. Kielellisten keinojen tuottamia merkityksiä tulkittaessa otetaan siten huomioon aina koteksti eli teksti, jossa kielellistä keinoa käytetään, mitä korostan puhumalla **diskurssi-semanttisista merkityksistä**. Suhtautumisen teoriassa tarkastelu painottuu lauseiden ja sanojen merkityksiin, jotka nähdään kontekstuaalisiksi tekstikokonaisuuden osiksi. Tämä tarkoittaa, että merkitysten rakentumiseen vaikuttavat tekstin muut merkitykset (Martin & White 2005: 9). Koska taloussanomalehtien pääkirjoituksissa eksplisiittiset arvottavat merkitykset eivät kimppuunnu tekstikohtiin, joiden funktiona olisi arviointi (ks. Katajamäki 2006a; vrt. Martin & White 2005: 10), tämän tutkimuksen arvottavien merkitysten analyyseissä olen painottanut suhtautumisen teoriaan verrattuna

enemmän kontekstin merkitystä kotekstin asemesta. Myös monet kontekstuaaliset eli ei-tekstuaaliset tekijät vaikuttavat merkitysten tuottamiseen ja tulkintaan (ks. Lehtonen 1995; Fairclough 1992a; 2003). Kontekstuaalisina lauseiden ilmaistujen ja sanojen merkitykset ovat sidoksissa diskurssiyhteisönsä kulttuurisiin, sosiaalisiin ja näitä välittäviin tekstilaji- ja diskurssikäytäntöihin sekä laajempiin yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin käytäntöihin (Fairclough 1992a; 1992b). Merkitysten kontekstuaalisuus tarkoittaa myös sitä, että ne ovat osa laajempaa dialogia ja suhteessa aiempiin, nykyisiin ja tuleviin teksteihin (Bahtin 1986 [1929]: 92, 94). Vahvempi kontekstuaalisuuden painotus tarkoittaa siten tutkimuksessani sitä, että arvottavien merkitysten tulkinnan ymmärretään pohjautuvan lukijan oletuksiin kontekstista, kuten diskurssiyhteisöstä, tekstilajista ja siinä jaetusta ideologiasta. Näitä oletuksia tutkimuksessa selitetään analysoimalla myös teksteissä tuotettua ideologiaa.

Yleisesti tutkimuksen analyysijä voi kuvata aineistolähtöisiksi, jolloin tulkintojen lähtökohtana ovat aineiston ominaispiirteet. Näin ollen tekstilajia ja rekisteriä pidetään tutkimuksen kohteena, eikä analyysi lähde etsimään etukäteen tyypillisiksi oletettuja tekstilajimerkityksiä (ks. Heikkinen 1999: 59). Toisaalta mikään tulkinta ei lähde ns. puhtaalta pöydältä, vaan sitä johdattaa sekä lukijan tekstilajitieto että tieto aiheesta, josta puhutaan (ks. Katajamäki 2016a). Voikin todeta, että tässä tutkimuksessa korostetaan lukijan kulttuurisen tulkinnan ensisijaisuutta suhteessa tekstissä oleviin merkityksiin. Tällaista tulkinnallista lähtökohtaa korostetaan myös suhtautumisen teoriassa, kun tekstin diskurssi-semanttisten merkitysten analyysia luonnehditaan luennan analyysiksi (ks. Martin & White 2005: 163–164): lukijan sosiaalisesta, kulttuurisesta ja ideologisesta tulkinta-asemasta riippuu, tulkitaanko ilmaisu arvottavaksi (White 1998: 35–36). Siten tekstianalyysit pohjautuvat tulkintoihin, joita lukija taitojensa, tietojensa ja uskomustensa pohjalta tekee. Merkitysten analyysi pohjautuu tutkijalukijan näkemyksiin kielenkäyttäjän intentioista eli siitä, millaisiin tarkoituksiin tekstin tuottaja pyrkii (Heikkinen 1999: 46; ks. myös Searle 1969: 48–50). Tekstin tarkoitusten tulkinta ei kuitenkaan pohjautu yksittäisten ihmisten ”todellisten intentioiden” selvittämiseen, vaan lukijan tulkintoihin siitä, mikä tietyissä kulttuurin tilanteissa on odotuksenmukaista ja mahdollista (ks. Ridell 1994).

Koska tekstejä luetaan erilaisista tulkinta-asemista, on tärkeää tuoda esille omaan tulkinta-asemaan vaikuttavat tekijät. Tutkijalukijana tarkastelen tekstejä erilaisesta positiosta kuin autenttinen lukija kolmella tavoin (ks. myös Pietilä 1998: 16). Ensinnäkin lukemistapahtuma ei ole autenttinen: tekstejä ei lueta niiden ilmestymispäivinä eikä myöskään vain kertaalleen. Toiseksi en lue taloussanomalehtiä tutkimustyöni ulkopuolella, mutta olen kuitenkin potentiaalinen tilaaja, sillä olen

taloudesta kiinnostunut. Kolmanneksi tutkijalukijana tekemäni analyysit ovat teoriasidonnaisia. Analyysien kannalta tämä tarkoittaa sitä, että tarkastelen talousjournalistisen diskurssiyhteisön kielenkäyttöä jossain määrin ulkopuolisesta näkökulmasta, koska minulla ei ole talousalan koulutusta, en ole talousalan toimija enkä myöskään autenttinen lukija. Tutkimusprosessin aikana olen kuitenkin jossain määrin lähentynyt taloutta tuntevaa lukijaa, joskaan en asiantuntijaa. Talousjournalistiseen diskurssiyhteisöön ns. aidosti kuuluva jäsen saattaisi tulkita tekstejä toisin. Tekstilajitietoon perustuvat odotukseni ja näkemykseni ovat johdattaneet minut lukemaan taloussanomalehtien pääkirjoituksia vakavahenkisinä asiateksteinä, joissa ei asioita tarkastella ironisesti. Tekstin tuottaja ei pyri ilkeilemään jonkin muun epäonnesta eikä esimerkiksi kadehdi jonkin muun maan menestystä, sillä tällaiset intentiot kuuluvat pikemminkin yksityisen kuin yhteiskunnallisen vaikuttamisen piiriin. Toisaalta eri maihinkin suhtaudutaan eri tavoin esimerkiksi sen mukaisesti, mihin Suomella on kauppasuhteita.

1.5 Aikaisempi tutkimus

Sanomalehtien pääkirjoituksia on tutkittu erilaisista näkökulmista. Tutkimuksissa on lähestytty pääkirjoitusten kantaa ottavuutta (Hemánus 1972; 1975; van Dijk 1996), retorista rakennetta (Bonyadi 2010; Shakeh, Delli & Dumanig 2015), argumentaatiota (Tirkkonen-Condit 1986; 1988; Pak & Acevedo 2008), dialogisuuden rakentumista tekstin rakenteessa ja eri tasoilla (Bolívar 1984) ja ideologisten merkitysten rakentumista (Heikkinen 1999). Tarkastelu on yleensä kohdistunut yleissanomalehtien poliittisiin pääkirjoituksiin, joten tämä tutkimus lisää tutkimustietoa taloussanomalehtien pääkirjoituksista. Aiemmissä tutkimuksissa olen analysoinut taloussanomalehtien pääkirjoituksissa esiintyvien ihmisten kuvaustapoja (Katajamäki 2002), pääkirjoitustoimittajien nimeämiä viestinnän tarkoituksia, pääkirjoituksissa tuotettuja funktionaalisia jaksoja ja teema-reemakuljetusta (Katajamäki 2004), tiivistämistä (Katajamäki & Ketola 2005a), argumentaation dialogisuutta (Katajamäki 2006b), retorista rakennetta (Katajamäki & Koskela 2006; Katajamäki 2008) ja arvottavia merkityksiä (Katajamäki 2006a; 2007; 2009; 2016b). Tähän tutkimukseen valitut 5 artikkelia laajentavat kuvausta, sillä analyysit nojautuvat laajempaan aineistoon ja erityisesti arvottavien merkitysten kuvausta on kehitelty eteenpäin.

Aiemmin ylipäänsä talousjournalismin tutkimus on jäänyt vähäisemmäksi kuin ns. suurta yleisöä tavoittelevan joukkoviestinnän tutkiminen (Parsons 1989: 3). Talousjournalistiseen diskurssiin kohdistuva tutkimus on lisääntynyt, mikä lienee seurausta erilaisten talousaiheisten tekstien määrän lisääntymisestä yhteiskun-

nassa (Huovila 2003; Slaatta, Kjær, Grafström & Erkama 2007). Talousjournalismin kieltä ovat tarkastelleet esimerkiksi Hirsto (2007; 2010), Karvonen (1999) ja Tienari, Vaara ja Kaihua (1999). Ainamo ym. (2006: 612) tarkastelevat talousjournalistisessa diskurssissa rakennettuja ideologisia asemoitteja erityisesti kylmän sodan aikakautena vuosina 1945–1995 sosiohistoriallisesta näkökulmasta. Koikkalainen (2009) on tutkimuksessaan tarkastellut venäläisen talousjournalismin kehittymistä osittain länsimaisten käytäntöjen mukaiseksi.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen pääkirjoitustoimittajia ja pääkirjoituksia osana diskurssiyhteisöä, jossa jaettu ideologia heijastuu teksteissä tuotettuihin merkityksiin. Tutkimukseni nojautuu aiemman ammattikielisen tekstilajiteorian (Swales 1990; Bhatia 1993; 2004) lisäksi diskurssintutkimuksen perinteeseen, jota on kehitelty niin Suomessa kuin ulkomailla. Suomessa ja suomesta tehdyt Luukan (1995) ja Heikkisen (1999) soveltavan kielitieteen tutkimukset ovat olleet tutkimukselleni tärkeitä lähtökohtia. Luukka (1995) tarkastelee tieteellisen yhteisön interpersonaalista kielenkäyttöä funktionaalista ja yhteisöllisestä näkökulmasta. Hän osoittaa, miten yhteisön sosiaaliset suhteet rakentuvat teksteissä erilaisina viittaustapoina. Samalla Luukka (1995) luo teoreettista synteesiä kielenkäytön, funktionaalisen kielenkuvauksen, sosiaalisen konstruktionismin ja yhteisöllisyyden teemoista, ja näistä suuri osa sopii omankin tutkimukseni tausta-ajatuksiksi. Heikkinen (1999) tarkastelee tutkimuksessaan viiden eri sanomalehden pääkirjoituksia ja osoittaa, miten nämä ovat täynnä ideologisia merkityksiä ja miten kieli toimii ideologisena systeeminä. Heikkinen luo työssään erityisesti teoreettista pohjaa tutkimuksille, joissa tarkastellaan kielen arvottavia ja ideologisia merkityksiä. Heikkisen (1999) työ nojaa systeemis-funktionaaliseen kielenkuvaukseen, minkä takia tarkastelun lähtökohdat ovat monin osin yhteneväiset tutkimukseni kanssa. Näiden kahden tutkijan lisäksi kielitieteen lähtökohdista tekstejä ovat tutkineet esim. Kalliokoski (1999a; 1999b; 2005), Karvonen (1995; 1999), Ketola (2002), Makkonen-Craig (2005), Honkanen (2012) ja Machaal (2012) (ks. fennistisestä tekstilajitutkimuksesta laajemmin Juvonen, Virtanen & Voutilainen 2012). Tuottajien näkökulmaan tekstianalyysin ovat Luukan (1995) lisäksi yhdistäneet mm. Heikkinen, Hiidenmaa ja Tiililä (2000), Ruohomäki (2002), Mäntynen (2003), Katajamäki (2004), Kuronen (2004), Kankaanpää (2006), Tiililä (2007), Kulkki-Nieminen (2010), Honkanen ja Nissi (2014) ja Haapanen (2017). Merkitysanalyyseni tehdessäni olen hyödyntänyt mm. Hakulisen ja Karlssonin (1979), Kangasniemen (1992) ja Shoren (1992) tutkimuksia, sekä Isoa suomen kielioppia (2008). Tutkimuksellani on yhtymäkohtia myös narratologiaan nojautuvan journalististen tekstien tutkimuksen kanssa (ks. Kunelius 1996; Pietilä 1995; Reunanen 2003; Ridell 1994; 1998).

Suhtautumisen teoriaa kuvataan useissa menetelmää esittelevissä artikkeleissa tai kirjoissa (Martin 2000; Martin & Rose 2003; Martin & White 2005). Suhtautumisen teorian perusta rakennettiin *Write it right* -projektissa, jossa tutkittiin myös mediatekstejä ja erityisesti objektiivisia tekstilajeja, kuten uutisia, ajankohtaisia artikkeleita ja dokumentteja (ks. Iedema ym. 1994). Projektissa mukana ollut Peter White (1997; 1998) jatkoi tutkien mediatekstejä (ks. myös Höglund 2008; Stenvall 2008). Yleissanomalehtien pääkirjoituksia ovat analysoineet mm. Lihua (2009), Le (2010) ja Homayounzadeh ja Mehrpour (2013). Teoriaa on sovellettu monipuolisesti erilaisiin diskursseihin (Martin 1997; Coffin 1997; Rothery & Stenglin 2000; Painter 2003; Hood 2004; ks. myös Su & Bednarek 2017). Englannin kieleen kohdistuneen tutkimuksen lisäksi teoriaa on sovellettu muun muassa suomen (Mikkonen 2010; ks. myös Juvonen 2014; Eronen 2015), ruotsin (Folkerud 2007) ja espanjan (Kaplan 2007) kieleen.

Suhtautumisen teoria on yksi mahdollinen tapa lähestyä median arvottamisen tapoja. Sheafferin (2007: 22–24) mukaan mediatutkimuksessa on tapahtunut siirtymä pelkkien sisältöjen tarkastelusta (*first-level agenda setting*) siihen, miten media ohjeistaa ajattelemaan jostakin asiasta (*second-level agenda setting* tai *attribute agenda setting*). Media ei pelkästään kerro, mitä jostakin asiasta ajatellaan, vaan miten siitä ajatellaan. Toimijoiden, keskusteltavien aiheiden ja tapahtumien arvottaminen nostaa joitakin asioita tärkeiksi ylitse muiden ja saattaa siten myös vaikuttaa lukijoiden arvostuksiin. Mediasisältöjen lisäksi arvostukset ovat yhtä lailla tärkeitä sen suhteen, mitkä asiat nousevat median agendalle ja sitä kautta myös yleisempään keskusteluun. Arvottaminen (*evaluation tone* tai *affective attribute*) lisää arvottamisen kohteen huomioarvoa ja kiinnostavuutta, vaikka sitä esiintyisi vähänkin. (Sheafer 2007: 22–24.) Arvottavien merkitysten toistuvuus kuitenkin korostaa interpersonaalisten merkitysten rakentumista (White 1998: 209–213). Myös Kalliokoski (1999a: 30) peräänkuuluttaa tutkimusta, jossa tarkasteltaisiin kieltä ja ideologiaa samoin kuin tunteiden esittämistä teksteissä. Edelleen suomenkielisen median arvottavan kielenkäytön analysoiminen vaatii kehittämistä, jotta eri tekstilajien kielenkäytön vertaileva tutkiminen helpottuisi (ks. esim. Kornetzki 2011).

2 TUTKIMUKSEN TEORETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa esittelen työn pääkäsitteet siten, että artikkeleiden erilaiset tarkastelunäkökulmat asettuvat laajempaan teoreettiseen viitekehykseen. Tästä syystä esittelen ensin kaikissa tutkimuksen artikkeleissa keskeiset **diskurssin** ja **diskurssiyhteisön** käsitteet luvussa 2.1. Luvussa 2.2 kuvaan tekstin ja diskurssikäytäntöjen ja sosiokulttuuristen käytäntöjen suhdetta, minkä jälkeen luvussa 2.3 kuvaan diskurssiyhteisössä omaksuttavan **sosiaalisen roolin** käsitettä. Luvussa 2.4 käsittelen työn pääkäsitettä **tekijän identiteettiä** sekä sitä, miten tekijän identiteettiä suhtautumisen teorian näkökulmasta kielestä tarkastellaan. Luvussa 2.5 kuvaan sekä sosiaalisen roolin että tekijän identiteetin yhteyksiä **ideologian** käsitteeseen.

2.1 Diskurssi, diskurssiyhteisö ja diskurssikäytännöt

Tässä tutkimuksessa diskurssi nähdään ammattikielentutkimuksen tekstilajiteorian mukaisesti diskurssiyhteisöä yhdistäväksi tekijäksi, ja diskurssia lähestytään tuottajan (sosiaalisen kontekstin) näkökulmasta sosiaalisena toimintana, joka heijastuu tekstin rakenteellisiin ja kielellisiin valintoihin (Bhatia 1993: 13–16). Tutkimuksen kielikäsitys sen sijaan nojaa kriittiseen diskurssianalyysiin, jonka mukaisesti aineisto on konkreettista, ainutkertaista kielenkäyttöä, jolla on yhteys diskurssiyhteisön sosiaalisiin käytäntöihin¹³ ja jolla maailmaa kuvataan aina jostain näkökulmasta. Diskurssi sosiaalisena käytäntönä on sosiaalisen rakenteen rajaama ja muodostama, mutta se myös tuottaa, konstruoi sosiaalisia rakenteita ja todellisuutta, kuten normeja ja käytäntöjä, sosiaalisia identiteettejä, suhteita ja tieto- ja uskomusjärjestelmää (tuottamalla objekteja). Kun kielenkäytöllä tuotetaan sosiaalisia identiteettejä ja suhteita, kielenkäyttöä voidaan lähestyä Hallidayn (1978) määrittelemänä interpersonaalisen metafunktion toteuttamisena. Tieto- ja uskomusjärjestelmää tuotetaan hyödyntäen kielen ideationaalista funktiota. (Fairclough 1992a: 38, 63–65; 1992b: 29–31, 75–76; 2003: 26.) Tämän yleisemmän määrittelyn asemesta tässä tutkimuksessa diskurssia tarkastellaan rajatummin suhtautumisen teorian näkökulmasta. Tällöin diskurssia tarkastellaan erityisesti sosiaalisen vuorovaikutuksen muotona interpersonaalisesta näkökulmasta, jossa

¹³ Käytännön lähikäsitteitä ovat **konventio**, **instituutio** ja **traditio**. Näillä käsitteillä viitataan tapoihin tai tapojen joukkoon, joissa toimijoiden ja heidän toimintojensa tyypit ovat totunnaistuneet ja ne rakentuvat vähitellen työyhteisön norminomaisiksi uskomuksiksi. Ne voivat olla hiljaisen tiedon varassa noudatettavia tapoja, tai niitä voidaan tukea laatimalla sopimuksia ja järjestelmiä asioiden hoitamiseksi. (Berger & Luckman 1994 [1966]: 68–70; Heikkinen 2000b: 268–269, 290; ks. myös Ruohomäki 2002: 37–40; Saaristo & Jokinen 2005: 74.)

tekijän suhtautuminen representoimaansa maailmaan rakentaa tekijälleen identiteettiä. Diskurssi tiedon ja uskomuksen muotona asettuu tarkasteltavalle sosiaalista vuorovaikutusta korostavalle näkökulmalle alisteiseksi muodoksi.

Tarkastelen taloussanomalehtien pääkirjoituksia diskurssiyhteisöä rakentavana kielenkäyttönä, joka toisaalta myös heijastaa diskurssiyhteisön vakiintuneita käytäntöjä. Swalesin (1990: 24–27) mukaan ryhmä ihmisiä muodostaa diskurssiyhteisön, kun ryhmällä on laajalti yhteiseksi hyväksytyt tavoitteet ja mekanismeja, jotka mahdollistavat jäsenten välisen kommunikoinnin, informaation ja palautteen antamisen. Lisäksi diskurssiyhteisön käytössä ja hallinnassa on yksi tai useampi tekstilaji, jotta yhteisö voisi saavuttaa tavoitteensa, ja oma erikoissanastonsa. Diskurssiyhteisöön pääsemiseksi jäsenen on saavutettava tietty sisällön ja diskurssin hallinnan taso. Diskurssiyhteisö on sosioretorinen ryhmittymä, jolloin ryhmän toiminnassa korostuvat yhteiset viestinnälliset pyrkimykset. Näin diskurssiyhteisö erottuu yhteisen kielen jakavasta kieliyhteisöstä tai yhteisen sosiaalisen toiminnan jakamasta sosiaalisesta yhteisöstä. (Swales 1990: 24; Luukka 1995: 69–70.)

Rahmin (2001: 81–84) mukaan myös journalismia voidaan tarkastella diskurssiyhteisön näkökulmasta. Journalistisen diskurssiyhteisön yhteisenä tavoitteena on vastata lukijoiden tarpeisiin. Lukijoilla on odotuksia, jotka lehden tulee täyttää: lukijan tavoitteena on esimerkiksi saada uutisista tuoretta tietoa, lukea pääkirjoituksista kommentteja tai ylipäänsä kartuttaa kulttuurista tietämystään. Lehden toimittajat pyrkivät täyttämään odotukset vastaten lukijoiden eri tekstilajeihin kohdistuviin odotuksiin. Journalistinen diskurssiyhteisö pohjautuu tekijän sosiokulttuuriseen tietoon lukijan odotuksista sekä lukijan sosiokulttuurisiin odotuksiin ja tulkintoihin. Välitön vuorovaikutus tai henkilökohtainen kontakti ei siksi ole välttämätöntä diskurssiyhteisön syntymiseksi (vrt. Devitt 2004: 36–40). Journalistisen diskurssiyhteisön jäsenet, journalistisen tekstin tekijät, lukijat ja lähteet harvoin kohtaavat, vaikka niinkin voi käydä¹⁴. Diskurssiyhteisö säilyy, koska lehti rakentaa ja pitää yllä samankaltaisia kokemuksia, arvostuksia ja viitekehyksiä. Lisäksi toimiva diskurssiyhteisö tukee erilaisia mahdollisuuksia jäsenten väliseen viestintään ja informaation vaihtoon on jatkuva.

Taloussanomalehtien pääkirjoituksissa yhdistyvät vakiintunut tekstilaji ja tiettyjä tunnettuja näkökulmia toisintavat diskurssit. Tutkimuksessani aineistona olevien pääkirjoitusten, ainutkertaisten viestintätapahtumien nähdään pohjautuvan **diskurssijärjestykseen** (*orders of discourse*). Diskurssijärjestys syntyy diskurssien ja tekstilajien yhdistyessä kielellisessä viestintätapahtumassa kerrasta toiseen, ja

¹⁴ Esimerkiksi Reunanen (2003: 168) ottaa journalistisen tekstin geneerisiä käytäntöjä hahmotellessaan tämän mallissaan huomioon.

se ilmentää tietynlaisia ideologioita. Diskurssijärjestys on kunkin yhteisön tavanomaisten kielenkäyttötapojen eli diskursiivisten käytäntöjen verkosto. **Diskurssikäytäntöihin** kuuluvat tuotannon (tavat tehdä kirjoitus, etsiä tiedot, valita ”oikeat” lähteet jne.) ja kulutuksen (tiedotusvälineiden tekstien yhteiskunnallinen jakautuminen) prosessit. Diskurssikäytännöt tuotetaan jokaisessa viestintätapahtumassa uudelleen, ja nämä käytännöt rakentuvat tekstin sisäisiksi – sanoiksi, lauseiksi, tekstikatkelmiksi – jokaisella tuottamiskerralla. (Fairclough 1989: 28; 1992b: 28, 78–83, 91; 1995: 10.)

Tiedeyhteisöä tarkastellut Luukka (1995: 75–77) määrittelee diskurssikäytännön yhteisölle ominaisiksi viestintätavoiksi ja -tilanteiksi. Hän tarkastelee diskurssikäytäntöä tietona tekstilajista ja diskurssista, käsityksinä viestinnän merkityksestä, tekstin rakentamisesta, niiden vaikutuksista ja tieteellisistä viestintätilanteista sosiaalisesta näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa näen, että juuri diskurssikäytäntöjä omaksumalla tekstin tuottaja sosiaalistuu rooliinsa. Lähestyn siten pääkirjoituksia kahdesta suunnasta: sekä diskurssiyhteisön vakiintuneena käytäntönä (tekijän omaksuma sosiaalinen rooli, josta hän tuottaa teksteihin tekijän identiteetin) että diskurssiyhteisön ainutkertaisina viestintätapahtumina, kielenkäyttönä (teksteissä rakentuva tekijän identiteetti, joka tuottaa sosiaalista roolia).

2.2 Diskurssiyhteisössä jaetut sosiokulttuuriset käytännöt

Diskurssiyhteisön toimintaa ohjaavat yhteisössä jaetut päämäärät. Näihin pääsemiseksi diskurssiyhteisössä hyödynnetään vakiintuneita käytäntöjä. Näitä käytäntöjä tarkastelen kriittisen diskurssianalyysin sosiokulttuuristen käytäntöjen kuvausta hyödyntäen. Myös diskurssiyhteisö on asetettavissa yhteiskunnalliseen kontekstiin, sillä yhteiskunnalliset käytännöt, kuten lait ja markkinatalouden mekanismit, heijastuvat diskurssiyhteisön toimintaan. Tarkastelen siten sosiokulttuurisia käytäntöjä diskurssiyhteisön näkökulmasta.

Sosiokulttuuriset käytännöt viittaavat viestintätapahtumassa ilmestyneen tekstin sosiaaliseen ja kulttuuriseen yhteyteen. Sosiokulttuuriset käytännöt voidaan jakaa yhteiskunnallisiin, institutionaalisiin ja tilanteisiin käytäntöihin. **Yhteiskunnalliset käytännöt** liittyvät laajimmillaan siihen, millaisessa yhteiskunnassa tekstit tuotetaan. Yhteiskunnallisiin käytäntöihin kuuluviksi voidaan nähdä myös taloudelliset käytännöt (Fairclough 1992b: 71–73, 85), kuten talousjärjestelmä¹⁵.

¹⁵ Estolan (1996: 79–89) mukaan talousjärjestelmät voidaan erotella niihin, joissa kansantalouden resurssit jaetaan keskusjohtoisesti julkisen sektorin määräyksiin tai hajautusti markkinamekanismiin pohjaten. Hänen mukaansa kaikissa nykyisissä talousjärjestelmissä sovelletaan molempia periaatteita, ja ne ovat siksi sekatalousjärjestelmiä.

Institutionaalisilla käytännöillä viitataan joukkoviestinnän erityisominaisuuksiin, tiedotusvälineiden talouden, politiikan ja tekstien tuotannon ja kulutuksen vakiintuneisiin tapoihin (Fairclough 1992a: 63–73; 1992b: 28–29, 52–73, 75, 78–82). Institutionaaliset käytännöt vaikuttavat teksteihin, sillä niiden kautta määrittyy se, millaisiin päämääriin instituutiossa pyritään, millaisin tuottein ja keille suunnaten. Tämä käytännön taso on siten diskurssiyhteisön näkökulmasta keskeinen. Institutionaalsiin käytäntöihin kuuluu myös se, että pääkirjoituksia tuottamaan pääsevät vain tietyn institutionaalisen aseman saavuttaneet toimittajat. Institutionaalsiin käytäntöihin sisällytään myös organisatoriset käytännöt (ks. Bhatia 1993), vaikka Kauppalehti ja Taloussanommat ovat erillisiä organisaatioita, jotka kilpailevat toisiaan vastaan ja joilla on omat kohderyhmänsä ja omat tuotteensa (tekstit). Koska kuvaan eri lehtien pääkirjoituksia yhtenä tekstilajina, tutkimuksessani tekstien kontekstin yhteneväisyydet ovat organisatorisia eroja oleellisempia.

Tilanteiset käytännöt liittyvät vaihteleviin viestintätilanteisiin (Fairclough 1992b: 28–29). Näihin käytäntöihin luen mukaan tekstilajeihin liittyvät tekstilajikäytännöt¹⁶. Kuvaan lyhyesti tekstilajikäytäntöjä hyödyntäen Hallidayn (1978: 27–33, 110, 123–124, 142–145; 1985: 3–14, 38–39) määrittelemiä oleellisesti kielenkäyttöä rajaavia tilannekontekstin tekijöitä, **tapaa** (*mode*), **sävyä** (*tenor*) ja **alaa** (*field*)¹⁷ lähinnä siltä osin kuin ne Martinin (1992; 1999) genre- ja rekisteriteoriassa rajataan tekstilajin ominaisuuksiksi (ks. luku 2.3.4)¹⁸. Tekstilajikäytäntöjen näkökulmasta tässä tutkimuksessa oleellisia ovat aineiston tekstien retorinen tavoite (tapa), osallistujien väliset ja omaksumat sosiaaliset roolit (sävy)¹⁹ ja sosiaalinen tapahtuma, jossa on mahdollista käsitellä tiettyjä aiheita (ala). Näiden tekijöiden näen täsmentävän sitä, millaisia tekijöitä on kielenkäytön taustalla tekstilajikäytäntöjen tasolla ja missä määrin eri teoreettiset viitekehykset kohtaavat.

¹⁶ Tässä tutkimuksessa tekstilajikäytännöt ja tekstilajitieto ymmärretään osaksi sosiokulttuurisia käytäntöjä, koska korostan erityisesti tekstin tuottajan asemaa tekstilajitiedon soveltajana (vrt. Luukka 1995: 76). Pääkirjoitustoimittajan sosiaalisen roolin asetan silti osaksi tekstilajikäytäntöjä, sillä rooli määrittyy erityisesti näiden käytäntöjen kautta.

¹⁷ Tavan, alan ja sävyn nimitykset vaihtelevat suomalaisessa kirjallisuudessa. Shore ja Mäntynen (2006: 19) ja Shore (2012a: 135) käyttävät tavasta nimitystä **ilmenemis-muoto** ja sävystä nimitystä **osallistujaroolit**.

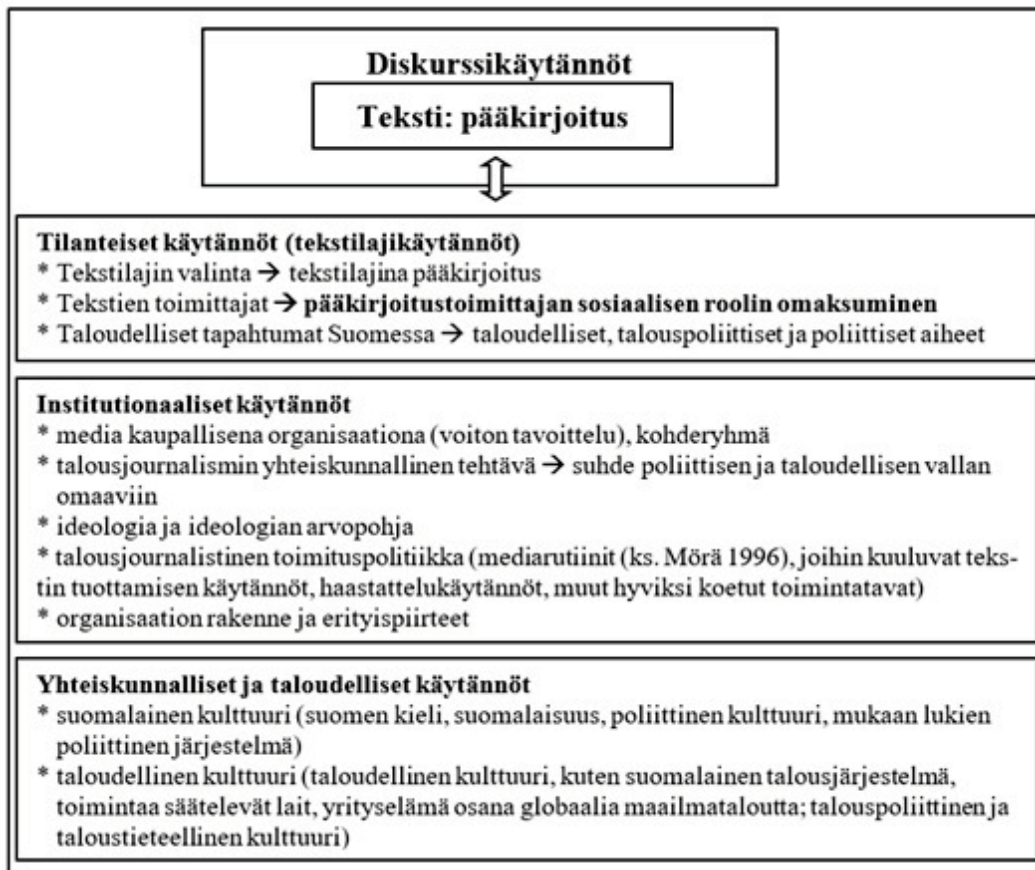
¹⁸ Tutkimuksessa kielellisten analyysien teoreettisena lähtökohtana toimii Martinin (1992; 1999) määritelmä tilannekontekstista ja rekisteristä (ks. luku 2.3.4). Kuten White (1992: 12) viitaten Matthiesseniin tuo esille, Hallidayn (1978) ja Martinin (1992) erilaisia määritelmiä voi pitää toisiaan täydentävinä.

¹⁹ Halliday (1978: 27–33, 110, 123–124, 142–145; ks. myös Shore 2012a: 135) viittaa sävyllä sekä sosiaalisiin että kielellisiin rooleihin. Tämän tutkimuksen tutkimuskohteen, tekijän identiteetin näen kielelliseksi rooliksi, jonka tarkastelun lähtökohtana toimii suhtautumisen teoria.

Tässä tutkimuksessa tekstilajiin kuuluvilla teksteillä nähdään olevan yhtäläinen viestinnän tarkoitus, Hallidayn termein retorinen tavoite, ja siten tekstilajikäytäntöjen näkökulmasta tässä tutkimuksessa tarkastellaan tekstejä, joiden tapa (pääkirjoitus [kehitystekstit]) on vakio²⁰. Samoin sävy pysyy samana: vaikka pääkirjoituksia tuottavat useat eri ihmiset, niiden tuottaminen vaatii pääkirjoitustoimittajan sosiaalisen roolin omaksumista, jolloin sosiaalisen roolin nähdään pysyvän samana tilanteesta toiseen. Tekstilajikäytäntöjen näkökulmasta alaksi määrittyy laajasti kaikki talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä tärkeiksi koettavat aiheet eli lähinnä taloudelliset, talous-poliittiset tai poliittiset aiheet. Näistä tekstilajikäytäntöjen osista laajin ja vaihtelevin on juuri aiheet. Aiheiden laajuuteen ja vaihtelevuuteen vaikuttanee erityisesti pyrkimys käsitellä tärkeiksi koettuja aiheita, pyrkimys välttää samojen aiheiden liiallista toistamista mutta erityisesti mahdollisten aiheiden määrä. Koska tekstilaji ja sosiaalinen rooli ovat niin keskeisiä instituution osia, juuri aiheiden käsittelytapoihin heijastunevat herkimmin maailman muuttumisesta aiheutuvat muutospainet. Erityisesti tapahtumien vaihtelu saattaa vaikuttaa siihen, millaisiin viestinnän tarkoituksiin tekstillä pyritään, mikä puolestaan saattaa johtaa tekstilajin muuttumiseen (ks. Bhatia 1993: 20–21). Keskeistä kuitenkin on huomata, että myös pääkirjoitustekstilaji ja siihen liittyvä sosiaalinen rooli voivat muuttua. Kuvio 3 havainnollistaa talousjournalistisen diskurssiyhteisön pääkirjoituksiin välittyviä sosiokulttuurisia käytäntöjä yleisimmästä (alhaalla) tilanteisiin käytäntöihin.

Tekstilaji- ja rekisteriteoriassa kontekstit ja kieli nähdään eri tasoina, jotka kuitenkin (ainakin hypoteettisesti) liittyvät toisiinsa ja joilla on todellistumissuhde (Martin 1999: 30, 35, 38–40: ks. myös Heikkinen 2000a: 120–123). Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut siitä, millä tavoin haastattelupuheen kautta kuvattu sosiaalinen rooli (tekstilajikäytäntöjen osa) ja ainutkertaisista viestintätilanteista kuvattu sävyn rekisteri (tilannekontekstin osa) kohtaavat.

²⁰ Tekstilajin näkemiseen vakioksi heijastuu siten se, että tutkimuksessa tekstilaji on määritelty tekstin ulkopuolisin kriteerein eikä tekstin sisäisin kriteerein, esimerkiksi tiettyjä vaiheita sisältäväksi tekstirakenteeksi (ks. Martin 1999: 30–31, 40–47).

Kuvio 3. Taloussanomalehden pääkirjoitus osana käytäntöjä tekstin tuottamisen näkökulmasta

Koska sosiaaliseen rooliin on pääsy vain tietystä institutionaalisesta asemasta, tekstilajikäytännöt kytkeytyvät myös institutionaalsiin käytäntöihin. Toisaalta institutionaalinen asema helpottanee tekstilajiin liittyvän sosiaalisen roolin ja siihen liittyvien institutionaalisten päämäärien omaksumista. Erityisesti erilaisissa instituutioissa kielenkäytöstä tulee vakiintunutta. Instituutiot asettavat kielenkäytölle rajoja esimerkiksi sen suhteen, millaisin kielellisin valinnoin asioita käsitellään. Instituutioilla on erityiset rutiininsa, joilla tekstit tuotetaan. Kielenkäyttö instituutiossa muodostuu työyhteisön luonnolliseksi tajunnaksi, johon tekstit ja niissä käytetyt kielelliset keinot vaikuttavat. Esimerkiksi viraston esityslistassa vakiintuneilla luokitteluilla, pakollisilla rakennelosilla, oman ja vieraan puheen rajojen häivyttämällä luodaan kuvaa institutionaalisesta viranomaisesta työn ja tekstin tekijänä. Käytäntöjen vakiintuminen palvelee tarkoituksenmukaisuuden tavoitetta, vaikkakin se rajoittaa toimintaa. (Berger & Luckmann 1994 [1966]: 45, 65–73, 83–84; Fairclough 1992a: 79; 1992b: 81; Heikkinen 2000a: 203; 2000b: 269; Heikkinen ym. 2000: 9–10, 34; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 83.)

2.3 Tekijän sosiaalinen rooli diskurssiyhteisössä

Sosiaalisen roolin käsite viittaa eri ryhmien välisiin suhteisiin ja yhteiskunnan erilaisten sosiaalisten asemien ja suhteiden järjestelmiin, joissa ihmiset toimivat eri tavoin ja odotuksenmukaisesti. Sosiaalisen roolin käsite on normin käsitteen lähikäsite. Sekä sosiaalisen roolin että normin käsitteillä yksilön asema määrittyy yksilön käytökseksi, joka noudattaa yhteiskunnassa tai yhteisössä muiden asettamia odotuksia. (Luukka 1995: 60–63; viittaa myös Saville-Troikeen 1982: 154; Sulkuinen 2003: 119.) Sosiologissa normi määritellään usein säännöksi, jonka rikkominen on sanktioitua, kun taas soveltavassa kielitieteessä normi voi olla neuvoteltava ja muuttuva (Saaristo & Jokinen 2005: 77–78; Luukka 1995: 60).

Tässä tutkimuksessa sosiaalinen rooli nähdään talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä toimittajan omaksumaksi asemaksi, jota on diskurssiyhteisön tekstilajikäytännöt rajoittavat ja vakiinnuttavat. Diskurssiyhteisössä toimiva tekstin tuottaja omaksuu sosiaalistuessaan rooliinsa tietoa diskurssista ja tekstilajista, kuten diskurssiyhteisön päämääristä, kohderyhmistä, joille viestitään, teksteissä toteutettavista viestinnän tarkoituksista, sisällön ja muodon rajoituksista sekä kunkin yhteisön jäsenen sosiaalisesta roolista jonkin viestinnän tarkoituksen toteuttajana (Berkenkotter & Huckin 1993: 482; Luukka 1995: 76; Bhatia 2004; Smart 2004: 147–158). Diskurssiyhteisön jäsenillä on eriasteisesti tietoa näistä käytännöistä (Swales 1990: 52–55).

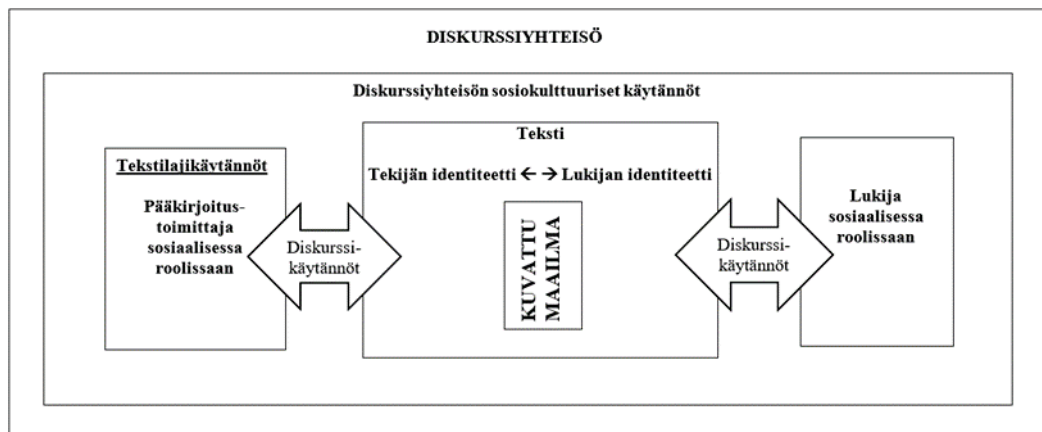
Tekstit paitsi tuotetaan sosiaalisista rooleista käsin, kieli myös tuottaa sosiaalisia rooleja²¹ (Fairclough 1989: 37–39; 1992a: 45, 64). Fairclough (1989: 39) näkee sosiaalisessa roolissa toimimisen tapahtuvan diskurssin rajaamana. Diskurssi sekä määrittää, kenellä on oikeus tai mahdollisuus puhua ja kuunnella ja kenen puheeseen luotetaan, että rakentaa todellisuuttamme sisältämällä nimityksiä ja luokituksia esineille ja asioille ja jättämällä jotkin nimitykset ja luokitukset näkymättömiin (Foucault 1972: 44–45; ks. myös Fowler 1991: 41–42)²². Sosiaalisesta roolista tuotetaan diskurssissa odotuksenmukaista puhetta näin samalla uusintaen ja pitäten yllä roolia. Gunnarssonin (1997: 99–101) mukaan jokaisella asiantuntijaryhmällä on oma paikkansa yhteiskunnassa, ja sen mukaiset tehtävät. Asiantuntijat muodostavat ryhmiä, joilla on omat asenteensa ja norminsa ja joissa jokaisella on oma identiteettinsä ja roolinsa. Johonkin ryhmään sosiaalistuminen tarkoittaa samalla etäisyyden ottamista muista ryhmistä. Asiantuntijaksi sosiaalistuminen tuo

²¹ Fairclough (1989: 38–39) viittaa sosiaaliseen rooliin nimityksellä subjektipositio (*subject position*).

²² Fairclough (1992a: 45, 65–66) pohjaa näkemyksensä Foucault'n määrittelyihin, mutta Foucault'sta poiketen korostaa myös sosiaalisen toimijan mahdollisuutta toimia aktiivisesti, vaikkakin diskurssin rajoittamana.

mukanaan myös oman tavan tarkastella todellisuutta ja muodostaa asioiden välistä tärkeysjärjestyksiä ja muita suhteita. Journalistiseen kulttuuriin sosiaalistuessaan toimittaja omaksuu kulttuuriin kuuluvia arvoja, päämääriä, normeja, käytäntöjä kuin myös kielenkäytön. (Gunnarsson 1997: 99–101; ks. myös Gunnarsson, Bäcklund & Andersson 1995: 32–33.) Mikäli toimija pitää itseään yhteisön jäsenenä, hänen on yhteisön vuorovaikutustilanteissa omaksuttava sosiaalinen rooli, jossa hän noudattaa toimintaan liittyviä odotuksia (Weizman 2006: 155–156).

Tekstivälitteisesti syntyneiden sosiaalisten roolien vakiintuneisuutta selittää sosiokulttuuristen käytäntöjen ja diskurssikäytäntöjen vakiintuminen. Tavanomaisuneeseen toimintojen tyyppiin (tässä tapauksessa: tekstilajiin) kytkeytyvänä myös sosiaalinen rooli on institutionaalistunut; se on siten rooli, johon toimijat (pääkirjoitustoimittajat) ovat tottuneet (Berger & Luckman 1994: 59–65; Saaristo & Jokinen 2005: 72–75). Tietty organisatorinen asema on edellytys sosiaaliseen rooliin pääsemiselle, ja siksi sosiaalinen rooli määrittyy myös toimittajan muun yhteisöllisen ja institutionaalisen toiminnan kuin jo tuotettujen tekstien kautta (ks. Luukka 1995: 68–70). Kuvio 4 havainnollistaa pääkirjoitustoimittajan sosiaalisen roolin suhdetta tekstiin ja lukijaan osana käytäntöjä.

Kuvio 4. Diskurssiyhteisössä omaksuttu pääkirjoitustoimittajan sosiaalinen rooli suhteessa tekstiin ja lukijaan

Koska sosiaalinen rooli rakentuu jokaisessa tilanteessa, jokaista tekstiä tuotettaessa, se voi ajan myötä myös muuttua. Sosiaalinen rooli on diskurssi- ja tekstilajikäytäntöjen tapaan aina yhteydessä yksittäisiin ja hetkellisiin viestintätilanteisiin, ja mikäli nämä ovat riittävän erilaisia verrattuna aiempiin tilanteisiin, viestinnän tarkoitukset ja siksi myös tekstilajit ja sosiaalinen rooli muuttuvat (ks. Hellspong & Ledin 1997: 24). Koska sosiaalinen rooli määrittyy tekstien kautta, se vaihtelee tekstilajeittain (ks. Porter 1992: 109). Esimerkiksi uutistoimittajan sosiaalinen

rooli on erilainen kuin pääkirjoitustoimittajan (ks. Heinonen 1995; Puranen 2000; Pietikäinen 2003).

Pääkirjoitustoimittajien sosiaalisen roolin voi ymmärtää Althusserin (1984: 126–136) mukaisesti roolina, joka on pääkirjoitustoimittajalle etukäteen annettu. Pääkirjoituksen tekijä toimii institutionaalisten ja yhteiskunnallisten käytäntöjen mukaisesti ja on näin alistettu toteuttamaan tiettyä roolia. Tämän roolin sisällä hänen on mahdollista toimia eri tavoin ja toteuttaa (näennäisen) vapaata subjektiviteettia. (Ks. myös Goffman 1971: 26; Fairclough 1989: 39.) Bhatian mukaan institutionaalista roolia toteuttaessaan kirjoittaja huomioi ammatin ja organisaation päämäärät, suositukset, edellytykset ja muut ympäröivän kulttuurin vaatimukset (Bhatia 1993: 14; 2004: 20, 140). Esimerkiksi toimittajan institutionaalista roolia ohjaavat näkemykset siitä, mikä on median tehtävä yhteiskunnassa, mihin media kaupallisena organisaationa pyrkii ja millaisia eettisiä normeja journalisteilla on. Median yhteiskunnallisen tehtävän voi nähdä heijastuvan erityisesti niiden tekstilajien kautta, jotka on valittu yhteiskunnallisen päämäärän toteuttamiseen (ks. Gunnarsson 1997: 99). Siten rooli on tilanteittain rakentuvana moninainen ja dynaaminen, mutta samaan aikaan institutionaalisen melko pysyvä ja mahdollisesti myös kiinteä persoonallisuuden osa, kuten pitkään kehittyvien ammatti- eli institutionaalisten roolien on nähty olevan (ks. Sulkunen 2003: 107, 110).

Sosiaalinen rooli rakentuu aina suhteessa toiseen rooliin, jonka kanssa se on vastavuoroisessa suhteessa (Saaristo & Jokinen 2005: 76)²³. Talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä pääkirjoituksia tuottavan tekijän sosiaaliselle roolille keskeinen vastakkainen rooli on lukijan sosiaalinen rooli. Journalismintutkimuksessa toimittajan ja lukijan väliseen suhteeseen viitataan puhuen **yleisösuhteesta** (ks. esim. Puranen 2000). Mediatutkimuksessa on pohdittu toimittajan ja lukijoiden suhdetta siitä näkökulmasta, missä määrin yleisö vaikuttaa jutuntekoon. Pietilä (1995: 33–38) näkee, että lehden toimittajilla ja lukijoilla on yhteinen näkemys (ns. journalistinen kielioppi) lehden tekemisestä, joka ohjaa sekä lähettäjiä että vastaanottajia. Kaupallisten voittojen tavoittelu näkyy pyrkimyksenä miellyttää yleisöä tuottamalla tekstejä yleisön odotusten mukaisesti. (Pietilä 1995: 33–38; ks. myös Bhatia 2004.) Näin yleisön miellyttämisen ja tarpeiden huomioimisen nähdään ohjaavan tekstien toimittamista ja niiden sisältöä ja muotoa enemmän kuin organisatoriset ja ammatilliset tekijät (vrt. Shoemaker & Reese 1996: 114–115).

²³ Sen lisäksi että talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä pääkirjoitustoimittajan sosiaalinen rooli määrittyy suhteessa lukijaan, sitä rajoittavat myös tekstilaji- ja muut sosio-kulttuuriset käytännöt. Siten se poikkeaa tilannerooleista. **Tilanneroolin** käsitteellä viitataan sosiologiassa tilapäisiin, hetkellisiin rooleihin, jotka syntyvät ihmisten kohdassa yksittäisessä viestintätilanteessa esimerkiksi uimarannalla (Sulkunen 2003: 110).

McQuail (1987) sen sijaan ei näe yleisön miellyttämistä ja organisaation vakiintuneita tapoja toisilleen ristiriitaisiksi, mikäli uutiskriteereiden katsotaan muodostuvan yleisöä kiinnostavien asioiden pohjalta. Yleisön miellyttäminen johtaa sekä uutiskriteerien että organisatoristen tapojen ja tekstilajien vakiintumiseen, jolloin tapahtumista raportoidaan *lehden omien* linjausten ja käytäntöjen mukaisesti. Median toimituspolitiikka on pikemmin kollektiivinen kuin yksilöllinen ilmiö, ja sanomalehden juttujen sisällöt ja muodot näyttävät olevan riippuvaisia pikemminkin mediaorganisaatioiden luonteesta kuin toimittajien persoonallisista piirteistä. (McQuail 1987: 179, 209; ks. myös Bhatia 1993: 32). Toimittajan tekemät yksilölliset ja persoonalliset ratkaisut toteutuvat tekstilajikäytäntöjen rajaamina, ja näihin rajauksiin kuuluu olennaisena osana myös yleisön huomioon ottaminen. Toimittajilla on joko tiedostamaton tai tiedostettu mielikuva yleisöstä, jolle he kirjoittavat (Oestreicher 1991: 16). Koko lehden oletettu lukijakunta (kohderyhmä) vaikuttaa toimittajien näkemyksiin siitä, kenelle he kirjoittavat; lisäksi näkemykset voivat tarkentua tekstilajeittain. Tällöin toimittaja tuottaa tekstejä mallilukijalle, joka on konstruktio lukijasta ja pohjautuu toimittajan tietoihin ja oletuksiin lukijoiden odotuksista ja näkemyksistä (Helle & Töyry 2008; Töyry 2008: 30).

McQuailin (1987) tapaan en näe yleisön miellyttämistä ja vakiintuneita institutionaalisia tapoja toisilleen ristiriitaisiksi. Kuitenkin keskeisimmäksi journalismin pyrkimykseksi näen Pietilän (1995) lailla yleisön miellyttämisen. Toimittajien ja lukijoiden keskinäinen diskurssiyhteisö on siten keskeisin sosiaalinen ryhmitelmä, joka määrittää, miten odotuksia toteutetaan ja esimerkiksi mitä arvoja teksteissä tuotetaan. Koska kyse on joukkoviestinnästä, toimittajien näkemykset kohderyhmästä ovat kuitenkin jossain määrin täsmentymättömiä, epämääräisiä konstruktioita mallilukijasta. Tällöin toimittaja saattaa asettaa jonkin kohderyhmään kuuluvan ryhmän tai lukijan odotukset tärkeämmäksi kuin toisen riippuen myös siitä, millaisesta aiheesta kirjoittaa. Näin ollen toimittaja ei välttämättä pyri miellyttämään koko kohderyhmää tasapuolisesti.

Toimittajan pyrkimys miellyttää yleisöä herättää myös kysymyksen siitä, missä määrin journalistilla on valtaa. Monesti mediatutkimuksessa on korostettu toimittajan valta-asemaa merkitysten tuottajana ja valikoijana suhteessa lukijaan. Toisaalta tällä vallalla on rajoituksensa, jolloin toimittajan valta valikoida merkityksiä näyttäytyykin mikrovaltana. Foucault (1980 [1975]) tarkastelee subjektin toimintaa modernissa yhteiskunnassa vankilametaforaa hyödyntäen. Vankilassa vanki on jatkuvan tarkkailun alaisena, vaikka ei näe valvojaa. Vanki kuitenkin tietää olevansa tarkkailtavana ja alkaa käyttäytyä sen mukaisesti. Vankilassa subjektit ovat sekä vallankäytön kohteita että tahtoa ja pyrkimyksiä omaavia toimijoita. Vallankäytön kohteina subjektit ovat alistaisia jonkun muun, nimettömän ja näkymättö-

män yhteiskunnan, vallalle. Näin subjekti toimijana edustaa poissaolevaa valtajärjestelmää ja käyttää mikrovaltaa. (Foucault 1980 [1975]; ks. myös Sulkunen 2003: 88–90.) Voikin ajatella, että pääkirjoitustoimittajan valta-asema on alisteinen sille, kenen valta-asemia tekstit auttavat ylläpitämään ja mitä lukijakuntaa nämä edustavat.

Tässä tutkimuksessa viitataan nimityksellä *pääkirjoitustoimittaja* toimittajiin, jotka osallistuvat pääkirjoitusten suunnitteluun, kirjoittamiseen ja/tai tarkastamiseen. Näin määriteltynä samassa instituutiossa työskentelevä pääkirjoitustoimittaja voi toimia myös muissa tekstilajisidonnaisissa sosiaalisissa rooleissa, esimerkiksi kolumnistina tai toimituskokouksen osallistujana. Toisaalta pääkirjoitustoimittajan institutionaalinen rooli organisaatiossa voi vaihdella (kustantaja, vastaava päätoimittaja, pääkirjoitustoimittaja, uutistoimittaja), ja hänellä on myös muita (esim. vanhemman, kuluttajan tai yhdistysaktiivin) sosiaalisia rooleja (ks. myös Saaristo & Jokinen 2005: 76). Toimijalle erilaisissa viestintätilanteissa ja moninaisissa rooleissa toimiminen rakentaa ajan kuluessa persoonallisen identiteetin, ja toimijan moninaiset roolit saattavat siksi toisinaan olla myös ristiriitaisia esimerkiksi pääkirjoituksia tuotettaessa otettavan sosiaalisen roolin kanssa (Goffman 1986: 128–129, 269, Weizman 2006: 155–159).

2.4 Tekijän identiteetin analyysin lähtökohtia

Tässä tutkimuksessa lähestyn teksteissä tuotettua tekijän identiteettiä interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta suhtautumisen teoriaa²⁴ (Martin 1992; 1997; 2000; Iedema ym. 1994; White 1998; Martin & White 2005; ks. myös Fairclough 1992a: 64; 1992b: 80) soveltaen. Suhtautumisen teorian taustalla ovat Bahtinin (1986 [1929]) ajatukset kielen tilannesidonnaisuudesta ja dialogisuudesta, Hallidayn (1994) ajatukset kielenkäytöstä systeemifunktionaalisenä ilmiönä ja Faircloughin (1992a; 1992b) ajatukset tekstistä sosiaalisena toimintana, jossa rakennetaan tekijälle, lukijalle ja tekstissä esiintyville ihmisille identiteettejä sekä suhteita näiden ihmisten välille (ks. White 1998: 5). Täydennän tarkastelua ammatti-kielen tutkimuksen tekstilajiteorialla ja kriittisellä diskurssianalyysillä.

²⁴ Monet tutkimuksessa käytetyt suhtautumisen teorian termit ovat suomentamiani. Näitä ovat mm. suhtautumisen teoria, suhtautumisen merkitykset ja ainakin osa osasysteemien nimityksistä ja erityisesti asenteen osasysteemien alakäsitteet (tunne-, ihmis- ja asia-arvottaminen), jotka olen itsekin aiemmissa teksteissä nimennyt toisin (ks. esim. Katajamäki 2006a). Sen sijaan erityisesti sitoutumisen osasysteemin alakäsitteisiin viitatessani olen noudattanut 'spekuloinnin' merkitystä lukuun ottamatta Mikkosen (2010) käännöksiä.

Viitataan tekijän identiteetillä²⁵ tutkijalukijan teksteistä tekemään näkemykseen tekijästä, joka pohjautuu suhtautumisen teorian mukaisesti analyysiin. Suhtautumisen teoriassa tekijän identiteettiin viitataan myös nimityksellä **tekijän ääni** (*author voice*). Tekijän identiteetin ja tekijän äänen käsitteitä käytän tutkimuksessani synonyymisesti silloin, kun viitataan niillä yleisesti tekstin merkityksistä tulkittavaan tekijän positioon. Tekijän äänen käsite on suhtautumisen teoriassa vakiintuneemmin käytössä viitattaessa suhtautumisen merkitysten yhdistelmistä tulkittavaan tekijän positioon. Molempia käsitteitä on käytetty artikkeleissa, koska käsitteillä voidaan korostaa erilaisia lähestymistapoja tai painotuksia tutkimuskohteen kuvauksessa. Tekijän äänen käsite pohjautuu Bahtinin 1986 [1929]) äänen käsitteeseen ja sen taustalla oleviin ajatuksiin dialogisuudesta. Suhtautumisen teorian nimityksissä äänen käsitteeseen liittyy myös ajatus äänestä analyttisesti selvitettävissä olevana **rekisteritason ilmiönä** (ks. luvut 2.4.2 ja 2.4.3), joka pohjautuu kielen merkitysten kimpusta muodostettavaan hahmotukseen.

Ammattikielen tutkimuksen tekstilajiteoriassa (Swales 1990; Bhatia 1993; Hyland 2002) tarkastellaan tekstilajia käytäntönä, jolla pyritään diskurssiyhteisön viestinnän tarkoituksiin. Hylandin (2002: 1091–1093) mukaan diskurssiyhteisössä identiteetit muodostetaan ja hyväksytään sosiaalisten suhteiden verkostoissa ja tekijän on tuotettava teksteihin diskurssi- ja tekstilajikäytäntöjen mukainen identiteetti, joka vakuuttaa tekijän uskovan ja sitoutuvan omiin arviointeihinsa ja ajatuksiinsa. Hyland (2002: 1093) toteaa tietynlaista suhtautumista kuvattaviin asioihin tuotavien kielellisten keinojen olevan yhden tekijän identiteettiä selkeimmin tuottavista keinoista. Tässä tutkimuksessa teksteistä tulkitun tekijän identiteetin voi nähdä olevan **kollektiivinen tekijän identiteetti** (ks. Hall 2002: 21–23, 36–44; Triandafyllidou & Wodak 2003: 205–213), koska päätelmät tehdään eri henkilöiden tuottamista teksteistä. Teksteistä tulkitun tekijän identiteetin voidaan nähdä tuottavan samalla taloussanomalehden identiteettiä mediana (ks. Le 2010), sillä se on tuotettu institutionaalisten käytäntöjen rajoittamasta sosiaalisesta roolista.

²⁵ Tekijän identiteettiä on tarkasteltu osin samankaltaisista teoreettisista ja analyttisistä lähtökohdista puhuen tekijän **diskurssirooleista** (*discourse roles*) (Eggins & Martin 1997: 233) ja viestijöiden (eli lähettäjiä ja vastaanottajia) rooleista eli kirjoittajan ja lukijan **interpersoonaisista rooleista** ja tekstiin rakentuvasta kirjoittajasta ja lukijasta (Heikkinen 1999: 215). Tekijän identiteettiin on viitattu myös puhuen **kirjoittajidentiteetistä** (*writer identity*), **minästä** (*self*), **persoonasta** (*person*), **eetoksesta** (*ethos*), **positiosta** (*position*), **subjektipositioista** (*subject position*), **subjektista** (*subject*) ja **subjektiivisuudesta** (*subjectivity*). (Fairclough 1992a: 64, 166; 1995: 39; Ivanič 1998: 10–11.)

2.4.1 Kielenkäyttö tarkoitushakuisena toimintana

Tekijän identiteetin kielelliset analyysit pohjautuvat suhtautumisen teoriaan (Martin 1992; 1997; 2000; Iedema ym. 1994; White 1998). Suhtautumisen teoriassa kieltä tarkastellaan tekijän ja lukijan välisenä vuorovaikutuksena eli Hallidayn (1978: 112–113; 1994: 37–38, 68, 106) interpersonaalisen eli osallistumisen ja vuorovaikutuksen metafunktion näkökulmasta. Interpersonaalisen metafunktion kautta puhuja ilmaisee teksteissä omia asenteitaan ja arvioitaan ja pyrkii vaikuttamaan muihin. Tästä näkökulmasta kielenkäyttö on toimintaa, jolla tekijä tuo esille, miten suhtautuu kuvaamaansa maailmaan. Suhtautumisen teoriassa tekstissä suhtautumista ilmentäviä diskurssi-semanttisia **suhtautumisen merkityksiä** tarkastellaan suhtautumisen systeemin ja kielisysteemin mahdollistaman merkityspotentiaalin näkökulmasta (sanastollis-kieliopillinen taso). Suhtautumisen systeemi on teoreettinen malli, johon kuuluu viisi osasysteemiä, jotka ovat **neuvottelu** (*negotiation*), **sitoutuminen**²⁶ (*engagement*), **asenne** (*attitude*)²⁷, **asteittaminen**²⁸ (*graduation*) ja **osallisuus** (*involvement*) (ks. taulukko 1).

Suhtautumisen teorian kielikäsitys pohjautuu Hallidayn systeemis-funktionaaliseen kielenkuvaukseen, jonka lähtökohtana on ajatus kielestä monifunktionaalisena systeeminä. Vaikka suhtautumisen teoriassa lähestytään kielenkäyttöä interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta, kielenkäytön nähdään toteuttavan myös ideationaalista ja tekstuaalista metafunktiota. Ideationaalinen metafunktio on kielen sisältöfunktio. Kieli kuvaa jotakin ja sen kautta kuvastuvat kulttuuriset kokemuksemme. Sen kautta kuvaamme maailman ja tietoisuutemme asioita. Tekstuaalisen metafunktion avulla ideationaaliset ja interpersonaaliset merkitykset yhdistyvät tekstiksi. Systeemis-funktionaalissa kielenkuvauksessa kuvataan interpersonoallisia, ideationaalisia ja tekstuaalisia metafunktioita tuottavia merkityksiä sekä niiden tuottamisen mahdollistavia kielisysteemejä. Ideationaalisten, interpersonaalisten ja tekstuaalisten merkitysten tuottaminen toteutuu siten, että vuorovaikutukseen osallistuja tekee valintoja kielen systeemistä. (Halliday 1978: 112–113; 1994: 34–38, 68, 106; Heikkinen 2000a: 126.) Eri metafunktiot liittyvät erillisiin kieliopillisiin systeemeihin, joiden teksteissä tuottamien merkitysten pohjalta systeemis-funktionaalista kielenkuvauksessa on kehitetty merkitysluokkia. Sekä kielisysteemi (esim. suomen kieli) että merkityssysteemi ovat merkitys-

²⁶ Shore (2012: 155) ja Juvonen (2014: 22) viittaavat sitoutumisen osasysteemiin sanalla *osallistuminen*.

²⁷ Shore (2012: 155) viittaa *asenteen* osasysteemiin suomennoksella *asenneituminen*, jota hän käyttää myös sanan *stance* suomennoksena. Itse viittaa *asenneitumisella* osasysteemin asemesta tekstissä tuotettuun näkökulmaan (ks. taulukko 2), johon suhtautumisen teoriassa viitataan sanalla *stance*.

²⁸ Asteittamiseen Juvonen (2014: 22) viittaa suomennoksella *intensiteetin vahvistaminen*.

potentiaaleja, josta tekstiin valintoja tehdään. Suhtautumisen teoriassa merkityspotentiaali muodostuu suhtautumisen systeemistä. (Martin & White 2005: 24–25, 161–162.)

Kieliopillisesta näkökulmasta interpersonaalisten merkitysten tuottamiskeinoja ovat esimerkiksi puhefunktiot (väite, kysymys, käsky, huudahdus) ja modaalisuussysteemi (Halliday 1994: 68–72). Modaalisuussysteemin kautta tuotetaan merkityksiä aikamuotojen (esim. preesens, imperfekti), tapaluokkien (indikatiivi, potentiaali, imperatiivi ja konditionaali), polaarisuuden (kielto- vai myöntölause) ja modaalisten ilmausten valinnoilla. Modaalisiin ilmauksiin kuuluu modaalisia adverbeja ja verbejä, joilla ilmaistaan mahdollisuutta tai välttämättömyyttä. (Kangasniemi 1992: 2–4; Halliday 1994: 68–92, ks. myös Heikkinen 2000a: 126.) Ideationaalisten merkitysten tuottaminen muototasolla tapahtuu erityisesti transitiivisuussysteemin avulla, jonka kautta maailma on hahmotettavissa prosesseina, joihin kuuluvat prosessityypit, osallistujat ja olosuhteet. (Halliday 1994: 106–109.) Tekstuaalisia merkityksiä tuotetaan temaattisen rakenteen, informaatorakenteen, koheesion ja nominaalistamisen kautta (Halliday 1994: 34–38, 41, 54, 296).

Koska suhtautumisen teoriassa kielenkäyttöä lähestytään interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta, kielen interpersonaalista metafunktiota nähdään tuotettavan ilmeisimmin interpersonaalilla merkityksillä, mutta myös ideationaalilla ja tekstuaalisilla merkityksillä. Tarkasteltaessa interpersonaalista merkityksiä suhtautumisen systeemin kautta tarkastelu laajenee myös sellaisiin interpersonaalisiin merkityksiin, joita tuotetaan laajemmilla kielellisillä keinoilla kuin kieliopillisiin systeemeihin liittyvillä valinnoilla, esimerkiksi useamman sanan ilmaisuilla. Suhtautumisen teorian osajärjestelmien luokittelut, määrittelyt ja rajaukset pohjautuvat kuitenkin systeemifunktionaalisen kielenkuvauksen kieliopillisiin lähtökohtiin. Esimerkiksi arvottavat merkitykset voidaan esittää toisilleen vastakkaisina tekstuaalisia merkityksiä tuottavilla sanoilla (esim. *mutta*-sanalla), mikä heijastuu arvottamisen tulkintaan. Arvottamisen kohteita tulkittaessa valintoja voidaan perustella informaatorakenteella. Informaatorakenteen kautta voidaan tarkastella, mitä tekstissä esitetään tuttuina, mitä uutena tietona. Informaatorakennetta analysoitaessa tarkastellaan myös aikaisempaa tekstiä, sillä sen kautta voi päätellä, esitetäänkö tietoa uutena ja samalla ikään kuin itsestäänselvyytensä vai vaatiiko tiedon esittäminen johdattelua. Nominalisointien avulla asiaa luonnehtivista arvottavista merkityksistä saatetaan tehdä objekteja (esim. *heikennykset*), jolloin sanan arvottavuus esitetään luonnollistettuna. (Ks. Halliday 1994: 34–38, 41, 54, 296; Heikkinen 1999: 151–153; Heikkinen 2000a: 138; Martin & White 2005.)

2.4.2 Suhtautumisen systeemi – sävyn rekisteri

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, millainen tekijän identiteetti kehitysteksteissä rakentuu tekijän suhtautumista sanottuun rakentavilla merkityksillä eli suhtautumisen merkityksillä. Suhtautumisen merkityksiä analysoidaan suhtautumisen systeemin (*Appraisal system*) kautta. Suhtautumisen systeemi on kuvaus suhtautumisen merkityksiä tuottavista diskurssi-semanttisista merkityksistä ja sanastollis-kieliopillisista keinoista, joilla näitä merkityksiä tuotetaan. Suhtautumisen systeemi on osa sävyn rekisteriä, joka muodostuu tilannekontekstin osista, diskurssi-semanttisesta ja sanastollis-kieliopillisesta tasosta. (White 1998; Martin & White 2005.)

Koska suhtautumisen systeemissä kielenkäyttöä lähestytään interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta, tilannekontekstin osista oleellisin on **sävy** (*tenor*). Suhtautumisen teoriassa sävyn osiksi nähdään **valta** (*power*) ja **solidaarisuus** (*solidarity*)²⁹. Sävyllä viitataan kielellisiin rooleihin (tämän tutkimuksen termein *tekijän identiteetteihin*), joita sosiaalisessa vuorovaikutustilanteessa viestijän on mahdollista tuottaa riippuen siitä, missä määrin puhujalla on valtaa (pääsyä tiettyjen merkitysvalintojen tekemiseen) ja missä määrin puhuja pyrkii toimimaan solidaarisesti. Valta kuvastaa ihmissuhteita vertikaalisesta näkökulmasta, sitä millainen on vuorovaikuttajien hierarkkinen suhde kulttuurissa ja ovatko he tasavertaisia vai eivät. Solidaarisuus kuvastaa ihmissuhteita horisontaalisesta näkökulmasta, sitä miten läheisessä suhteessa instituutiossaan he ovat toisiinsa (tai tämän tutkimuksen näkökulmasta diskurssiyhteisössään). Solidaarisuus liittyy esimerkiksi siihen, kuinka usein ja säännöllisesti puhujat tapaavat kodin, työn vai vapaaajan merkeissä. Mediateksteissä solidaarisuus liittyy erilaisten sosiaalisten positioiden väliseen empatiaan, sympatiaan ja avoimuuteen. (Martin 1997: 27–32; 1999: 6–12; White 1998: 30–31; Martin & White 2005: 29, 35.)

Martin ja White (2005) kuvaavat tekijöitä, jotka määrittävät pääsyä erilaisiin asemiin samoin kuin liittoutumista samoissa asemissa olevien kanssa esimerkiksi työpaikoilla. Näistä asemista myös erilainen kielenkäyttö on mahdollista. Esimerkiksi jälkikolonialistissa yhteiskunnissa sävyä määrittävät erityisesti sukupuoli (*gender*), sukupuoli (*gender*), etninen tausta (*ethnicity*), osaaminen (*capacity*) ja luokka (*class*). Sukupolvella viitataan kypsyyden rakentamiin epätasa-arvoisuuksiin, sukupuolella seksuaalisiin luokituksiin, etnisyydellä rasistisiin, uskonnollisiin ja muunlaisiin kulttuurisiin jaotteluihin, osaamisella erilaisiin kyvykkyyksiin

²⁹ Vallasta on käytetty aiemmin nimitystä asema (*status*), solidaarisuudesta nimitystä kontakti (*contact*) (Martin & White 2005: 29). Hasan (1977) on käyttänyt vallasta nimitystä sosiaalinen rooli (*social role*) ja solidaarisuudesta sosiaalista etäisyyttä (*social distance*) (Martin 1992: 525).

ja kykenemättömyyksiin ja luokalla materiaalien resurssien epätasaiseen jakautumiseen. Kun esimerkiksi solidaarisuus kasvaa ihmisten tutustuesssa toisiinsa, se oletettavasti lisää kielellisten valintojen mahdollisuuksia aiheen sallimissa rajoissa. Kielessä solidaarisuutta voidaan tuottaa samanmielisyytenä, mutta sitä voidaan pitää monin keinoin yllä myös sellaisten kanssa, jotka ovat eri mieltä. Rekisterin sävyn ja kielen yhteyden rakentumisen periaatteiden tutkimus on kuitenkin vielä vähäistä. (Martin 1992: 523–530; Martin & White 2005: 29–30, 96.)

Suhtautumisen systeemi jakautuu **sitoutumisen** (*engagement*), **asenteen** (*attitude*) ja **asteittamisen** (*graduation*) osasysteemeihin. Vaikka nämä kolme osasysteemiä muodostavat suhtautumisen systeemin, sävyn rekisteriin kuuluvat myös **neuvottelun** (*negotiation*) ja **osallisuuden** (*involvement*) systeemit. Systeemit osin myös leikkaavat toisiaan, samoin kuin tilannekontekstin osat valta ja solidaarisuus. (Martin & White 2005: 35–38.) Taulukko 1 havainnollistaa suhtautumisen systeemiä sekä siihen kiinteästi liittyviä neuvottelun ja osallisuuden systeemejä.

Taulukko 1. Sävyn rekisterin tasoja (Martin & White 2005: 35)

Rekisteri	Diskurssi-semanttinen taso	Sanastollis-kieliopillinen taso
Sävy:	Neuvottelu – puhefunktiot – vuoronvaihdot	– modus (subjekti & finiittiverbi) – liitekysymykset (<i>tagging</i>) – polaarisuus
Valta (status)	Suhtautuminen – sitoutuminen – asteittaminen – asenne * tunnearvottaminen * ihmisarvottaminen * asia-arvottaminen	– arvioiva sanasto – modaaliverbit ja -adverbit – polaarisuus – vahvistaminen – toistaminen – todellistumisen taso (<i>reality phase</i>)
Solidaarisuus (kontakti)	Osallisuus – nimitykset – teknisyys, terminologia – epäkielellisyydet – kiroilu	– raportointi, lainaukset – konjunktiot – nimityskäytännöt (<i>vocation</i>) – ammattinimikkeet, nimet – tekninen sanasto, terminologia – slangi, tabusanat – kieliopilliset metaforat

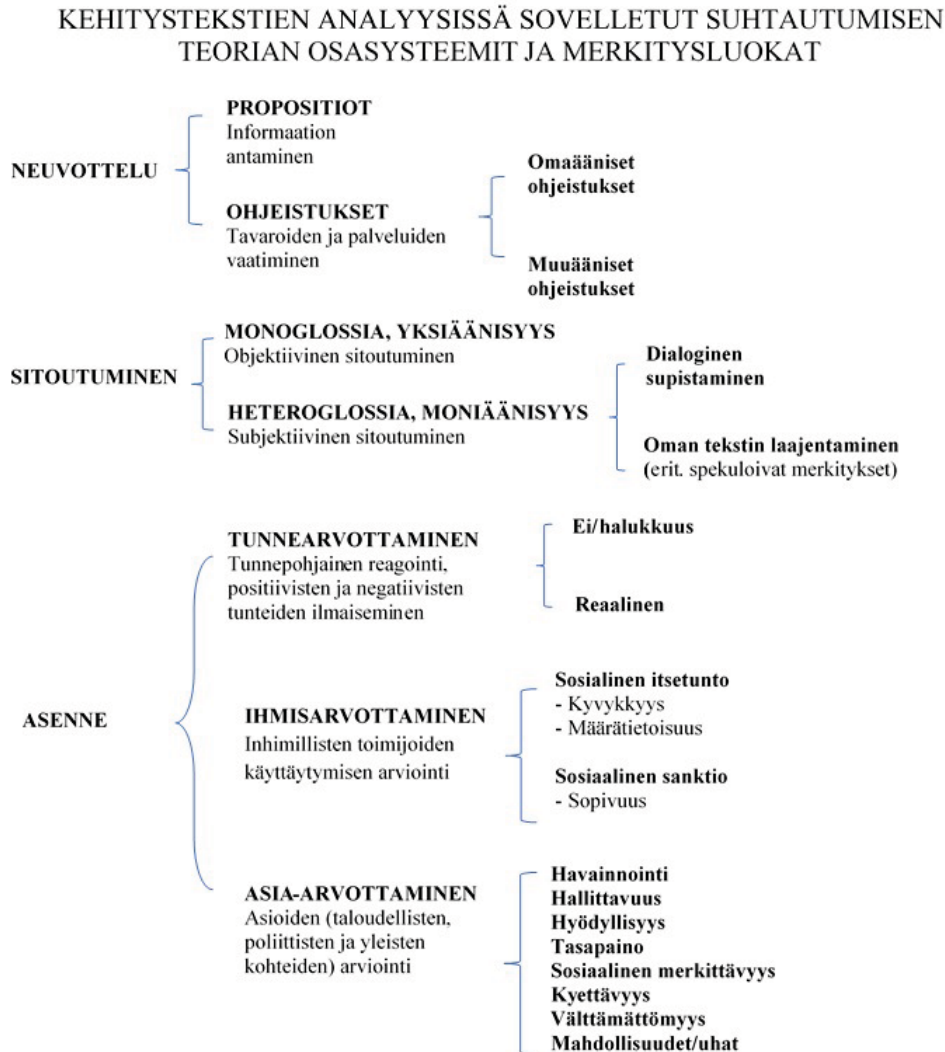
Neuvottelu liittyy **puhefunktioihin**, eli siihen, onko kyse informaation (propositiot) vai tavaroiden ja palvelujen (ehdotukset) vaatimisesta vai antamisesta. Lisäksi siihen kuuluu vuoronvaihtojen tarkastelu, mikä ei kuitenkaan ole relevantti monologisia tekstejä tarkasteltaessa. Neuvottelu muodostaa oman systeeminsä, sillä esimerkiksi puhefunktion valinta on sitoutumisen osasysteemiä kehystävä valinta. (White 1998: 37, 79.) Jokainen lause on asetettavissa myös **polaarisuuden** jatkumolle. Lause on joko myönteinen tai kielteinen (*on / ei ole, tee / älä tee*).

(Halliday 1994: 88). Lauseen myönteisyys ja kielteisyys ovat keskeisiä myös sitoutumisen ja arvottavuuden osasysteemeissä (White 1998: 84). Polaarisuuden paradigma voi toteutua myös yksittäisissä sanavalinnoissa, esimerkiksi sana *työttömyys* on negaatio sanasta *työllisyys*. Tässä tutkimuksessa neuvottelun osasysteemistä tehdyt valinnat muodostavat pohjan ohjeistavien merkitysten eli ohjeistusten analysoimiselle. Ohjeistuksia lukuun ottamatta aineistossa annetaan informaatiota. Ohjeistukset ovat tavaroiden ja palvelujen vaatimista mutta silti pääkirjoituksissa ne toteutetaan pääosin informaation antamiseen vakiintuneilla kielellisillä keinoilla, kuten modaali-ilmauksilla. Polaarisuutta on tarkasteltu silloin, kun on analysoitu arvottavien merkitysten saamia positiivisia ja negatiivisia merkityksiä lauseissa, minkä mukaisesti artikkeleissa 4–5 esitetään myös aineiston positiivisten ja negatiivisten merkitysten määrät.

Osallisuus viittaa merkityksiin, joilla viestijät rakentavat sosiaalista läheisyyttä joko tuttavien tai samaan diskurssiyhteisöön kuuluvien kesken. Osallisuus liittyy kielellisiin keinoihin, joilla rakennetaan tekijän ja tekstiin kirjoittautuvan lukijan yhteisöllisyyttä informaatiota tiivistämällä käyttäen juuri kyseiselle yhteisölle kuuluvia sanoja ja ilmaisutapoja. Eri mediatekstit rakentavat osallisuutta eriasteisesti, ja esimerkiksi taloussivujen ymmärtäminen vaatii lukijalta erikoissanaston tunteista. (White 1998: 37–38; ks. myös Fairclough 1995: 1; Katajamäki & Ketola 2005a.)

Suhtautumisen teoriassa kuvataan interpersonaalisia paradigmoja, jotka läpileikkaavat koko systeemin. Neuvottelun, osallisuuden ja suhtautumisen systeemit ovat kielenkäytössä aina mukana. Kielellisten keinojen näkökulmasta neuvottelun ja osallisuuden osasysteemit ovat mukana aina läsnäolon kautta: nämä todentuvat jokaisessa tekstissä ja lauseessa. Sitoutumisen ja asenteen osasysteemit ovat puolestaan kielenkäytössä mukana sekä läsnäolon että poissaolon kautta. Kun sitoutumista rakentavat kielelliset keinot eivät ole käytössä, kyseessä on väitelause. Sitoutuminen on tällöin kuitenkin suurimmillaan, ja näin se poissa ollessaankin tuottaa merkityksiä. Myös asenteellisten kielellisten keinojen poissaolo on merkitysten näkökulmasta aina mukana, jolloin esimerkiksi väitelauseessa tuotetaan objektiivisia merkityksiä asenteen näkökulmasta. Ainoastaan asteittamisen osasysteemi on ”päälleliimautuva”, eikä asteittavien merkitysten poissaolo tällöin tuota läsnäolon tavoin merkityksiä. (Ks. White 1998.) Osasysteemien yhtäaikaisuus näkyy kielenkäytössä: sanoessaan lauseen *Minä pelkään kovasti pimeää* sanoja tuottaa merkityksiä, joilla hän esittää myönteisen väitelauseen, tuo oman osallisuutensa esille, tuntee sanoen pelkäävänsä jotain ja sitoutuu sanomaansa ja asteittaa sen vahvistaen. Mikäli lauseen sanoista asteittavia merkityksiä tuottava

sana *kovasti* jäisi pois, pelon kokemuksen vahvuuden aste jää siinä kokonaan merkityksellistymättä. Kuviossa 5 kuvataan osasysteemit siltä osin kuin suhtautumisen teoriaa on kehitystekstien analyyseissä sovellettu.

Kuvio 5. Kehitystekstien analyyseissä sovelletut suhtautumisen teorian osasysteemit ja merkitysluokat

Tämän tutkimuksen artikkeleissa tarkastelen erityisesti sitoutumisen (artikkeli 2) ja asenteen (artikkelit 4–5) osasysteemejä, joita kuvaa tarkemmin seuraavissa luvuissa. Neuvottelu on lähtökohtaisesti tulkinnassa mukana (puhefunktiot, polaarisuus). Sitoutumisen ja asteittamisen (ks. White 1998: 13, 26) osasysteemit puolestaan jossain määrin joko kehystävät tai rajaavat asenteen osasysteemiin mukaan luettavia arvottavia kielellisiä keinoja. Osallisuuden osasysteemi on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle, koska tässä tutkimuksessa on haluttu keskittyä teksteissä tuotettavan suhtautumisen kannalta ilmeisempiin kielellisiin keinoihin.

2.4.2.1 Sitoutumisen osasysteemi

Sitoutumisen osasysteemin kielellisin keinoin tekijä voi tuoda esille sitoutumistaan tai etäisyyden ottamista sanottuun (esimerkiksi arvottamiseen) ja tekstissä kuuluviin muihin ääniin ja olla näiden kanssa joko samaa tai eri mieltä. Osasysteemin teoreettisena lähtökohtana ovat Bahtinin (1986 [1929]) ja Vološinovin (1990) näkemykset dialogisuudesta ja heteroglossisuudesta (ks. White 1998: 18–19, 23, 57–59, 74; myös Fairclough 1992a: 10, 47, 101–102). Kielenkäyttö nähdään tällöin aina lähtökohtaisesti dialogiseksi: monologisinkin lausuma nojaa aina aikaisempaan kielenkäyttöön ja on vastaus aiempiin sanomisiin samasta aiheesta, mutta se on myös rakennettu ottaen huomioon mahdolliset vastaukset (Bahtin 1986 [1929]: 92, 94). Näin määriteltyä dialogisuutta on tarkasteltu myös intertekstuaalisuutena nähden tekstien rakentuvan aiemmista teksteistä (ks. Shore & Mäntynen 2006: 26).

Dialogismin näkökulmasta puhujan nähdään suuntaavan sanomansa sekä olemassa oleville että mahdollisille kuuntelijoille ja olevan myös itse lausumiensa vastaanottaja. Siten tekstin yksittäisetkin lausumat ovat vuorovaikutustapahtumia, johon osallistuvat joko läsnä olevat tai potentiaaliset kuuntelijat. Tekstiin valitut sanat kantavat mukanaan merkityksiä niiden käytöstä aiemmissä yhteisöissä, ja teksteissä toisten tekijöiden ilmaisuista täytyy tehdä omia. (Bahtin 1986 [1929]: 67–69, 89; White 1998: 57–58.) Kieli nähdään pikemminkin moninaisena kuin yhtenäisenä kokonaisuutena. Kielen moninaisuuden eli heteroglossisuuden näkökulmasta kieli merkityksellistää puhujan kulttuurin moninaisiin sosiaalisiin positiioihin ja maailmankuviin. Siten kieltä tuotetaan aina jostakin näkökulmasta tai asenteellisesta positioista, ja kielen ilmaisut ja sanat kantavat mukanaan ideologisia ja arvioivia merkityksiä. (Bahtin 1979: 91, 108; 1986 [1929]: 89; Vološinov 1990: 29; ks. myös Fairclough 1992a: 101–103; Lähteenmäki 2002: 186–187; Martin & White 2005: 92–93.) Bahtinin (1979: 241, 249) mukaan kieli voi toteutua vain konkreettisten puhuvien subjektien eli tekstin tuottajien lausumina, jotka ilmaisevat kantansa aikapaikkaisesta positioista käsin. Tekstin tuottajan tekemät kielelliset valinnat, samoin kuin aiheen valinta, ovat subjektiivisia valintoja. Siten myös kaikki tekstit ovat subjektiivisia, niillä tarkastellaan aina asioita jostain näkökulmasta, ja ne sisältävät arvoja ja uskomuksia. (Fowler 1991: 10, 208–209, 221; White 2009: 31.) Dialogisuuden näkökulmasta sanomisten suhde totuuteen ei ole olennaista. Sen sijaan asian esittämisen tavat ovat: kun asia esitetään dogmaattisesti siten, että se on tulkittava joko totena tai valheena, hyvänä tai pahana, asian esittämisen tavat näyttävät objektiivisemmilta (Vološinov 1990: 143).

Kieltä tarkastellaan siten lähtökohtaisesti subjektiivisina tekstin lausumina osana laajempaa dialogia, joka voidaan häivyttää näkyvistä (monoglossia) tai tuoda näkyväksi (heteroglossia). Vaikka tekijän ääni häipyä kielellisesti näkymättömiin (monoglossiseksi), se on edelleenkin tekijän ääni (White 1998). Tekijän sitoutumista sanomisiin näkyväksi rakentavia kielellisiä keinoja tarkastellaan suhtautumisen teoriassa sitoutumisen merkityksinä. Sitoutumisen merkityksillä tekstiin rakentuu tekijä, joka sitoutuu tai ottaa etäisyyttä tekstissä sanottuun. Sitoutuminen voi olla neutraalia, asioita puoltavaa, vastustavaa tai epäröivää. Tekijän identiteetti rakentuu teksteissä siten myös silloin, kun maailmaa kuvataan muiden toimijoiden sanomisina tai jonkun muun toimijan näkökulmasta³⁰. Systeemiin kuuluu perinteisemmistä kielentutkimuksen alueista modaalisuuden, polaarisuuden, evidentialisuuden, vahvistamisen, lähteiden käytön, myönnyttelyn ja kausaalisuuden alueet. (Martin & White 2005: 92–94, 99.)

Sitoutumisen merkitykset kietoutuvat yhteen tekstissä rakennettujen asenteen osasysteemin arvottavien merkitysten kanssa. Sitoutuminen voi olla yksiäänistä (*Pankit ovat olleet ahneita*) tai moniäänistä (*Väitetään, että pankit ovat olleet ahneita. / Radioon soittaneet näkevät pankkien olleen ahneita. / Ei voi kieltää, ett-eivätkö pankit ole olleet ahneita. Pankit eivät ole olleet ahneita*). (Martin & White 2005: 92–100.) Mediatekstejä tutkinut White (1998: 78–79) ottaa sitoutumista tarkastellessaan huomioon, esiintyykö sitoutuminen informaatiota vai palvelua vaativassa tai tarjoavassa lauseessa, kuten on tehty myös tämän tutkimuksen analyyseissä.

Neutraali sitoutuminen rakentuu teksteihin **yksiäänisyytenä** eli **monoglossiana**. Yksiäänisyyttä rakennetaan myönteisin väitelausein, joissa ei tuoda esille dialogisia vaihtoehtoja. (Martin & White 2005: 98–100.) Yksiäänisessä lauseessa tekijän ääni häipyä kielellisesti näkymättömiin (monoglossiseksi). Tällöin maailmaa kuvataan objektiivisin kielellisin keinoin, ikään kuin kuvaustapa olisi ainoa mahdollinen. Kieleen ei tällöin kirjoittaudu se, että maailmaa voi kuvata monella tapaa.

Asioita puoltava, vastustava tai epäröivä sitoutuminen rakentuu teksteihin **moniäänisyytenä** eli **heteroglossiana**, jolloin tekstin tuottaja tuo näkyviin mahdollisten muunlaisten äänien olemassaolon. Heteroglossiset lausumat voidaan jakaa **dialogiseen supistamiseen** (*dialogic contraction*) ja **oman tekstin laajenuksiin** (*dialogic expansion*). Dialogisessa supistamisessa pyritään kumoamaan,

³⁰ Näkemys tekijän välttämättömästä läsnäolosta asettuu vasten teorioita, joissa tekstejä ei nähdä lähtökohtaisesti dialogisiksi, jolloin tekijä voi olla läsnä mutta myös kokonaan poissa. Esimerkiksi Makkonen-Craig (2005) tarkastelee journalististen tekstien passiivien merkityksiä tällaisesta näkökulmasta.

häivyttämään tai rajoittamaan muunlaisten äänien olemassaolo, oman tekstin laajennuksissa annetaan muunlaisille äänille tilaa. Dialogiset supistamiset rakennetaan **sisäisellä äänellä** (*intra-vocalise*), kun taas oman tekstin laajennukset rakennetaan joko sisäisellä äänellä tai **ulkoisella äänellä** (*extra-vocalise*). (White 1998: 13–21, 78–100, 117, vrt. 88; Martin & White 2005: 97–133; Mikkonen 2010: 68–71; Juvonen 2014: 22–23.)

Dialoginen supistaminen voi olla **'irtisanoutumista'** (*disclaim*) tai **'oman kannan osoittamista'** (*proclaim*). Irtisanoutuminen voi olla **'kiistämistä'** (*deny*) tai **'vastakohdan esittämistä'** (*counter*), joilla muiden tekstien sanomiset esitetään puutteellisina, ei-hyväksyttävänä ja korvattavina. Oman kannan osoittamisessa tekstiin kirjoittautuu varma tekijän ääni, jolloin propositio esitetään täysin oikeutettuna ja pätevänä. Tällöin muut dialogiset vaihtoehdot hävytetään joko **'samanmielisyyttä osoittaen'** (*concur*), **'vahvistaen'** (*affirm*) tai **'myöntäen'** (*concede*), **'lausuen oma käsitys'** (*pronounce*) tai **'kannattaen jonkun muun sanomisia'** (*endorse*). (Martin & White 2005: 97–98, 117–135; Mikkonen 2010: 68–90.)

Oman tekstin laajentaminen rakentuu tekstiin tukeutuen joko sisäiseen ääneen, jolloin kyseessä on **'spekulointi'** (*entertain*)³¹, tai ulkoiseen ääneen eli lähteisiin viitaten. Dialogista laajentamista on esimerkiksi tekijän sisäisellä äänellä esitetty arvio (esim. *Näyttää siltä, että...*), jolloin tekstiin kirjoittautuu tekijä, joka tietää muunlaisia intertekstejä (menneitä, nykyisiä tai tulevia) ja muunlaisia yleisöjä ja lukijoita (ja näiden asenteiden ja mielipiteiden ym.) olevan olemassa. Spekuloiva tekijän ääni osoittaa useiden tulkintojen olevan mahdollisia antaen mahdollisuuden keskustelulle: muunkinlainen arvottaminen ja mielipiteiden esittäminen on mahdollista. (Martin & White 2005: 98, 104–117.) Lähteisiin viittaaminen jaetaan **'neutraaleihin lähdemainintoihin'** (*acknowledge*) tai **'etäännytettyihin lähdemainintoihin'** (*distance*). Näistä 'neutraalit lähdemaininnat' toimivat toisinaan oman kannan osoittavina muiden sanomisten kannatuksina. Kannattamisessa lähteisiin viitataan kuitenkin ikään kuin oikeina ja kiistämättöminä esimerkiksi käyttäen verbejä *näyttää*, *todistaa* tai *osoittaa*. Ne toisaalta lähdemainintojen tapaan tuovat sanotun ilmi yksilöllisenä ja siten subjektiivisina sanomisina, mutta toisin kuin omaa tekstiä laajentavat lähdemaininnat, sisäinen ääni yhtyy näissä sanomiseen. Tällöin sisäinen ääni pikemminkin vastaa myös propositiosta tai vähintään jakaa ulkoisen äänen kanssa vastuun siitä. (Martin & White 2005: 97–98, 117–135; Mikkonen 2010: 68–90.)

³¹ Mikkonen (2010: 68) viittaa spekulointiin suomennoksella 'harkitseminen'.

2.4.2.2 Asenteen osasysteemi

Suhtautumisen teorian mukaan arvottavat merkitykset ovat joko positiivisia tai negatiivisia ilmauksia. Niiden arvottavuus perustuu viestijän kuvaamiin tunnereaktioihin tai sosiaalisesti jaettuihin arvostuksiin (White 1998: 33–37). Arvottavat merkitykset tuotetaan kielellisillä keinoilla, jotka kantavat mukanaan niihin vuosisatoina kerääntyneitä merkityksiä siitä, mitä pidetään arvostettuna ja mitä ei (Thompson & Hunston 2000: 15). Suhtautumisen systeemin asenteen osasysteemi muodostaa kuvauksen arvottavien merkitysten luokittelusta, jota on sovellettu tämän tutkimuksen artikkeleissa 4 ja 5.

Asenteen osasysteemi (*attitude*) rakentuu kolmen merkitysluokan eli **tunnearvottamisen** (*affect*), **ihmisarvottamisen** (*judgement*) ja **asia-arvottamisen** (*appreciation*) kautta. Tunnearvottaminen nähdään arvottamisen perustaksi, jonka institutionaalistuneita johdoksia ihmis- ja asia-arvottaminen ovat. Institutionaalistuessaan tunteiden etäisyys ihmisten ja asioiden arvottamisesta kuitenkin kasvaa. Tunnearvottaminen on aina implikaatiivisesti mukana myös ihmis- ja asia-arvottamisessa, sillä moraaliset ja esteettiset arvioinnit sisältävät vastakkainasettelun positiiviseen ja negatiiviseen. Ihmis- ja asia-arvottamisen ymmärtäminen institutionaalisina tunteina liittyy nämä samalla yhteisiin yhteisöllisiin arvoihin. Näin ymmärrettynä institutionaalistuneet tunteet ovat yhteisön jakamia arvo- ja uskomusjärjestelmiä, joita tunne-, ihmis- ja asia-arvottamista rakentavat merkitykset toisintavat. Eri arvottamisen tyypit limittyvät kieltä käytettäessä, sillä yhtä arvottamisen tyyppiä eksplisiittisesti tuottava merkitys voi tuottaa toista implisiittisesti. (White 1998: 4–5, 2: 28–29; Painter 2003: 187, 194; Martin & White 2005: 42–45, 61–68.) Myös talousdiskursseja tarkasteltaessa tunteet voidaan nähdä arvottamisen perustaksi. Talousilmiöt ulottuvat jokaisen kansalaisen taloudelliseen tilanteeseen esimerkiksi yrityksen kannattamattomuutena, työttömyytenä, tuotteiden kalleutena ja palkkana. Talousilmiöillä on siten konkreettinen ulottuvuus, ja taloudelliset muutokset voivat olla syynä onnellisuuteen (Lelkes 2005: 6, 10–12) tai päinvastaisessa tapauksessa jopa itsemurhiin (Durkheim 1985; Lönnqvist & Salovainio 1989: 114). Tunteiden käsitteen liittäminen kaiken arvotusten pohjaksi korostaa sitä yhteyttä, mikä ihmisen suhtautumisen ja arvottamisen välillä on. Suhtautumisen teorian mukaan asiallisinkin arvottaminen on lopulta palautettava perusarvoihin ja ihmisen kokemiin tunteisiin (ks. Martin & White 2005: 45).

Suhtautumisen teoriassa arvottavuus nähdään kohdesidonnaisena, ja sana arvottaa samalla kohteensa. Esimerkkilauseiden alleviivatut kohteet arvottuvat ensimmäisessä negatiiviseksi ja toisessa positiiviseksi: *Syrjäseutujen kunnissa joudu- taan näillä näkymin elämään pitkään supistuvan talouden oloissa; Rakenneu-*

distuksia kaivataan myös hallinnossa, - -. Tunnemerkityksiksi tulkitaan tunnesanat, joiden kohteena voi olla sekä ihminen että asia. Sen sijaan arvottamisen luokittelu ihmis- ja asia-arvottamiseksi pohjautuu tulkittuihin kohteisiin: ihmisarvottaminen kohdistuu ihmiseen, asia-arvottaminen asiaan. (Martin & White 2005: 41–61). Suhtautumisen teoriassa ensisijaisesti asia-arvottamiseksi tulkittu merkitys voi toissijaisesti rakentaa ihmisarvottamista – tai toisin päin. Ihmisarvottaminen kuuluu alueelle, jossa yleiskielen kantamat merkitykset ja arvottamisen sosiaalinen pohja ovat yleisiä. Ne ovat yhteisesti jaettuja. Asia-arvottaminen on puolestaan vahvemmin kontekstisidonnaista (Painter 2003: 202).

2.4.2.2.1 Tunnearvottaminen

Tunnearvottamisella (*affect*) viitataan merkityksiin, jotka tuodaan esille **tunteuksia** (*feelings*). Tunnearvottamista tuotetaan esimerkiksi sanoilla *pitää/ihaillee/jumaloi, pelätä/pelkää kuollakseen, odottavaisena/innokkaana/malttamatomana*, jotka muiden arvioinnin systeemin merkitysten tavoin ovat eriasteisia ja toimivat merkitysten jatkumolla (White 1998: 32). Monet tunnemerkitysten tutkijat määrittelevät tunteet liittäen ne ihmisten subjektiivisiin ja yksilöllisiin kokemuksiin (Stenvall 2008: 1571). Yksittäisten ihmisten näkemyksiä tunnesanoista tutkineen Tuovilan (2005) mukaan tunteilla ja niiden kielellistyksillä voidaan nähdä olevan yhteyksiä, vaikka ihminen tuskin pystyy selittämään tiedostamattomia, syvimpiä tunteitaan ja niiden käsitesisältöjä. Tunnesanojen yhteys tunteisiin voidaan nähdä vahvempana, "ekstensionaalisemmin" olemassa olevina kuin henkisen toiminnan kohteet tai tulokset. Tunnesanat liittyvät ihmisen ruumiilliseen ja sosiaaliseen käyttäytymiseen ja kantavat mukanaan kokemustietoa. (Tuovila 2005: 145.) Tunnemerkitykset saattavat siten kuvata aitoja tunteita esimerkiksi silloin, kun ne kuvaavat ihmisen subjektiivista ja yksilöllistä kokemusta (esim. *Minä pelkään*).

Erityisesti tunnemerkityksien muodostamisessa mikä sanaluokka tahansa rakentaa arvottavia merkityksiä, mutta muutkaan arvottavat merkitykset eivät rakennu pelkästään esimerkiksi modaalirakenteilla ja adjektiiveilla (Martin & White 2005: 45–61). Eri muodoilla tapahtuvaa merkitysten rakentamista voidaan selittää kieliopillisen metaforan käsitteen avulla (Martin & White 2005: 46). Kieliopillisen metaforan käsite havainnollistaa, miten saman sanan kieliopilliset muodot rakentavat toisaalta samanlaisia ja toisaalta erilaisia merkityksiä lauseissa. Esimerkiksi sana *rakastaa* rakentaa 'rakkauden' tunteen merkityksiä sekä lauseessa **Hän rakasti kissaansa* ja **Rakkaus kissoihin on hänelle tyypillistä*, mutta ensimmäisessä kyse on aktiivisesta toiminnasta ja toisessa nominaalistetusta ilmiöstä. Suhtautumisen teorian sovelluksissa tunteita on jaoteltu neljään merkitysluokkaan, '**viehtymykseen**' (*inclination*), '**turvallisuuteen**' (*security*), '**tyytyväisyyteen**' (*sa-*

tisfaction) ja **'onnellisuuteen'** (*happiness*). Koska aineistossani tunnearvottaminen on vähäistä, olen jaotellut tunnemerkitukset aikomuksiin (*irrealis*) ja johonkin kohdistuviin reaktioihin (*realis*). (Ks. Martin 2000: 150; Macken-Horarik 2003: 296–297; Martin & Rose 2003: 60–61; Martin & White 2005: 49–51.)

2.4.2.2.2 Ihmisarvottaminen

Ihmisarvottamisen merkitykset (*judgement*) ovat kielellisiä resursseja, joilla arvioidaan ihmisen luonnetta ja persoonallisuutta (*character*) (Martin & Rose 2003: 24). Tullakseen tulkituksi ihmisarvottamiseksi arvottamisen kohteena on joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti inhimillinen, tiedostava toimija (*conscious participants*), kuten *nainen, mies, opettaja, perhe, joukkue, seurakunta, hallitus* tai *yri-tys* (Martin & White 2005: 59). Martin ja White (2005: 52) määrittelevät ihmisarvottamisen merkityksiksi, jotka kohdistuvat ihmisiin ja siihen, millainen heidän luonteensa ja persoonallisuutensa on ja tapaan, jolla he käyttäytyvät. Ihmisarvottaminen jakaantuu **sosiaaliseen arvonantoon** (*social esteem*) ja **sosiaaliseen hyväksyntään** (*social sanction*). (Martin & White 2005: 52.) Sosiaalisen arvonnannon merkitykset liitetään toimijan arvostuksen nousemiseen yleisön silmissä. Sosiaalisen hyväksynnän merkitykset liittyvät oikeaan ja väärään, toisin sanoen moraalisesti hyväksytyihin tapoihin ja käyttäytymissäntöihin. Esimerkiksi 'tyydydyssä' ei ole kyse väärin tekemisestä, 'epärehellisyydessä' sen sijaan on. Usein sosiaalisen hyväksynnän merkitykset ovat myös lailla kiellettyä käyttäytymistä. (Iedema ym. 1994: 211.) Ihmisarvottaminen perustuu siten sosiaaliseen kriteeristöön, ei pelkästään tuntemuksiin (Painter 2003: 190).

Sosiaalisen arvonnannon merkitysluokkia ovat **'normaalius'** (*normality*), **'kyvykkyys'** (*capacity*) ja **'määrätietoisuus'** (*tenacity*) merkityksiä. 'Normaaliuden' merkityksillä ihaillaan tai kritisoidaan ihmistä suhteessa hänen tavallisuuteensa tai erikoisuuteensa. 'Kyvykkyuden' merkityksillä ihaillaan tai kritisoidaan ihmistä osaavana, pätevänä tai pystyvänä toimijana. 'Määrätietoisuuden' merkityksillä ihaillaan tai kritisoidaan ihmisen sinnikkyyttä ja määrätietoisuutta. Sosiaalisen hyväksynnän merkitykset kuvaavat, miten totuudenmukainen (**'rehellisyys'**) tai eettinen joku on (**'sopivuus'**).

Martin ja White (2005: 46, 52) huomauttavat, että merkitykset ovat aina kontekstuaalisia, ja samakin sana voi toisessa kontekstissa rakentaa ihmisarvottamista, toisessa asia-arvottamista. Koska kieliopillisista lähtökohdista tehtyjen kuvausten esittäminen relevantein luokitteluin ei ole helppoa, mallinnukseen tulee suhtautua hypoteeseina. Mallinnuksen pohjalta voi kuitenkin kehittää kuvausta tai käyttää sitä työkaluna (Martin & White 2005: 46, 52), kuten tässä tutkimuksessa on tehty. Talousjournalistisessa diskurssissa ihmisarvottamisen kohteena on usein institootit yksittäisten ihmisten tai ihmisryhmien asemesta. Siksi talousjournalistisessa

diskurssissa ihmisarvottaminen kohdistuu harvoin ihmisen persoonaan. Useimmiten ihmisarvottaminen kohdistuu laajaksi määrittävään käyttäytymiseen, esimerkiksi osaamiseen, jonka tarkka hahmottaminen jää epämääräiseksi.

2.4.2.2.3 Asia-arvottaminen

Siinä missä ihmisarvottaminen kohdistuu ihmisten persoonallisuuteen ja käyttäytymiseen (*the performing*), asia-arvottaminen kohdistuu ilmiöön eli käyttäytymisen tulokseen (*performance*) (Hood 2004: 119). Asia-arvottamisessa arvioidaan tuotteita, prosesseja ja konkreettisia ja abstrakteja entiteettejä, esimerkiksi tekstejä, suunnitelmia, toimintatapoja, valmistettuja tuotteita ja luonnollisia objekteja. Asia-arvottamista voidaan pitää systeeminä, jossa ihmisten joko positiiviset tai negatiiviset tunteet tapahtumia kohtaan ovat institutionalisoituneet arviointien ”ryppäiksi”. Asioiden arvottamista tuotetaan esimerkiksi sanoilla *kaunis, iskevä ja merkittävä*. (White 1998: 36; Rothery & Stenglin 2000: 238–239.)

Asia-arvottaminen on luokiteltu kolmeen merkitysluokkaan. Nämä ovat **'reaktio'** (*reaction*), **'rakennelma'** (*composition*) ja **'sosiaalinen merkittävyys'** (*valuation*). Reaktio kuvaa kokijan emotionaalista reaktiota arvottamisen kohteeseen, ja jaetaan vaikutukseen (*impact*) ja laatuun (*quality*). Rakennelmamerkityksillä kuvataan asian rakenteen monimutkaisuutta tai yksityiskohtia, ja ne jaetaan tasapainoon (*balance*) ja kompleksisuuteen (*complexity*). Sosiaalisen merkittävyyden merkityksiin (*valuation*) kuuluvat ne kielelliset keinot, joilla arvioidaan jonkin tuotteen tai prosessin merkitystä osana kuvattavaa maailmaa joidenkin sosiaalisten konventioiden mukaisesti. (Martin 1997: 24; White 1998: 36–37; Rothery & Stenglin 2000: 238–239.) Asia-arvottamisen merkitysluokat pohjautuvat Rotheryn ja Stenlingin (2000: 238–239) visuaalisen taiteen alan tekstien analyysiin, mikä selittää myös asia-arvottamisen liittämistä **esteettisyyden** käsitteeseen (ks. White 1998: 36–37). White (1998: 36–37) ja Painter (2003: 202) korostavat, että asia-arvottaminen on tiukasti sidoksissa siihen kenttään ja diskurssiin, jota tarkastellaan. Taloussanomalehtien pääkirjoituksissa esiintyvä asia-arvottamisen näen pohjautuvan **taloudellisen hyvinvoinnin** ihanteeseen. Esimerkiksi tasapainoisesta taloudesta puhuttaessa kyse on taloudellisen tilanteen vakavaraisuuden asteesta, josta usein pyritään saamaan käsitys laskennallisin menetelmin ja numeraaliseen tietoon perustaen, tuloja ja menoja arvioiden. Vaikka asia-arvottamista rakentava kielellinen keino voi olla sama (esim. *tasapainoinen tuoli/talous*), arvio pohjautuu erilaiseen maailman tarkastelun tapaan (visuaalinen havainnointi vs. laskennallinen menetelmä) ja liittyy eri kenttään (esteettinen vs. taloudellinen hyvinvointi).

2.4.2.2.4 Eksplisiittinen ja implisiittinen arvottaminen

Tässä tutkimuksessa olen keskittynyt tarkastelemaan arvottavia merkityksiä, jotka kielellistyvät teksteissä sana- tai ilmaisutasolla. Usein arvottaviksi tulkittavilla sanoissa tai ilmaisuissa käytetään kielellisiä keinoja, jotka ovat vakiintuneet tuomaan näkyväksi juuri interpersonaalisia merkityksiä. Tässä luvussa käsitelen arvottavuuden eksplisiittisyyden ja implisiittisyyden määrittelyä kuvatakseni analyyysiin vaikuttaneita teoreettis-metodologisia periaatteita yleisellä tasolla.

Suhtautumisen teoriassa arvottaminen jaetaan näkyvään (*inscription*) eli **eksplisiittiseen** ja hiljaiseen, piiloiseen (*tokens, invoke*) eli **implisiittiseen** arvottamiseen. Eksplisiittinen arvottaminen määritellään sekä diskurssi-semanttisesta että sanastollis-kieliopillisesta näkökulmasta. Diskurssi-semanttisesta näkökulmasta eksplisiittinen arvottaminen on merkitykseltään selkeää sanatasoista arvottamista. Kieliopillisesta näkökulmasta tietyt kielelliset keinot ovat erityisen potentiaalisia arvottamisen keinoja, sillä niiden funktioksi nähdään tyypillisesti asenteiden ilmaiseminen (mm. adjektiivit, modaaliset verbiketjut ja -liitot). **Implisiittiset arvottavat merkitykset** (*invoked, token*) ovat merkityksiä, jotka rakennetaan sanayhdistelmin. Implisiittisten arvottavuuksien rakentamiseen riittää ideationaalisten merkitysten valinta. Implisiittisiä merkityksiä voi edelleen jaotella **vihjaileviin** (*provoked*) ja **ideationaalisiin hiljaisiin merkityksiin** (*evoke, experiential tokens*). Vihjailevilla merkityksillä arvottavuus rakennetaan sanayhdistelminä (ideationaalisesti), mutta niissä on jotain kielellistä ainesta, joka saattaa toimia arvottavasti. Tällaisia ovat esimerkiksi sanastolliset metaforat. (White 1998: 105–106; Martin & White 2005: 45–68.) Tässä tutkimuksessa olen keskittynyt tarkastelemaan eksplisiittisesti arvottavia merkityksiä (artikkeli 4), sillä eksplisiittinen arvottaminen on aineistossa yleistä. Lisäksi olen analysoinut aineistolle ominaisia vihjaavia arvottavia merkityksiä, jollaisia ovat ohjeistukset (artikkeli 4) ja sanastolliset metaforat (artikkeli 5). Keskittymällä eksplisiittisiin ja vihjaaviin merkityksiin olen välttänyt kehäpäättelyn analysoidessani arvottamista.

Sekä eksplisiittistä että implisiittistä arvottamista analysoitaessa lähtökohtana on merkitysten tarkastelu diskurssi-semanttisesta näkökulmasta. Tämä tarkoittaa sitä, että yksittäisten merkityksen tulkinta perustuu kotekstiin eli kokonaisuun teksteihin, ei pelkkään lausetasoon (Martin & White 2005: 9). Kun tulkinnessa painotetaan kotekstia, arvottamisen tarkastelu voi lähteä paitsi tekstin merkityksistä, myös siitä, millaisia ovat tekstin jaksojen funktiot ja miten nämä funktiot ohjaavat tulkitsemaan jotkin merkitykset arvottaviksi. Esimerkiksi Thompson ja Hunston (2000: 19–20) esittävät Hoeyn (1983) tekstimallinnuksen ja sen viimeisen, arviointiksi tulkitun jakson rakentuvan arviointiksi juuri jakson sijainnin kautta. Tekstin arvottavat merkitykset rakentuvat siten sen mukaan, missä kohdin ilmaisu

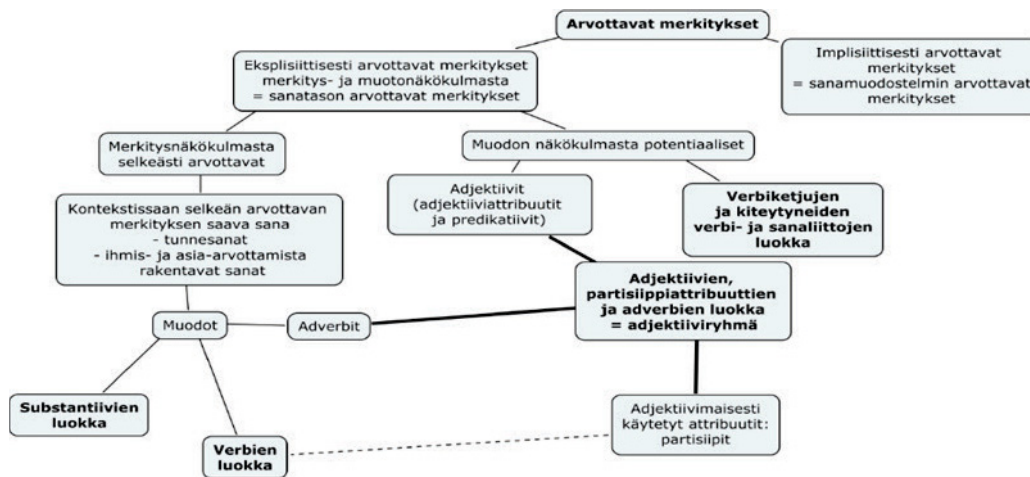
on tekstissä ja millainen funktio jaksolla on suhteessa koko tekstiin. Tällöin pikeminkin koko jakson funktiona on arviointi, eikä sitä tuoteta eksplisiittisesti arvottavien merkityksin. (Thompson & Hunston 2000: 19–20.) Tässä tutkimuksessa kehäpäätelmien välttämiseksi arvottavien merkitysten analyysissä on edetty tekstin merkityksistä ylöspäin, koska talousjournalistisessa diskurssissa tekstien arvottavia merkityksiä rakennetaan usein tasaisesti tekstissä eikä merkitysten arvottavuuden kannalta sijainti tekstissä vaikuttanut analyysin kannalta oleellisella.

Suhtautumisen teorian mukaan tekstin diskurssi-semanttisten merkitysten tulkinta on sidoksissa myös tekstin ulkoiseen kontekstiin, johon niin eksplisiittisten kuin implisiittisten merkitysten rakentuminen pohjautuu. Tällöin tulkinnan lähtökohtana on, että **tekstin ulkopuolinen konteksti** eli tekstin taustalla olevat tieto- ja uskomusjärjestelmät rakentuvat tekstiin niin ideationaalisten, tekstuaalisten kuin interpersonaalistenkin merkitysten kautta, jolloin tietynlainen maailma ja sosiaalinen järjestys esitetään tervejärkisenä ja luonnollistuneena. Siten arvottavia merkityksiä voidaan tuottaa vaikkapa myönteisin väitelausein, jotka voivat kontekstissaan olla arvottava ja rakentaa luonnollistunutta ideologiaa. (White 1998: 117–118; ks. myös Fairclough 1992a; 1992b; Heikkinen 1999.) Kontekstuaalisuuden painotus tarkoittaa tutkimuksessani sitä, että arvottavien merkitysten tulkinnan ymmärretään pohjautuvan lukijan oletuksiin kontekstista, kuten diskurssiyhteisöstä, tekstilajista ja siinä jaetusta ideologiasta. Siten tulkitsijan odotukset ja tieto tekstilajista ja viestinnän päämääristä voivat olla ratkaisevia sen suhteen, ymmärretäänkö jokin tekstin merkitys positiiviseksi vai negatiiviseksi. Paha tulkitaan negatiiviseksi, ellei tulkitsija usko tekstillä pyrittävän esimerkiksi ironisoimaan tai huvittamaan (ks. Rahtu 2000: 239–239). Institutionaalisten tekstilajien yksi ominaispiirre on se, että niiden viestinnän päämäärät ovat vakiintuneita (Heikkinen 2000b: 269). Tämä ei tarkoita sitä, etteivätkö ne voisi muuttua, mutta on odotuksenmukaista, että niissä toimitaan tänään samoin kuin eilen.

Taloussanomalehtien pääkirjoitusten tekstilajin normina näyttää olevan rakentaa merkitykset asiatekstille tyypillisesti ja vakavahenkisesti. Aineistossani sana *hyvä* on siten merkitykseltään positiivinen, ja sana *huono* negatiivinen. Samoin on laita sanojen *uhka*, *vaikeus*, *helpompi* ja *selkeä*. Tämän tekstilajiin vakiintuneen odotuksen rikkominen esimerkiksi ironisia merkityksiä tuottaen vaatisi siksi auetakseen lukijalle kielellistä tukea muilta tekstissä tuotetuilta merkityksiltä (ks. esim. Katajamäki 2004: 106). Talousjournalistisessa diskurssissa selkeä arvottaminen ei rajoitu tiettyihin sanoihin tai ilmaisuihin, sillä diskurssiyhteisön jäsen voi tekstiä lukiessaan tulkita vaikkapa lauseet *Suomen talous laskusuunnassa* ja *Norjan valintojen vaikutukset laajenevat* selkeästi negatiivisiksi kuvauksiksi. Tutkimuksessani tällaiset implisiittiseksi luokiteltavat arvottavat merkitykset on kuitenkin rajattu analyysin ulkopuolelle. Vaikka tässä tutkimuksessa ei kuvata implisiittisten

arvottavan merkitysten kielellistymistä, artikkelissa 3 kuvataan aineiston kaikkien arvottavien merkitysten taustalla olevia ideologioita. Artikkeleissa 4 ja 5 keskityn eksplisiittisen ja vihjaavan arvottamisen analysointiin.

Eksplisiittiset arvottavat merkitykset ovat aina lausetasoisia, sillä tarkastelun kohteena on lauseessa oleva sana tai ilmaisu. Tutkimuksessani luokittelen eksplisiittiset arvottavat sanat tai verbi- ja sanaliitot arvottaviksi joko **merkitys-** tai **muotonäkökulmasta** (ks. kuvio 6). Arvottavat merkitykset eivät ole sidoksissa kielipillisiin kategorioihin, vaan niitä voi rakentaa niin adjektiiveilla, verbeillä kuin adverbilla (Martin & White 2005: 10). Eksplisiittisen arvottavuuden määrittely muodostaa pohjan sitä väljemmän vihjaavan arvottamisen erottelulle.

Kuvio 6. Eksplisiittisesti arvottavien merkitysten määrittely merkitys- ja muotonäkökulmasta

Merkitysnäkökulmasta minkä muotoinen sana tahansa voi olla selkeästi arvottava, mikäli sillä on positiivinen tai negatiivinen merkityspiirre (tunnesanat, semanttisesti arvottavat sanat). Näitä tuotetaan eri muotoihin (substantiivit, adverbit ja verbit), joista adverbit käsittelen osana adjektiiviryhmän sanoja. Tässä tutkimuksessa analysoin tekstin merkityksiä lausetasolla. Käytännön analyysissä tämä lähtökohta tarkoittaa sitä, että tulkitakseni arvottavan merkityksen eksplisiittiseksi kontekstuaalinen tuki kontekstuaalisen asemesta riittää, jolloin merkityksen tulkinta positiivisesti tai negatiivisesti arvottavaksi ei ole sidoksissa sen sijaintiin tekstissä. Valitsemani lähtökohta voi perustella sillä, että hyvin usein talousdiskurssissa jo tekstin otsikot tai tekstin alun merkitykset ovat selkeästi arvottavia. **Muotonäkökulmasta** potentiaalisesti arvottavia ovat verbiketjut ja kiteytyneet verbi- ja sanaliitot sekä adjektiivit. Näiden näkökulmien välimaille sijoittuvat adjektiivimaisesti käytetyt attribuutit eli partiippiattribuutit (merkitty kuviossa 6

katkoviivoin). Näihin luokkiin sijoittuvat myös mahdolliset kieliopilliset metaforat: esimerkiksi adjektiivien kieliopillisia metaforia on substantiivien ja verbien luokissa, verbien kieliopillisia metaforia adverbien luokassa ja sitä kautta adjektiiviryhmässä. Kuviossa 6 tutkimuksessa käytetyt ryhmittelyjen luokat on lihavoitu.

Tässä tutkimuksessa lähden siitä, että modaaliset verbiketjut ja -liitot ovat kieliopillisesti potentiaalisia arvottavia merkityksiä. Modaaliset verbiketjut on erotettavissa myös kieliopillisin perustein³². Modaalisuuden määrittely onkin edennyt kieliopillisista määritelmistä semanttisista lähtökohdista tehdyksi, ja esimerkiksi Isossa suomen kieliopissa (2004) modaaliverbit määritellään laajasti semanttisin perustein (ks. ISK § 1563). Kielitieteellinen modaalisuuden tutkimus on kuitenkin lähtenyt tarkastelemaan modaali-ilmauksia rakenteen näkökulmasta, eikä systemis-funktionaalisen kielenkuvauksen mukaisesti korosta eri merkitysten yhtäaikaista. **Verbiketjut** sisältävät kaksi verbiä, joilla molemmilla on oma sanastollinen merkitys ja joista toinen on A- tai MA-infinitiivi. Verbiketjuja jaotellaan niiden ensimmäisen verbin merkityksen ja sen lauseopillisen aseman perusteella. Ensimmäiset verbit on jaettavissa modaalisiin verbeihin (*pystyä, joutua, sallia*), implikaatiivisiin verbeihin (*alkaa, onnistua*), ei-implikaatiivisiin verbeihin (*haluta, pyrkiä*), olo- ja liikeverbeihin (*olla, tulla*) ja aistihavaintoverbeihin (*näkyä, tuntua*). (Hakulinen & Karlsson 1979: 230–232; ISK § 496.) **Kiteytyneet verbi- ja sanaliitot** ovat fraasimaisia ilmauksia, joissa on useimmiten *olla*-verbi ja jokin nomini ja joista osa on modaalisia ilmauksia (Hakulinen & Karlsson 1979: 234; ISK § 451, 1580). Tässä tutkimuksessa olen sisällyttänyt näihin *on -vA* -rakenteet (*on lisättävä*), kiteytyneet nesessiiviset substantiivirakenteet (*on pakko nopeuttaa*) ja adjektiivirakenteet (*on välttämätöntä*).

Joidenkin sanastollis-kieliopillisten keinojen, kuten **adjektiivien**, nähdään tyyppillisesti rakentavan subjektiivisia arvottavia merkityksiä (Halliday 1994: 184; Heikkinen 1999: 127; Martin & White 2005: 58). Adjektiivit esiintyvät lauseissa adjektiiviattribuutteina ja predikaatiiveina. Verbien kieliopillisia metaforia saataan kuitenkin lauseissa käyttää kuten adjektiiveja, partisiippiattribuutteina. Suh-tautumisen teoriassa eksplisiittisinä merkityksinä pidetään myös partisiippeja, joita käytetään lauseessa adjektiivien tapaan (Martin & Rose 2003: 62; ks. ISK § 62, 297, 490). Partisiipit voivat kuvailla lauseessa kohdettaan (*viehättävä talo*) samankaltaisesti kuin adjektiivit (*kiva talo*). Adverbit ovat puolestaan sanaluokka, jolla merkityksiä rakennetaan osin verbien, osin adjektiivien tavoin. Käsittelen substantiiveja määrittävät partisiipit, samoin kuin adverbit adjektiivien kanssa samassa luokassa. Myös adverbit ovat usein merkitykseltään modaalisia (Halliday

³² Modaalisuus on toisinaan liitetty pelkästään sellaisiin verbeihin, jotka esiintyvät infiniitiivin kanssa. Esimerkiksi Siro (1964) luokitteli modaaliverbeiksi monipersoonaiset transitiiiverbit, jotka saavat objektikseen samasubjektisen A-infinitiivin. (ISK § 1563.)

1994: 81–82). Näiden osuus on aineistossa vähäinen, ja raportoinnin selkeyttämiseksi käsittelen ne yhtäaikaisesti adjektiivien kanssa. Adjektiiveihin, partisiippiattribuutteihin ja adverbisiin kuuluvia sanoja kutsun **adjektiiviryhmän sanoiksi**.

Kaikkein eksplisiittisimmin arvottava merkitys rakennetaan adjektiivein, joiden ainoa merkityspiirre on negatiivisuus tai positiivisuus, kuten sanoilla *hyvä* ja *huono* (Holmberg 2002: 221). Vaikka tällaiset sekä merkitys- että muotonäkökulmasta määrittävä arvottava merkitys voidaan nähdä erityisen eksplisiittiseksi, suhtautumisen teorian lähtökohdasta arvottavien merkitysten erilaiset vahvuusasteet ovat pikemminkin itsestänselvyyksiä kuin tutkimuksen kuvauskohteita. Eksplisiittisiä arvotuksia voidaan eri konteksteissa tuottaa erilaisin kielellisin keinoin. Talousjournalistisessa diskurssissa negatiivisia arvottavia merkityksiä tuotetaan myös esimerkiksi substantiivilla *työttömyys*, jonka olen tulkinut eksplisiittiseksi (tekniseksi) asia-arvottamiseksi³³, koska sen arvottava merkitys kontekstissaan on selkeä. Yhteisössä yleensä huonoksi arvoitettua asiaa, kuten työttömyyttä, saatetaan silti toisessa kontekstissa pitää hyvänä asiana. Taloustieteilijätkin voivat kuvata työttömyyden hyväksi asiaksi, kun tarkastelevat sitä esimerkiksi kasvavan tehokkuuden aiheuttajana (Kantola 2002: 168–170, 177). Sama pätee myös talousjournalistiseen diskurssiin ja mihin tahansa muuhunkin diskurssiin, sillä eksplisiittisimmänkin arvottavan merkityksen positiivisuus on käännettävissä negatiiviseksi tai toisin päin tekstin muilla merkityksillä. Juuri tästä on kyse puhuttaessa tekstin diskurssi-semanttisten merkitysten tulkinnessa: merkitykset muodostuvat ja tulkitaan tekstin osina, ei irrallisina sanoina. Arvottavat merkitykset ovat kontekstuaalisia, ja kontekstuaalisuus rakentuu viime kädessä kulttuurissamme vallitsevien arvojen kautta. Koska arvottavien merkitysten positiivisuus tai negatiivisuus selittyy suhteessa johonkin arvojärjestelmään kuuluvaan arvoon, arvottavat merkitykset ovat aina myös ideologisia merkityksiä (ks. myös luku 2.4.3).

Tutkimuksessa eksplisiittisten arvottavien merkitysten analysointi on toteutettu merkityslähtöisesti, mutta samalla sanat on luokiteltu kieliopillisesti. Vaikka arvottavien merkitysten tuottaminen voi tapahtua monella eri tavalla, suhtautumisen teoriassa lähdetään siitä, että siinä missä merkityksiä rakennetaan muodoilla, myös muodoilla rakennetaan merkityksiä. Martin ja White (2005: 10–11) painottavat, että diskurssi-semanttisen tason lisäksi myös sanastollis-kieliopillinen taso

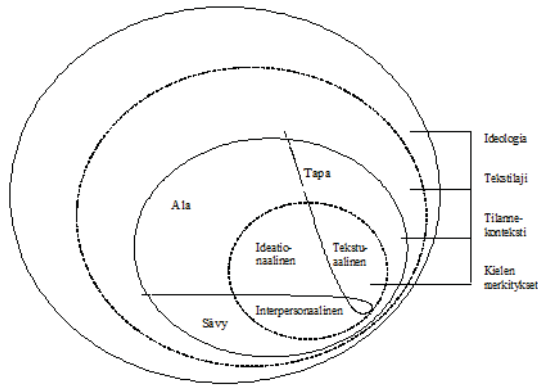
³³ Martin ja Rose (2003: 31) puhuvat **teknisestä ihmisarvottamisesta** (*technical judgements*) viitaten sillä tietyille alalle ja instituutioille tyypillisiin vakiintuneisiin ideationaalisiin merkityksiin (esim. lakikielen sanat *uhri*, *rikos*, *syllisyys*), joilla voidaan rakentaa arvottavia merkityksiä 'teknisyydestä' huolimatta, varsinkin maallikon näkökulmasta. (Martin & Rose 2003: 31.) Asia-arvottamista kuvatessaan Martin ja Rose (2003: 33–34) sen sijaan eivät nosta esille arvoitusten 'teknisyyttä', vaan pelkästään kuvaavat näiden kontekstissaan saamia arvottavia merkityksiä.

rakentaa merkityksiä. Kieliopillisen metaforan käsite auttaa selittämään näiden tasojen kohtaamista. Muotojen huomioiminen heijastuu myös kohteiden analysointiin, sillä eri sanaluokkien sanoilla tuotetut arvottavat merkitykset kiinnittyvät kohteisiinsa eri tavoin. Esimerkiksi adjektiiviattribuutin ensisijainen kohde on aina selkeä (*terve talous*). Sen sijaan esimerkiksi substantiivien kohteiden analyysi on vaatinut menetelmällistä kehittelyä.

2.4.3 Kielenkäyttö kontekstissaan

Tässä tutkimuksessa tekstilaji ymmärretään **kulttuurikontekstiksi**, joka vaikiinnuttaa tapoja käyttää kieltä (ks. esim. Heikkinen 2000: 120–128). Tästä syystä on oletettavaa, että saman tekstilajin (samasta sosiaalisesta roolista tuotetuista) teksteissä on yhtäläisyyksiä. Sosiaalisen roolin vaikutus teksteihin ei ole kuitenkaan deterministinen, vaan pikemminkin mahdollisuuksia sovinnastava (Eggins & Martin 1997: 236). Sovinnaisesti toimiminen on ominaista juuri institutionaalisissa, vakiintuneissa ja virallisuonteisissa yhteyksissä. Totunnaiset diskurssikäytännöt ovat kuitenkin neuvoteltavissa olevia normeja, joiden olemassaolo huomataan vasta niiden rikkomisen jälkeen (Luukka 1995: 60–63; viittaa myös Saville-Troikeen 1982: 154).

Siinä missä tekstilaji muodostaa kielenkäytöstä etäisemmän kulttuurikontekstin, tilannekontekstilla viitataan kielenkäyttöä määritteleviin tilannetekijöihin (Halliday 1978: 31–32, 110–113). Hallidayn (1978) mukaan eri tilanteissa kielenkäytölle oleelliset tilanteen osat muodostavat tilannekontekstin. Tilannekontekstin osat ovat diskurssin ala (*field*), sävy (*tenor*) ja tapa (*mode*). Ala viittaa sosiaaliseen tapahtumaan, jossa teksti ilmenee, ja siihen sisältyy aihe, josta puhutaan. Tapa viittaa kielen rooliin tapahtumassa: onko kieli kirjoitettua vai puhuttua ja millainen retorinen tavoite tekstillä on. Sävy on kooste osallistujien välisistä sosiaalisista ja kielellisistä rooleista. Nämä määrittävät merkitysten ja muotojen valintaa. (Halliday 1978: 27–33, 110, 123–124, 142–145; 1985: 3–14, 38–39.) Jokainen tilannekontekstin osa-alue (ala, tapa, sävy) kohtaa kielisysteemissä parin. Alaa vastaa kielen ideationaalinen metafunktio, tapaa tekstuaalinen ja sävyä interpersonaalinen metafunktio. Kaikki tasot (tilannekonteksti, merkitys- ja muototaso) toteutuvat aina, kun viestitään kielellisesti. (Ks. Heikkinen 2000a: 120–128; Mäntynen 2003: 29; Shore & Mäntynen 2006: 18–23). Martin (1992: 495–496) hahmottelee kielelle, tilannekontekstille ja tekstilajille vielä yhden laajemman ulottuvuuden, ideologian. Kuvio 7 tuo esille, että esitellyistä konteksteista ideologian yhteys merkitysten järjestäytymiseen nähdään etäisimmäksi, vaikkakin aina taustalla olevaksi. (Ks. Martin 1992: 495–496; 1997: 8, 12; 1999: 30–39.)

Kuvio 7. Kielen merkitystaso kontekstissaan

Tietyn tilannekontekstin kielenkäytön tapoihin viitataan termillä **rekisteri**. Juuri tekstilajin ja rekisterin käsitteet ovat tutkimukseni olennaisimpia käsitteitä, sillä niiden avulla tutkimuksessa eritellään, miten eri kontekstin tekijät limittyvät kielenkäyttöön eli tekstien diskurssi-semanttisiin merkityksiin. Siten käsitteet täsmentävät tutkimuksen tuloksia ja niiden rajauksia.

Hallidayn (1978: 31–32, 110–113) mukaan käsitteellä **rekisteri** viitataan kielen merkitysten ja muotojen yhdistelmiin tietynlaisissa kielenkäytön tilanteissa, tilannekontekstissa. Halliday viittasi rekisterin käsitteellä lähinnä kielen semanttisiin merkityksiin ja sanastollis-kieliopillisiin keinoihin ja näki rekisterit kielen variaatioina, jota tilannekonteksti selittää (ks. Martin 1999: 29). Tässä tutkimuksessa rekisterin määrittely pohjautuu Martiniin (1992: 501–502), joka liittää tilannekontekstin ja merkitys- ja muototason toisiinsa. Rekisteri-käsitteellä viitataan yhtäaikaaisesti sekä tilannekontekstiin, merkitys- (diskurssi-semanttinen taso) ja muototasaan (sanastollis-kieliopillinen taso). Näin tilannekonteksti rajoittaa kielen merkitystason vaihteluna, mikä toisaalta tuottaa tilannekontekstia. (Martin 1992: 498, 501–502; White 1998: 12, ks. myös Heikkinen 1999: 41, 44; 2000: 126.) Tämän tutkimuksen lähtökohtana ovat myös Martinin (1997: 27–32; 1999: 25–40) täsmentämät Hallidayn (1978) tilannekontekstin osien määrittelyt: Martin (1997: 27–32) erottaa sosiaalisen tapahtuman alan, viestinnän tarkoituksen (eli retorisen tavoitteen) tavan ja sosiaalisen roolin sävyn ulkopuoliseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että katson, että sosiaalinen tapahtuma, viestinnän tarkoitukset ja sosiaaliset roolit eivät ole pääteltävissä pelkästään teksteistä, vaan näiden päättelyminen perustuu tekstilajitietoon. Määrittely korostaa ja selventää siten tekstilaji- ja tilannekontekstin eroja ja oletettuja yhteyksiä tilanteessa käytettävään kieleen.

Systemis-funktionaalisessa kielenkuvauksessa rekisterillä viitataan kielisysteemin mahdollistamasta merkityspotentialista tehtyihin kielellisiin valintoihin,

jotka ovat lisäksi motivoituja sosiaalisessa kontekstissaan. Jos konteksti pysyy ennallaan, valinnoilla on taipumus toistua, jolloin ne alkavat heijastaa tietynlaista sosiaalista kontekstia. Tässä tutkimuksessa tarkastelu rajataan suhtautumisen teorian mukaisesti sävyn rekisteriin, jolloin tarkastellaan jossain sosiaalisessa kontekstissa kielenkäytön mahdollisia ilmaisu- tai sanavalintoja sävyn eli interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta. Tällöin kyse on rekisteripotentiaalin kuvauksesta. Rekisteripotentiaali on merkityspotentiaalin osapotentiaali. Siinä missä koko kielisysteemi muodostaa merkityspotentiaalin, kontekstin tilanteisesti rajoittamat merkitykset muodostavat osapotentiaalin, **rekisteripotentiaalin**. Suhtautumisen teoriassa sävyn rekisteriä tarkastellaan kielenkäyttönä, joka toteutuu valintoina suhtautumisen systeemistä ja tietyn sosiaalisen kontekstin vakiinnuttamiin kielellisiin valintoihin viitataan käsitteellä **avain** (*key*). Avain on suhtautumisen systeemistä tietynlaisissa tilanteessa valittujen merkitysten muodostelma, joka toistuu teksteissä ja on näin yleistys suhteellisen laajasta tekstiaineistosta (esim. 10–36 tekstiä). (Martin & White 2005: 161–167.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan yhtä alatekstilajia, kehitystekstejä, jotka ovat pääkirjoituksia, joissa kuvataan tapahtumia kehityskulkuina. Tämän tutkimuksen kuvausta pidän avaimen kuvauksena, joka on kuitenkin rajattu yhteen alatekstilajiin, taloussanoma-lehtien kehitysteksteihin ja jossa avainta kuvataan kehitystekstin merkityksiä analysoimalla. Näin syntyy kuvaus (ala)tekstilajiin sävyn potentiaalista, toisin sanoen kuvaus siitä, millaiset ovat alatekstilajin merkitysten tuottamisen mahdollisuudet missä tahansa tekstin osassa. Taulukossa 2 kuvataan eri yleisyystasojen systeemifunktionaalisen kielenkuvauksessa ja suhtautumisen teoriassa käytettyjä termejä ja käsitteitä.

Taulukko 2. Liukuma systeemistä merkitysten tulkintaan (Martin & White 2005: 163–164)

Systeemistä luetaan Rekisterinä ala, tapa ja sävy	Systeemistä luetaan Rekisterinä sävy
1. kielisysteemi (<i>system</i>) (merkityspotentiaali)	1. suhtautumisen systeemi (<i>appraisal, system</i>) (arvottavien ja sitoutumisen merkitysten merkityspotentiaali)
2. rekisteri (<i>register</i>) (osapotentiaali)	2. avain (<i>key, register</i>) (tilanteiset ja yleistyneet valintamahdollisuudet suhtautumisen systeemistä)
3. tekstityyppi (<i>text type</i>) (osapotentiaali)	3. asenneotuminen (<i>stance, text type</i>) (tekstissä toteutettujen arvottavien ja sitoutumisten merkitysten yhdistelmä, tietyn avaimen käyttö yhdistettynä retorisiin tavoitteisiin ja tekijän identiteetin rakentamiseen)
4. instantaatio (<i>instance</i>) (aktuaalistuneet valinnat)	4. suhtautuminen (<i>evaluation</i>) suhtautumisen merkitykset tekstissä
5. luenta (<i>reading</i>)	5. reaktio (<i>reaction/reading</i>) (suhtautumisen merkitysten luenta)

Vaikka tässä tutkimuksessa pitäydytään avaimen tason kuvauksessa, suhtautumisen teorian avulla voi tarkastella tätäkin rajatumpaa osapotentiaalia, **asennoitumista**, joka on sävyn rekisterin näkökulmasta pienemmästä, muutaman tekstin tekstiaineistosta tehtävä yleistys. Asennoitumisen analyysi on yksi mahdollinen talousjournalistisen diskurssin jatkotutkimuksen suunta, jolloin tuotaisiin esille, miten tietyn avaimen sisältävissä teksteissä asennoituminen tarkemmin rakentuu ja liittyy kiinteämmin tiettyyn kielenkäyttötilanteeseen, kirjoittajan retorisiin tavoitteisiin ja rooleihin. (Martin & White 2005: 24–25, 161–167, 186, 203.) Rajatumpaan osapotentiaalisiin kuvauksesta on kyse myös **tekstityypin**³⁴ tarkastelussa. Tekstin yksittäiset merkitykset ovat aktuaalistuneita valintoja, instantaatioita tai suhtautumisen ilmentymiä. Kielellisten, aktuaalistuneiden valintojen tarkastelu on tulkintaa, joka on sidoksissa lukijaposition. Merkitysten tulkinnassa on siten kyse pikemminkin luennan kuin tekstin analyysistä.

Tässä tutkimuksessa avaimen tarkastelu toteutetaan analysoiden teksteissä esiintyviä suhtautumisen merkityksiä, joilla tekijän ääni (*author voice*) teksteihin rakentuu. Whiten (1998) mukaan tietynlaiset avaimet liittyvät tietyyntyyppisiin teksteihin eli erilaisten kielellisten valintojen kimppuuntuminen muodostaa interpersonaalisia tyylejä. Interpersonaalisella tyylillä White (1998) viittaa siihen, miten tietyyntyyppisissä teksteissä on tapana rakentaa merkityksiä tietynlaisin suhtautumisen merkityksin. Martin ja White (2005) ja White (1998) esittävät, että englanninkielisten laatu-lehtien uutis- ja ajankohtaisjournalismissa on erotettavissa kolme erilaista avainta, joita kutsutaan **journalistisiksi ääniksi** (*journalistic voices*). Journalistinen ääni kuvaa asenteen (arvottavien merkitysten), sitoutumisen ja asteittamisen osasysteemien mahdollisuuksia eri ääninä. Journalistinen ääni on kielilähtöisesti rakennettu yleistetty kuvaus siitä potentiaalista, joka esimerkiksi kovien uutisten toimittajalla näyttää olevan käytössä. Kolme journalistista ääntä havainnollistavat, kuinka rekisterivariaatio teksteissä toimii ja kuinka hienojakoinen rekisterianalyysi tuo esille sekä samankaltaisuuksia että eroavaisuuksia merkitysvalinnoissa. Journalistiset äänet ovat **raportoijan ääni** (*reporter voice*) ja **kirjoittajan ääni** (*writer voice*), joka edelleen jakautuu **kirjeenvaihtajan ääneen** (*correspondent voice*) ja **kommentoijan ääneen** (*commentator voice*). Raportoijan ääni on äänistä objektiivisin, ja kommentoijan subjektiivisin. (White 1998: 39–40, 124–126, 146–150, 168; Martin & White 2005:

³⁴ **Tekstityypin** käsitteellä viitataan tietyyntyyppisissä teksteissä toteutuviin rekistereihin, jossa käytetyt kielelliset valinnat muodostavat osapotentiaalisen. Martin ja White (2005: 24, lainaten Hallidaytä ja Matthiesseniä) viittaavat tekstityypillä osapotentiaaliin, joka on liian pieni tullakseen yleistetyksi rekisteripotentiaaliksi tai geneeriseksi systeemiksi. Määritelmä muistuttaa Werlichin (1975) tekstityypin käsitettä, jonka määrittely pohjautuu sanastollisten, syntaktisten ja tekstuaalisten kielellisten piirteiden tarkasteluun (ks. Kalliokoski 1999a: 27). Tekstityypin osapotentiaalisen kuvauksessa pyrkimyksenä ei ole kuitenkaan tekstin luokittelu, kuten Werlichillä, vaan tietyyntyyppisten tekstien valinta ja niiden kielellisten merkitysten kuvaaminen.

163–178.) Koska Martin ja White (2005: 164–169) erottavat tekstilajin ja rekisterin kuvauksen, tietyn tyyppinen rekisteri *voi olla* tietystä tekstilajista tyypillinen: esimerkiksi raporttoijan äänen kuvaus pohjautuu uutistekstien analyysiin ja on siten tunnistettu uutistekstilajille ominaiseksi. Vaikka rekisterin avaimet on nimetty siten, että nimitys tuo esille vahvan tendenssin avaimen liittymisestä tietyn tyyppiseksi nähtyihin ja nimettyihin journalistisiin tekstilajeihin, kyse on pelkästään tendenssistä, jolloin esimerkiksi uutisessa saatetaan käyttää muuta kuin raporttoijan avainta.

Uutisia analysoinut White (1998: 39–40, 124–126, 146–150) tarkastelee erityisesti raporttoijan ääntä, sillä juuri se useimmiten liitetään kovien uutisten raportointiin. Raportoijan ääni on objektiivinen ääni, ja tapahtumia kuvataan faktuaalisina ja varmoina ja siten, että tekstissä oleva mahdollinen arvottavuus ei ole tekijän omaäänistä, vaan muuäänistä. Kirjoittajan ääni on subjektiivinen ääni, joka rakentuu tekstissä tekijän omaäänisesti esitettyinä arvottavina merkityksinä. Kirjeenvaihtajan ääni sisältää joitakin arvottavien merkitysten luokkia, kun taas kommentoijan äänelle kaikki arvottavien merkitysten luokat ovat luvallisia. Kommentoijan ääni on käytössä esimerkiksi mielipideteksteissä, joissa tekijän äänen on luvallista niin vaatia kuin tarjota tekoja ja arvottaa ihmisiä ja rakentaa myös sosiaalisen hyväksynnän merkityksiä. (Iedema ym. 1994: 204; White 1998: 39–40, 124–126, 146–150.)

2.5 Sosiaalinen rooli ja tekijän identiteetti ideologisesta näkökulmasta

Määrittelen ideologian talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä jaetuksi arvo- ja uskomusjärjestelmäksi³⁵, jonka jakamiseksi ja ylläpitämiseksi tarvitaan kielenkäyttöä. Tarkastelen ideologiaa neutraalista näkökulmasta yhteisön arvo- ja uskomusjärjestelmänä eli sosiaalisesti jaettujen arvojen ja uskomusten joukkona, sivuuttaen kriittiset vallan ja epätasa-arvoisuuden legitimoimisen ja negatiiviset tiedon manipuloinnin näkökulmat. Arvot ja uskomukset määrittävät, mitä pidetään totena ja mitä ei, mikä on tai ei ole totta, mitä pitäisi tai ei saisi tapahtua tai mitä pidetään hyvänä tai huonona asiana. Tällöin ideologian funktiona on yhteisön päämäärien edistäminen, yhteisöllisyyden rakentaminen ja erottautuminen muista yhteisöistä. Ideologialla voidaan siten edistää yhteisön intressejä, joko epäoikeudenmukaisia etuja tai elämiselle välttämättömiä olosuhteita. (Thompson 1984: 3–6; Fairclough 1992b: 66–67; van Dijk 1998: 32, 138; Heikkinen 1999: 81–89;

³⁵ Luukka (1995: 58) erottaa yhteisössä jaetut arvot ja uskomukset ideologiasta, mutta toteaa eron olevan näkökulmaero, jolloin jaetuin arvoin ja uskomuksin voidaan painottaa yhteisön yhtenäisyyttä ja ideologialla yhteisön valtataistelua.

Pietikäinen 2000: 202; Thompson & Hunston 2000: 6–7.) Mediateksteissä tuotettu ideologia on yhteisöllisyyden ”illuusion rakentamista” diskursiivisesti, eikä osa lukijoista, puhumattakaan diskurssiyhteisön ulkopuolisista, välttämättä kaikilta osin jaa ideologiaa (Thompson 1984: 5–6; Fairclough 1989: 81–86; Kalliokoski 1999b: 77). Diskurssiyhteisön teksteissä tuotettu ideologia pohjautuu oletuksiin lukijoista, ja yhteisöllisyys on tiiveimmillään, mikäli lukija jakaa teksteissä tuotetun ideologian.

Tässä tutkimuksessa näen Faircloughin (1995: 70–72) tavoin ideologian sijaitsevan sekä **kielenkäytön pysyvissä rakenteissa** että **muuttuvissa kielellisissä tapahtumissa**. Pysyviä kielenkäytön rakenteita ovat esimerkiksi kaavamaiset keskustelut, kielen merkityksellistämistavat ja kielenkäytön normit. Rakenteet ovat osa viestijöiden tietopohjaa, joka on luonnollistunutta, ”terveen järjen” mukaista ajattelua. Tällöin ihmisten tai asioiden ominaisuudet nähdään ”olemassa oleviksi” ja ”tosiksi” eikä niiden ymmärretä noudattelevan jonkin intressiryhmän pyrkimyksiä eikä näistä jää myöskään tekstiin jälkiä³⁶. (Fowler 1991: 41–42; Fairclough 1995: 2–5, 23–25, 32–35, 70–76; Kalliokoski 1999a: 14.) Yhteisöllisesti jaettu ideologia, tieto ja toimintatavat johtavat yhteisiin diskurssikäytäntöihin, jotka ovat yhteisiä, yhteisössä ”normaaliksi” koettuja puhetapoja ja -normeja ja jotka diskurssiyhteisön jäsenen on hallittava (Luukka 1995: 57–60). Kun ideologian nähdään rakentuvan muuttuvissa kielellisissä tapahtumissa, tarkastellaan kielenkäyttöä toimintana, jossa asioita merkityksellistetään jostakin tietystä näkökulmasta (Fairclough 1992b: 124). Kielenkäytön ideologisuutta voi havainnoida esimerkiksi vertailemalla eri lehtien representaatioita, joissa samaa asiaa merkityksellistetään eri näkökulmista (ks. Valtonen 1998: 110–115).

Sosiaalisessa roolissa tuotetaan ideologiaa, joka on yhteisössä hyväksytty. Diskurssiyhteisön jäsenet omaksuvat ideologian toimiessaan yhteisön sosiaalisissa rooleissa. Gunnarssonin (1997: 99–101) mukaan asiantuntijoilla on yhteisössä oma tapansa tarkastella todellisuutta, jonka mukaisesti asiantuntija muodostaa asioiden välille suhteita, näkee asioiden tärkeysjärjestyksen ja suhtautuu asioihin. Asiantuntija toisin sanoen omaksuu tietynlaisen ideologian. (Gunnarsson 1997: 99–101.) Sosiaalisissa rooleissa käyttäydytään ikään kuin jotkin ihmiset ja asiat ovat oikein, normaaleja ja hyviä, ja toiset taas väärin, marginaalisia tai pahoja (Gee 1992: xvii–xviii). Journalismintutkimuksessa puhutaan lehden johdon näkökulmasta *lehden linjana*, jolla tarkoitetaan lehden johdon suhtautumista talouteen ja politiikkaan (ks. Breed 1960; Furhoff 1986). Lehden linjaa voi luonnehtia lehden viralliseksi ideologiaksi eli siksi arvo- ja uskomusjärjestelmäksi, jonka lehden johto katsoo omakseen ja joka on lehdessä julkilausuttu.

³⁶ Sosiokulttuurisen yhteisön luonnollistuneita (*naturalization*) merkityksiä Heikkinen kutsuu *ideologisiksi merkityksiksi* (Heikkinen 1999: 13–14, 81, 95).

Ideologia ohjaa yhteisön jäseniä tarkastelemaan todellisuutta tietyistä näkökulmista ja siten se heijastuu myös kielenkäyttöön (Ks. Luukka 1995: 57–60; Kallio-koski 1999a: 13–18). Diskursiivisilla valinnoilla kielenkäyttäjä tuottaa teksteihin tekijän identiteettiä, joka sopii yhteisön arvoihin ja uskomuksiin ja jonka omaksuminen johtaa yhteisön jäsenyyteen, toisin sanoen sosiaalisen roolin omaksu-miseen (Hyland 2002: 1092). Viestintätilanteissa kielenkäyttäjä siis toisaalta pyrkii tuottamaan tekstejä siten, että ne ilmentäisivät hänen sosiaalista rooliaan. Toi-saalta tehdyt kielelliset valinnat tuottavat tekstuaalisia (tekijän) positioita, jotka voivat vahvistaa sitä näkemystä, joka tekstin lukijalla (joka voi olla jopa tekstin tuottaja) sosiaalisesta roolista on. Vaikka sosiaalisen roolin omaksunut tekstin tuottaja toimisikin tavalla, johon tottumus (diskurssikäytännöt) häntä ohjaavat (Luukka 1995: 60–63; Eggins & Martin 1997: 236), tämä tapahtunee usein ainakin osittain tiedostamatta. Fairclough (1992a: 42) toteaa, että tietyn sosiaalisen roolin omaksuneet ihmiset eivät useinkaan tiedosta roolinsa ideologiaa kytköksiä. Sa-masta syystä heidän sitoutumisensa ideologioiden toisintamiseen voi vaihdella, tai he voivat tiedostamattaan toimia toisilleen ristiriitaisissa sosiaalisissa rooleissa tai rooleissa, jotka ovat ideologisesti vastakkaisia joillekin omille uskomuksille³⁷.

Yhteisön jäsenten tuottama kielellinen arvottaminen pohjautuu ideologiaan. Ideo-logiaan pohjautuvana arvottaminen on sidoksissa muiden ihmisten kielenkäyt-töön. Kielelliset arvottavat merkitykset eivät siten ole yksittäisen ihmisen omia, ja siksi arvottavan kielenkäytön analysointi paljastaa samalla yhteisössä jaetun ideo-logian. (Thompson & Hunston 2000: 6.) Yhteisössä sosiaalisesti jaetut ja luonnol-listuneet arvotukset todentuvat kielessä pysyvinä kielenkäytön rakenteina, kuten selkeinä arvottavina merkityksinä, joita tutkimuksessa analysoidaan. Yksittäisten arvottavien merkitysten luokittelu merkitysluokkiin tuo esille, millaiset hyvän ja huonon akselit tarkasteltavassa yhteisössä jaetaan. Tarkastelen artikkelissa 3 ideo-logiaa myös muuttuvissa kielellisissä tapahtumissa, toisin sanoen yksittäisissä pääkirjoituksissa tuotettuina näkökulmina. Näin ideologiaa lähestytään sekä py-syvien kielenkäytön rakenteiden että muuttuvien kielellisten tapahtumien näkö-kulmista. Koska ideologiaa tuotetaan hyvin erilaisin kielellistyyksin ja suhtautumi-sen merkitysten merkitysluokin, yksi analyysin tulos on kuvaus siitä, tuotetaanko samoilla merkitysluokilla erityisesti tietyn näkökulmaista ideologiaa vai useampia ja onko jokin merkitysluokka käytössä vain tietyn ideologisen näkökulman teksti-katkelmissa.

³⁷ Fairclough (1992a: 42–44) erottaa ideologian näkemyksistä (*views*) ja uskomuksista (*beliefs*) siksi, ettei ideologiaan välttämättä ole sitouduttu, ja korostaa, ettei kielenkäyt-täjä tiedosta kaikkia tavoitteitaan eikä hänellä näin ollen ole niistä tietoa (*knowledge*). Tiedolla viitataan selkeästi ilmaistuihin faktoihin, jotka tiedetään jo ennalta.

Tässä tutkimuksessa pääkirjoituksiin rakentuva kielenkäyttö nähdään yhteisölliseksi puhetavaksi, ja toimittajan tekstiin rakentama kuvaus maailmasta, samoin kuin suhtautuminen siihen on lähtökohtaisesti ideologista. Ideologisuus rakentuu teksteihin monin keinoin. Diskurssiyhteisössä jaetun ideologian mukaisesti yhteisössä pidetään toisia asioita hyvinä ja toisia pahoina ja suhtaudutaan ihmisiin ja asioihin eri tavoin. Vaikka näen kielenkäytön lähtökohtaisesti ideologisena, toisinaan ideologia on selkeästi esillä ja toisinaan vähemmän selkeästi (ks. Fairclough 1995: 81; Heikkinen 1999: 82). Vaikka teoreettisesti voidaan ajatella, että teksti voisi heijastaa yhteisöllisten puhetapojen lisäksi tekstin tuottajan henkilökohtaisia tunteita, arvoja tai uskomuksia, näiden erottaminen ideologista on empiirisesti kuitenkin usein vaikeaa (Kalliokoski 1999a: 13–14; ks. myös van Dijk 1998: 28), eikä tässä tutkimuksessa pyritä siihen.

Vaikka tässä tutkimuksessa keskitytään pääkirjoitustoimittajan sosiaalisen roolin ja tekijän identiteetin kuvaamiseen, näiden yhtenä yhteisenä selittävänä taustatekijänä on käsitys yhteisössä jaetusta ideologiasta. Yhteisössä jaetun ideologian rakentumista tarkastellaan yksityiskohtaisemmin kuvaamalla pääkirjoitustoimittajien kuvauksia jakamastaan ideologiasta (artikkeli 1), kuvaamalla millaisista ideologisista näkökulmista pääkirjoitusdiskurssin sisällöt on tuotettu (artikkeli 3) ja analysoimalla arvottavia merkityksiä (artikkelit 4–5), joiden arvottavuus pohjautuu taustalla olevaan ideologiaan. Näin rakentuu kuvaus yhteisössä jaetusta ideologiasta eri näkökulmista, jotka auttavat joko täsmentämään tai selittämään toinen toisiaan.

3 ARTIKKELEIDEN TULOKSET

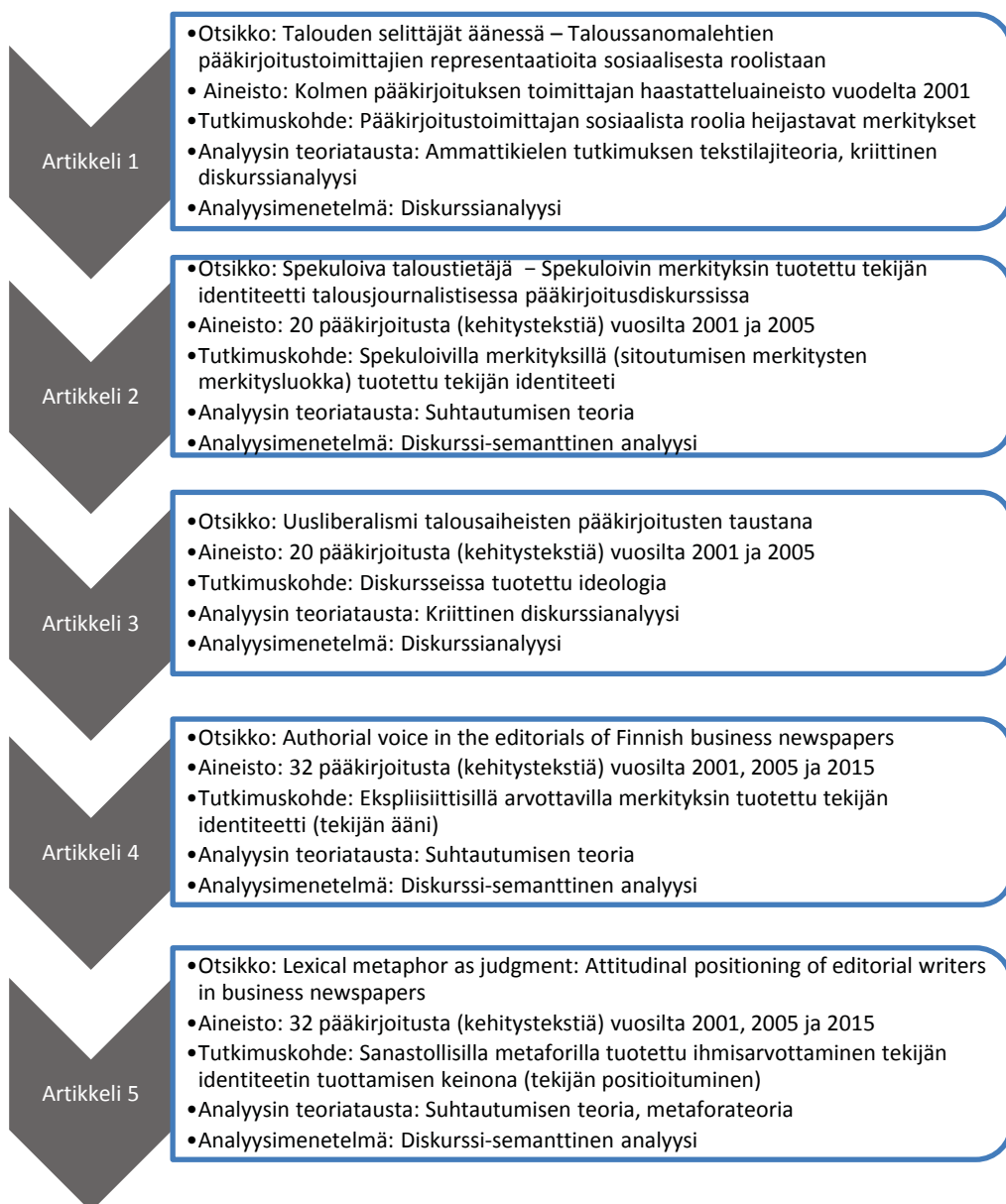
Tutkimuksessa kuvataan pääkirjoituksista tulkittavaa tekijän identiteettiä eri näkökulmista. Tutkimuksen tavoitteena on kuvata, millainen on pääkirjoituksista tulkittava tekijän identiteetti ja millaisia yhteyksiä sille ja pääkirjoitustoimittajien sosiaalisen roolin kuvaukselle on nähtävissä. Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Millaiseksi pääkirjoitustoimittajat kuvaavat sosiaalisen roolinsa, jota pääkirjoitusten toimittaminen edellyttää? (*Artikkeli 1*)
- 2) Millaista tekijän identiteettiä pääkirjoituksissa tuottavat merkitykset, joista ilmenee tekijän suhtautuminen tekstissä sanottuun?
 - a. Miten tekijä sitoutuu esittämiinsä väitteisiin? (*Artikkeli 2*)
 - b. Millaisista ideologisista näkökulmista asioita tarkastellaan? (*Artikkeli 3*)
 - c. Millaista selkeää (eksplisiittisillä merkityksillä tuotettua) arvottamista teksteissä esiintyy? (*Artikkeli 4*)
 - d. Millaista vihjailevaa (sanastollisilla metaforilla tuotettua) arvottamista teksteissä esiintyy? (*Artikkeli 5*)
- 3) Miten sosiaalisen roolin ja tekijän identiteetin kuvaukset kohtaavat? (*Johdantoartikkelin luku 4.4*)

Eri tutkimuskysymyksiin vastaavat artikkelit nivoutuvat yhteen lähinnä siten, että niissä tarkastellaan pääkirjoitusteksteissä tuotettua tekijän identiteettiä eri näkökulmista. Artikkeleilla on muitakin yhtymäkohtia: julkaisuajankohdan mukaisesti järjestetyissä artikkeleissa tieto kumuloituu, sillä myöhemmin kirjoitetuissa ja julkaistuissa artikkeleissa nojaututaan osittain aiemmin julkaistujen artikkeleiden tutkimustuloksiin. Tämä näkyy artikkeleissa viittaamisena aiemmin ilmestyneisiin artikkeleihin. Jossain määrin artikkeleissa näkyy tutkimusprosessin edetessä tapahtunut teoreettisten lähtökohtien täsmentyminen. Vaikka tutkimuksen pääkäsitteeseen **tekijän identiteettiin** (artikkeli 2), viitataan myös termillä **tekijän ääni** (artikkeli 4) ja **tekijän positioituminen** (artikkeli 5), nimitysten käytössä on lähinnä painotuseroja, jotka liittyvät julkaisujen kohderyhmiin ja artikkeleiden teoreettisiin painotuksiin ja analyysien mahdollistamiin tutkimustuloksiin.

Tiedon kumuloituminen artikkeleissa perustuu siihen, että artikkeleiden 4 ja 5 tulokset pohjautuvat osin artikkeleihin 2–3. Tämä puolestaan johtuu siitä, että tekijän väitteisiin sitoutuminen rakentuu yhtäaikaaisesti arvottavien ja vihjaavien merkitysten kanssa, ja sitoutumisen nähdään kehystävän arvottavia merkityksiä. Artikkeli 3 pohjustaa artikkeleiden 4–5 tarkastelua kuvaamalla sitä, millaisista ideologisista näkökulmista pääkirjoituksissa tarkastellaan kehityskulkuja. Näin artikkelin 3 tulokset täsmentävät pääkirjoituksissa itsestäänselvyysinä pidettyjä ideologisia taustaoletuksia.

Artikkeleiden rajattujen tavoitteiden takia niiden kautta vastataan tässä tutkimuksessa asettamiini tutkimuskysymyksiini vain osittain. Vastatakseni kaikkiin tutkimuskysymyksiini tässä johdantoartikkelissa täydennän tarkastelua seuraavasti: Artikkelissa 2 sitoutumisten merkitysten tarkastelu on rajattu spekuloiiviin merkityksiin. Suhteuttaakseni artikkeliin 2 valittua tutkimuskohdetta pääkirjoituksissa tuotettuihin muihin sitoutumisen merkityksiin tuon johdantoartikkelissa esille muutamia pääkirjoitusten analyysien tuloksia, joita ei kuvata artikkeleissa (ks. myös liitteet 3–5). Viimeiseen tutkimuskysymykseeni (kysymys 3) vastaan johdantoartikkelin luvussa 4.4, jossa nivon yhteen artikkeleiden 1–5 tuloksia. Kuvio 8 kokoaa tutkimuksessa käytetyt aineistot, analyysien teoriataustat ja menetelmät.

Kuvio 8. Tutkimuksen artikkeleiden aineistot, teoriataustat ja menetelmät

Tutkimusartikkeleiden tulokset olen pelkistänyt kuvioon 9. Kuviossa uloin kehys kuvaa pääkirjoitusten sosiaalista kontekstia tuottamisen näkökulmasta ja sisin kehys pääkirjoitusteksteissä tuotettuja merkityksiä, joilla tapahtumia kuvataan valitusta aiheesta. Kuvio havainnollistaa, millaiseksi pääkirjoitustoimittajat ovat kuvanneet sosiaalisen roolinsa, millaisista ideologisista näkökulmista tapahtumia pääkirjoituksissa kuvataan ja millainen on tekstiin tuotettu tekijän identiteetti.

Kuvio 9. Tutkimuksen keskeiset tulokset.

Luvuissa 3.1–3.5 kuvaan kunkin artikkelin tavoitteen, aineiston, menetelmät, tulokset ja johtopäätökset.

3.1 Representaatioita taloussanomalehtien pääkirjoitustoimittajien sosiaalisesta roolista

Artikkelissa *Talouden selittäjät äänessä - Taloussanomalehtien pääkirjoitustoimittajien representaatioita sosiaalisesta roolistaan* taloussanomalehtien pääkirjoituksia lähestytään tuottamisen näkökulmasta. Artikkelin tavoitteena on kuvata taloussanomalehtien pääkirjoitustoimittajien sosiaalista roolia, jonka rajoittamana pääkirjoitustoimittaja tuottaa pääkirjoituksia. Sosiaalista roolia tarkastelen diskurssiyhteisön tekstilajikäytännöille alisteisena roolina, johon heijastuvat diskurssiyhteisön yhteiskunnalliset, taloudelliset ja institutionaaliset käytännöt ja joka rakentuu pääkirjoitustekstien tuottamisen kautta (Swales 1990; Bhatia 1993).

Tutkimuksen aineistona ovat *Kauppalehden* tai *Taloussanomien* pääkirjoitustoimittajien kolme kasvokkain tehtyä haastattelua, jotka olen tehnyt keväällä 2001 ja joista yhtä olen täydentänyt sähköpostitse. Haastatteluilla on pitkä kokemus pääkirjoitusten toimittamisesta, joten oletin heille kertyneen tietoa tekstilajikäytännöistä (Bhatia 1993).

Pääkirjoitustoimittajien haastattelupuhetta tarkastelen diskurssianalyttisesti. Olen lähestynyt haastattelupuhetta itsenäisinä teksteinä, jotka on tuotettu tietynlaisessa sosiaalisessa kontekstissa ja jotka ovat representaatioita yhdenlaisesta sosiaalisesta todellisuudesta, pääkirjoitusten tuottamisesta. Tarkastelen pääkirjoitustoimittajien representaatioita merkityksenantoina, joissa merkityksellistetään maailmaa tietyistä näkökulmasta tiettyyn tapaan. Koska tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut kuvata pääkirjoitustoimittajan sosiaalista roolia juuri pääkirjoitusten tuottamisen näkökulmasta, olen tarkastellut, miten haastateltavat representoivat omaksumaansa ideologiaa, identiteettiään pääkirjoitustoimittajana, päämääriään suhteessa lukijoihin ja lukijoille asemoimaansa identiteettiä. Jaottelu pohjautuu Faircloughin (1992a; 1992b) kriittisen diskurssianalyysin diskurssin määritelmään.

Pääkirjoitustoimittajat representoivat haastattelupuheessa taloussanomalehtien ideologisiksi lähtökohdiksi terveen talouden, markkinatalouden, reilun kilpailun ja yrittämisen puolestapuhuminen suomalaisesta näkökulmasta³⁸. Terveen talouden nähdään mahdollistavan ihmisille hyvät elinolosuhteet ja yrityksille toimintolosuhteet. Näin työnantajan näkökulma merkityksellistetään tärkeämmäksi kuin työntekijän, vaikka työntekijälläkin on arvonsa (lisäarvon tuottajina yrityksille). Taloussanomalehdet ovat riippumattomia siten, etteivät ne ole sitoutuneet poliit-

³⁸ Vuonna 2017 haastattelemani pääkirjoitustoimittaja (P4) teki puheessaan selkeän eron-
teon suhteessa uusliberalistiseen ideologiaan, sillä *Kauppalehdessä* suomalainen yhteis-
kuntajärjestelmä sosiaalisine turvaverkkoineen nähdään tarpeelliseksi.

tisiin tai taloudellisiin sidosryhmiin. Koska eri tahoilla on erilaiset intressit, talous- sanomalehdet pyrkivät monipuolisuuteen eikä yhtenäistä linjaa nähdä mahdolliseksi.

Pääkirjoitustoimittajien identiteetti näkyy haastattelupuheessa eri persoonamuodoilla tehtyinä itseen viittaamisena (*mut, olen sitä mieltä, minä päätän, me ollaan, mekin kuitenkin katottais; päätoimittajallahan on, ihminen voi*). Näin pääkirjoitustoimittajat kuvaavat, miten heidän identiteettinsä rakentuu instituutiossa toimiviin muihin ihmisiin (omistajiin, lehden johtoon, työntekijöihin), lukijoihin ja sisältöön. Näin pääkirjoitustoimittajan identiteetiksi hahmottuu omistajien kannattaman ideologian myötäilijä, omistajien luottamushenkilö, vastaava pääkirjoitustoimittaja (sisällöllinen vastuu) ja kustantaja (taloudellinen vastuu), institutionaalinen ja kollektiivinen kannanottaja. Jälkimmäisinä mainitut identiteetit saattavat toisinaan tarkoittaa jättäytymistä sivuun tekstin tuottamisesta, mikä tarkoittaa myös sosiaalisesta roolista pois jäämistä.

Päämäärädiskurssiksi nimitän diskurssia, jossa kuvataan pääkirjoitustoimittajan esittämiä pääkirjoitusten päämääriä, jotka liittyvät erityisesti joko lukijoihin (suhdediskurssi) tai sisältöihin (sisältödiskurssi). Suhdediskurssista päämääräksi suhteessa lukijaan hahmottuu useimmiten selittäminen, jolloin mielipiteistä kerrotaan mutta lukijoihin ei yritetä vaikuttaa muuten kuin selittämällä, perustelemalla ja ajattelun mahdollistamisella. Lukijaan vaikuttamiseenkin pyrkiminen on kuitenkin mahdollista, mikäli tilanne niin vaatii ja ”herättää intohimoja”. Vaikuttamiseen pyrkiminen määrittäytyä ilmiöksi, jossa lukijan mielipide muuttuu eikä niinkään lähettäjän pyrkimyksiin. Mielipiteen tai ideologian vahvistamista ei näin ollen mielletä ”vaikuttamiseksi lukijaan”, mikä toisaalta asettuu ristiriitaiseksi jo itse haastattelupuheessa, koska perusteluja kerrotaan lisättävän, mikäli suuren osan lukijoista uskotaan olevan eri mieltä. Toisinaan suhde lukijoihin rakentuu tarkemmin rajattuihin lukijoihin, vallanpitäjiin, joita voidaan pyrkiä ohjeistamaan, kritisoimaan tai huomaamaan asia. Suhdediskurssista käy ilmi, että kannan ottaminen nähdään aina päämääräksi. Kannanotto voi kuitenkin suppeimmillaan määrittäytyä aiheen esiin nostamiseksi ilman, että otetaan (jyrkästi) kantaa. Sisältödiskurssin päämäärät olen jaotellut kuvailemiseksi, analysoimiseksi ja ajallistamiseksi sekä arvottamiseksi. Haastateltavien puheessa arvottaminen määrittäytyy joko kommenttien esittämiseksi, tärkeän asian tai oleellisen tiedon sanomiseksi tai talouden arvioimiseksi.

Haastatteluissa lukijan identiteetin kuvaus nojautuu osin lehdille määriteltyihin kohderyhmiin: talousalasta kiinnostuneisiin tai talousalalla työskenteleviin henkilöihin ja erityisesti päättäjiin. Pääkirjoitusten lukijoiksi nähdään ”ajattelevat” ja ”kiinnostuneet” lukijat, jotka ovat heterogeeninen ryhmä erilaisine tarpeineen ja

johon kuuluu myös maallikoita ilman kaupallista koulutusta. Kun pääkirjoituksesta saadaan palautetta, kertyy kokemusta yksittäisten lukijoiden suhtautumisesta teksteihin. Palautteen antajat ovat lähes aina institutionaalisia toimijoita, kuten poliittisia ja talouselämän johtajia.

Tässä artikkelissa kuvatut pääkirjoitustoimittajien sosiaalisen roolin representaatiot ymmärrän myös pääkirjoitustoimittajien tekstilajitiedon kuvauksiksi. Haastateltavien sanavalmius ja haastateltavilla olleet selkeät ja monipuoliset näkemykset kysytyistä asioista osoittivat, että kokeneilla, pääkirjoitusten toimittamisen asiantuntijoilla on paljon tekstilajitietoa (ks. Bhatia 1993). Haastattelutilanteessa tuotetut representaatiot ovat kuitenkin vain tietynlaisessa sosiaalisessa kontekstissa tuotettuja kuvauksia. Kuvausten monipuolisuutta ja avoimuutta selittää erityisesti se, että puheen aiheena on melko yleisesti hyväksyttyä, jopa arvostettu asia. Silti voi olettaa, ettei kaikkea ei kerrota, koska kuvaukset ovat pikemminkin näyttämöllä kuin sen takana tehtyjä (ks. Goffman 1971) ja koska osa toteutetusta toiminnasta lienee tiedostamatonta.

Haastattelupuheen kautta pääkirjoitustoimittajien sosiaalinen rooli hahmottuu moninaiseksi rooliksi, johon kuuluu monenlaisia velvoitteita ja mahdollisuuksia. Kun kuvattavana on tekstilaji, joka on ollut pitkään arvostettu, arvostettuus heijastuu myös sen kuvauksiin. Pääkirjoitustoimittajat pyrkivät vahvistamaan pääkirjoitusten arvostettavuutta muun muassa siten, että kantaa ottavuus representoitiin tekstilajin pakolliseksi ominaisuudeksi. Toisaalta he eivät halunneet korostaa pääkirjoitusten statusta liikaa, mikä näkyi siten, että mielipiteisiin vaikuttaminen rajautui viestinnän tarkoitusten ulkopuoliseksi. Voikin todeta, että pääkirjoitustoimittajien sosiaalisessa roolissa on tarkoituksenmukaista toisaalta korostaa tekstilajin tärkeyttä tai vähintäänkin nähdä se kyseenalaistamattomana osana sanomalehteä ja toisaalta vähätellä sen vaikutusvaltaa lukijaan. Valta-aseman vähätteleminen syynä saattaa olla niin solidaarisuussyyt kuin näkemykset siitä, millainen lukijoiden mielipiteiden muuttaminen on ylipäänsä mahdollista.

3.2 Tekijän sitoutumista ilmaisevilla spekuloivilla merkityksillä tuotettu tekijän identiteetti

Artikkelin *Spekuloiva taloustietäjä – Spekuloivin merkityksin tuotettu tekijän identiteetti talousjournalistisessa pääkirjoitusdiskurssissa* tavoitteena on kuvata, millaista ja millaisin kielellisin keinoin tekijän identiteettiä taloussanomalehtien pääkirjoituksissa tuotetaan spekuloivilla merkityksillä (*meanings of 'entertain'*). Spekuloivia merkityksiä tarkastellaan suhtautumisen teoriaa hyödyntäen. Suhtau-

tumisen teoriassa spekuloiivat merkitykset ovat osa sitoutumisen osasysteemiä. Sitoutumisen merkityksillä rakentuu tekstiin se, miten tekijä sitoutuu sanomisiinsa (*Työllisyyskään ei viime vuosien tapaan enää sanottavasti parane. (KL19072001), Kauppa nostaa SOK:n kiistatta maan suurimmaksi päivittäistavarakaupan yhtiöksi noin 42 prosentin markkinaosuudella. (KLO8092005)*). Spekuloivilla merkityksillä tekstiin rakentuu se, miten tekijä esittää sanotun vain yhtenä mahdollisuutena tarkastella asiaa (*Työttömyys voi sinä aikana kaksinkertaistua nykyisestä viiden prosentin tasosta. (KLO4092001)*). Tällöin tekijä positioituu asian esittäjäksi ilmaisten, että joku muu voi nähdä asian toisin. Spekuloivilla merkityksillä tapahtumia kuvataan siten pikemminkin mahdollisuuksina kuin faktuaalisina. Ne ovat subjektiivista kielenkäyttöä, joiden analysointi tuo esille merkitysten esittämisen rajoituksia myös sellaisessa tekstilajissa kuin pääkirjoitukset, joissa on lupa olla subjektiivinen.

Tutkimuksen aineistona on yhteensä 20 pääkirjoitusta Kauppalehdestä ja Taloussanomista syyskuulta 2001 ja 2005, joissa pääväitteenä on, että kehityskulku on meneillään. Näitä pääkirjoituksia kutsun **kehitysteksteiksi**. Tutkimusmenetelmänä on diskurssi-semanttinen analyysi (artikkelissa menetelmää kutsutaan tekstianalyysiksi). Spekuloivia merkityksiä on tarkasteltu lausetasoisina merkityksinä, jotka rakentuvat tekstiin kielellisillä keinoilla.

Spekulatiiviset merkitykset on valittu artikkelin kuvauskohteeksi, koska ne ovat subjektiivisista sitoutumisen merkityksistä kaikkein yleisempiä (ks. liitteet 3, 4 ja 5³⁹). Sitoutumisen merkityksiä tuotetaan taloussanomalehtien pääkirjoituksissa moninaisesti. Niitä on suhtautumisen teoriaa soveltaen luokiteltu oman tekstin laajentamiseen (sisäisenä äänenä spekuloiden tai ulkoisena äänenä lähteisiin viitaten) ja dialogiseen supistamiseen (irtisanoutuminen kiistäen tai vastakohtia esittäen tai oman kannan osoittamista joko vahvistaen tai myöntäen). Kehitysteksteissä lähes puolet tekstien lauseista sisältää sitoutumisen merkityksiä. Viidesosa sitoutumisen merkityksistä tuotetaan arvottavien merkitysten kanssa yhtäaikaaisesti samassa lauseessa ja yli kymmenesosa merkityksistä sijaitsee tulevaisuuspuheeksi tulkituissa lauseissa. Yleisin sitoutumisen merkityksistä on spekuloiivat merkitykset, joita esiintyy eniten niin tarkasteltaessa tekstien kaikkia lauseita, arvottavia merkityksiä kuin tulevaisuuspuhetta sisältäviä lauseita. Spekuloivien merkitysten tyypillisuus osoittaa, että ne ovat tässä kontekstissa usein tarpeellinen kielellinen keino, jonka hallitseminen on osa pääkirjoitustoimittajan retorista taitoa.

³⁹ Liitteessä 3 esitetään, missä aineiston teksteissä mitkäkin merkitykset esiintyvät. Liitteen 4 taulukossa kuvataan, millä tavoin merkitykset on luokiteltu, millaisin kielellisin keinoin niitä tuotetaan sekä annetaan aineistoesimerkkejä. Liitteen 5 taulukossa havainnollistetaan sitoutumisten merkitysten määriä lauseissa ja teksteissä.

Tutkimuksessa sitoutumisen merkityksiä lähestytään tekijän identiteettiä tuottavina merkityksinä. Koska kehitysteksteissä spekuloidut merkitykset ovat yleisiä, yksi tutkimuksen tulos on, että kehitysteksteissä tuotetaan spekuloidua tekijän identiteettiä. Spekuloivan tekijän identiteetin voi nähdä yhdeksi kehitystekstien tekijän identiteetin (tai tekijän äänen) osaksi, kun tekijän identiteetillä viitataan eri teksteissä rakennettaviin tekijän identiteetin yhdistelmiin. Näitä yhdistelmiä tuotetaan esimerkiksi spekuloidvien ja arvottavien merkitysten tekstissä mahdollisilla yhdistelmillä.

Spekuloivia merkityksiä tuotetaan teksteissä useilla kielellisillä keinoilla, kuten verbein, adverbein, substantiivein, kysyvin sivulausein ja *jos–niin*-rakentein. Keinojen käytössä on myös rajoituksia (esim. *minä*- ja *me*-persoonamuodot eivät ole käytössä). Kiinnostavaa on myös se, että spekuloidvien merkitysten määrässä teksteittäin on suurta vaihtelua.

Kehitystekstissä spekuloiduvia merkityksiä esiintyy sekä menneisyyttä, nykyisyyttä että tulevaisuutta kuvaavissa lauseissa, joskin erityisesti tulevaisuutta kuvaavissa lauseissa. Spekuloivilla merkityksillä teksteihin rakentuu kuva tekijästä, joka on ”ei kaiken tietävä”, asioita harkitseva asiantuntija, joka tuntee rajoituksensa. Rajoitukset ilmenevät teksteissä mm. siten, että spekuloidijan identiteetti yhdistyy usein tietäjän identiteettiin, jolloin teksteissä tekijä esittää tietävänsä seuraukset, mikäli vain mahdolliseksi esitetty asia tapahtuu. Näin pääkirjoitustoimittaja pyrkii – ja ehkä pystyykin – vakuuttamaan lukijan asiantuntevuudesta (ks. Hyland 2002: 1091–1093) silloinkin, kun oikeanlaisten talouden arviointien antaminen on mahdotonta, mutta niitä silti odotetaan.

3.3 Pääkirjoitusdiskurssissa tuotettujen merkitysten ideologiset taustaoletukset

Artikkelissa *Uusliberalismi talousaiheisten pääkirjoitusten taustana* tavoitteenani on kuvata, mihin uusliberalismia myötäileviin tai vastustaviin ideologisiin taustaoletuksiin arvottaminen taloussanomalehtien pääkirjoituksissa pohjautuu. Määrittelyn arvottamisen suhtautumisen teoriaan mukaisesti arvottaviksi eli joko positiivisiksi tai negatiivisiksi merkityksiksi, jotka heijastavat tekijän suhtautumista kuvaamaansa maailmaan, rakentuvat tekstiin eksplisiittisesti, vihjaavasti (artikkelissa käytetty termiä *provosoivasti*) tai implisiittisesti ja pohjautuvat yhteisössä jaettuihin normeihin ja arvoihin.

Aineistona on 20 Kauppalehden ja Taloussanomien pääkirjoitusta, joissa väitetään, että meneillään on kehityskulku. Tutkimusmenetelmänä on diskurssiana-

lyysi, jonka avulla tarkastelen diskurssin sisältöjä tietyistä näkökulmasta esitettyinä arvottavina merkityksinä, joita selitetään ideologian käsitteen avulla (ks. Paltridge 2006: 45–47). Analyysin lähtökohtana on tulkinta siitä, että kehitysteksteissä kuvatut kehityskulut ja siten myös niissä tuotetut merkitykset ovat tulkittavissa positiivisiksi tai negatiivisiksi.

Tutkimuksen tuloksena on, että kehitysteksteistä on sisällön perusteella erotettavissa kaksi laajempaa diskurssia, taloudellinen ja poliittinen diskurssi. Taloudellisessa diskurssissa tarkastellaan taloudellisia tai yhteiskunnallis-poliittisia tapahtumia talouden osana. Poliittisessa diskurssissa yhteiskunnallisia ja poliittisiä tapahtumia tarkastellaan poliittisena toimintana, jolla voidaan reagoida tai vaikuttaa talouteen. Pääkirjoitusten taloudellisessa diskurssissa nojaututaan taustaoletuksiin talouskasvun, liiketoiminnan kannattavuuden ja globalisaation ihanteellisuudesta. Pääkirjoitusten poliittisessa diskurssissa nojaututaan taustaoletuksiin uusliberalismia, länsimaiden turvallisuutta ja liiketoimintaa edistävien toimien (protektionismi) suotavuudesta. Taustaoletuksiin talouskasvusta, liiketoiminnan kannattavuudesta, globalisaatiosta ja uusliberalismia edistävästä toimista nojautuvien diskurssien voi niputtaa toisintavan yleisesti uusliberalistista ideologiaa, kuten voi olettaakin tarkasteltaessa 2000-luvun suomalaista talousjournalismia (ks. Ainamo ym. 2006). Sen sijaan Yhdysvalloissa 9.11.2001 tapahtuneita terroritekoja käsittelevissä kehitysteksteissä länsimaiden turvallisuutta korostavat taustaoletuksat tuovat esille poliittisen päätöksenteon tärkeyttä terroritekoihin johtavien ongelmien ratkaisemisessa. Näin irtaudutaan osittain uusliberalistisesta ihanteesta, jossa talous nähdään markkinataloussysteminä, joka ongelmat korjaantuvat itsestään ikään kuin ”näkymättömän käden” ohjaamana. Näkemys ”näkymättömästä kädestä” pohjautuu ajatukseen, että markkinataloudessa yhteiseen hyvään päästään kunkin yksilön pyrkiessä omiin päämääriinsä, ja päämäärään päästään siten pienin mikroprosessein, joita ei hallita (Hodgson 2004: 1–2). Uusliberalismille vastakkaisia ihanteita tuotetaan kahdessa muussakin kehitystekstissä, joissa nojataan taustaoletuksiin liiketoimintaa edistävästä toimista ja tuotetaan protektionistista ideologiaa.

Koska aineiston selkeät positiiviset ja negatiiviset arvotukset pohjautuvat yhteisössä jaettuun ideologiaan, pääkirjoituksissa tuotettujen arvottavien merkitysten positiivisuus ja negatiivisuus nojaavat lähinnä uusliberalismin ideologiaa myötäileviin taustaoletuksiin. Myötäilemisestä voidaan myös tarvittaessa poiketa, kun se suomalaisen liiketoiminnan tai länsimaisen turvallisuuden puolustamiseksi on tarpeen. Artikkelin tulokset tuovat esille, että toisilleen ristiriitaiset taustaoletuksat voivat auttaa selittämään joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti tuotettujen arvottavien merkitysten vaihtelua positiivisesta negatiiviseen tai toisin päin. Sen si-

jaan arvottavien merkitysten eksplisiittisyys tai implisiittisyys ei liity taustaoletuksen ristiriitaisuuteen, vaan mitä tahansa ideologiaa voidaan tuottaa niin eksplisiittisillä kuin implisiittisilläkin arvottavilla merkityksillä. Lisäksi eksplisiittisillä arvottavilla merkityksillä kuvattu uhkaava asia voidaan merkityksellistää implisiittisillä merkityksillä vääjäämättömäksi tai positiiviseksi jostain toisesta ideologisesta näkökulmasta.

Sanomalehdissä kaupallisiin päämääriin pyritään lehden laajalla levikillä, jolla varmistetaan tilaajamaksuista, irtonumeromyynnistä ja/tai ilmoitustilamyynnistä saatavat tulot. Taloussanomalehdissä tuotetaan muiden laajalevikkisten sanomalehtien tapaan hyvin yleistä, ns. konsensuksen ideologiaa, jotta mahdollisimman moni toimittajista ja lukijoista voisi ideologian hyväksyä (ks. Fowler 1991: 49; Rahm 2001: 82–83). Konsensuksen ideologian tuottamisella on kuitenkin rajoituksensa, ja myös talousjournalistisessa diskurssiyhteisön teksteihin tuotetut näkökulmat syrjäyttävät toisia. Kehitysteksteissä maailmaa tarkastellaan ideologisista näkökulmista, jotka puoltavat globalisaatiota (suuria yrityksiä), suomalaisuutta, yrittäjiä ja työnantajia. Näiden näkökulmien puoltaminen on pikemminkin odotettua kuin yllättävää, kun niitä verrataan taloussanomalehtien asettamiin päämääriin. Koska teksteihin lukijalle tuotettu ideologinen positio perustuu olettamuksiin eikä todellisiin luentoisiin, yksi mahdollinen jatkotutkimuksen aihe olisi sen tarkastelu, missä määrin ja millaiset lukijat hyväksyvät kehitysteksteissä heille tarjotun ideologisen lukijaposition.

3.4 Tekijän suhtautumista ilmaisevilla ohjeistuksilla ja eksplisiittisillä arvottavilla merkityksillä tuotettu tekijän identiteetti

Artikkelissa *Authorial voice in the editorials of Finnish business newspapers* tavoitteena on kuvata, millainen tekijän ääni kehitysteksteihin tuotetaan subjektiivisella kielen käytöllä. Artikkelista subjektiivisen kielen käytön tarkastelu rajataan muutamiiin suhtautumisen merkityksiin: ohjeistaviin ja arvottaviin merkityksiin sekä näiden kohteisiin. Näin muodostuu kuvaus kehitysteksteissä mahdollisista merkityksistä eli subjektiivisten merkitysten kokoelmasta, joiden yhdessä nähdään muodostavan kehitystekstien tekijän äänen. Artikkelin lähtökohtana on Martinin ja Whiten (2005) näkemys tekijän äänestä, joka voidaan merkityksellistää subjektiiviseksi tai objektiiviseksi. Tekijän ääni värityy sitä subjektiivisemmaksi, mitä enemmän tekstissä käytetään tekijän läsnäolon, epävarmuuden ja arvottamisen merkityksiä. Kehitystekstien tekijän äänen tuloksia verrataan Whiten (1998) mediateksteihin perustuviin tuloksiin tekijän äänestä, joka rakentuu ohjeistavien, arvottavien ja sitoutumisen merkitysten muodostelmana (ks. myös Martin &

White 2005). Esimerkiksi White (1998) on mallintanut sanomalehtiaineistoa analysoiden journalistisiksi ääniksi kirjoittajan (*writer*) ja raportoin (reporter) äänen. Näistä kirjoittajan ääni jakautuu edelleen kirjeenvaihtajan (*correspondent*) ja kommentoijan (*commentator*) ääneksi. Artikkelissa käytetään nimitystä **tekijän ääni** tekijän identiteetin asemesta, koska termi tekijän ääni on suhtautumisen teoriassa vakiintuneemmin käytössä erityisesti silloin, kun tekstin positioimaa tekijää tarkastellaan sävyn rekisteripotentialina eli avaimena (ks. luku 2.4.3).

Teoreettis-metodologisesti artikkeli nojautuu suhtautumisen teoriaan ja siinä hahmoteltuun suhtautumisen systeemiin ja erityisesti sen kahteen osasysteemiin, neuvotteluun (*negotiation*) ja asenteeseen (*attitude*). Neuvottelun osasysteemi kuvaa kieltä käytettäessä tehtävää valintaa sen suhteen, annetaanko vai vaaditaanko informaatiota vai tavaroita ja palveluja. Ohjeistaminen on näistä vaihtoehdoista tavaroiden ja palvelujen vaatimista, joka kuitenkin usein mediateksteissä tuotetaan informaation antamiseen vakiintuneilla kielellisillä keinoilla (White 1998). Asenteen osasysteemin mukaisesti arvottavat merkitykset jaotellaan tunte-, ihmis- ja asia-arvottamiseksi. Artikkelissa tarkastelu on rajattu eksplisiittisiin arvottaviin merkityksiin, sillä implisiittiset arvottavat merkitykset ovat analyttisesti vaikeasti erotettavissa aineistosta. Tämä johtuu erityisesti siitä, että pääkirjoitukset ovat usein vahvasti ideologisesti latautuneita, ja monesti laajat tekstikatkelmat tai jopa koko teksti on tulkittavissa positiiviseksi tai negatiiviseksi kuvaukseksi. Tästä syystä kehätulkintojen välttämiseksi on mielekästä tarkastella kehitystekstejä kielellisten keinojen suunnasta kysyen, mikä on niiden merkitys arvottamista tuottaessa. Sekä ohjeistavien että arvottavien merkitysten nähdään aina kohdistuvan joillekin tai johonkin. Artikkelissa kuvataan lyhyesti myös kehitysteksteissä tuotettuja sitoutumisen merkityksiä, jotka ovat valintoja sitoutumisen (*engagement*) systeemistä. Sitoutumisen systeemin lähtökohtana on ajatus kaiken kielenkäytön dialogisuudesta ja heteroglossisuudesta, joka asemoi tekijän äänen osaksi laajempaa dialogia. Sitoutumisen systeemin kautta tekijän äänen käsite määrittäytyä aina läsnäolevaksi osaksi kielenkäyttöä.

Artikkelin aineistona on 32 pääkirjoitusta, joissa väitetään, että meneillään on kehityskulku (*editorials of development*). Kehitystekstit ovat vuosilta 2001, 2005 ja 2015. Tutkimusmenetelmänä on diskurssi-semanttinen analyysi, jonka asettamista lähtökohdista tarkastellaan, millaisilla ohjeistavilla ja arvottavilla merkityksillä ja näiden kohteilla teksteihin rakentuu tekijän ääni. Sekä ohjeistavia että arvottavia merkityksiä on tarkasteltu lausetasoisina merkityksinä, jotka rakentuvat tekstiin kielellisin keinoin. Merkitysten kohteita analysoidaan mikrotasoisesti, jolloin kohteeksi on tulkittu lähin mahdollinen ja mielekäs kohde.

Analyysin tuloksena on, että kehitysteksteissä tuotetaan **kommentoijan ääntä** (*commentator voice*), sillä teksteissä tuotetaan tekijän omaäänisiä ohjeistuksia ja monipuolisesti arvottavia merkityksiä (ks. myös liite 7). Tekijän äänellä on kuitenkin rajoituksia, esimerkiksi tekijän omaäänisten tunteiden ilmaiseminen jää vähäiseksi, sillä tekijä asettuu toistuvasti muiden tunteiden tulkiksi. Ihmisarvottamista tuotetaan aineistossa erityisesti 'kyvykkyyden' ja 'määrätietoisuuden' merkityksin, yleensä adjektiivein ja adverbein, jotka selkeästi ovat arvottamiseen vaikiintuneita kielellisiä keinoja ja siksi eksplisiittisiksi luokiteltavia. Näiden lisäksi ihmisiin kohdistuvaa arvottamista tuotetaan myös 'sopivuuden' merkityksin.

Kehitystekstien kommentoijan ääni rakentuu kuitenkin erityisesti omaäänisenä eksplisiittisenä asia-arvottamisena, joita löytyy koko aineistosta. Asia-arvottaminen esitetään usein faktuaalisesti, toisin sanoen varmoina monoglossisina lauseina, mutta viestinnän tarkoituksiin pääsemiseksi merkityksiä tuotetaan myös heteroglossisesti eli esimerkiksi kuvaten tapahtumia epätodennäköisinä tai jopa mahdottomina. Tämä kielellistyy siten, että arvottavan merkityksen sisältävässä lauseessa tai lauseyhteydessä on spekulioivia merkityksiä (ks. artikkeli 2). Talous-sanomalehtien kehitystekstien lisäksi eksplisiittinen asia-arvottaminen on tyypillistä myös uutisille (ks. Katajamäki 2009). Sen sijaan ohjeistukset ja monet tunne- ja ihmisarvottamisen ja sitoutumisen merkityksistä (ks. liite 3) lienevät merkityksiä, jotka ovat eritoten kehitystekstien ja myös laajemmin pääkirjoitusten ominaispiirteitä. Myös osa asia-arvottamisen merkityksistä saattaa olla tyypillisempiä pääkirjoituksille kuin uutisille. Näiden rajoitteiden analysoimiseksi eri tekstilajeja sisältävä analyysi olisi tarpeen.

Artikkelissa korostetaan, että myös merkitysten puuttuminen merkityksellistää tekijän äänestä tietynlaista (ks. Fairclough 1995: 5). Sekä teksteissä tuotettujen että poissaoleviksi jääneiden merkitysten tunnistamisen perusteella tekijän ääntä voi luonnehtia viileäksi asioiden arvottamiseen keskittyväksi talousalan tuntijaksi, joka ei tuo esille tunteita, joka keskittyy ja keskustelee valitsemastaan aiheesta osin näennäisen objektiivisesti, hyödyntäen varmoja väitelauseita ja tarkastellen asioita erityisesti kolmatta persoonaa, passiivia ja nollapersoonaa hyödyntäen ja keskittyen erityisesti asioiden arvottamiseen, joka kuitenkin toisinaan ohjeistaa ja arvottaa ihmisiäkin. Tutkimustulokset tuovat esille, millainen tekijän ääni on odotuksenmukainen talousjournalistisissa kehityskulkua kuvaavissa pääkirjoituksissa.

Tarkastelun kohteena ollut asia-arvottamiseen keskittyvä aineisto vaati myös suhtautumisen teorian merkitysluokkien kehittelyä. Aineiston asia-arvottamisen kuvaamiseksi lisäsin 'kyettävyyden' (*ability*), 'välttämättömyyden' (*necessity*) ja

'mahdollisuuksien vs. uhkien' (*possibility vs. threats*) merkitysluokat, jotka perustuvat osittain systeemis-funktionaalisen kielenkuvauksen määrittelyihin. Kaikkien asia-arvottamisen merkitysten arvottavuuden perustaksi määriteltiin taloudellinen hyvinvointi, joka voidaan nähdä moraaliseksi ihanteeksi, jonka saavuttamisen keinoksi nähdään usein uusliberalistisen ideologian mukainen toiminta. Artikkelissa esitetäänkin, että talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä asia-arvottaminen ja ideologian tuottaminen nivoutuvat yhteen, minkä näen selittyvän sillä, että abstraktilla talousjournalistisella diskurssilla ja eritoten sen käsitejärjestelmällä on taloustieteellinen perusta (ks. mm. Mykkänen 1997: 152; Hirsto 2010: 8). Ideologisten yhteyksien tunnistaminen tarjoaa mahdollisuuden selittää, miksi yksittäinen arvottava merkitys määrittyy positiiviseksi tai negatiiviseksi. Aineiston arvottavia merkityksiä tulkitessani vastaan ei tullut tilanteita, joissa talousjournalistisessa pääkirjoitusdiskurssissa esiintyvää arvottamista selittäisi jokin tunnistamaton ja kenties tekstin tuottajan henkilökohtainen arvo tai uskomus taloudellisen tai (talous)poliittisen ideologian asemesta.

Taloussanomalehtien pääkirjoituksissa tuotettujen merkitysten tarkastelu niiden henkilökohtaisuuden näkökulmasta on kiinnostava asia, johon tämän tutkimuksen aineiston valintaperiaatteet ja aineisto ei tarjonnut vastauksia. Myös tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat korostavat kielenkäytön sosiaalisuutta. Sosiaalisen roolin omaksumista korostava teoria tuo esille, miten viestijä sosiaalistuu diskurssiyhteisön kielenkäyttöön. Myös journalismia tutkinut McQuail (1987) toteaa, etteivät sanomalehden sisällöt ja muodot ole kovin persoonallisia. Ylipäänsä persoonallisen identiteetin muodostamisen ja tunnistamisen mahdollisuus kapeutuu, kun kielenkäyttö ymmärretään ihmisen persoonallisen identiteetin tuottajaksi (Bahtin 1987: 138). Tästä näkökulmasta persoonallisten ajatusten, uskomusten ja sanojen tuottamista voidaan tuoda esille lähinnä osoittaen eroja suhteessa muiden esityksiin viestintätilanteissa, jotka ovat mahdollisimman samankaltaisia. Mitä yksityiskohtaisempaa vertailu olisi, sitä todennäköisemmin voisi löytää eroja eri kirjoittajien välillä. Vertailun kohdistuessa taloussanomalehtiin vaikuttaa siltä, että erilaisten ideologisten näkökulmien löytyminen olisi epätodennäköistä. Vaikka Bhatian (1993: 20) mukaan juuri kokeneet kirjoittajat voivat rikkoa tekstilajin rajoja, kun se on tarkoituksenmukaista (uusiin) viestinnän päämääriin pyritäessä, pääkirjoitusten institutionaalinen luonne varmistetaan tekstien tuottamisena ryhmätyönä. Lisäksi talousjournalistisen diskurssiyhteisön ideologiset lähtökohdat lienevät melko vakaita, jolloin uudistusten tarve on vähäistä. Näiden lisäksi talousjournalistiset diskurssikäytännöt näyttävät pyrkivän varmistamaan ja pikemminkin säilyttämään vakaita tilanteita kuin toimimaan yhteiskunnan uudistajana.

3.5 Tekijän suhtautumista ilmaisevilla sanastollisilla metaforilla tuotettu tekijän identiteetti

Artikkelissa *Lexical metaphor as judgment: Attitudinal positioning of editorial writers in business newspapers* tavoitteenamme on kuvata, miten **tekijän positioituminen** rakentuu teksteihin arvottavilla sanastollisilla metaforilla ja näiden kohteilla. Suhtautumisen teoriaa hyödyntäen sanastollinen metafora määritellään artikkelissa ilmaisuksi eli sanastolliseksi yksiköksi (*lexical item*), jolla tekstissä tarkoitetaan jotain muuta kuin mitä sillä tarkoitetaan jossain toisessa tilanteessa (Martin & Rose 2003: 103). Artikkelissa tarkastelu on rajattu niihin sanastollisiin metaforiin, joilla on tulkittu tuotettavan arvottavia merkityksiä.

Tarkastelun kohteena on erityisesti sanastollisilla metaforilla tuotettu ihmisarvottaminen eli arvottaminen, joka kohdistuu ihmisiin eli inhimillisiin toimijoihin, jotka luokitellaan institutionaalisiksi toimijoiksi, henkilöryhmiksi ja henkilöiksi. Teoreettisesti sanastollisilla metaforilla tuotettua ihmisarvottamista tarkastellaan suhtautumisen teoriaa hyödyntäen. Suhtautumisen teorian lähtökohdista tekstiä lähestytään tekstin tekijöiden ja lukijoiden vuorovaikutuksen välineenä. Vuorovaikutuksellisuus rakentuu teksteihin siten, että tekstin lauseet positioivat tekijälleen identiteetin suhteessa tekstin muihin identiteetteihin, ja lopulta myös lukijaan. Tekijän positioitumista tuottaa siten sekä se, millaisilla merkityksillä ihmisarvottamista tuotetaan, että se, keihin ihmisarvottaminen kohdistuu. Artikkelin lähtökohtana on myös ammattikielen tekstilajiteorian diskurssiyhteisön käsite. Siten sanastollisilla metaforilla tuotetun ihmisarvottamisen nähdään heijastavan diskurssiyhteisössä jaettuja arvoja ja uskomuksia, jotka myös lukijoiden oletetaan jakavan.

Teoreettis-metodologisesti artikkeli nojautuu suhtautumisen teoriaan ja siinä hahmoteltuun suhtautumisen systeemin asenteen (*attitude*) osasysteemiin (ks. esim. White 1998; Martin & White 2005), mutta lähtökohtia suhteutetaan myös muihin metaforatutkimuksiin (esim. Richardt 2005). Asenteen systeemin mukaisesti arvottavat merkitykset jaotellaan tunne-, ihmis- ja asia-arvottamiseksi. Lisäksi arvottaminen jaetaan eksplisiittiseen (*inscribed*) eli näkyvään ja implisiittiseen (*tokens, invoked*) eli epäsuoraan arvottamiseen. Implisiittinen arvottaminen jaetaan edelleen piiloiseen (*evoked experiential tokens*) ja vihjaavaan (*provoked tokens*) arvottamiseen, joita sanastolliset metaforat (*lexical metaphors*) pääosin ovat ja joihin artikkelissa keskitytään.

Artikkelin aineistona on 32 pääkirjoitusta, joissa väitetään, että meneillään on kehityskulku (*editorials of development*). Kehitystekstit ovat vuosilta 2001, 2005 ja

2015. Tutkimusmenetelmänä on diskurssi-semanttinen analyysi, jonka asettamista lähtökohdista sanastollisilla metaforilla tuotettua arvottamista tarkastellaan lausetasoisina merkityksinä, jotka rakentuvat tekstiin kielellisin keinoin. Merkitysten kohteita analysoidaan mikrotasoisesti, jolloin kohteeksi on tulkittu lähin mahdollinen ja mielekäs kohde.

Tutkimuksen tuloksena on, että arvottavia merkityksiä tuottavien sanastollisten metaforien lähdealueina ovat kilpailu ja urheilu; ihminen ja eläin; sota, taistelu ja väkivalta; fysikaaliset olosuhteet ja luonto sekä rakentaminen ja rakennukset. Kehitysteksteissä arvotetaan ihmisiä sanastollisilla metaforilla, jotka kohdistuvat erityisesti institutionaalisiin toimijoihin, joita arvotetaan 'kyvykkyyden' (*capacity*), 'määrätietoisuuden' (*tenacity*) ja 'sopivuuden' (*propriety*) merkityksin. Artikkeleissa kuvataan myös, millaisia kuvauksia toimijoista arvottavat merkitykset tuottavat. Kuvattavana on esimerkiksi taloudellisen toimijan aseman muutokset markkinoilla, pyrkimykset toimia tietyllä tavalla tai poliittisen toimijan kyvyttömyys toimia talouden näkökulmasta järkevästi tai sopimaton käytös. Taloudellisia toimijoita arvotetaan pääosin positiivisesti ja poliittisia toimijoita negatiivisesti, joskin myös taloudellisten toimijoiden negatiivista arvottamista esiintyy.

Artikkelin johtopäätöksissä tutkimuksen lähtökohtia verrataan suhtautumisen teorian ja kriittisen diskurssianalyysin tutkimuslähtökohtiin ja ehdotetaan, että tutkimuksessa käytetyn kaltaista asetelmaa, jossa tarkastellaan tekijän identiteettiä osana diskurssiyhteisöä, voi luonnehtia analyttiseksi diskurssianalyysiksi. Diskurssiyhteisössä on omat jaetut määritelmänsä esimerkiksi siitä, mitä arvostetaan ja mitä ei arvosteta. Näihin teoreettisiin lähtökohtiin nojasi jo lisensiaatintutkimani (Katajamäki 2004), ja ne ovat säilyneet mukana myöhemmissäkin taloussanomalehtien pääkirjoitustekstilajiin kohdistuneessa tutkimuksessani. Valitut teoreettiset lähtökohdat asemoivat sanastollisilla metaforilla tuotettua arvottamista käsittelevän artikkelin (artikkeli 5) ja koko tämän tutkimuksen kriittisen diskurssianalyysin ja sille ikään kuin vastapainona esitetyn positiivisen diskurssianalyysin välimaille. Näin asemoituna on mahdollista myös jatkossa kehittää suhtautumisen teoriaa soveltavaa merkitysanalyysiä, jossa merkityksiin haetaan selityksiä diskurssiyhteisön jäseniltä, joissain yhteyksissä lukijoilta (ks. esim. Katajamäki 2016a) mutta erityisesti niiden tuottajilta.

4 TULOSTEN KOONTIA JA POHDINTAA

Olen tutkimuksessani tarkastellut pääkirjoituksia sosiaalisena vuorovaikutuksena, joka tapahtuu talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä. Olen lähestynyt pääkirjoituksia niiden tuottajien ja niissä tuotettujen merkitysten näkökulmista. Tutkimuksen tavoitteena on ollut sen kuvaaminen, millainen on pääkirjoituksista tulokittava tekijän identiteetti ja millaisia yhteyksiä sille ja pääkirjoitustoimittajien sosiaalisen roolin kuvaukselle on nähtävissä. Tutkimuksessani tarkastelu on kohdistunut erityisesti yhteen pääkirjoitusten alatekstilajiin, *kehitysteksteihin*, joissa kuvaillaan menneisyyden, nykyisyyden tai tulevaisuuden taloudellisia tai talouspoliittisia kehityskulkuja.

Tässä luvussa kokoan ensin tekijän identiteetin kuvauksen tuloksia, minkä jälkeen pohdin tutkimuksen tekstianalyysien menetelmällisiä ratkaisuja ja rajoituksia ja teen muutamia jatkotutkimusehdotuksia. Luvussa 4.4 keskustelutan ja pohdin tekstianalyysien tulosten yhteyksiä pääkirjoitustoimittajan sosiaalisen roolin kuvaukseen. Päätän tutkimukseni loppusanoihin Lopuksi-luvussa.

4.1 Kehitysteksteihin rakentuva tekijän identiteetti

Tekijän identiteetti määriteltiin tutkimuksessa yleisesti tekstistä tulkituksi käsitteeksi tekijästä. Tekijän identiteetti tarkemmin määriteltynä on positio, joka tekijälle rakentuu tekstin lauseissa tuotettujen suhtautumisen merkitysten kautta. Tutkimuksen analyyseissä on tarkasteltu yksittäisissä lauseissa tekstin osana tuotettuja suhtautumisen merkityksiä, joiden yhdistelmästä muodostuu tutkimuksen tulos: kuvaus **kehitystekstien tekijän identiteetistä**. Tätä kehitysteksteissä mahdollista tekijän identiteetin yhdistelmää kutsun myös **tekijän ääneksi**. Tekstien merkitysten yhdistelmästä tulkittu tekijän identiteetti on siten tekstin sisäisesti määrittyvien positioiden yhdistelmä ja samalla kuvaus kehitystekstien sävyn rekisteristä (ks. luku 2.4.3). Kehitystekstien tekijän identiteetti on kuvaus niistä tekijän positioista, joiden voidaan aineiston tekstien perusteella tulkita olleen sosiaalisessa roolissa toimivalle pääkirjoitustoimittajalle mahdollisia valintoja.

Tutkimuksessani olen kuvannut tekijän identiteettiä tuottavia spekulioivia merkityksiä (artikkeli 2), ohjeistavia ja eksplisiittisiä arvottavia merkityksiä (artikkeli 4) ja sanastollisilla metaforilla tuotettuja arvottavia merkityksiä (artikkeli 5). Spekulioivien merkitysten rajaamista analyysin kohteeksi on edeltänyt aineistossa tuotettujen sitoutumisten merkitysten analyysi, mitä havainnollistavat liitteet 3–5. Ohjeistavien ja arvottavien merkitysten positiivisuuden ja negatiivisuuden selittäjäksi nähdään tekstien ideologiset taustaoletukset (artikkeli 3). Seuraavaksi kuvaan artikkeleiden tuloksia kooten, millaiseksi kehitystekstien tekijän identiteettiä

voi luonnehtia. Kuvaus vastaa monilta osin artikkeleiden 4 ja 5 tuloksia, sillä myös näissä artikkeleissa tehdään johtopäätöksiä nojaten osin artikkeleihin 2 ja 3.

Kehitysteksteissä mahdollisista merkityksistä muodostuvaa tekijän identiteettiä voi luonnehtia **viileäksi talouden ja poliittisten asioiden arvottamiseen keskittyväksi talousalan tuntijaksi**. Seuraavaksi kokoan tutkimuksen tuloksia ja kuvaan yksityiskohtaisemmin, millaisiin merkityksiin kehitystekstien tekijän identiteetin luonnehdintani perustuu.

Luonnehdinta **talousalan tuntijaksi** pohjautuu erityisesti tekstien 'selittävyys-teen'. Kehitystekstit tulkitsin selittäviksi teksteiksi (*media exposition*, ks. Iedema ym. 1994: 78), sillä niissä esitetään pääväite, jota tuetaan perusteluin. Perustelut ovat kuitenkin täsmennettävissä pikemminkin selittämiseksi, koska pääväitteen ja perustelun yhteys oletetaan itsestäänselvyudeksi (ks. Kakkuri-Knuutila 1995: 40–57), jota tuotetaan väitteiden syy-seuraussuhteilla (ks. Katajamäki 2008). Näin kehityskulkuja kuvataan omalla painollaan etenevinä tapahtumaketjuina, jolloin kehityskulusta syntyy vaikutelma totena ja kiistattomana. Tarkempi tekstien suhtautumisen merkitysten analyysi osoitti, että merkityksiä tuotetaan pääosin monoglossisilla väitelauseilla, jolloin asiat esitetään objektiivisesti, mistä myös syntyy vaikutelma 'selittävydestä'. Luonnehdinta talousalan tuntijaksi perustuu siten ensinnäkin siihen, että tekijä identifioituu kehitysteksteissä usein kehityskulkujen **selittäjäksi**, joka kertoo, mitä on tapahtunut, tapahtuu tai tulee tapahtumaan ja mistä tapahtumaketju alkoi tai mihin se päättyy. Tekstien selittävä luonne vahvistuu dialogisen supistamisen ja laajentamisen keinoin, sillä näitä keinoja käytetään siten, että ne tukevat tekstien argumentaatiota. Kehitystekstit vaikuttavat poikkeavan tältä osin yleissanomalehtien pääkirjoituksista, joissa puntaroidaan aiheeseen esitettyjä kannanottoja (Stonecipher 1990: 23; Teikari 1990: 57). Omien näkemysten esittäminen selittävästi toimii retorisenä strategiana, jolla esitetyt asiat, mukaan lukien arvottaminen, esitetään varmoina, faktuaalisina kuvauksina. Vaikka kaikissa teksteissä on mahdollista pyrkiä vaikuttamaan, vahvistamaan tai haastamaan lukijan olettamuksia, tunteita ja asenteita (White 1998: 3), erityisesti faktuaaliset kuvaukset pikemminkin pyrkivät vakuuttamaan lukijan tekijän rakentamien väitteiden oikeellisuudesta kuin tuomaan esille asiasta käytävää merkitysneuvottelua.

Toiseksi luonnehdinta talousalan tuntijaksi perustuu siihen, että tekijä tarvittaessa identifioituu **spekuloijaksi** ja toisinaan **tietäjäksi** (ks. artikkeli 2). Selittämisen faktuaalisuutta rikkovat erityisesti spekuloiivat merkitykset, joilla mahdollistetaan epävarmojenkin asioiden käsittely. Kehitysteksteissä esimerkiksi tulevaisuuspuhe kietoutuu eritoten 'spekuloiviin' merkityksiin, jolloin puhe tulevaisuudesta esite-

tään epävarmana. 'Spekuloiva' tulevaisuuspuhe sekoittuu kuitenkin myös selittämiseen, sillä asiat tuodaan esille joko kaikille yhtä lailla epävarmoina tai tietäen, mikä tekijä tulevaisuuden tapahtumaan vaikuttaa.

Kehitystekstien tekijän identifioituminen selittäjäksi vaikuttaa rakentuvan jossain määrin samaan tapaan kuin yleissanomalehtien talousaiheisissa pääkirjoituksissa. Juuri tällaisissa pääkirjoituksissa Heikkisen (1999: 249–254) mukaan asiat esitetään uutismaisesti selittämättä käytettyjä sanoja niitä tuntemattomille kansalaisille. Lisäksi lukijalle selitetään joko esitettyjen euromäärien merkitystä valtiontaloudelle tai omia arvioita merkittävydestä. Näin yleissanomalehtien talousaiheisissa pääkirjoituksissa tekijän identiteetiksi kirjoittautuu asiantuntija. (Heikkinen 1999: 249–254). Taloussanomalehdissä ei kuitenkaan esiinny lukijoille esitettyjen omien arvioiden selittämistä. Näyttää siltä, että kehitysteksteissä varotaan omien arvioiden selittämistä, jotka selkeästi identifioisivat tekijän asiantuntijaksi suhteessa lukijaan. Merkitysten poissaolo on osa tapaa, jolla taloussanomalehtien pääkirjoitusten tekijän ääneksi rakentuu **talousalan tuntija**, joka ei kuitenkaan pyri identifioitumaan asiantuntevammaksi kuin lukija.

Tässä tutkimuksessa kehitystekstejä on tarkasteltu monologeina, jotka kuitenkin lähtökohtaisesti ovat osa dialogia, toisin sanoen nojaavat aiemmin sanottuihin teksteihin ja niissä tuotettuihin merkityksiin. Dialogisuuden rakentumista teksteihin on tarkasteltu tutkimuksessa neuvottelun ja sitoutumisen systeemien kautta rakentuvina merkityksinä. Nämä systeemit ovat yhtäaikaista asenteen systeemin kanssa. Näin ollen tekstistä tehtäviin tulkintoihin vaikuttaa esimerkiksi se, onko arvottavat merkitykset tekijän oma- vai muuäänisiä.

Luonnehdinta **talouden ja poliittisten asioiden arvottajaksi** pohjautuu ensisijaisesti tunnistettuihin arvottaviin merkityksiin, jotka pääosin kohdentuivat taloudellisiin ja poliittisiin kohteisiin. Arvottavien merkitysten lisäksi luonnehdinta perustuu kehitysteksteissä tuotettuihin ohjeistuksiin, jotka tekstissä esitetään joko tekijän omaäänisesti tai muuäänisesti. Kun ohjeistus esitetään tekijän omaksi, tekijä identifioituu **ohjeistajaksi**, joka neuvoo, miten on asioiden kuntoon saamiseksi toimittava. Kun ohjeistus esitetään muuäänisesti, tekijä identifioituu **ohjeistusten kuvailijaksi**, joka tuo esille muiden antamia ohjeistuksia. Ohjeistettavana ovat yleensä taloudelliset tai poliittiset toimijat.

Kehitysteksteissä esiintyvät arvottavat merkitykset ovat pääosin tekijän omaäänisiä. Tunne merkityksin tekijä asemoituu **tunteiden tulkitsijaksi**, joka tietää, miten jotkut muut toimijat asian kokevat tai mitä jotkut haluavat. Ihmisarvottamisen merkityksin tekijä asemoituu **taloudellisten ja poliittisten toimijoiden arvottajaksi**, joskin yksittäisissä tapauksissa myös koko kansan arvottajaksi. Asia-

arvottamisen merkityksin tekijä asemoituu **talouden ja politiikan entiteettien, kuten ilmiöiden, menetelmien ja mallien, arvottajaksi**. Tekijän identiteetin luonnehdinta asioiden arvottajaksi onkin perusteltavissa sillä, että juuri asia-arvottaminen on kehitysteksteissä tyypillisintä.

Luonnehdin kehitysteksteissä tuotettavan **viileää** tekijän identiteettiä, joka mielestäni vastaa vaikutelmaa, mikä syntyy merkitysten poissaolosta (ks. Fairclough 1995: 5). Sanalla *viileä* voidaan kuvata ihmisen suhtautumista ”kylmäköksi, kaliseksi, etäiseksi ja pidättyväksi” (MOT Kielitoimiston sanakirja 2018: sv. *viileä*). Tekijän identifioituminen viileäksi perustuu kehitystekstien persoonattomuuteen, joka ilmenee esimerkiksi siitä, että kehitysteksteille on ominaista se, että tekijä on harvoin tulkittavissa tunteiden, mentaalisen toiminnan tai ’halukkuuden’ kokijaksi. Kun tekijä on muutamissa tapauksissa mahdollista tulkita kokijaksi (tekijä mentaalisen toiminnan, ’hallittavuuden’ kokijana: ”on vaikea löytää selitystä”; tekijä tunteiden, ’yllätyksen’ kokijana: ”kauppa yllätti”, ”hämmästyttävän vähäiseksi”; tekijä mentaalisen toiminnan ’havainnoinnin’ kokijana: ”näyttää olevan”), kielellisinä keinoina ovat nollapersoonan ja verbin partisiippimuodon käyttö. Kehitysteksteissä rakentuva tekijän häivyttäminen muistuttaa esimerkiksi yleissanomalehtien uutisten esitystapoja. Samalla se poikkeaa monista tekstilajeista, etenkin reportaaseista ja kolumneista, joissa tekijä asemoituu tekijäksi/kokijaksi sekä passiivilausein että verbittömin lausumin, dialogipartikkelein ja interjektioin, imperatiivin preesensin yksikön 2. persoonan ja monikon 1. ja 2. persoonan sekä indikatiivin preesensin yksikön ja monikon 1. persoonan keinoin (ks. Makkonen-Craig 2005: 67–206, 211). Kehitystekstien tapa häivyttää tekijän minä lähes kokonaan poikkeaa kiinnostavasti myös esimerkiksi ranskalaisessa sanomalehdessä *Le Monde* käytettävistä esitystavoista, jossa tekijäksi nimetään instituutio *Le Monde* tai siihen viitataan monikon 1. persoonalla (*nous, notre, nos*) tai epämääräisellä pronomiinilla yksi (*on*) (Le 2010: 29, 215–219). Kehitysteksteissä esiintyvä tekijän häivyttäminen vahvistanee vaikutelmaa teksteistä **instituution kannanottoina**, mutta myös sitä (usein väärää) vaikutelmaa, että taloussanomalehtien pääkirjoitukset ovat pikemminkin instituutiota edustavan yksilön tuottamia kuin kollektiivisesti tuotettuja tekstejä. Joka tapauksessa tekijän häivyttäminen jättää tekstien tulkinnan instituution kannanotoiksi nojaamaan vahvasti lukijan tekstilajitietoon.

Tutkimuksen merkitysanalyysien perusteella tekijän identiteetin (äänen) voi tulkita vastaavan Whiten (1998) kuvausta **kommentoijan äänestä** (*commentator voice*), joka on tyypillinen juuri pääkirjoitusten kaltaisille tekstilajeille. Kommentoijan ääni on journalistista äänistä (*journalistic voices*) laajimman subjektiivisuuden ja merkitysten variaation mahdollistava ääni.

Arvottavien merkitysten voidaan nähdä aina rakentavan ideologisia merkityksiä: niillä rakennetaan kuvauksia hyvästä ja huonosta, ja alatekstilajin normina näyttää usein olevan niiden tuominen näkyviin eksplisiittisesti tai vihjaavasti mutta toisinaan implisiittisesti, jolloin ideologia rakentuu kieleen luonnollistuneena. Vaikka kaikenlainen kielenkäyttö nähdään ideologiseksi, eri yhteisöissä tarkastellaan maailmaa erilaisista ideologisista positioista. Kehitysteksteissä esimerkiksi 'pakollisuuden' merkityksin esitetään välttämättömiksi tai velvoitteiksi asioita, jotka auttaisivat toimintaa harjoittavia taloudellisia toimijoita. Talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä tuotetut joskus erilaisetkin ideologiset positiot voi asettaa yhden yläkäsitteen alle: ne kaikki toisintavat **taloudellisen hyvinvoinnin ihannetta**. Kehitysteksteissä tekijä asemoituu siten taloudellisen hyvinvoinnin ihanteen puolustajaksi ja tarjoaa tätä lukuasemaa myös lukijoille (ks. Kalliokoski 1999b: 77; White 1998: 3). Ihannetta tuotetaan teksteissä sitä tukevia ideologisia näkökulmia toisintamalla.

Talousjournalistisen diskurssin arvottavien merkitysten tarkastelu antaa yhden näkökulman siihen, miten erikoisalaviestinnässä rakennetaan merkityksiä sille ominaisella tavalla. Suhtautumisen teoriassa ihmisen arvottamisen nähdään pohjautuvan melko yleisiin sosiaalisiin normeihin, jotka määrittelevät, mikä on hyväksyttyä ja mikä ei ole (Iedema ym. 1994: 210). Sen sijaan asia-arvottamisen on korostettu olevan kontekstisidonnaisempaa (Painter 2003: 202). Näen, että kehitysteksteissä myös ihmisarvottaminen pohjautuu rajatumpaan, talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä jaettuun ideologiaan, joka määritellään ja määrittyy diskursseissa. Jaettuun ideologiaan nojaten esimerkiksi maailmanpankin tekemiä päätöksiä koronnostosta voidaan arvioida hyväksi tai huonoksi käyttäytymiseksi. Yksi keskeisistä talouden maailman ihanteista on talouden hyvinvoinnin ihanne, jota eri teksteissä lähestytään tälle alisteisista ideologisista näkökulmista. Vaikka yleiskielisen sanaston (esim. sanat *ongelma*, *huono*, *hyvä*, *vaikea* ja *kyetä*) rakentamat arvottavat merkitykset pohjautuvat talouden maailman arvoihin, maallikkolukijakin osaa ne tulkita arvottaviksi. Tällaisina niillä on erityistä retorista voimaa talouden hyvinvoinnin ideologian levittämisessä mahdollisimman suurelle lukijakunnalle.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut tekstin merkitysten yhdistelmillä tuotetun tekijän identiteetin kuvaaminen. Tutkimuksessa tarkasteltiin kielilähtöisesti tekijän identiteetin muodostamaa kehitystekstien sävyn rekisteriä, joka määriteltiin Martinin (1999: 31–37) tavoin dynaamiseksi ilmiöksi, joka täydentyy tekstin edetessä merkitysten vaihteluna. Tulokset tuottavat tietoa siitä, millainen on kehitystekstien sävyn rekisteripotentiaali eli millaisia suhtautumisen merkityksiä oletettavasti esiintyy samankaltaisissa viestintätapahtumissa (ks. Eggins ja Martin

1997: 241; Martin 1999: 27–40). Koska aineisto on rajattu kehitysteksteihin, tulokset tuovat esille rajatusti tekijän identiteettejä, joita pääkirjoitustekstilajissa on mahdollista tuottaa. Tutkimuksen analyysit pohjautuvat rekisterin ymmärtämiseen dynaamiseksi ilmiöksi, joka täsmentyy tekstissä pala palalta (ks. Martin 1999: 31–37). Vaikka analysointi on tapahtunut lineaarisesti tekstejä tulkiten, tutkimustuloksena on kuvaus tekstijoukon (kehitystekstien) merkitysvalintojen kokoelmasta eikä kuvaus tuo esille, miten merkitykset tekstin edetessä rakentuvat tai missä kohdassa tekstiä tietyt merkitysvalinnat esiintyvät.

Tutkimuksessa tekstilaji määriteltiin tekstinulkoisin kriteerein diskurssiyhteisössä vakiintuneeksi tavaksi päästä yhteisön päämääriin. Kehitystekstien analyysit osoittivat, että vaikka niissä tekstilajin päämääriin pyrkiminen tapahtuu vaiheittain, erityisesti arvottavia merkityksiä tuotetaan koko tekstissä. Tästä syystä tekstin merkitysten kuvaamisen yhdistäminen tekstilajin vaiheittain etenevään merkitysrakenteeseen (ks. Martin 1992; 1997; 1999) ei ollut mielekästä eikä tarpeellista. Koska kehitystekstien sävyn potentiaali on *kielilähtöinen* kuvaus, tämä tarkoittaa, että aineiston yhteys ulkoisin kriteerein tunnistettavaan tekstilajiin syntyy kulttuurikontekstin tuntemisen kautta ja perustuu tässä tutkimuksessa aineiston vallinnan periaatteisiin. Tekstilajin ja rekisterin erottamisen takia kuvausta voi keskusteluttaa suhteessa tekstilajin sosiaalisen rakenteen ominaisuuksiin sekä tekstilajitietoon. Näiden erottaminen korostaa myös siitä, että tekstien merkitysten tulkinta ja siten myös tulokset nojaavat kulttuurikontekstin (esimerkiksi tekstin tuottajan sosiaalisen roolin) tuntemiseen. Tämä tarkoittaa, että sama teksti eri kontekstissa esiintyvänä tuottaa eri merkityksiä ja sille myös tulkitaan eri merkityksiä. Siten myös tekstin merkitysten retorisen vaikuttavuuden tulkinta pohjautuu aina tekstilajitietoon.

4.2 Tekstianalyysien tulokset ideologian näkökulmasta

Tutkimuksessani olen tarkastellut erityisesti eksplisiittisiä ja vihjaavia arvottavia merkityksiä suhtautumisen teoriaa soveltaen. Yhdeksi kielenkäytön ja siten myös arvottavien merkitysten kontekstiksi nähdään ideologia (Martin 1992: 495–496; 1997: 8, 12; 1999: 30–39). Kieli positioi käyttäjälleen tekijän identiteetin paitsi interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta, myös ideologisesta näkökulmasta (White 2006; Appraisal website 2010; ks. myös luku 2.4 ja 2.5). Suhtautumisen teorian yhtenä lähtökohtana ovat Bahtinin (1979: 91, 108; 1986 [1929]: 89) näemykset kielen dialogisuudesta ja heteroglossisuudesta (ks. White 1998: 57–58; Martin & White 2005: 92–93; luku 2.4.2.1), josta käsin kielen nähdään tuottavan tekijälle aina myös ideologisen position. Vaikka suhtautumisen teoriassa arvottavien merkitysten nähdään olevan myös ideologisia merkityksiä, merkitysten ja

ideologian suhteen teoreettinen tai metodologien kehittäminen on jäänyt vähäiseksi. Tässä luvussa käsitellän tämän tutkimuksen tuloksia pohtien merkitysten ja ideologian suhdetta.

Tämän tutkimuksen tekstianalyseissa analysoitiin arvottavia merkityksiä (artikkelit 4–5), joita tarkasteltiin osana tekstejä, jotka on tuotettu talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä. Tutkimuksessa diskurssiyhteisön teksteissä merkitysten nähdään heijastavan ja toisintavan diskurssiyhteisössä jaettua ideologiaa, jonka yksi laajasti jaettu ihanne on taloudellisen hyvinvoinnin ihanne. Kehitystekstejä lähestyttiin myös tarkastellen sitä, millaisiin ideologisiin taustaoletuksiin tekstin arvottaminen pohjautuu, toisin sanoen millaisista ideologisista näkökulmista maailmaa teksteissä arvotetaan (artikkeli 3).

Suhtautumisen teoriaa soveltavassa arvottavien merkitysten analyysissä olen käyttänyt eksplisiittisyyden ja implisiittisyyden käsitteitä viitaten niillä tekstissä tuotettuun eksplisiittiseen ja implisiittiseen lausetasoiseen arvottamiseen. Sekä eksplisiittisen että implisiittisen arvottamisen voi nähdä tuottavan myös ideologisia merkityksiä, kun ideologiaa lähestytään kielenkäytön tuottamina positioina Bahtinin (1979: 91, 108; 1986 [1929]: 89) tavoin. Heikkinen (1999: 283–296) luonnehtii ideologian tuottamisen pohjautuvan vastakkainasettelun malliin, joka on sisään rakennettu kielenkäyttösysteemiin. Tällöin ideologiaa tarkastellaan kielenkäytön pysyvien rakenteiden näkökulmasta (ks. luku 2.5). Yhdeksi vastakkainasettelun malliksi näen hyvän ja huonon akselin. Kielenkäyttösysteemiin hyvän ja huonon akseli on rakennettu valintoina, joista osa on arvottamisen ilmaisuun vakiintuneita sanastollis-kieliopillisia keinoja. Juuri (arvottamiseen) vakiintuneilla sanastollis-kieliopillisilla keinoilla tuotettu eksplisiittinen arvottaminen tuo esille ideologian, sillä eksplisiittinen arvottaminen asettuu hyvän ja huonon akselille suoraviivaisesti (positiivinen arvottava merkitys on hyvä; negatiivinen arvottava merkitys on huono). Tulee kuitenkin huomata, että vaikka näen eksplisiittisen arvottamisen ja hyvän ja huonon akselin yhteyden kehitysteksteissä suoraviivaiseksi, tämä pohjautuu tulkintaani siitä, että kehitysteksteissä arvottavia merkityksiä tuotetaan tarkoittaen, mitä sanotaan. Myös eksplisiittisillä arvottavilla merkityksillä voidaan toki tarkoittaa jotain muuta kuin mitä sanotaan, mikä voi olla tarkoituksenmukaista lukijan harhaanjohtamista. Tulkinnan paikkansapitävyys pohjautuu siten diskurssiyhteisön viestinnän tarkoitusten tunnistamiseen.

Tutkimus keskittyi eksplisiittisen ja vihjaavan arvottamisen tarkasteluun. Eksplisiittisten ja vihjaavien arvottavien merkitysten valinta analyysin kohteeksi pohjautui siihen havaintoon, että pääkirjoitukset ovat useimmiten tulkittavissa hyvin kokonaisvaltaisesti hyvän tai huonon kehityskulun kuvauksiksi. Kehitystekstit ovat

siten usein implisiittisesti arvottavia ja ideologisia. Koska implisiittiset merkitykset vaativat paljastamista, merkityksiä voi kutsua luonnollistuneiksi (ks. Heikkinen 1999). Mediatutkimuksessa erityisesti luonnollistuneet merkitykset on nähty merkittävänä sen suhteen, miten merkityksiä omaksumme (Fairclough 1992b: 25).

Kehitysteksteissä tuotettua eksplisiittistä ja implisiittistä arvottamista yhdistää se, ettei teksteissä selitetä otettuja arvottavia positioita, vaan oletetaan lukijan ymmärtävän ne. Esimerkiksi pääkirjoitus *Japani sukeltaa syvälle* rakentaa negatiivisia arvottavia merkityksiä vain, mikäli lukija ymmärtää diskurssiyhteisössä jaetun ideologisen taustaolettamuksen eli sen, että jokaiselle valtiontaloudelle taloudellinen hyvinvointi on tärkeää. Kehitysteksteissä ideologiaa tuotetaan usein toteavasti selittäen kehityskulkuja. Samalla ideologista ”terveen järjen mukaista” puhetta tuotetaan eksplisiittisin arvottavin merkityksin, jotka ovat olennainen ja tyyppillinen osa tekstejä. Siinä missä implisiittisten merkitysten tulkitseminen vaatii ideologisen taustaolettamuksen, hyvän ja huonon akselin tunnistamista, sama koskee eksplisiittisiä merkityksiä. Vaikka sanat kielellisesti sisältävän ’hyvän’ tai ’huonon’ semanttisen merkityspiirteen, sanat helposti ”hukkuvat” muun sanotun joukkoon, ja siksi myös näiden ideologisuus on nostettava esille. Näin päästään pohtimaan merkitysten ideologista pohjaa eli sitä, mihin hyvyys ja huonous kulloinkin pohjautuvat.

Kun ideologia määritellään abstraktiksi yhteisön arvo- ja uskomusjärjestelmäksi, yhteisön ideologian tuottaminen on eksplisiittisimmillään teksteissä, joissa kuvataan, millaiset ovat yhteisön arvot ja uskomukset. Esimerkiksi poliittisissa manifesteissa ideologia tuodaan esille eksplisiittisesti (Stokes 2003: 76). Vastaavasti voi sanoa, että taloussanomalehtien linjapapereissa ja pääkirjoitustoimittajien haastatteluissa kuvataan yhteisön ideologiaa eksplisiittisesti (ks. myös 4.4.3), tosin hyvin yleisellä tasolla. Kun tarkastelun kohteeksi otetaan se, miten avoimesti yhteisössä jaettu ideologia teksteissä määritellään, voidaan todeta, että tästä näkökulmasta taloussanomalehtien kehitysteksteissä ideologian tuottaminen tapahtuu pääosin implisiittisesti. Tässä tutkimuksessa kuvatut eksplisiittiset arvottavat merkitykset tuovat esille yhteisön ideologiaa paljastaen siitä vain *palasia*, minkä takia niiden eksplisiittisyys ideologian näkökulmasta on rajoitettua. Tässä mielessä kehitystekstit ovat uutisten kaltaisia (Stokes 2003: 76): kehitysteksteissä argumentaatio keskittyy taloudellisten ja ajankohtaisten kehityskulkujen kuvaamiseen eikä esimerkiksi talouden kasvun tärkeyden tai liiketaloudellisten tavoitteiden puolesta puhumiseen. Implisiittinen ideologisuus on tyyppillistä pääkirjoituksille: van Dijk (1993: 274) toteaa, että esimerkiksi valkoista väestöä puoltava ideologinen positiointi toteutuu pääkirjoituksissa usein epäsuorasti: pääkirjoituksissa eksplisiittisin merkityksin tuotetun argumentaation taustalla on toinen, implisiit-

tisesti tuotettu argumentaatio. Van Dijk (1993: 274) näkeekin ideologian esittämisen implisiittisesti viestinnällisenä strategiana, jolla peitetään todelliset asenteet (ks. myös Wodak 2007: 203–206). Erityisesti diskurssiyhteisöön kuulumattomalle lukijalle tekstien ideologisuuden purkaminen saattaa olla vaikeaa (ks. Lankshear 1997: 314; Fairclough 2002), jolloin teksti saattaa toimia vallan ja epätasa-arvoisuuden legitimoijana (ks. van Dijk 1998: 138). Myös diskurssiyhteisön ideologian jakava lukija voi olla tunnistamatta itselleen itsestäänselvyydeksi muodostunutta ideologiaa. Todennäköisempää kuitenkin on, että ideologian implisiittisyydestä huolimatta diskurssiyhteisön jäsenet paitsi pitävät ideologiaa hyvänä, myös tunnistavat todennäköisesti ainakin osan ideologiaan kuuluvista arvoista ja uskomuksista.

Pysyvien kielen rakenteiden näkökulmasta siirryin tarkastelemaan artikkelissa 3 kehitystekstejä muuttuvina kielellisinä tapahtumina, joissa asioita merkityksellistetään jostakin tietystä näkökulmasta (Fairclough 1992b: 124; ks. luku 2.5). Tarkastelin, millaisiin ideologisiin taustaoletuksiin pohjautuu arvottaminen, joka usein rakentuu teksteissä laajempina tekstikatkelmina. Analyysi toi esille, millaisia ideologisia näkökulmia pääkirjoituksissa toisinnetaan (ks. myös liite 6). Lisäksi analyysi osoittaa, että kehitysteksteissä ja toisinaan yhdessäkin kehitystekstissä tarkastellaan maailmaa monista erilaisista näkökulmista. Erityisesti kehitysteksteissä tuotettu ihmisarvottaminen vaikuttaa olevan merkityksellistämisen keino, jolla tuotetaan diskurssiyhteisön ideologiaa arvostelemalla diskurssiyhteisön ulkopuolisia toimijoita. Esimerkiksi uusliberalistisia toimia puoltavaa poliittista diskurssia tuotettiin moittien sosiaalidemokraatteja. Niin ikään länsimaiden turvallisuutta korostavaa poliittista diskurssia tuotettiin merkityksellistäen politiikka ja poliittisen ohjauksen lisääntyminen negatiivisesti. Jotkin yksittäiset arvottavat merkitykset voivat olla ideologisille näkökulmille keskeisiä ja niitä muista erottelevia.

Havainnollistin myös, miten pääkirjoitustekstissä ideologisen näkökulman muutos yksityisemmästä yleisempään voi suhteuttaa yksityiskohtaisemman kuvauksen yleisemmälle alisteiseksi. Tekstin alussa eksplisiittisesti tuotettu negatiivinen arvottaminen vaihtuu tekstin lopussa kehityskulun kuvaamiseen positiiviseksi implisiittisesti ja merkityksellistyy väistämättömäksi kehityskuluksi. Esimerkki tuositen esille sekä ideologisten näkökulmien ja arvottamisen yhteyksiä että merkitysten hetkellisyyttä lineaarisen tekstin osina. Yhdistämällä arvottavien merkitysten analyysi ideologisten näkökulmien analyysiin voidaan tuoda esille, miten arvottavien merkitysten tulkinta voi tekstin eri vaiheissa vaihdella myös sen mukaan, millaisesta ideologisesta näkökulmasta asioita kulloinkin tarkastellaan.

Yksi tutkimukseni kiinnostuksen kohteista on ideologian ja arvottavien merkitysten yhteydet. Yhteyksien hahmottamiseksi havainnollistan liitteen 6 taulukossa tulkittujen ideologisten näkökulmien ja arvottavien merkitysten merkitysluokkien yhteyksiä. Näistä kahdesta eri näkökulmasta toteutetut analyysit tuovat esille, että vaikka ideologiset näkökulmat vaihtelevat, erilaisia ideologisia näkökulmia tuetaan kehitysteksteissä samojen arvottavien merkitysluokkien merkityksillä. Toisaalta samasta ideologisesta näkökulmasta merkityksellistetään maailmaa erilaisilla arvottavien merkitysluokkien merkityksillä. Tekstin tuottaja voi siten hyödyntää erilaisia arvottavia merkitysluokkia tuottaessaan valitsemaansa ideologiaa. Ideologisten näkökulmien ja arvottavien merkitysten merkitysluokkien yhteydet ovat yksi mahdollinen jatkotutkimuksen kohde. Tarkastelemalla ideologisesta näkökulmasta rajattua aineistoa voitaisiin tuoda esille, millaisia arvottamisen merkitysluokkia yksittäisen ideologian tuottamisessa hyödynnetään eri konteksteissa ja miten konteksti vaihtelua selittää.

4.3 Tekstianalyysien menetelmällinen kehittäminen, rajaukset ja jatkotutkimusehdotukset

Suhtautumisen teoriaa mediateksteihin soveltaneet Iedema ym. (1994), White (1998) ja Martin ja White (2005) ovat tarkastelleet sitä, millaista tekijän ääntä uutisissa, kolumneissa ja pääkirjoituksissa tuotetaan. Tähän mennessä suhtautumisen teoriaa on pääosin kehitelty ja sovellettu erityisesti englanninkielisten tekstien analysointiin, mitä tukee vuosikymmeniä tehty Hallidayn (1994) systeemis-funktionaalisen kielenkuvauksen kehittäminen. Vaikka suomen kieleenkin kohdistuvaa diskurssi-semanttista merkitysanalyysiä on tehty (ks. esim. Heikkinen 1999; Mikkonen 2010), suhtautumisen merkitysten teoreettis-metodologisissa periaatteissa riittää kehitettävää. Sekä suhtautumisen teoria että systeemis-funktionaalinen kielenkuvaus ovat teorioita, jotka mahdollistavat kielenkäytössä tuotettujen moninaisten merkitysten rikkaan kuvauksen. Yksittäisissä tutkimuksissa on siten aina tehtävä runsaasti valintoja sen mukaan, pyritäänkö kuvaamaan yksittäisen tekstin merkitysten moninaisuutta vai laajempaa aineistoa yleisemmällä tasolla. Vaikka tämän tutkimuksen analyysit ovat perustuneet tarkkoihin, yksittäisten tekstien analyysiin, tutkimuksen tavoitteena on ollut kuvata aineiston merkityksiä yleisemmällä kuin yksittäisten tekstien merkitysten tasolla. Tässä tutkimuksessa rikkaan teorian ja yksinkertaistetun tuloksen välistä yhteyttä on vahvistettu tutkimuksissa teoreettis-metodologisten periaatteiden, kuten termien täsmentämisen, ja menetelmällisten analyysien vaiheiden tarkalla kuvaamisella analyysin systemaattisuuden lisäksi.

Tutkimuksessani arvottavien merkitysten analyysi pohjautui 32 kehitystekstin analysointiin. Pieneen aineistoon keskittyminen mahdollisti yksityiskohtaisen merkitysanalyysin, jota täsmennettiin analyysin edetessä. Näin tekstianalyysissä pystyttiin kehittämään arvottavien merkitysten analyysiä aineistoon soveltuvaksi samoin kuin sitä, miten tuotettuja merkityksiä voi selittää ideologiaan suhteuttamalla. Yksityiskohtainen merkitysanalyysi toi monipuolisesti esille kehitysteksteissä olevia merkitysten tuottamisen mahdollisuuksia, mikä antaa hyvät lähtökohdat vertailla tekstilajin sävyn potentiaalia muihin aineistoihin. Aineistoksi rajasin kehitystekstit, koska taloudellisten kehityskulkujen kuvaaminen on talousdiskurssissa tyypillistä. Aineiston rajaaminen kehitysteksteihin on yksi tutkimuksen rajauksista, joka pohjautui tulkintaani tekstien viestinnän tarkoituksesta ja siten jossain määrin tekstinsisäisiin kriteereihin. Silti aineistossa oli hyvin eriaiheisia tekstejä, joissa aihetta käsiteltiin monella tavalla. Näin valittu aineisto riitti hyvin sen osoittamiseen, että tekstissä käsiteltävä aihe vaikuttaa siihen, millaisia suhtautumisen merkityksiä tekstissä tuotetaan. Esimerkiksi Volkswagenin päästöuhuijausta käsittelevässä pääkirjoituksessa tuotettiin myös taloudellisiin toimiin kohdistunutta arvottamista 'sopivuuden' merkityksillä, vaikka näitä ei muussa aineistossa esiintynyt. Siksi yksi lähtökohta talousjournalistisen diskurssin suhtautumisen merkitysten analyysille olisikin valita aineisto, joka haastaisi tekstin tuottajan arvottamaan nimenomaan ihmisiä ja heidän toimintaansa. Tällöin olisi mahdollista havaita ihmisarvottamisen rajoja. Valitsemalla aineistoksi tekstejä, joissa käsitellään esimerkiksi yrityksissä tai laajemmin instituutioissa esiintyneiden väärinkäytösten, rikosten tai korruption paljastumista ja selvittämistä, voisi tuoda esille, miten on luvallista syyttää keitäkin toimijoita – tai ehkä sittenkin kohdistaa syytökset ”asiaan”.

Valitsin lausesemanttisuutta painottavan, yksityiskohtaisen merkitysten analyysin pääkirjoitusten analysointiin siksi, että suhtautumisen teoria vaatii yhä kehittämistä (ks. Martin & White 2005: 46) eikä teoriaa ole aiemmin sovellettu suomenkieliseen talousjournalistiseen diskurssiin. Vaikka suhtautumisen teorian yleisin jaottelu tunne-, ihmis- ja asia-arvottamisen merkityksiin soveltunee mihin tahansa eksplisiittistä arvottamista sisältävään tekstiin, luokkien soveltaminen eri aineistoihin vaatii määritelmien ja rajauksien kehittelyä. Teoreettisen kehittelyn tarve on luonteva seuraus siitä, että suhtautumisen teorian merkitysluokat on kehitetty aineistolähtöisesti. Esimerkiksi asia-arvottamisen merkitysluokka tuli mukaan myöhemmin kuin muut merkitysluokat (Martin 2008). Myös ihmisarvottamisen määrittely näyttää vaativan teoreettista kehittelyä, jotta abstraktien ja monitulkintaisten tapausten analysointi selkeytyisi. Teoreettisen kehittelyn tarpeesta kertoo mielestäni se, että luokittelua kuvaavia määrittelyjä havainnollistamaan on valittu useimmiten selkeitä, yksiselitteisiä tapauksia (ks. Martin 2000; Martin & Rose 2003; Martin & White 2005).

Tässä tutkimuksessa rajattiin tarkastelu sitoutumisen merkityksiin, eksplisiittisiin arvottaviin merkityksiin ja vihjaaviin merkityksiin (ohjeistukset ja sanastolliset metaforat). Näistä teoreettis-metodologinen kehittäminen keskittyi erityisesti arvottavien merkitysten analysointiin. Juuri eksplisiittisten arvottavien merkitysten valinta analyysin kohteeksi pohjautui siihen havaintoon, että tekstit kokonaisuudessaankin voitaisiin monesti tulkita arvottaviksi ja että eksplisiittisiä arvottavia merkityksiä tuotettiin pikemminkin kauttaaltaan tekstin eri osissa kuin kasautuen yksittäisiin jaksoihin. Kohdistamalla tutkimus erityisesti eksplisiittiseen arvottamiseen oli mahdollista välttää kehäpäätelyä. Koska talousjournalistinen diskurssi vaikuttaa ylipäänsä olevan hyvin arvottavaa, juuri eksplisiittiseen arvottamiseen keskittyvänä tutkimukseni antaa pohjaa jatkotutkimuksille. Tutkimukseni teoreettis-metodologiset täsmennykset ja tulokset pohjustavat erikielisten aineistojen analyysia, koska suhtautumisen merkityksiä analysoidaan diskurssi-semanttisesta näkökulmasta ja koska monissa talousjournalistisissa diskurssiyhteisöissä voidaan kielestä riippumatta noudattaa samankaltaisia sosiokulttuurisia ja diskursiivisia käytäntöjä.

Tutkimuksessani määrittelin eksplisiittisen arvottamisen sekä diskurssi-semanttisesta että sanastollis-kieliopillisesta näkökulmasta. Diskurssi-semanttisesta näkökulmasta eksplisiittinen arvottaminen on merkitykseltään selkeää sanatasoista arvottamista. Kieliopillisesta näkökulmasta tietyt kielelliset keinot ovat erityisen potentiaalisia arvottamisen keinoja, sillä niiden funktioksi nähdään tyypillisesti asenteiden ilmaiseminen (mm. adjektiivit, modaaliset verbiketjut ja -liitot). Ihmisarvottaminen määriteltiin **inhimilliseen toimijaan** kohdistuvaksi arvottamiseksi, joko toimijan kykyihin, luonteeseen tai käyttäytymiseen kohdistuvaksi arvottamiseksi. Inhimillinen toimija voi olla paitsi ihmistoimija, myös institutionaalinen toimija. Tekstistä inhimillinen toimija voidaan tunnistaa siitä, että toimija esitetään kokijaksi (Halliday 1994: 114). Ensisijaista toimijan inhimillisyyttä tulkittaessa on kuitenkin se, mitä merkityksellä tarkoitetaan eikä esitystapa (ks. myös Katajamäki 2007). Inhimillinen toimija erottuu epäinhimillisestä siten, että vain inhimillisellä toimijalla voidaan nähdä olevan kykyjä (Tuomela 1989; Pilke 2000). White (1998: 36) esittää, että myös ihmisiä voidaan arvioida entiteetteinä (esimerkiksi lausekkeessa *kaunis nainen* ja sanassa *avainhahmo*), jolloin ihmistä arvotetaan kuin asiaa. Koska kyse ei ole ihmisen arvottamisesta jollain tapaa käyttäytymänä inhimillisenä toimijana, kyse on asia-arvottamisesta. (White 1998: 36.) Tällaista näkemystä voi selittää osin sillä, että asia-arvottaminen on liitetty esteettisyyden käsitteeseen, jolloin *kaunis nainen* sopii hyvin yleiseen määritelmään, samoin kuin ajatukseen ihmisen esineellistämisestä. Toisaalta tämänkaltaiset ratkaisut voivat sumentaa merkitysanalyysin kuvausta, sillä esineellistettynäkin *nainen* on inhimillinen toimija. Jos analysoija haluaisi osoittaa ei-esineellistetyn ja

esineellistetyn arvottamisen eroja, se olisi mahdollista tehdä lisäämällä ihmisarvottamisen tai sen kohteiden merkitysluokkia.

Vaikka ihmis- ja asia-arvottamisen määrittely voitaisiin tehdä merkitysnäkökulmasta selväksi, seuraavana haasteena on kielellisen esitystavan mahdollistama moninaisuus. Saman arvottavan merkityksen voi tulkita kohdistuvan yhtäaikaista sekä ihmiseen että asiaan. Tässä tutkimuksessa tämä ongelma ratkaistiin siten, että ensisijaiseksi arvottamisen kohteeksi tulkittiin kohde, joka esitettiin reemana eli uutena asiana (ns. mikrotasoinen kohdeanalyysi). Vaikka aineistossa ei ollut kovin paljon merkityksiä, jotka olisivat kohdistuneet sekä ihmiseen että asiaan, tällaisia olivat erityisesti 'kyvykkyyden' ja 'kyettävyyden' merkitykset, mistä syystä ne jaettiin kahdeksi eri merkitysluokaksi (ks. Katajamäki 2007; artikkeli 4). Mikrotasoisen analyysin valinta kohteiden analyysitavaksi makrotasoisen asemesta (ks. Hood 2004) korostaa lausesemanttista analyysitapaa, jolloin tekstien teksteemoihin, puheenaiheisiin kohdistuneet arvottavat merkitykset eivät nouse samalla tavoin esille. Toisaalta myös arvottavien adjektiivien kohteiden suhde teksteemaan voi olla yhtä etäinen. Näistä tekijöistä johtuvia ongelmia on mahdollista ratkaista lähinnä aineistovalinnoilla, esimerkiksi valitsemalla kaksi vertailuasetelman mahdollistavaa aineistoa. Kun aineistona on tämän tutkimuksen tapaan hyvin eriaiheisia tekstejä, joissa myös teksteemat vaihtelevat, mikrotasoisen lähestymistapa yhtenäistää kohteiden analyysiperiaatteita.

Suhtautumisen teorian ihmis- ja asia-arvottamisen luokittelu on kielen merkityksiä pelkistävä. Jotta tulokset toisivat esille vielä paremmin sitä, missä määrin arvottaminen kohdistuu ihmiseen ja missä määrin asiaan, yksi mahdollisuus olisi kehittää **kohteiden** luokittelua siten, että se huomioisi merkityksiin liittyvät inhimilliset merkityspiirteet. Näin esimerkiksi omassa aineistossani asia-arvottamista voitaisiin luokitella sen saamia kohteita tulkitsemalla inhimillisiin (esim. *heikko yhteistyö*) ja ei-inhimillisiin (esim. *heikko taloudellinen tilanne*). Toisaalta jo nytkin tämän tutkimuksen analyysissä päästiin melko yksityiskohtaiseen kohteiden analyysiin. Artikkeleiden 4 ja 5 analyysit toivat esille, millaisiin kohteisiin arvottaminen kohdistui. Näin myös arvottamiseen keskittyvä analyysi voi kriittisen diskurssianalyysin tapaan tuoda esille (ks. esim. Karvonen 1999), miten talousjournalistisessa diskurssissa toimijoita ja heidän tekemisiään sekä toimintaa nostetaan esille tai piilotetaan.

Artikkelissa 3 kuvasin teksteissä tuotettuja ideologisia näkökulmia. Vaikka tapahtumia kuvataan erilaisista ideologisista näkökulmista, niitä voidaan tuottaa samoja arvottavien merkitysten merkitysluokkia hyödyntäen (ks. liite 6). Jotkin merkitykset ovat tiettyä ideologiaa tuottavia ja erottelevat ideologian toisista. Tällaisia merkityksiä voi tuoda esille myös arvottavien merkitysten merkitysluokkien

sekä niihin liittyvien kohteiden luokittelulla. Esimerkiksi oikeistolaisuuden ideologia erottui aineistossa vasemmistolaisesta ideologiasta. Tämä näkyi arvottavien merkitysten analyysissä vasemmistolaisista poliitikoista rakennetuin negatiivisin 'määrätietoisuuden' merkityksin. Jatkotutkimuksissa olisi mahdollista kehittää analyysiä, joka toisi esille merkitysten rakentamisen liiketoiminnallisen ideologian, kotimaisen ja ulkomaisen toimijan näkökulman sekä uusliberalistisen globalisaation näkökulman ideologiaa tuottaessa. Tämä mahdollistaisi sen vertailun, miten suhtautumisen teorian arvottavien merkitysten luokittelu tunne-, ihmis- ja asia-arvottamiseen, sekä ihmis- ja asia-arvottamisen hienojakoisempiin merkitysluokkiin suhteutuisi ideologisiin merkityksiin. Lisäksi se antaisi mahdollisuuden suhtautumisen teorian kehittämiseen⁴⁰.

Koska tämän tutkimuksen analyysit kuvasivat yhtä pääkirjoitusten alatekstilajia, koko tekstilajin sävyn potentiaalin kuvaamiseksi aineistoa tulisi laajentaa ulottumaan myös muunlaisiin pääkirjoituksiin, jotta pääkirjoitustekstilajin vertailu muihin tekstilajeihin olisi kattavampaa. Toisaalta vertailu voisi keskittyä juuri taloudellisia kehityskulkuja kuvaaviin eri tekstilajien teksteihin. Kehitystekstit muistuttavat monella tapaa uutistekstilajeja (ks. Katajamäki 2009), jolloin vertailu uuteen toisi esille eri tekstilajien erityispiirteet yhteisestä 'uutismaisuudesta' huolimatta. Samoin kolumnit olisivat kiinnostava vertailukohde. Koska samat toimittajat kirjoittavat usein eri tekstilajeja, samojen kirjoittajien tekstejä analysoiden voisi osoittaa, millaisia rajoituksia tekstin tuottamiseen on saman henkilön toimiessa erilaisissa sosiaalisissa rooleissa.

Vaikka suhtautumisen teoriassa on kehitettävää, mielestäni se muodostaa teoreettisesti yhtenäisen lähtökohdan kielen tarkastelulle interpersonaalista näkökulmasta. Suhtautumisen teorian hyödynnettävyyttä lisää tässä tutkimuksessa kehitelty ja toteutettu mikrotasoinen kohteiden analyysi, jolla voidaan tuoda esille sitä, keihin ja mihin arvottaminen voi kohdistua. Näin on mahdollista tarkastella interpersonaalista näkökulmasta tekijän suhtautumista toimijoihin, mikä täydentää kriittiseen diskurssianalyysiin nojautuvaa tieto- ja uskomusjärjestelmien tuottamista teksteihin kuvaamalla toimijoiden tekemisiä tai toiminnan kohteiksi asettamista.

⁴⁰ Martin ja White (2005: 46) tuovat esille jaottelun ongelmakohtia: "It is not clear to us, having been trained as grammarians, how to motivate a lexis-oriented classification of this kind – – . Thus our maps of feeling (for **affect**, **judgement** and **appreciation**) have to be treated at this stage as hypotheses about organisation of the relevant meanings – –".

4.4 Yhteydet sosiaalisen roolin ja tekstien merkitysten välillä

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin kehitystekstien sävyn potentiaalia eli niitä kielellisiä keinoja tekijän identiteetin tuottamiseksi, jotka ovat alatekstilajissa mahdollisia sävyn näkökulmasta. Tässä luvussa käsittelen pääkirjoitustoimittajien haastattelupuheen rajoituksia sosiaalisen roolin kuvaamisen näkökulmasta. Tämän jälkeen kuvaan pääkirjoitustoimittajien tekstilajitietoa ja tekstianalyysien tuloksia. Mitä kokeneempi diskurssiyhteisön jäsen on, sitä enemmän hänellä on tekstilajitietoa yhteisön päämääristä ja lukijoista, mikä vaikuttaa tekstien tuottamiseen näkökulmien, rakenteen, sisältöjen ja sanojen valintoina vakiinnuttaen näitä. Diskurssiyhteisön jäsenet tiedostavat ainakin osittain viestinnän tarkoitukset, joista muodostuu tekstilajin perusta (*rationale*), joka rajoittaa tekstien sisällön, rakenteen ja muodon yhdistelmien tuottamista. (Swales 1990: 45–55; Bhatia 1993: 13–15; Hellspong & Ledin 1997: 24.) Tarvittaessa erityisesti kokeneet kirjoittajat voivat rikkoa tekstilajin asettamien rajoituksia (Bhatia 1993: 20). Tekstilajin perustan kielellistymistä voidaan tarkastella etsien tekstien sisällöllisiä, rakenteellisia ja kielellisiä tyypillisyyksiä. Tekstilajin tyypillisyydet luovat niitä käyttäville erilaisia odotuksia ja käytäntöjä, joihin tekstien tuottajat ja lukijat sosiaalistuvat. (Bhatia 1993; 2004; ks. myös Fairclough 1992b: 127; Mauranen 1993: 18; Eggins & Martin 1997: 237, 246–248).

4.4.1 Haastattelupuheen rajoitukset

Tutkimuksessa haastateltiin kolmea pääkirjoitustoimittajaa vuonna 2001. Vaikka haastateltavien määrä on pieni, haastattelupuhe mahdollisti monipuolisen kuvauksen omaksutusta sosiaalisesta roolista. Haastatteluja täydennettiin vuonna 2017 haastatteleamalla kahta pääkirjoitustoimittajaa, mikä osaltaan täydensi kuvausta. Vaikka haastattelupuheen kautta kuva pääkirjoitustoimittajan sosiaalisesta roolista rikastuu, haastattelupuheella on rajoituksia, joita kuvaan tässä luvussa. Haastatteluissa kuvattua tekstilajitietoa rajoittaa se, että toimittajat *tiedostavat* vain osan sosiaaliseen rooliinsa liittyvistä tekstilaji- ja diskurssikäytännöistä (Swales 1990; Bhatia 1993). Kielenkäyttö viestintätilanteissa ja merkitysten valinta on toimintaa, jonka oppiminen alkaa lapsuudesta. Lienee siten oletettavaa, että osa toiminnasta ja yksityiskohtaisimmillaan osa sanavalinnoista jää tiedostamattomiksi valinnoiksi, puhumattakaan valintojen taustalla olevista syistä, kuten vakiintuneista käytännöistä ja henkilökohtaisista motiiveista.

Tutkimusasetelma eivätkä haastattelukysymykset mahdollistaneet sen tarkastelua, missä määrin haastateltavilla on tietoa esimerkiksi esitettyjen sisältöjen jär-

jestämisestä tekstiin huomioiden sitä, mikä lukijalle on tuttua ja mikä uutta ja miten tätä kautta tuotetaan eri sisällöille erilaisia painoarvoja tekstiin (ks. Iedema ym. 1994: xi; Tomlin, Forrest, Ming & Myung 1997: 68–71). Haastattelupuheessa pääkirjoitustekstilajista keskusteltiin pääosin niin yleisellä tasolla, ettei esimerkiksi tekstin sisältöjen järjestämisestä keskusteltu. Voikin todeta, että kirjoittajan tekstiin tekemien valintojen ja niihin liittyvän tekstilajitiedon tarkastelu vaatisi toisenlaisten menetelmien käyttöä: esimerkiksi tekstien lukemiseen tai tuottamiseen yhdistettävää haastattelua tai ääneenajattelua tai tekstiin tehtyjen valintojen muistelua (ks. esim. Haapanen 2017: 27–35). Toisenlaisia menetelmiä hyödyntäen voitaisiin pystyä kuvaamaan tekstin sanavalintoihin vaikuttavia psykologisia ja taktisia seikkoja (ks. Bhatia 1993: 16), mikäli haastateltava niitä tiedostaa, haluaa ja uskaltaa tuoda esille.

Tutkimuksessa käytetty haastattelumenetelmä tuottaa väistämättä oman sosiaalisen kontekstin haastatteluille. Tämä konteksti osin määrittää, mitä uskalletaan tai halutaan sanoa. Haastattelutilanteen voi nähdä näyttämön etuosassa tapahtuvaksi esitykseksi, jossa ei välttämättä tuoda esille asioita, joita takaosassa tapahtuu (Goffman 1971). Toimittajien haastattelupuheessa näkemyksiä kuvataan lisäksi haastateltavan mielestä järkevällä tavalla (ks. Burr 2007: 39–40). Tässä tapauksessa se on tarkoittanut esimerkiksi sitä, että näkemyksiä on kuvattu yleiskielisesti täsmentämättä ja määrittelemättä, mitä esimerkiksi jollakin pyrkimyksellä tarkoitetaan. Haastateltavien näkemyksiä saattavat ohjata myös yleiset, talousjournalistisen kontekstin ulkopuoliset näkemykset ja odotukset pääkirjoitustoimittajan sosiaalisesta roolista ja tekstilajista. Tällainen asetelma on omiaan tuottamaan normatiivista, odotuksenmukaista puhetta siitä, mihin talousjournalismissa pääkirjoituksilla pyritään. Näin haastattelupuheen kuvauksen voi nähdä muodostavan kuvauksen normien näkökulmasta, ja teksteissä tuotetut merkitykset ovat toteutuneita, todellistuneita puhetapoja. Tekstianalyysit puolestaan perustuvat täsmällisemmin määriteltyihin käsitteisiin, menetelmiin ja kuvaavat tekstejä suppeammista näkökulmista. Tämä asettaa haasteensa keskusteluttamiselle.

Myös tekstin tuottajien tiedostamat ja kuvaamat tekstilajin viestinnän tarkoitukset voivat olla pikemminkin tärkeiksi nähtyjä lehden asettamia normatiivisia päämääriä kuin sellaisia, joita teksteissä toteutetaan (ks. Nordenstreng 1995: 50). Erityisesti kantaa ottavuuden ja mielipiteisiin vaikuttamisen määrittelyjen vaihtelu haastattelupuheessa tuo esille, miten haastateltavat pyrkivät aluksi määrittelemään tekstilajin viestinnän tarkoituksia sanomalehdille tai tekstilajille asetettujen normien mukaisesti mutta haastattelijan pyytäessä tarkennuksia määritelmät voivat muuttua.

Yleisesti voi luonnehtia, että pääkirjoituksen viestinnän tarkoituksiksi pääkirjoitustoimittajat näkivät lehden linjan vetämisen ja kannan ottamisen ilman pyrkimystä vaikuttaa lukijoiden mielipiteisiin. Haastateltavien määrittelyt kannan ottamisesta kuitenkin myös vaihtelevat. Kannan ottamisen määrittely tehtiin haastattelupuheessa paikoin dikotomisesti: vaikka mielipidetekstit nähdään yleensä kantaaottaviksi teksteiksi, mikä erottaa ne uutisteksteistä, ne voivat toisinaan olla kantaa ottamattomia. Myös tekstianalyysit, joissa pääkirjoitukset jaetaan kantaa ottaviin (argumentoivat) ja kantaa ottamattomiin (informoivat), perustuvat tähän näkemykseen (esim. Tirkkonen-Condit 1986: 377; Pak & Acevedo 2008: 134; ks. myös Hemánus 1972: 2, 20–21; 1975: 33–34). Linjan vetäminen määrittyy haastattelupuheessa erityisesti vastaavan päätoimittajan tehtäväksi, ja sitä toteutetaan lehden toimituksellisissa linjauksissa, toimituskokouksissa ja pääkirjoituksissa. Linjan vetämisen määritellään olevan nähtävissä erityisesti vahvasti kantaa ottavissa pääkirjoituksissa, jolloin linjan vetäminen täsmentyy koskemaan uutta ajankohtaista tapahtumaa ja keskustelua. Näin pääkirjoitus määrittyykin jatkumona. Samaan tapaan haastattelupuheessa pääkirjoitus nähdään ensin tekstinä, jossa ei tietyn aiheen takia voi ottaa kantaa, mutta puheen edetessä jo aiheen esille nostaminen tietystä näkökulmasta määritellään kannan ottamiseksi (P3). Kannan ottamisen uusi määrittely tuo mukanaan myös uuden pääkirjoituksen viestinnän tarkoituksen määritelmän: pääkirjoituksen tarkoituksena on esittää, miten jokin taloudellinen kehityskulku (mahdollisesti) etenee. Näin syntyy määritelmä kantaa ottavuudesta, viestinnän tarkoituksesta, joka vastaa määritelmäni kehitysteksteistä.

Myös jatkumoksi nähtävälle kantaa ottavuudelle on löydettävissä vastaavia teoreettisia määritelmiä. Pääkirjoituksia voidaan lähestyä myös lähtökohtaisesti kantaa ottavina (ks. Gill & Whedbee 1997: 157; Katajamäki 2005), jolloin jokin voidaan nähdä vahvana ja jokin heikompana kannan ottona, kuten haastattelupuheessakin luonnehdittiin. Tätä näkemystä voidaan edelleen laventaa siten, että diskurssi-analyttisestä näkökulmasta itse asiassa kaikissa teksteissä tarkastellaan asioita tietyistä näkökulmista, ja siten myös uutistekstit voidaan nähdä kantaa ottaviksi. Myös Stonecipher (1990: 21) esittää, että uutis- ja mielipidejournalismin ero tulisi nähdä pikemminkin jatkumona kuin dikotomiana. Jatkumon toisessa päässä on suhteellisen faktapohjainen ja arvovapaa uutinen ja toisessa päässä pääkirjoitus tai kommentti⁴¹. Näin ollen mielipidekirjoitukset ja uutiset eivät eroa toisistaan siksi, että vain toinen olisi kantaaottava, vaan siksi että eri tekstilajien ensisijaiset viestinnän tarkoitukset vaihtelevat ja myös kannan ottaminen (vahvuus, tyyppi)

⁴¹ Myös Hemánus (1972: 2, 20–21) esittää uutisten ja mielipidekirjoitusten erottuvan sisällönsä puolesta pikemminkin jatkumona kuin dikotomiana. Kuitenkin Hemánuksen (emt.) jaottelun mukaan on myös tekstejä, joissa ei esitetä arvostuksia eikä ole kannanottoja, sillä kannanoton tulee lisäksi kohdistua tekstissä käsiteltävään pääasiaan.

saattaa vaihdella. Joka tapauksessa voi todeta, että linjan vetäminen ja kannan ottaminen kuvataan haastattelupuheessa niin yleisellä tasolla, ettei kuvauksia voi suoraan rinnastaa tekstianalyysin havaintoihin. Silti tekstianalyysien voi nähdä tuovan esille konkreettisesti, miten linjan vetäminen ja kannan ottaminen teksteissä tuotetaan.

Haastattelupuheen vaihtelevista ja osin keskenään ristiriitaisistakin näkemyksistä osa vastaa muiden mediatutkijoiden esittämiä ja osa tässä tutkimuksessa tehtyjä määritelmiä. Näkemyseroja voi verrata uutistoimittajien ja uutistekstien tutkijoiden näkemyseroihin siitä, ovatko uutiset objektiivisia vai eivät (ks. esim. Fowler 1991: 1; Sirkkunen 1996: 66). Stenvall (2008: 1571) esittää, että tämä saattaa johtua siitä, että uutistoimittajat ja -tutkijat määrittelevät objektiivisuuden eri tavoin. Uutistoimittamisen objektiivisuuden ihanne perustuu erilaiseen tietokäsitykseen kuin mitä sosiokulttuurisesta näkökulmasta ymmärretään (Kantola 1996: 159). Monet tutkijat sen sijaan kiistävät objektiivisuuden mahdollisuuden (ks. Fowler 1991; White 1998; 2009; Kalliokoski 1999b). Tällöin kielenkäyttöä tarkastellaan tämän tutkimuksen tapaan lähtökohtaisesti subjektiivisena merkitysten tuottamisena. Käytännön ja tieteen vuoropuhelun kehittämiseksi tarvitaan yhteisiä näkemyksiä siitä, miten asioita tarkastellaan ja määritellään.

4.4.2 Tekstilajitieto kielestä, viestinnän tarkoituksista ja lukijoista suhteessa tekstianalyysien tuloksiin

Tässä tutkimuksessa pääkäsitteellä *tekijän identiteetti* viitataan tekstin kaikista merkityksistä tulkittavaksi käsitykseksi tekijästä, mutta kaikkien merkitysten asemesta tutkimuksessa merkityksiä tarkasteltiin rajatusti. Toisaalta työn teoreettisena lähtökohtana on ajatus tekstin tuotannon, tekstin ja tulkinnan irrallisuudesta (ks. luku 1.4; Fairclough 1992a: 73–86). Vaikka yksittäisen tekstin tekijän intentiot eivät ole relevantteja, tekijöiden esittämiä kuvauksien voidaan ajatella kiteyttävän jotain oleellista *tekstilajista* ja sen viestinnän tarkoituksista. Tästä lähtökohdasta vertailen haastattelupuheen kuvauksia tekstilajianalyysien tuloksiin. Tutkijana yksityiskohtaistan haastateltavien esittämiä näkemyksiä tekstianalyysien havaintojen tuloksilla. Näiden tulosten yhteyden haastateltavien näkemyksiin näen ohueksi, sillä vaikka haastateltavien näkemykset pohjautuvat saman tekstilajin teksteihin, heidän tulkintansa tekstien merkityksistä on hyvin erilainen kuin tutkijalukijan (ks. myös luku 1.4), koska se pohjautuu esimerkiksi erilaiseen lähestymistapaan (tuottamiseen) ja kielikäsitteeseen.

Diskurssiyhteisössä tekijän on tuotettava teksteihin diskurssi- ja tekstilajikäytäntöjen mukainen identiteetti, joka vakuuttaa tekijän uskovan ja sitoutuvan omiin arviointeihinsa ja ajatuksiinsa. (Hyland 2002: 1091–1093.) Voidaankin ajatella,

että koko kehitystekstien sävyn potentiaali on kuvaus niistä mahdollisuuksia, jotka ovat sosiaalisen roolinsa omaksuneen pääkirjoitustoimittajan käytössä. Koska pääkirjoitukset nähdään teksteiksi, joissa on lupa ottaa kantaa, ei ole yllättävää, että eksplisiittiset arvottavat merkitykset ovat pääkirjoituksissa tyypillisiä. Silti luovallisuus ei ole rajatonta. Esimerkiksi omien tunteiden kuvaaminen, muiden kuin taloudellisten ja poliittisten toimijoiden arvottaminen ja ohjeistaminen ja vain tietynlaiset asia-arvottamisen merkitysluokat näyttävät olevan käytössä. Joulukuussa 2017 tekemissäni pääkirjoitustoimittajan haastatteluissa esittelin haastateltaville lyhyesti arvottavien merkitysten analyysin tulokset. Haastateltavat P4 ja P5 tuntuivat tutustuttuaan tulosten kuvaukseen (ks. liite 8) hyväksyvän tuloksen ja totesivat ohjeistamisen ja ihmisarvottamisen heidänkin mielestään keskittyvän taloudellisiin ja poliittisiin toimijoihin. Koska myös tekstistä poissa olevat merkitykset, kuten se ketä ja mitä ei arvostella, rakentavat merkityksiä, kiinnostavaa olisi selvittää, missä määrin pääkirjoitustoimittajat hyväksyisivät tällaisista tehdyt tulkinnat. Sen sijaan haastateltava (P5) totesi tunnemerkitysten olevan kiinnostava, uusi näkökulma teksteihin. Asia-arvottamisen luokittelu oli sen sijaan niin hienojakoinen, ettei sen sisäistämiseen ja keskusteluttamiseen käytetty aikaa. Kuvailin yhdeksi teksteissä tuotetuksi tekijän identiteetiksi viileän talousalan tuntijan. Tämä luonnehdinta on yhdistettävissä haastatellun (P1) puheeseen pääkirjoituksista särmättöminä teksteinä verrattuna persoonallisempiin kolumneihin. Tässä kohden voikin nähdä pääkirjoitusten vähättelyä suhteessa kolumneihin, jolloin toisaalta jää pohtimatta, mitä vaikutelmia särmätön ja asiallinen puhe tuottaa ja miksi se on sellaista kuin on.

Näiden muutamien kielestä tehtyjen luonnehdintojen lisäksi haastattelupuheessa kuvataan tekstilajille nähtyjä viestinnän tarkoituksia. Näistä kantaa ottavuutta ja vaikuttamaan pyrkimistä käsittelin artikkelin 1 lisäksi jo luvussa 4.4.1. Kantaa ottavuuden lisäksi pääkirjoitusten viestinnän tarkoituksiksi nähdään asioiden selittäminen lukijoille kertoen, mitä maailmassa ja taloudessa ”todella tapahtuu” (P1). Toisinaan koko teksti voidaan nähdä selittävänä, sillä linjan vetäminen voi haastateltavan mukaan toimia siten, että lukija ”voi saada käsityksen siitä, mitä terve taloudenpito kussakin yksittäisessä tapauksessa tarkoittaa” (P3). Selittäminen tuntuu puheessa täsmentyvän tietäjän ja opastajan identiteetiksi. Tekstin merkitystasolla teksteissä rakennetaan usein selittäjän identiteettiä, sillä teksteissä asiat esitetään pääosin varmoina. Sen sijaan teksteissä ei selitetty käsitteitä, mikä erottaa kehitystekstit yleissanomalehtien pääkirjoituksista (Heikkinen 1999). Näiden lisäksi pääkirjoituksissa toteutetaan valtaa pitävien ohjeistamisen ja vahtimisen funktiota (P1, P2, P3). Tätä funktiota toteutetaan myös kehitysteksteissä arvottaen ja ohjeistaen poliitikkoja. Kaikki pääkirjoitustoimittajat (P1, P2, P3) pitävät pääkirjoituksia arvioivina teksteinä, joissa myös pyritään ennustamaan talouden ta-

pahtumia. Kielellisesti arviointi rakentuu teksteihin sekä eksplisiittisin että implisiittisin arvottavin merkityksin, mikä johtunee juuri arvioivan funktion kokonaisvaltaisuudesta teksteissä. Talouden ennustaminen näkyy teksteissä esimerkiksi tulevaisuuden kehityskulkujen kuvailuina, jotka usein tuotettiin spekuloiiviin merkityksiin yhdistäen (ks. liite 3–5). Spekuloivien merkitysten yksi funktio on tulevaisuuden ennustamisen mahdollistaminen, vaikkei talousjournalisteilla välttämättä ole taloudellisten tutkimuslaitosten tapaan käytössä systemaattisia mittareita. Toisinaan sitoutumisen merkityksillä asetetaan vastakkain muiden arvioita, jolloin toteutetaan haastateltavien (P1, P3) esittämää viestinnän tarkoitusta kriittisestä suhtautumisesta ennustelaitoksiin. Haastateltavien (P1, P2, P3) esittämää pyrkimystä tarkastella asioita analyytisesti ja ajallistaen niitä ei tuotettu merkityksillä, jotka tämän tutkimuksen tekstianalyysien tulokset toivat esille. Saattaa olla, että asioiden tarkastelua analyytisesti ja ajallistaen tuotetaan pääkirjoituskussissa lausetta laajemmissa funktionaalisissa jaksoissa esim. nykyisyyden tahtumien vertailuna ja asioiden arviointina eri näkökulmista (ks. Katajamäki 2004). Kuten sanottu, pääkirjoitustoimittajien haastattelupuheesta tulkittujen funktioiden ja tulkittujen tekijän identiteettien yhteys on tutkijan tulkintaa. Olen yrittänyt liittää haastateltavien luonnehdintoja juuri tämän tutkimuksen analyysiin, vaikka esimerkiksi selittävyyden voi nähdä rakentuvan tekstin eri tasoilla eri tavoin (ks. Katajamäki 2004 erit. luku 6; Katajamäki 2006b; 2008). Vaikka näkökulma on siten tarkoituksellisesti valittu, voi ajatella, että tulkintojen yhdistely mahdollistaa vähintäänkin keskustelun jatkamisen määritelmiä ja menetelmiä parantaen.

Haastatteluissa pääkirjoitustoimittajat esittivät näkemyksiään lukijoista, ja lisäksi kohderyhmän kuvaamiseen on käytetty taloussanomalehtien mainoksia ja linjauksia (ks. artikkeli 1). Haastateltavan (P3) mukaan näkemys lukijoista näkyy sisällön, näkökulmien, painotusten, selitysten ja niiden laadun, sanojen ja ”kaikkien tämäntyyppisten asioiden valintoina”. Saman haastateltavan mukaan tarkasti mietitty kohderyhmäajattelu vie siihen, että omistajatahon kaupalliset pyrkimykset toteutuvat lukijakunnan huomioimisen kautta. Nämä luonnehdinnat vastaavat sitä, miten lukijan rakentumista teksteihin on myös tekstianalyysien kautta mahdollista tulkita. Tekijän positioituessa selittäjäksi lukija asemoituu ’siksi, jolle selitetään’ (ks. myös Heikkinen 1999: 215). Samalla kun asiat esitetään selittäen esittämiseen voi sekoittua arvottamista, jolloin lukija asemoidaan ’siksi, jolle selitetään, mitä pidetään hyvänä ja mitä huonona’. Lukijan huomioiminen teksteissä näyttääkin toteutuvan joidenkin ideologioiden suosimisella ja toisten välttämällä. Pääkirjoitustoimittajien (P1, P2, P3) näkemykset lukijoiden tietotasosta tuntuvat vaihtelevan. Lukijat nähdään ajattelevina lukijoina, jotka eivät ole asiantuntijoita, mutta jotka silti tietävät taloudesta jotakin ja haluavat ymmärtää sitä. Teksteissä tekijä kirjoittuu usein asiantuntijaksi, asioiden varmaksi selittäjäksi, joka

olettaa lukijan tulkitsevan syy-seuraussuhteet ilman eksplisiittisiä sidoksia ja joka kuvaa asioita tiiviisti, eikä selitä käsitteitä (ks. myös Katajamäki 2004; Katajamäki & Ketola 2005a). Näin tekstien lukijaksikin rakentuu asiantuntija. Toisaalta teksteissä asioita kuvataan melko yleisellä tasolla, eivätkä ne sisällä esimerkiksi termejä määrittelyineen tai tarkkaa numerotietoa. Tämän voi tulkita vahvistavan vaikutelmaa kehitysteksteistä teksteinä, joiden lukijaksi rakentuu pikemminkin asiaa tunteva lukija kuin asiantuntija.

Tekstin tuottajilla on lähinnä olettamuksia yksittäisten lukijoiden reaktioista. Tästä poiketen erityisesti poliittiset ja talouselämän johtajat reagoivat teksteihin palautetta antamalla (P1, P3). Tästä syystä voi olettaa, että pääkirjoitustoimittajat harkitsevat tarkemmin juuri tämän lukijaryhmän reaktioita ja pyrkivät ainakin jossain määrin välttelemään lukijaryhmän suuttamista. Moittivan palautteen minimoimiseen pyritään erityisesti tiettyjä aiheita välttelemällä: tekstianalyysien perusteella näyttää siltä, että tapahtuman tulee olla merkittävä, jotta toimijoita moititaan.

4.4.3 Tekstilajitieto näkemyksien ja ideologian tuottamisesta teksteihin suhteessa tekstianalyysien tuloksiin

Pääkirjoitustoimittajia haastatteleamalla kuvaus pääkirjoitusten kontekstista täsmentyi. Yleisesti ottaen vaikuttaa siltä, että pääkirjoitustoimittajat näyttävät tarkastelevan pääkirjoituksia institutionaalisen kontekstin näkökulmasta sisältäpäin. Tällä tarkoitan sitä, etteivät pääkirjoitustoimittajat kyseenalaista muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tässä kontekstissa itsestään selviksi nähtyjä asioita eivätkä tarkastele tehtävänsä ulkoa käsin tai laajemmista näkökulmista. Haastattelupuheessa kuvattiin, että vastaavaksi päätoimittajaksi valitaan ideologialtaan sopiva henkilö. Sekä vuonna 2002 että 2017 vastaavilla päätoimittajilla nähtiin olevan vastuurooli pääkirjoitusten sisältöjen tarkastajana ja linjan määrittäjänä.

Pääkirjoitustoimittajien (P1, P2, P5) haastattelupuheessa pääkirjoituksia kuvattiin institutionaaliseksi ja kollektiiviseksi kannaksi erottaen se henkilökohtaisesta kannasta. Erottautuminen voi heijastua myös kirjoitusprosessiin, jolloin oma henkilökohtainen kanta muutetaan sopivammaksi tai jopa jäädään sivuun tekstin tuottamisesta. Oman, persoonallisen kannan muuttamisen instituution näkökulman mukaiseksi voi nähdä talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä tehtäväksi taktiseksi valinnaksi (Bhatia 2004: 18–21), jota ammatillisen tehtävän mielekäs hoitaminen edellyttää. Sosiaalisen roolin mukaisen toimittajaidentiteetin ottamisen edellytyksenä voi siten toisinaan olla omasta henkilökohtaisesta kannasta luopuminen. Mikäli vaihtoehdoksi jää vain sivuun jättäytyminen, se tarkoittaa myös sosiaalisesta roolista pois jäämistä. Molemmista vaihtoehdoista seuraa se, ettei

näistä kontekstitekijöistä jää selkeitä jälkiä tekstiin. Kuvaukset tuovat esille, mitä sosiaaliseen rooliin pääseminen ja sen omaksuminen vaativat. Haastattelupuheesta heijastuu myös tämän prosessin hyväksyminen, vaikka oletettavasti löytyy myös institutionaalisia konteksteja, joissa tekstien tuottajat suhtautuvat oman kannan sivuuttamiseen kielteisesti. Tämä vastaansanomattomuus liittyy selkeästi tekstilajikäytäntöihin, joiden mukaisesti pääkirjoitukset nähdään institutionaalisiksi kannanotoiksi, jotka on kuitenkin totuttu toteuttamaan kollektiivisesti. Vaikka tekstien merkityksiin ei tästä jää selkeitä jälkiä, taloussanomalehdissä tekstien institutionaalisuutta heijastetaan jättämällä tekstit signeeraamatta ja häivyttämällä tekijä teksteistä siten, ettei pääkirjoituksissa käytetä yksikön tai monikon 1. persoonaa eikä tekijä merkityksellisty havaintojen tai tunteiden kokijaksi. Tekijän häivyttäminen teksteistä saattaa tekstin tuottajan näkökulmasta helpottaa oman kannan sivuuttamista. Eksplikoimatta jättäminen voi nähdä retoriseksi valinnoiksi, joilla asia pyritään esittämään lehden yleisenä kantana lukijoille. Tätä pyrkimystä ei kuitenkaan korosteta viittaamalla tekijään mediana (esim. *Lehden mielestä...*) toisin kuin *Le Mondessa* (Le 2010).

Haastateltavat kuvaavat myös taloussanomalehtien ideologisia lähtökohtia hyväksyvästi, kritisoimatta ja vaikuttaen avoimilta. Tätä voi selittää sillä, että ensinnäkin missä tahansa joukkoviestinnän mediassa ideologiset lähtökohdat ovat harkittuja. Taloussanomalehdissä harkittuus pohjautuu tietoisuuteen eri eturyhmien erilaisista intresseistä ja näkyy julistautumalla riippumattomaksi eturyhmistä ja toisaalta pyrkimällä moninäkökulmaisuuuteen ja yleisemmän tason, suomalaisen liiketaloudellisen toiminnan edistämiseen. Ideologisten pyrkimysten julkituominen vähentää näiden peittelemisen tarvetta. Tätä vahvistaa myös ideologioiden vakiintuminen, joka seuraa sosiokulttuuristen käytäntöjen toisteisuudesta ja jota vahvistavat juuri tekstilaji- ja diskurssikäytäntöjen asettamat olosuhteet ja odotukset (Mauranen 1993: 15; Devitt 2004: 13–14). Vaikka peittelyn tarve olisi vähäistä, jonkin uudenlaisen tapahtuman tai kehityskulun kuvaaminen (mikäli aiheetta ei pystytä sivuuttamaan) saattaa haastaa vakiintuneen ideologian hyväksyttävyyttä tarkastelun lähtökohtana.

Haastattelupuheessa julkituodut (joihin luen mukaan myös Kauppalehden ja Taloussanomien linjaukset) ideologiset pyrkimykset näyttävät samankaltaisilta (artikkeli 1), kuin mitä tekstianalyysit toivat esille (artikkeli 3). Pääkirjoitustoimittajien puheesta ideologisiksi pyrkimyksiksi tulkitsin terveen talouden (jonka takaavat mm. yhteiskunnan sääntöjen noudattaminen ja markkinatalous), terveen kilpailun, yrittäjämönteisyyden, yrittämisen vapauden, suomalaisuuden, tiettyihin taloudellisiin sidosryhmiin sitoutumattomuuden, oikeistolaisuuden sekä taloudellisen hyvinvoinnin puolustamisen. Molemmat analyysit tukevat siten tulkintaa, että talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä **terveen talouden, vapaan**

markkinatalouden (uusliberalismi), oikeistolaisuuden ja suomalaisen liiketoiminnan puolustaminen muodostavat yhteisön ideologian pohjan. Esimerkiksi pääkirjoitusten luonnehdinta pikemminkin oikeistolaisiksi yhteiskuntapoliittisiksi kuin poliittisiksi kannan ottamisiksi tuntuu heijastuvan pääkirjoituksiin sekä valittujen aiheiden ja aiheiden lähestymistapojen kautta: näkökulma on aina taloudellinen ja puolueisiin liittyvä arvottaminen rajoittuu oikeisto–vasemmisto-vastakkainasetteluun.

Tekstianalyysit osoittivat, että kehitysteksteissä tuotetaan taloudellisen hyvinvoinnin ihannetta, joka täsmentyy pääkirjoituksissa erilaisina ideologisina näkökulmina, joista uusliberalistinen ideologia on yksi toisinnetuista (ks. artikkeli 3; liite 6). Vuonna 2001 tekemissäni haastattelussa ei kuitenkaan käytetä termiä uusliberalismi, ja vuonna 2017 tekemissäni haastattelussa haastateltava (P4) teki eron tekoa (yhdysvaltalaiseen) uusliberalismiin, sillä myös suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen turvaverkosto nähdään tarpeelliseksi. Saattaa olla, ettei taloussanomalehdissä haluta identifioitua uusliberalismin kannattajiksi, sillä niissä korostetaan myös suomalaisen liiketoiminnan näkökulmia. Uusliberalismin kyseenalaistamisesta on myös pääkirjoituksissa joitain jälkiä silloin, kun ideologiaksi asettuu protektionistinen ideologia tai kun uusliberalistista ideologiaa tuotetaan esittäen se muiden haluna. Vaikka haastattelupuheessa ei nouse esimerkiksi ristiriitaisuuksia globalisaation ja suomalaisuuden sekä suuria tai pieniä yrityksiä suosivien ideologioiden välillä, niitä nousee esille teksteissä. Vaikka eri yritysten ja elinkeinoelämän tahojen etujen ristiriitaisuus tiedostetaan, toisinaan teksteissä rakennetaan näkemystä suosien jonkin tahon etuja. Esimerkiksi suuria suomalaisia yrityksiä ihannoitaessa asioita tarkastellaan suomalaisten, työnantajien ja yrityksiin sijoittaneiden näkökulmasta, mutta ei pienempien samalla alalla toimivien yritysten etujen kannalta.

Näyttää siltä, että talousjournalistisessa diskurssiyhteisössä jaetusta ideologiasta voidaan avoimesti kertoa diskurssiyhteisön ulkopuoliselle haastattelijalle ja pääkirjoitustoimittajien näkemykset ideologiasta ovat havaittavissa myös teksteissä, joskin täsmentyneemmin kuin haastattelupuheen yleisen tason kuvaukset. Silti tekstianalyysit osoittivat, ettei pääkirjoituksissa aina onnistuta tasapainoilemaan ja olemaan tuomatta esille ideologisia ristiriitaisuuksia, jolloin asetutaan jonkin yksittäisen intressiryhmän puolustajaksi. Ideologioiden tuottaminen täysin ristiriidattomasti on vaikeaa joukkoviestinnässä, jossa lukijakunta on moninainen. Yhdeksi tavaksi välttää ristiriitaisuuksia nousi asioiden tarkastelu laajemmasta näkökulmasta. Helpoiten tämä onnistuu, kun tarkastellaan esimerkiksi jotain maailmantaloudellista asiaa suomalaisesta näkökulmasta. Toisaalta jo suurten yritysten ihannointi pienten asemesta on siirtymistä laajempaan näkökulmaan. Yksi lehden tapa ristiriitaisuuksien välttämiseen on myös moninaisuutta tasapuolisesti esille

tuova monipuolinen sisältö. Tämä tapa todentunee lähinnä taloussanomalehtien uutisaiheiden tasolla, sillä pääkirjoituksissa ensisijainen strategia näyttää olevan tärkeiksi katsotuista aiheista kirjoittaminen abstrahoiden. Pyrkimys ristiriidattoman ideologian tuottamiseen saattaa johtaa joidenkin aiheiden välttämiseen silloinkin, kun keskustelu aiheista olisi yhteiskunnallisen tärkeytensä takia perusteltua.

Haastateltavien (P1, P2, P3) puheessa perusteltiin taloudellisen menestyksen ja vaurauden tärkeyttä sillä, että ne tuottavat ihmisille hyvinvointia. Pääkirjoituksissa näytetään jakavan kansantaloustieteen kanssa yhtäläinen oletus siitä, että se mikä on hyvä yrityksille, on mutkan kautta hyvä myös kansalle (Pinomaa 2002). Ihmisten hyvinvointia tarkastellaan sekä haastateltavien puheessa että teksteissä tällöin taloudellisesta näkökulmasta uskoen, että raha lisää onnellisuutta. Tämä kytkös nousee teksteissä jossain määrin esille myös tunnemerkityksin, joissa kuvataan ihmisten pelkoja tai optimismia. Myös talouden tunnemerkitysten voidaan teoreettisesti nähdä pohjautuvan etäisesti aitoihin tunteisiin (ks. Martin & White 2005: 45; luku 2.4.2.2). Koska kehitysteksteissä tunteet esitetään nominaalistuksina ja pikemminkin suuren joukon kuin yksittäisen ihmisen kokemuksina, tunnemerkitysten tuottaminen pohjautuu kuitenkin pikemminkin päätelmiin asioiden mahdollisista seurauksista kuin ihmisten todellisten tunteiden havainnointiin tai selvittämiseen.

Pääkirjoitustoimittajat (P1, P2, P3) näkevät, ettei pääkirjoituksilla pyritä vaikuttamaan mielipiteisiin ja näyttävät mieltävän vaikuttamisen lukijan mielipiteen muuttamiseksi. Vähäistä vaikuttamisen tarvetta voi selittää siten, että pääkirjoitustoimittajat suhteuttavat näkemyksensä lukijakuntaansa, jonka olettavat jakavan diskurssiyhteisön terveen talouden, vapaan markkinatalouden, suomalaista liiketoimintaa tukevan ja oikeistolaisen ideologian. Koska markkinataloudellinen ideologia ja sen mukaiset käytännöt ovat yhteiskunnassamme hyväksytyjä ja hegemonisia, tällaiseen oletukseen lienee helppo päätyä. Silti tekstianalyysit osoittavat, miten pääkirjoitukset ovat retorisia tekstejä, joissa asioita tarkastellaan tiettyistä ideologisista näkökulmista. Koska tekstin tuottajien näkemykset pohjautuvat *oletuksiin* lukijoista, todellinen lukija ei välttämättä ole omaksunut diskurssiyhteisössä jaettua ideologiaa. Koska tekstien lukemisen voi kuitenkin nähdä johtavan ideologian omaksumiseen, vaikutusmahdollisuuksien näkemättä jättämisen voi nähdä vastuun välttelemiseksi.

Pääkirjoituksiin tuotetut merkitykset nojautuvat harkittuun, yhteisössä jaettuun ideologiaan, joten pääkirjoituksissa tuskin esitetään sanomalehtien kumouksellisia ajatuksia. Mutta koska pääkirjoituksia pidetään instituution kannanot-

toina, niissä esitettyjen ajatusten tulee olla julkisesti tunnustettavissa ja ne muodostavat myös esimerkiksi lehden uusille toimittajille ideologisen merkitysvarannon niihin näkemyksiin, joihin sanomalehdessä uskotaan. Vaikka tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että taloussanomalehden pääkirjoitustoimittajat kuvaavat avoimesti diskurssiyhteisössä tuotettua ideologiaa, tämä ei ole kuitenkaan itsestään selvää. Toisinaan sanomalehdillä voi olla tarve erottautua jostakin tuotetusta ideologiasta. Tällöin tekstianalyysit voivat osoittaa sen, millaista ideologiaa teksteissä tuotetaan. Tekstin tuottajien haastattelupuheen ja kehitystekstien analyysien tuloksia keskusteluttamalla tutkimuksessa tarkastellaan tekstejä eri näkökulmista. Tällaisen tutkimusasettelun kehittäminen on tulevaisuudessa yhä tärkeämpää, sillä esimerkiksi vale uutisten tarkastelu vaatii molempia näkökulmia. Tällöin tekstianalyysit saattaisivat paljastaa, etteivät haastateltavat kerro avoimesti pyrkimyksistään. Tekstin tuottajien näkemyksiä ei voida aina pitää diskurssiyhteisön viestinnän tarkoitusten tunnistamisen luotettavana lähtökohtana.

4.5 Lopuksi

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin talousjournalistisen diskurssiyhteisön yhtä tekstilajia. Tarkastelu kohdentui erityisesti tekstin tuottajan näkökulmasta kuvattuun tekstin kontekstiin ja teksteissä rakentuvaan tekijän identiteettiin. Tekijän identiteetin kuvaus nojautui suhtautumisen teoriaan, jonka kielikäsitelmä pohjautuu systeemisen-funktionaaliseen kielenkuvaukseen. Suhtautumisen teoriassa hahmoteltu suhtautumisen systeemi muodostuu osasysteemeistä, jotka ovat yhtäaikaista ja joilla on sidos myös sanastollis-kieliopilliseen systeemiin. Kehitysteksteissä mahdollisten merkitysvalintojen kuvaus on samalla kehitystekstien alatekstilajin sävyn potentiaalinen kuvaus. Kuvausta voi luonnehtia hypoteesiksi: on todennäköistä, että kehitystekstejä tuotettaessa merkitykset valitaan potentiaalista.

Tutkimuksessani tarkastelin ammatillisen yhteisön kielenkäyttöä syventyen yhteen tekstilajiin (*thick description*). Tällainen tutkimusasetelma on suppea verrattuna ammattikielisten tekstien tutkimuksen suuntaukseen, jossa tarkastellaan ammattiyhteisöjen alakohtaisia tekstilajeja (*domain-specific disciplinary genres*) tai tekstilajikolonioita (Bhatia 2004: 29–84). Diskurssiyhteisön kontekstin ja tekstin merkitysten analyysi tarjoaa mielestäni mahdollisuuden kehittää tutkimussuuntausta, jolla tuotetaan tietoa paitsi tekstien tuottamisen mahdollisuuksista ja rajoituksista ammatillisessa yhteisössä, myös tekstien ymmärtämisen mahdollisuuksista ja rajoituksista. Swales (1990: 17) kritisoi lause- ja ilmaisutasoisten merkitysten analyysin johtavan liialliseen yksityiskohtaisuuteen. Kuitenkin tekstilajiteorian ja -menetelmien kehittäminen vaatii myös yksityiskohtien ja niiden aseman huomioimista osana laajempia kokonaisuuksia.

Tutkimukseni lisää ymmärrystä tekstejä tuottavien instituutioiden, niissä työskentelevien tekstin tuottajien ja teksteihin tuotettujen merkitysten yhteyksistä. Tutkimukseni tuo esimerkiksi esille sen, että yhteisön ideologian jakaminen voi olla työntekijän valinnan edellytys, kuulua olennaisesti sosiaalisesta roolista käsin tuotettujen tekstien tuottamiseen ja heijastua teksteihin sekä tekstisisältöjen että eksplisiittisen, implisiittisen ja vihjailevan arvottamisen kautta. Tekstien merkitykset ovat retorisia valintoja, ja sellaisina ne tuovat esille vain asioita, jotka halutaan ja voidaan sanoa ääneen. Näiden kautta voimme päästä käsiksi myös merkityksiin, jotka jäävät sanomatta. Se, miten tämä onnistuu, riippuu niin tulkitsijasta kuin valituista teoreettisista ja metodologisista lähtöasetelmistä.

Tutkimuksen kontribuutiona on talousjournalististen pääkirjoitustekstilajin tekijän identiteetin analysointi suhtautumisen teoriaa soveltaen kielellisenä käytäntönä, joka on kontekstissaan rajattu ja joka muodostaa potentiaalin myös tulevalle kielenkäytölle. Lisäksi analysoidun tekijän identiteetin ja sosiaalisen roolin yhteyksien tarkastelun voi nähdä toinen toisensa selittämiseksi. Mielestäni juuri Swalesin (1990) ja Bhatian (1993; 2004) ammattikielentutkimuksen tekstilajiteoria antaa hyvän pohjan yhteisölähtöiselle suhtautumisen analysoimiselle, jolloin tulkittuja merkityksiä voidaan selittää diskurssiyhteisöön perehtymällä. Koska Swales (emt.) ja Bhatia (emt.) eivät kuitenkaan ole sitoneet viitekehystään Martinin ja Whiten (2005) suhtautumisen teoriaan, Hallidayn (1994) kielenkuvaukseen tai Faircloughin (1992a; 1992b) kriittiseen diskurssianalyysiin, teoriakehyksen täydentäminen vahvisti tämän tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia. Suhtautumisen teoriassa tekstien yhteydet kontekstiin jäävät mielestäni hieman yleisiksi. Yhdistelemällä eri teorioita yhteisöllinen kielenkäyttö nähdään yhteisön rakentajana, teksteihin valitut merkitykset tekstin tuottajan valintoina systeemeistä, tuottaja sosiaalista roolia mukailevana toimijana ja toiminta yhteiskunnan ja tiettyjen ideologisten taustaoletusten mukaisena. Työni teoreettista viitekehystä voi hyödyntää diskurssiyhteisön käytäntöjen ja tekstien merkitysten analysoinnissa eri näkökulmista. Kiinnostavaa on esimerkiksi se, miten diskurssiyhteisön lukijajäsenet taloussanomalehden tekstejä tulkitsevat (ks. Katajamäki & Ketola 2005b; Katajamäki 2012b; 2016a).

Tutkimukseni noudattaa ongelmakeskeistä integroivaa diskurssianalyysin mallia, jossa tarkkaan kielen analyysiin yhdistetään kulttuuristen ja ideologisten käytäntöjen analyysiä (ks. van Leeuwen 2005: 3–10). Kulttuurin, ideologian ja kielenkuvauksen yhdistäminen tutkimuksessa on haasteellista, mutta sitä tarvitaan tutkimuksen eteenpäin viemiseksi (van Leeuwen 2005: 4–10). van Leeuwen (2005: 4–5, 7–10) toteaa, että tästä aiheutuu sekä eklektisyyden ongelma että tiedollinen ongelma. Hän kuitenkin huomauttaa, että myös integroivan tutkimuksen lukijat ymmärtävät, mitä tutkimus alaa tutkimus edustaa. Mitä yleisemmän tason ilmiöitä

eri näkökulmista tutkimuksessa tarkastellaan, sitä todennäköisempää lienee asioiden yksioikoistaminen. Ylipäänsä olisi hyväksyttävä se, että tieteen kehitystä voivat edistää myös rajatusta näkökulmasta epätäydellisiltä tuntuvat tutkimukset, sillä ne mahdollistavat keskustelun uusista asioista.

Faircloughin (1992b: 28) mukaan mediatekstit rajoittavat vastaanottajan tekemiä tulkintoja, minkä takia tekstianalyysia tarvitaan joukkoviestinnän tutkimuksessa. Tämä tutkimus toi esille, millaisia merkityksiä taloussanomalehden pääkirjoituksissa tuotetaan. Pääkirjoitusten tuottajat tekevät valintoja tekstilajitietoonsa nojaten, eikä suurelle yleisölle kohdennettujen (ja myyvien) sanomalehtien valintoja voi nähdä ”viattomina”, vaikka ne eivät välttämättä olekaan tiedostettuja. Sen lisäksi, että tekstiin tehdyt valinnat voidaan nähdä retorisisina, ja ne on tehty erityisesti diskurssiyhteisön kohderyhmää ajatellen, pääkirjoitukset antavat ideologiaa lähtökohtia myös lehden omille toimittajille (ks. myös van Dijk 1993: 267). Taloussanomalehden pääkirjoitukset voikin nähdä johdon ohjeistuksena sen suhteen, miten tässä yhteisössä asioita tavataan lähestyä. Toisaalta talousjournalismi voi toimia myös kulttuurisen globalisaation edistäjänä. Esimerkiksi Kauppalehdessä rakennettu uusliberalistinen ideologia on toiminut mallina muulle yritysten johdolle suunnatulle lehdistölle (Ainamo ym. 2006: 628).

Viime vuosikymmenten aikana pääkirjoituksen tarpeellisuus on kuitenkin kyseenalaistettu, ja moni muukin sanomalehti kuin Taloussanommat on jopa lopettanut niiden julkaisemisen⁴². Pääkirjoitus jäi Taloussanomasta pois vuoden 2008 alusta, kun lehti siirtyi pelkästään verkossa julkaistavaksi, mutta sen palauttamista lehden sisällöksi suunniteltiin ainakin verkkolehteen siirtymisen alkuvaiheessa (Raeste 2008). Vaikuttaa siltä, että pääkirjoituksen pois jäämisen syy oli ainakin osittain lehden julkaisutavan ja siihen liittyvän ansaintalogiikan muutos. Näihin muutoksiin oletan liittyvän myös täsmennystä sen suhteen, millaiselle kohderyhmälle lehteä julkaistaan. Taloussanomalehden silloisen päätoimittajan Juha-Pekka Raesteen (2008) mukaan pääkirjoitusten pois jäämisestä lehti sai ”yllättävän vähän palautetta”. Hän arvelee vähäisen lukijapalautteen syyksi sitä, ettei verkkolehdissä pääkirjoituksia tuoda näyttävästi esille ja niitä joutuu monesti etsimään. Vaikuttaa siten siltä, että pääkirjoituksen pois jättämistä on helpottanut se, että verkkolehtien graafisessa käyttöliittymässä monine hyperlinkkeineen ei ole yhtä vakiintunutta ja siksi selkeää paikkaa pääkirjoituksille.

⁴² Pääkirjoitukset on vuoden 2000 taitteen vaiheilla koettu myös muutamissa paperiversioina julkaistavissa yleissanomalehdissä (Itä- ja Länsi-Savossa) turhiksi, joskin ne palasivat pian takaisin lehtiin (Juutilainen 2002; Pienimäki 2002).

Näyttävän esillepanon puute kertoo omalta osaltaan siitä, että uutiset nähdään tärkeämmiksi kuin instituution kannanottoina toimivat pääkirjoitukset, koska uutiset kiinnostavat lukijoita enemmän. ”Vääränlaiset” kannanotot saattavat myös karkottaa lukijoita, minkä takia pääkirjoitusten julkaiseminen voidaan nähdä liiketoiminnalliseksi riskiksi. Pääkirjoituksen pois jättäminen kertoo siten siitä, että tekstilajin tarve, se mitä sillä on saavutettavissa, mietityttää. Pääkirjoituksen pois jättämisen sanomalehdestä voi tulkita myös siten, että lehti luopuu näkyvästä mielipidevaikuttajan roolistaan, koska ei halua tuoda omaa linjaansa kaupallisista ja/tai yhteiskunnallisista syistä esille, jolloin linja jää tulkittavaksi lehden muista tekstilajeista. Toisaalta joissain lehdissä perinteestä pidetään kiinni. Ehkä näissä lehdissä löydetään myös uusia tarkoituksia pääkirjoituksissa viestittäväksi. Tekstilajeihin pätee sama kuin muihin käytäntöihin: maailman muuttuessa pitäisi muuttua mukana. Erityisesti talouden tai valtion välisen politiikan kriisiytyminen saattaa vahvistaa instituution tarvetta pääkirjoituksille ja muistuttaa, mihin juuri niillä voidaan pyrkiä.

Pääkirjoitusten aseman vaihtelu kertoo siitä, ettei joissain lehdissä pidetä tarpeellisenä säilyttää lehden mielipiteen ilmaisemisen perinnettä, käytäntöjä ja näihin liittyvää ammattitaitoa. Tämä on harmi jo siksi, että samalla journalistisen ammattikunnan tehtävät kapeutuvat. Uutisten toimittaminen ei vaadi samalla tavalla asioiden tarkastelua eri näkökulmista (P5). Sosiaalisina muodostelmina tekstilajit asettavat käyttäytymiselle olosuhteita ja odotuksia (Mauranen 1993: 15). Niitä voidaan kuitenkin myös uudistaa (ks. Hellspong & Ledin 1997: 24). Pääkirjoitusten kantaottavuuden vahvistumisesta näkyikin viitteitä vuoden 2015 aineistossa, jossa arvottavia merkityksiä tuotetaan aiempaa laajemmin (ks. artikkelit 4 ja 5). Kaikki tässä tutkimuksessa kuvatut kielelliset rajoitukset ovat rikottavissa ja siten muutettavissa. Sosiaalisen roolin ”pakkopaidasta” voi irrottautua monella tavalla, jos tekstin tuottaja viestinnän tarkoituksiin pääsemiseksi niin päättää.

Pääkirjoitustoimittajan sosiaalisen roolin asettamia rajoitteita sisäistämättömänä, ulkopuolisena lukijana kysyn, onko pääkirjoitusten merkityksen epäilyn syy se, että tekstilajia ei uudisteta, kuten voisi. Pääkirjoituksissa olisi mahdollista tukea yhteisön jäseniä vieläkin vahvemmin moraalilla kannanotoilla, joissa esimerkiksi linjattaisiin, miten yhteiskuntavastuullisuutta tulisi lähestyä, kehittää ja selvitellä tutkivankin journalismin keinoin. Pääkirjoituksissa voisi nostaa rohkeammin esille väärinkäytöksiä ja talousmaailman ongelmia. Jo aiheiden esille nostaminen voi toimia keskustelun aloittajana. Pääkirjoituksia voisi kirjoittaa myös niille toimittajille ja lukijoille, joille diskurssiyhteisön arvot, uskomukset ja moraalit ja näiden yksityiskohtaiset rajat eivät ole entuudestaan tuttuja. Mutta toki saattaa olla, ettei tätä koeta luontevaksi viestinnän tarkoitukseksi pääkirjoitustoimittajan sosiaalinen roolissa – tai edes mahdolliseksi.

Tutkimustani johdatteli kysymys siitä, miksi teksti on tuotettu sellaiseksi kuin on. Yksi syy on vielä mainitsematta: kukaan haastateltavista (P1, P2, P3, P4, P5) ei kyseenalaistanut pääkirjoituksen olemassaolon tarvetta. Heillä on siis halu vastata tekstilajin asettamaan haasteeseen: sanoa jotain tärkeää instituutiona. Voikin sanoa, että tekstilaji vakiintuneena käytäntönä kutsuu tekstin tuottajaa täyttämään aukkoa, joka on olemassa. Yhteisössä jaetun tekstilajitiedon kyseenalaistamattomuus heijastuu haastattelupuheeseen siten, että kaikkiin pääkirjoituksista ja niiden tarkoituksista esitettyihin kysymyksiin vastattiin ja perustelut keksittiin. Vies-tijöinä joudumme oikeuttamaan paikkamme: paitsi motivoidaksemme itseämme, myös muistuttaaksemme, että viime kädessä instituutiot sekä koko yhteiskun-tamme nojautuvat jaettuihin merkityksiin.

Lähteet

Ainamo, Antti, Janne Tienari & Eero Vaara (2006). Between West and East. A social history of business journalism in Cold War Finland. *Human Relations* 59: 5, 611–636.

Alasuutari, Pertti (1995). *Researching Culture*. Lontoo: Sage.

Alasuutari, Pertti (1996). *Toinen tasavalta. Suomi 1946–1994*. Tampere: Vastapaino.

Althusser, Louis (1984). *Ideologiset valtiokoneistot*. (Alkuteos: Positions.) Suom. Leevi Lehto & Hannu Sivenius. Kansankulttuuri & Vastapaino.

Appraisal website (2010) [verkkoaineisto]. [Viitattu 22.4.2010] Saatavissa: <http://www.grammatics.com/appraisal/appraisalguide/framed/frame.htm>.

Bahtin, Mihail (1979). *Kirjallisuuden ja estetiikan ongelmia*. Suom. Kerttu Kyhälä-Juntunen & Veikko Airola. Moskova: Kustannusliike Progress.

Bahtin, Mihail (1986) [1929]. *Speech Genres and other late Essays*. Toim. C. Emerson & M. Holmquist. Kääntänyt V. W. McGee. University of Texas Press: Austin.

Benwell, Bethan & Elizabeth Stokoe (2006). *Discourse and Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Berkenkotter, Carol & Thomas N. Huckin (1993). Rethinking genre from a socio-cognitive perspective. *Written Communication* 10: 4, 475–509.

Berger, Peter L. & Thomas Luckmann (1994) [1966]. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Suom. ja toim. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.

Bhatia, Vijay K. (1993). *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. Lontoo & New York: Longman.

Bhatia, Vijay K. (2004). *Worlds of Written Discourse. A Genre-Based View*. Lontoo & New York: Continuum.

Bhatia, Vijay K. (2008). Genre analysis, ESP and professional practice. *English for Specific Purposes* 27/ 2008, 161–174.

Bolívar, Adriana (1984). *A Linguistic Description of Newspaper Editorials*. University of Birmingham.

Bonyadi, Alireza (2010). The rhetorical properties of the schematic structures of newspaper editorials: A comparative study of English and Persian editorials. *Discourse & Communication* 4: 4: 323–342.

Breed, Warren (1960). Social control in the newsroom. Teoksessa Wilbur Schramm (Toim.). *Mass Communications*. 2. painos. Urbana: University of Illinois Press. 178–194.

Burr, Vivien (2007). *Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä*. 2. painos. Tampere: Vastapaino.

Coffin, Caroline (1997). Constructing and giving value to the past: an investigation into secondary school history. Teoksessa Frances Christie & J. R. Martin (Toim.). *Genre and Institutions. Social Processes in the Workplace and School*. Lontoo & New York: Continuum. 196–230.

Devitt, Amy J. (2004). *Writing Genres*. Carbondale: Southern Illinois University Press. Rhetorical Philosophy and Theory Series.

Dijk, Teun A. van (1993). *Elite Discourse and Racism*. Lontoo: Sage.

Dijk, Teun A. van (1996). Opinions and ideologies in editorials. Second draft. Paper for the 4th International Symposium of Critical Discourse Analysis, Language, Social Life and Critical Thought, Athens, 14–16 December, 1995. [Viitattu 5.1.2007] Saatavissa: <http://www.discourses.org/OldArticles/Opinions%20and%20Ideologies%20in%20the%20Press.pdf>.

Dijk, Teun A. van (1998). *Ideology. A Multidisciplinary Approach*. Lontoo & Thousand Oaks & New Delhi: Sage.

Durkheim, Émile (1985). *Itsemurha: Sosiologinen tutkimus*. (Alkuteos: Le suicide: Étude de sociologie, 1897.) Suom. Seppo Randell. Helsinki: Tammi.

Eggins, Suzanne & J. R. Martin (1997). Genres and registers of discourse. Teoksessa Teun A. van Dijk (Toim.). *Discourse as Structure and Process*. Discourse Studies 1. A multidisciplinary Introduction. Lontoo, Thousand Oaks & New Delhi: Sage. 230–256.

Eronen, Maria (2015). *Rhetoric of Self-Expressions in Online Celebrity Gossip*. *Acta Wasaensia* 320. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Estola, Matti (1996). *Kansantaloustieteen perusteet*. Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitoksen julkaisuja 104.

Fairclough, Norman (1989). *Language and Power*. Lontoo & New York: Longman. Language in Social Life Series.

Fairclough, Norman (1992a). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, Norman (1992b). *Miten media puhuu*. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

Fairclough, Norman (1995). *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Lontoo & New York: Longman. Language in Social Life Series.

Fairclough, Norman (2002). Representations of Change in Neoliberal Discourse. [Viitattu 5.9.2002] Saatavissa: www.cdcc.vt.edu/host/Inc/papers/fair_neoliberal.htm.

Fairclough, Norman (2003). *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. Lontoo & New York: Routledge.

Fairclough, Norman (2006). *Language and Globalization*. Lontoo: Routledge.

Fink, Conrad C. (1996). *Strategic Newspaper Management*. Boston, London, Toronto, Sydney, Tokyo & Singapore: Allyn and Bacon.

Fiske, John (1992). *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Vastapaino.

Folkeryd, Jenny W. (2007). *Writing with an Attitude: Appraisal and Student Texts in the School Subject of Swedish*. Uppsala universitet. [Viitattu 23.2.2009] Saatavissa: http://www.sdu.dk/om_sdu/institutter_centre/isk/forskning/forskningsprojekter/nordisk_sfl/fagarkiv/afhandlinger.aspx.

Foucault, Michel (1972). *The Archaeology of Knowledge*. Käänt. A. M. Sheridan Smith. Lontoo: Tavistock Publications.

Foucault, Michel (1980) [1975]. *Tarkkailla ja rangaista*. (Alkuteos: Surveiller et punir.) Suom. Eevi Nivanka. Helsinki: Otava.

Fowler, Roger (1991). *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. Lontoo & New York: Routledge.

Fowler, Alastair (1982). *Kinds of Literature. An Introduction to the Theory of Genres and Modes*. Oxford: Clarendon Press.

Furhoff, Lars (1986). *Makten över journalistiken*. Tukholma: KK Grafiska.

Gauslaa, Stein & Stein B. Hauglid (1997). *Vi – en bok om ledere*. Institutt for Journalistikk.

Gee, James Paul (1992). *The Social Mind. Language, Ideology, and Social Practice*. New York: Bergin & Garvey.

Gill, Ann M. & Whedbee, Karen (1997). Rhetoric. Teoksessa van Dijk, Teun A. (Toim.). *Discourse as Structure and Process*. Lontoo, Thousand Oaks & New Delhi, 157–184.

Goddard, Peter, John Corner, Neil T. Gavin & Kay Richardson (1998). Economic news and the dynamics of understanding: the Liverpool project. Teoksessa Neil T. Gavin (Toim.). *The Economy, Media and Public Knowledge*. Studies in Communication and Society. London & New York: Leicester University Press. 9–37.

Goffman, Erving (1971). *Arkielämän roolit. Oikeille jäljille rooliviidakossa*. (Alkuteos: The Presentation of Self in Everyday Life.) Suom. Erkki Puranen. Porvoo & Helsinki: WSOY.

Goffman, Erving (1986). *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. [Uudelleen painettu. Alun perin julkaistu: New York: Harper & Row, 1974.] Boston: Northeastern University Press.

Goodier, Caroline Margaret Mary (2008). Purpose and Identity in Professional and Student Radiology Writing: a Genre based Approach. Etelä-Afrikan yliopistolle tehty julkaisematon väitöskirja. [Viitattu 8.6.2011] Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10500/2639>.

Gunnarsson, Britt-Louise (1997). On the sociohistorical construction of scientific discourse. Teoksessa Britt-Louise Gunnarsson, Per Linell & Bengt Nordberg (Toim.). *The Construction of Professional Discourse*. Lontoo & New York: Longman. 99–126.

Gunnarsson, Britt-Louise, Ingegerd Bäcklund & Bo Andersson (1995). Text in European writing communities. Teoksessa Britt-Louise Gunnarsson & Ingegerd Bäcklund (Toim.). *Writing in Academic Contexts*. Tefa nro 11. Forskningsgruppen för text- och fackspråksstudier. Uppsala Universitet. 30–53.

Haapanen, Lauri (2017). *Quoting Practices in Written Journalism*. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitokselle tehty väitöskirja. [Julkaistu 11.3.2017] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:ISBN 20978-951-51-2952-9>.

Hakkarainen, Kai, Kirsti Lonka & Lasse Lipponen (1999). *Tutkiva oppiminen. Älykkään toiminnan rajat ja niiden ylittäminen*. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY.

Hakulinen, Auli & Fred Karlsson (1979). *Nykysuomen lauseoppia*. Helsinki: SKS.

Hall, Stuart (2002). *Identiteetti*. Suom. ja Toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. 4. painos. Tampere: Vastapaino.

Halliday, M. A. K (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. 2. painos. Lontoo: Arnold.

Halliday, M. A. K. (1978). *Language as Social Semiotic. The social Interpretation of Language and Meaning*. Lontoo: Edward Arnold Ltd.

Halliday, M. A. K. (1985). Register variation. Teoksessa M. A. K. Halliday & Ruqaiya Hasan: *Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-semiotic Perspective*. Geelong: Deakin University. 3–50.

Hasan, Ruqaiya (1996). *Ways of Saying: Ways of Meaning. Selected Papers of Ruqaiya Hasan*. Toim. Carmel Cloran, David Butt & Geoffrey Williams. Lontoo: Cassell.

Hedquist, Rof (1978). *Emotivt språk. En studie i dagstidningars ledare*. Umeå Studies in the Humanities 25. Acta universitatis Umensis.

Heikkinen, Vesa (1999). *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: SKS. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimittuksia 728.

Heikkinen, Vesa (2000a). Teksteihin tunkeutuvat todellisuudet. Teoksessa Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä: *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus. 116–214.

Heikkinen, Vesa (2000b). Konvention kentillä – kertomuksia kielitöistä. Teoksessa Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä: *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus. 267–296.

Heikkinen, Vesa (2007). Johdanto. *Puhe ja kieli* 27: 1, 1–7.

Heikkinen, Vesa, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä (2000). Lukijoille. Teoksessa Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä: *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus. 9–34.

Heikkinen, Vesa, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä (2000). *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus.

Heinonen, Ari (1995). *Vahtikoiran omatunto. Journalismin itsesääntely ja toimittajat*. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos. A84.

Heinonen, Visa, Juri Mykkänen, Mika Pantzar & Seppo Roponen (1996). *Suomalaisen talouspolitiikan ajattelumallit*. Valtiovarainministerien budjettiesitelmissä 1974–1994. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Helle, Merja & Maija Töyry (2008). Mallilukijasta muutoksen työkalua. Teoksessa Maarit Jaakkola (Toim.). *Journalismikritiikin vuosikirja*. [Viitattu 5.6.2010] Saatavissa: <http://journalismikritiikki.wordpress.com/verkkoartikkelit/mallilukijasta-muutoksen-tyokalu/>.

Hellspong, Lennart & Per Ledin 1997. *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Hemánus, Pertti (1972). *Sanomalehden pääkirjoituksen päämääristä ja keinoista*. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotustutkimuksen laitos.

Hemánus, Pertti (1975). *Propaganda sanomalehdissä*. Helsinki: Otava.

Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (1988). *Teemahaastattelu*. 4. painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsto, Heidi (2007). Mekanistiset markkinat. Pörssin ja maailman suhteita mediassa. *Kielikuvia* 1/2007, 4–9.

Hirsto, Heidi (2010). *Vastuutonta puhetta? Esseitä talouden merkityksellistämistä*. Aalto University School of Economics. Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis A-377.

Hodgson, Bernard (2004). Introduction. Teoksessa Bernard Hodgson (Toim.). *The Invisible Hand and the Common Good*. Berlin. Springer. 1–9.

Hoey, Michael (1983). *On the Surface of Discourse*. Lontoo: George Allen & Unwin.

Hoey, Michael (2001). *Textual Interactions. An Introduction to Written Discourse Analysis*. Lontoo: Routledge.

Holmberg, Per (2002). *Emotiv betydelse och evaluering i text*. Nordistica Gothoburgensia 24. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Homayounzadeh, Maryam & Saeed Mehrpour (2013). A contrastive analysis of the American and Persian newspaper editorials. *Journal of PanPacific Association of Applied Linguistics* 17: 2, 1–22.

Honkanen, Suvi (2012). *Kielioppi ja tekstilaji: Direktiivin muotoilusta viraston ryhmäkirjeissä*. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitokselle tehty väitöskirja. [Julkaistu 16.3.2012] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7731-9>.

Honkanen, Suvi & Riikka Nissi (2014). Managing organizational change through joint vision building: An analysis of practices of recontextualization. Teoksessa Anna-Malin Karlsson & Henna Makkonen-Craig (Toim.). *Analysing text AND talk: Att analysera texter OCH samtal*. FUMS rapport nr 233. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala Universitetet. 28–43. [Viitattu 5.9.2018] Saatavissa: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-234614>.

Hood, Susan (2004). *Appraising Research: Taking a Stance in Academic Writing*. Väitöskirja. Faculty of Education, University of Technology, Sydney.

Huovila, Tapani (1990). *Uutiskynnys ylittyy*. Helsinki: Tietopaketti.

Huovila, Tapani (2001). *Pääkirjoitus kohdistaa kiista-asiaan*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Huovila, Tapani (2003). *Tiedolla korkoa. Suomalaista talousjournalismia 1900-luvulla*. Helsinki: Inforviestintä.

Hyland, Ken (2002). Authority and invisibility: authorial identity in academic writing. *Journal of Pragmatics* 34: 8, 1091–1112.

Höglund, Maj-Britt (2008). Using the words of others: ‘Reporter’s voice’ and the construal of objectivity in the reporting of political conflict in Finland. Teoksessa Elizabeth A. Thomson & Peter R. R. White (Toim.). *Communicating Conflict: Multilingual Case Studies of the News Media*. Lontoo: Continuum. 227–252.

Iedema, Rick, Susan Feez & Peter R. R. White (1994). *Media Literacy*. Sydney: Disadvantaged Schools Program, NSW Department of School Education.

Ilta-Sanomien (2016). Taloussanomien ja Digitoday uudistuvat. Uutinen Ilta-Sanomissa 6.10.2016. [Viitattu 24.3.2018]. Saatavissa: <https://www.is.fi/taloussanomien/art-2000001271762.html>.

Iso suomen kielioppi (2008) [verkkoaineisto]. Pohjautuu kirjoittajien Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho vuonna 2004 julkaistuun painettuun Iso suomen kielioppi -kirjaan. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. [Viitattu 28.1.2018] Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>.

Ivanič, Roz (1998). *Writing and Identity. The Discoursal Construction of Identity in Academic Writing*. Studies in written language and literacy 5. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1999). *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Juutilainen, Kari (2002). Re: Kysymys pääkirjoituksista. Sanomalehti Länsi-Savon päätoimittaja Juutilaisen vastaus HK:n kysymykseen pääkirjoitusten pois jättämisestä. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti.]

Juvonen, Riitta (2014). *Kirjoitelma ja tekijän ääni. Kehystämisen yhdyslauseet suomenkielisen ylioppilasaineen dialogisuuden hallinnassa*. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitokselle tehty väitöskirja. [Julkaistu 19.12.2014] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0264-5>.

Juvonen, Riitta, Mikko Virtanen & Eero Voutilainen (2012). Fennistisen tekstilajitutumuksen suuntia. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (Toim.). *Genreanalyysi – tekstilajitutumuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus. 453–469.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (1998). Kysymys–vastaus–menetelmä analyysin apuna. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (Toim.). *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus. 34–59.

Kalliokoski, Jyrki (1999a). Johdanto. Teoksessa Jyrki Kalliokoski (Toim.). *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. 3. painos. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Kieli 9. 8–36.

Kalliokoski, Jyrki (1999b). Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen. Teoksessa Jyrki Kalliokoski (Toim.). *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. 3. painos. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Kieli 9. 37–97.

Kalliokoski, Jyrki (2005). Referointi ja moniäänisyys kielenkäytön ilmiöinä. Teoksessa Markku Haakana ja Jyrki Kalliokoski (Toim.). *Referointi ja moniäänisyys*. Tietolipas 206. Helsinki: SKS. 9–42.

Kangasniemi, Heikki (1992). *Modal Expressions in Finnish*. Studia Fennica Linguistica 2. Helsinki: SKS.

Kankaanpää, Salli (2006). *Hallinnon lehdistöiedotteiden kieli*. Helsinki: SKS.

Kantola, Anu (1996). Tri Otsoni ja Mr Kasvihuone. Mediapaniikkeja modernin kauhun rajoilta. Teoksessa Heikki Luostarinen, Ullamaija Kivikuru & Merja Ukola (Toim.). *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*. 157–176.

Kantola, Anu (2002). *Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä*. Helsinki: Helsingin yliopiston viestinnän laitos. Pallas-sarja, Loki-Kirjat. Viestinnän julkaisuja 6.

Kaplan, Nora (2007). La construcción discursiva del evento conflictivo en las noticias por televisión. Universidad Central de Venezuela. Facultad de humanidades y educación. [Viitattu 20.2.2009] Saatavissa: <http://www.dissoc.org/recursos/tesis/Tesis%20Nora%20Kaplan.pdf>.

Karvonen, Pirjo (1995). *Oppikirjateksti toimintana*. Helsinki: SKS.

Karvonen, Pirjo (1999). Missä on taloustekstin ihminen? Teoksessa Jyrki Kallio-koski (Toim.). *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. 2. painos. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. *Kieli* 9. 151–167.

Katajamäki, Heli (2002). Inhimilliset toimijat - Miten he toimivat? Teoksessa Merja Koskela & Nina Pilke (Toim.). *Erikoiskielet ja käännosteoria. Vakki-symposiumi XXII. Vaasa 9.-10.2.2002*. Vaasan yliopiston käännosteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut 29. 149–161.

Katajamäki, Heli (2004). Taloussanomalehtien pääkirjoitusten viestinnän lähtökohtien ja tekstien merkitysten kohtaamisia. Vaasan yliopiston viestintätieteiden laitos. Julkaisematon soveltavan kielitieteen lisensiaatintyö.

Katajamäki, Heli (2005). Talouden selittäjät äänessä – Taloussanomalehtien pääkirjoitustoimittajien representaatioita sosiaalisesta roolistaan. *Tiedotustutkimus* 4–5, 4–27. [Viitattu 1.1.2017] Saatavissa: <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62558/24101>.

Katajamäki, Heli (2006a). Arvottavien merkitysten rakentaminen taloussanomalehtien pääkirjoituksissa. Teoksessa Esa Lehtinen & Nina Niemelä (Toim.). *Erikoiskielet ja käännosteoria. Vakki-symposiumi XXVI. Vaasa 11.-12.2.2006*. Vaasan yliopiston käännosteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut 33. 97–108.

Katajamäki, Heli (2006b). The dialectic nature of the rhetorical structure in the editorials of two Finnish business newspapers. *LSP and Professional Communication* 6:1, 33–47.

Katajamäki, Heli (2007). Kyvykkyyden merkitykset taloussanomalehtien pääkirjoituksissa. Teoksessa Esa Lehtinen & Nina Niemelä (Toim.). *Erikoiskielet ja käännosteoria. Vakki-symposiumi XXVII. Vaasa 9.-10.2.2007*. Vaasan yliopiston käännosteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut 34. 99–110.

Katajamäki, Heli (2008). Selitettyjä kehityskulkuja. Tarkasteltavana taloussanomalehtien pääkirjoitukset ydinkeskeisen rakenteen näkökulmasta. Teoksessa Heli Katajamäki, Merja Koskela & Suvi Isohella (Toim.). *Lukija- ja käyttäjälähtöinen viestintä. Viestinnän tutkimuksen päivät 2007*. Vaasan yliopisto. Selvityksiä ja raportteja 152. 77–88.

Katajamäki, Heli (2009). An editorial and its intertextual links. Case study of a Finnish business newspaper. Teoksessa Mona Enell-Nilsson & Niina Nissilä (Toim.). *Käännosteoria, ammattikiellet ja monikielisyys. Vakki-symposiumi XXIX. Vaasa 13.-14.2.2009*. Vaasan yliopiston käännosteorian, ammattikielten ja monikielisyuden tutkijaryhmän julkaisut 36. 204–215.

Katajamäki, Heli (2012a). Spekuloiiva taloustietäjä – Spekuloivin merkityksin tuotettu tekijän identiteetti talousjournalistisessa pääkirjoitusdiskurssissa. Teoksessa Maria Eronen & Simo Pieniniemi (Toim.). *Välineiden viesti: kun perinteinen ja uusi media kohtaavat. Juhlakirja professori Tarmo Malmbergin kunniaksi*. Vaasan yliopisto. [Viitattu 1.1.2017] Saatavissa: www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-407-0.pdf.

Katajamäki, Heli (2012b). Normitallaajan näkökulmasta yrityksen näkökulmaan. Yliopisto-opiskelijoiden tulkintoja talousuutisesta. Teoksessa Niina Nissilä & Nestori Siponkoski (Toim.). *Kielet liikkeessä. VAKKI-symposiumi XXXII. Vaasa 10.–11.2.2012*. Vaasa. 70–81.

Katajamäki, Heli (2013). Uusliberalismi talousaiheisten pääkirjoitusten taustana. Teoksessa Maria Eronen & Marinella Rodi-Risberg (Toim.). *Haasteena näkökulma, VAKKI-symposiumi XXXIII 7.–8.2.2013*. VAKKI Publications 2. Vaasa, 116–127. [Viitattu 1.1.2017] Saatavissa: http://www.vakki.net/publications/2013/VAKKI2013_Katajamaki.pdf.

Katajamäki, Heli (2016a). Itsekriittisistä itsevarmoihin luentoihin – talousuutinen noviisin ja kokeneen lukijan tulkitsemana. Teoksessa Anna Solin, Johanna Vaatovaara, Niina Hynninen, Ulla Tiililä & Taru Nordlund (Toim.). *AFinLAN vuosikirja*, 216–233. [Viitattu 5.1.2017] Saatavissa: <https://journal.fi/afinlavk/article/view/59728>.

Katajamäki, Heli (2016b). Raskassarjalaisesta pimeisiin voimiin – Metaforat inhimillisen toimijan arvottamisen välineinä taloussanomalehtien pääkirjoituksissa. Pia Hirvonen, Daniel Rellstab & Nestori Siponkoski (Toim.). *Teksti ja tekstuaalisuus. VAKKI-symposiumi XXXVI 11.–12.2.2016*. VAKKI Publications 7. Vaasa, 238–250. [Viitattu 5.1.2017] Saatavissa: http://www.vakki.net/publications/2016/VAKKI2016_Katajamaki.pdf.

Katajamäki, Heli (2017). Authorial voice in the editorials of Finnish business newspapers. *Linguistica ONLINE* 20. [Viitattu 5.1.2018] Saatavissa: <http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/katajamaki/kat-001.pdf>.

Katajamäki, Heli & Johanna Ketola (2005a). Kaksi yhteisöä – kaksi tekstilajia. Teoksessa Leena Kuure, Elise Kärkkäinen & Maarit Saarenkunnas (Toim.). *AFinLA:n vuosikirja 2005: Language and social action - Kieli ja sosiaalinen toiminta*. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja 63. 247–260.

Katajamäki, Heli & Johanna Ketola (2005b). Paparazzeja ja wannabe-älykköjä – Katso!-lehden ja Kauppalehden toimittajat opiskelijoiden silmin. Teoksessa Karita Mård-Miettinen & Nina Niemelä (Toim.). *Erikoiskielet ja käännösteoria. Vakki-symposiumi XXV. Vaasa 12.–13.2.2005*. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut 29. 146–155.

Katajamäki, Heli & Merja Koskela (2006). The rhetorical structure of editorials in English, Swedish and Finnish business newspapers. Teoksessa Claus-Peter Neumann, Ramón Plo Alastrué & Carmen Pérez-Llantada Auría (Toim.). *Proceedings of the 5th International AELFE Conference. Actas del V Congreso Internacional AELFE*. Prensas Universitarias de Zaragoza. 215–219.

Katajamäki, Heli & Merja Koskela (tulossa). Lexical metaphor as judgment: Attitudinal positioning of editorial writers in business newspapers. (Hyväksytty julkaisuun *Fachsprache* 3–4/2018.)

Ketola, Johanna (2002). Työoikeudellisten lakitekstien ideationaalisia, tekstuaalisia sekä intersubjektiveja merkityksiä. Vaasan yliopiston nykysuomen ja kääntämisen laitos. Lisensiaatintyö.

Koikkalainen, Katja (2009). *Talousjournalismin tiennäyttäjät Venäjällä. Kansainväliset vaikutteet ja paikalliset erityispiirteet Kommersant- ja Vedomosti-sanomalehdissä*. Tampere: Tampere University Press.

Kornetzki, Anastasiya (2011). *Contrastive Analysis of News Text Types in Russian, British and American Business Online and Print Media*. Berlin: Frank & Timme.

Koskela, Merja & Heli Katajamäki (2012). Ammattikielisten tekstien tutkimisesta – esimerkkinä tilintarkastuskertomus. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (Toim.). *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käytäntöä*. 455–473. [Viitattu 5.9.2017] Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk29/>

Krohn, Sven (1990). Muuttumaton muutoksessa, kehityksessä ja edistyksessä. Teoksessa Ilpo Halonen & Heta Häyry (Toim.). *Muutos. Suomen Filosofisen Yhdistyksen Helsingissä 14.–15.1.1998 järjestämän kollokvion esitelmät*. Helsinki: Suomen Filosofinen yhdistys. 137–145.

Kulkki-Nieminen, Auli (2010). *Selkoistettu uutinen. Lingvistinen analyysi selko-tekstin erityispiirteistä*. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 1524.

Kunelius, Risto (1996). *The News, Textually Speaking. Writing on News Journalism and Journalism Research*. Acta Tampere: Tampereen yliopisto. Universitatis Tamperensis ser A vol. 520.

Kuronen, Marja-Liisa (2004). *Vakuutusehtotekstin uudistaminen: matkalla alaimaisesta asiakkaaksi*. Helsingin kauppakorkeakoulu. Acta Universitatis oecologicae Helsingiensis A231.

Lankshear, Colin (1997). Language and the new capitalism. *The International Journal of Inclusive Education* 1: 4, 309–321.

Le, Elisabet (2010). *Editorials and the Power of Media. Interweaving of Socio-cultural Identities*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Leeuwen, Theo van (2005). Three models of interdisciplinarity. Teoksessa Ruth Wodak & Paul Chilton (Toim.). *A New Agenda in (Critical) Discourse Analysis*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 3–18.

Lehtonen, Mikko (1996). *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.

Lelkes, Orsolya (2005). Knowing what is good for you: Empirical analysis of personal preferences and the "objective good". Casepaper 94. [Viitattu 15.5.2007] Saatavissa: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cp/CASEpaper94.pdf>.

Levikintarkastus Oy (2007) [verkkoaineisto]. Sanomalehtien levikki tilasto vuodelta 2001 ja vuodelta 2005. [Viitattu 11.7.2007] Saatavissa: <http://www.levikintarkastus.fi/levikintarkastus/tilastot.php>.

Lihua, Liu (2009). *Discourse Construction of Social Power: Interpersonal Rhetoric in Editorials of the China Daily*. *Discourse Studies* 11: 1: 59–78.

Lindhoff, Håkan (1998). Economic journalism in the 1990s: the 'crisis discourse' in Sweden. Teoksessa Neil T. Gavin (Toim.). *The Economy, Media and Public Knowledge*. London & New York: Leicester University Press. *Studies in Communication and Society*. 134–155.

Luukka, Minna-Riitta (1995). *Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin*. Jyväskylä *Studies in Communication* 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lähteenmäki, Mika (2002). Dialoginen näkökulma kieleen: Mihail Bahtin ja Valentin Vološinov. Teoksessa Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (Toim.). *Kielentutkimuksen klassikoita*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus. 179–200.

Lönnqvist, Jouko & Anneli Salovainio (1989). *Itsemurhat Suomessa 1976-1985; Itsemurhakuolleisuus lääneittäin ja kunnittain 1976-1980 ja 1981-85*. Helsinki.

Mabweazara, Hayes Mawindi (2013). 'Ethnography as negotiated lived experience': Researching the fluid and multi-sited uses of digital technologies in journalism practice. *Westminster papers* 9: 3, 99–120. [Viitattu 1.1.2018] Saatavissa: <https://www.westminster.ac.uk/file/7916>

Machaal, Sanna (2012). Puhe kehittämisestä pörssiyhtiöiden vuosikertomusten strategiateksteissä. Teoksessa Lea Meriläinen, Leena Kolehmainen & Tommi Nieminen (Toim.). *AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 4, 22–35. [Viitattu 5.7.2017] Saatavissa: <https://journal.fi/afinla/issue/view/1013>.

Macken-Horarik, Mary (2003). Appraisal and the special instructiveness of narrative. *Text* 23(2), 285–312.

Makkonen-Craig, Henna (2005). *Toimittajan läsnäolo sanomalehtiteksteissä. Näkökulmia suomen kielen dialogisiin passiivilauseisiin*. Helsinki: SKS.

Martin, J. R. (1992). *English Text: System and Structure*. Philadelphia & Amsterdam: John Benjamins.

Martin, J. R. (1997). Analysing genre: functional parameters. Teoksessa Frances Christie ja J. R. Martin (Toim.). *Genre and Institutions. Social Processes in the Workplace and School*. Lontoo: Cassell. 3–39.

- Martin, James R. (1999). Modelling context: a crooked path of progress in contextual linguistics. Teoksessa Mohsen Ghadessy (Toim.). *Text and Context in Functional Linguistics*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins. Current Issues in Linguistic Theory 169, 25–61.
- Martin, James R. (2000). Beyond exchange: Appraisal systems in English. Teoksessa Susan Hunston, Geoffrey Thompson ja Geoff Thompson (Toim.). *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*. Oxford University Press. 142–175.
- Martin, James R. (2004). Positive Discourse Analysis: Solidarity and Change. *Revista Canaria de Estudios Ingleses* 49, November: 179–200.
- Martin, James R. (2008). Boomer dreaming: the texture of recolonisation in a lifestyle magazine. Workshop lecture 9.6.2008 in The 2nd Finnish Symposium on Functional Linguistics and Multisemiotic Discourse Analysis. University of Helsinki, Helsinki, 9.–10.6.2008.
- Martin, James R. & David Rose (2003). *Working with Discourse. Meaning beyond the Clause*. London & New York: Continuum.
- Martin, James R. & Peter R. R. White (2005). *The Language of Evaluation. Appraisal in English*. Hampshire & New York: Palgrave Macmillan.
- Mauranen, Anna (1993). *Cultural Differences in Academic Rhetoric*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris & Wien: Peter Lang.
- McQuail, Denis (1987). *Mass Communication Theory. An Introduction*. Toinen painos. Lontoo, Newbury Park, Beverly Hills & New Delhi: Sage Publications.
- MediaAuditFinland Oy (2017) [verkkoaineisto]. Sanomalehtien levikkitilasto vuodelta 2015. [Viitattu 16.10.2017] Saatavissa: <http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2016/06/LTtilasto2015.pdf>.
- Mikkonen, Inka (2010). ”Olen sitä mieltä, että...” *Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Humanities 135. [Julkaistu 2010] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3826-0>
- MOT Kielitoimiston sanakirja* (2018) [verkkoaineisto]. [Viitattu 22.2.2018] Saatavissa <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>
- Mral, Brigitte (2000). Retorikanalyys. Teoksessa Mats Ekström & Larsåke Larsson (Toim.). *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. 151–165.
- Mykkänen, Juri (1997). Sovelletun taloustieteen retoriikkaa. Suomalainen talouspolitiikka taloustieteen sovellutuksena. Teoksessa Matti Mälkiä & Jari Stenvall (Toim.). *Kielen vallassa. Näkökulmia politiikan, uskonnon ja julkishallinnon kieleen*. Tampere University Press. 151–175.
- Mårtensson, Bo (1998). Between state and market: the economy in Swedish television news. Teoksessa Neil T. Gavin (Toim.). *The Economy, Media and Public*

Knowledge. Studies in Communication and Society. London & New York: Leicester University Press. 112–133.

Mäntynen, Anne (2003). *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa.* Helsinki: SKS. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 926.

Mörä, Tuomo (1996). Journalistit rutiinien verkossa. Teoksessa Heikki Luostari-
nen, Ullamaija Kivikuru & Merja Ukkola (Toim.). *Sopulisilppuri. Mediakritiikin
näkökulmia.* Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 105–116.

Nordenstreng, Kaarle (1995). Median tehtävät yhteiskunnassa. Teoksessa Elina
Sana (Toim.). *Tieto-opista mediapeliin – journalismin tutkimuksen näkökulmia.*
Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY. 47–70.

O'Donnell, Mick (2013). Exploring identity through appraisal theory: A corpus an-
notation methodology. *Linguistics and the Human Sciences* 9(1), 95–116.

Oestreicher, Amelie (1991). *Texthantering på tidningsredaktioner. Redigerings-
organisatoriska ramar i svensk dagpress.* Fums rapport nr 159. Uppsala: Institu-
tionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.

Painter, Claire (2003). Developing attitude: An ontogenetic perspective on Ap-
praisal. *Text* 23: 2, 183–209.

Pak, Chin-Sook & Rebeca Acevedo (2008). Spanish-language newspaper editorials
from Mexico. Teoksessa Ulla Connor, Ed Nagelhout & William V. Rozycki (Toim.).
Contrastive Rhetoric. Reaching to Intercultural Rhetoric. Amsterdam & Philadel-
phia: John Benjamins Publishing Company. Pragmatic & Beyond New Series.
123–146.

Paltridge, Brian (2006). *Discourse Analysis.* Lontoo & New York: Continuum.

Parsons, Wayne (1989). *The Power of the Financial Press. Journalism and Eco-
nomic Opinion in Britain and America.* England: Edward Elgar.

Pienimäki, Kyösti (2002). Pääkirjoitukset. Sanomalehti Itä-Savon päätoimittaja
Pienimäen vastaus HK:n kysymykseen pääkirjoitusten pois jättämisestä. [Henki-
lökohtainen sähköpostiviesti.]

Pietikäinen, Sari (2000). Kriittinen diskurssintutkimus. Teoksessa Kari Sajavaara
ja Arja Piirainen-Marsh (Toim.). *Kieli, diskurssi ja yhteisö.* Jyväskylä: Soveltavan
kielentutkimuksen keskus. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöjä 2.
191–217.

Pietikäinen, Sari (2003). Kahden puolen ruutua – televisiouutiset toimittajan ja
nuoren puntarissa. Teoksessa Tuija Modinos ja Annikka Suoninen (Toim.). *Mer-
killinen media. Tekstit nuorten arjessa.* Jyväskylän yliopiston soveltavan kielen-
tutkimuksen keskus. 99–123.

Pietikäinen, Sari & Anne Mäntynen (2009). *Kurssi kohti diskurssia.* Tampere:
Vastapaino.

Pietilä, Veikko (1995). *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista*. Tampere, Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 86.

Pietilä, Veikko (1998). *Tv-uutisista, hyvää iltaa. Merkityksen ulottuvuudet televisiuutisjutuissa*. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Piirainen-Marsh, Arja & Ari Huhta (2000). Soveltava kielentutkimus ja tutkimuskäsitteiden peruskysymykset. Teoksessa Kari Sajavaara ja Arja Piirainen-Marsh (Toim.). *Näkökulmia soveltavaan kielentutkimukseen*. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöjä 3. Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus. 67–122.

Pilke, Nina (2000). *Dynamisk fackbegrepp. Att strukturera vetande om handlingar och händelser inom teknik, medicin och juridik*. Acta Wasaensia 81, Spåkvetsenskap 15. Vaasa: Universitas Wasaensis.

Pinomaa, Simo (26.1.2002). Haluatko taloustoimittajaksi? -seminaari. Taloudellisen Tiedotus-toimiston toimittajaopiskelijaseminaari. Helsingissä 25.–26.1.2002.

Pohjola, Matti, Jukka Pekkarinen & Pekka Sutela (2006). *Taloustiede*. Helsinki: WSOY Oppi-materiaalit Oy.

Porter, James E. (1992). *Audience and Rhetoric. An Archaeological Composition of the Discourse Community*. Prentice Hall Studies in Writing and Culture. New Jersey: Prentice Hall.

Puranen, Tuula (2000). ”Mä vaan kirjotan...” Laadullinen tutkimus Aamulehden uutistoimittajien yleisösuhteesta. Teoksessa Risto Kunelius ja Seija Ridell (Toim.). *Kaksi katsetta journalismiin*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja A94. 1–78.

Raeste, Juha-Pekka (2008). VL: Kysymyksiä Taloussanomalehdenpäätoimittaja Juha-Pekka Raesteelle. [Johdon sihteerin välittämä sähköpostiviesti.]

Rahm, Henrik (2001). *Journalistikens anatomi. Analyser av genrer och textmönster i fem strejkbevakningar i svensk dagpress 1879–1996*. Lundastudier i Nordisk språkvetsenskap A 58. Institution för nordiska språk. Lunds Universitet. Lund: Studentlitteraturen.

Rahtu, Toini (2000). Ironiaa vai ei? *Virittäjä* 2, 222–245.

Reunanen, Esa (2003). *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Teksti-analyttisiä näkökulmia suomalaisen ja ruotsalaisen budjettikirjoitteluun*. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Richardt, Susanne (2005). *Metaphor in Languages for Special Purposes: the Function of Conceptual Metaphor in Written Expert Language and Expert-lay Communication in the Domains of Economics, Medicine and Computing*. Frankfurt am Main: Lang.

Ridell, Seija (1994). *Kaikki tiet vievät genreen. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa*. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, sarja A82.

Ridell, Seija (1998). *Tolkullistamisen politiikkaa. Televisiouutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta*. Tampere: Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 617.

Rothery, Joan & Maree Stenglin (2000). Interpreting literature: the role of appraisal. Teoksessa Len Unsworth (Toim.). *Researching Language in Schools and Communities. Functional Linguistic Perspectives*. Lontoo & Washington: Cassell. 222–244.

Ruohomäki, Katariina (2002). Uutiskirjoittamisen professionaaliset konventiot. Vaasan yliopiston viestintätieteiden laitos. Lisensiaatintyö.

Saaristo, Kimmo & Kimmo Jokinen (2005). *Sosiologia*. Helsinki: WSOY.

Searle, John R. (1969). *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Shakeh, Nadia Abed, Rami Delli & Francisco Perlas Dumanig (2015). Discoursal analysis of rhetorical structure of an online Iraqi English newspaper. *International Journal of Foreign Language Teaching & Research* 3: 9: 10–16.

Sheafer, Tamir (2007). How to evaluate it: The role of story-evaluative tone in agenda setting and priming. *Journal of Communication* 57, 21–39.

Shoemaker, Pamela J. & Stephen D. Reese (1996). *Mediating the Message. Theories of Influences on Mass Media Content*. 2. painos. New York: Longman Publishers.

Shore, Susanna (1992). Aspects of a Systemic-Functional Grammar of Finnish. School of English and Linguistics, Macquarie University, Sydney, N.S.W. Tohtorin väitöskirja.

Shore, Susanna & Anne Mäntynen (2006). Johdanto. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (Toim.). *Genre – tekstilaji*. Helsinki: SKS. Tietolipas 213. 9–41.

Shore, Susanna (2012a). Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemis-funktionaalisisessa teoriassa. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (Toim.). *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus. 131–157.

Shore, Susanna (2012b). Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (Toim.). *Genre-analyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus. 158–185.

Sirkkunen, Esa (1996). Yksi uutinen – monta puntaria. Aivovoimistelua sanomalehti uutisen ympärillä. Teoksessa Heikki Luostarinen, Ullamaija Kivikuru & Merja

Ukkola (Toim.). *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 61–82.

Slaatta, Tore, Peter Kjær, Maria Grafström & Niina Erkama (2007). The Nordic business press and the new field of business journalism (1960–2005). Teoksessa Peter Kjær & Tore Slaatta (Toim.). *Mediating Business. The Expansion of Business Journalism*. Copenhagen Business School Press. 35–71.

Smart, Graham (2004). *Writing the Economy. Activity, Genre and Technology in the World of Banking*. Lontoo & Oakville: Equinox. Studies in Language and Communication.

Solin, Anna (2001). *Tracing Texts. Intertextuality in Environmental Discourse*. Pragmatics, Ideology and Contacts Monographs 2. University of Helsinki, Department of English.

Solin, Anna (2006). Genre ja intertekstuaalisuus. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (Toim.). *Genre – tekstilaji*. Helsinki: SKS. Tietolipas 213. 72–95.

Stenvall, Maija (2008). On emotions and the journalistic ideals of factuality and objectivity—Tools for analysis. *Journal of Pragmatics* 40, 1569–1586.

Stokes, Jane (2003). *How to do Media & Cultural Studies*. London: Sage.

Stonecipher, Harry W. (1990). *Editorial and Persuasive Writing. Opinion Functions of the News Media*. 2. painos. Mamaroneck, New York: Hastings House.

Su, Hang & Bednarek, Monika (2017) Bibliography of Appraisal, Stance and Evaluation. [Viitattu 1.1.2018] Saatavissa: https://www.researchgate.net/profile/Hang_Su3/contributions.

Sulkunen, Pekka (2003). *Johdatus sosiologiaan – käsitteitä ja näkökulmia*. 2.–3. painos. Helsinki: WSOY.

Swales, John (1990). *Genre Analysis. English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.

Teikari, Erkki (1981). Sanomalehdistön tehtävät. Teoksessa Esko Salminen (Toim.). *Sanomalehdistö Suomessa*. Weilin+Göös. Viestintätutkimuksen seuran julkaisusarja n:o 4. 58–76.

Teikari, Erkki (1990). Suomalainen sanomalehti varovainen kannanottaja. *Tiedotustutkimus* 3, 56–63.

Thompson, John B. (1984). *Studies in the Theory of Ideology*. Cambridge: Polity Press.

Thompson, Geoff & Susan Hunston (2000). Evaluation: An introduction. Teoksessa Susan Hunston & Geoff Thompson (Toim.). *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*. New York: Oxford University Press. 1–27.

Thurman, Neil & Merja Myllylahti (2009). Taking the paper out of news. A case study of Taloussanomat, Europe's first online-only newspaper. *Journalism Studies* 10: 5, 691–708.

Tienari, Janne, Eero Vaara & Katja Kaihua (1999). Talouden diskurssien uusintamisen jäljillä – eli miten yritysjärjestelyjä käsitellään suomalaisessa lehdistössä. *Hallinnon tutkimus* 3/1999. 232–250.

Tiililä, Ulla (2007). *Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä ja konteksteista*. Helsinki: SKS.

Tirkkonen-Condit, Sonja (1986). Argumentation in English and Finnish editorials. Teoksessa Frans H. van Eemeren, Rob Grootendorst, J. Anthony Blair & Charles A. Willard (Toim.). *Argumentation: Across the Lines of Discipline. Proceedings of the Conference on Argumentation* 1986. 373–378.

Tirkkonen-Condit, Sonja (1988). Editorials as argumentative dialogues: explicit vs. implicit expression of disagreement in Finnish, English and American newspaper editorials. Teoksessa *Erikoiskielet ja käännteoria. VAKKI-seminaari VII. Vöyri 13.-14.2.1998*. Vaasan korkeakoulun kielten laitosten käännteorian ja ammattikielten tutkijaryhmä. 168–175.

Tomlin, Russell S., Linda Forrest, Ming Ming Pu & Myung Hee Kim (1997). Discourse semantics. Teoksessa Teun A. van Dijk (Toim.). *Discourse as Structure and Process*. Discourse Studies 1. A multidisciplinary introduction. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage Publications. 63–111.

Triandafyllidou, Anna & Ruth Wodak (2003). Conceptual and methodological questions in the study of collective identities. An introduction. *Journal of Language & Politics* 2: 2, 205–223.

Tuomela, Raimo (1989). Actions by collectives. Teoksessa James E. Tomberlin (Toim.). *Philosophical Perspectives 3. Philosophy of Mind and Action Theory*. Atascadero: Ridgeview Publishing Company. 471–496.

Tuovila, Seija (2005). *Kun on tunteet. Suomen kielen tunnesanojen semantiikkaa*. Acta Universitatis Ouluensis, Humaniora B65.

Turun Sanomat (2009). Ilta-Sanomien päätoimittaja myös Taloussanomien johtoon. STT:n uutinen Turun sanomissa 2.9.2009. [Viitattu 24.3.2018] Saatavissa: <http://www.ts.fi/uutiset/talous/71551/IltaSanomien+paatoimittaja+myos+Taloussanomien+johtoon>.

Töyry, Maija (2008). Naistenlehtien keskinäiset erot ja samankaltaisuudet. *Tiedotustutkimus* 1/2008, 21–34.

Vallinder, Torbjörn (1968). *Press och politik*. Gleerups.

Valtonen, Sanna (1998). Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliaverronon (Toim.). *Media-analyysi: tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 93–121.

Vološinov, Valentin (1990). *Kielen dialogisuus*. Suom. Tapani Laine. Tampere: Vastapaino.

Weizman, Elda (2006). Roles and identities in news interviews: The Israeli context. *Journal of Pragmatics* 38, 154–179.

Werlich, Egon (1975). *Typologie der Texte. Entwurf eines textlinguistischen Modells zur Grundlegung einer Textgrammatik*. Uni-Taschenbücher 450. Heidelberg: Quelle & Meyer.

White, Peter R. R. (1997). Death, disruption and the moral order: the narrative impulse in mass-media 'hard news' reporting. Teoksessa F. Christie & J.R. Martin (Toim.). *Genres and Institutions: Social Processes in the Workplace and School*. Lontoo: Cassell. 101–133. [Viitattu 26.3.2009] Saatavissa: <http://www.journals-lese.org/vakki/WhitePRR-DeathDisruptionMoralOrder-97.pdf>. 1–28.

White, Peter R. R. (1998). Telling Media Tales: The News Story as Rhetoric. Sydneyn yliopistolle tehty julkaisematon väitöskirja. [Viitattu 5.1.2004] Saatavissa: <http://www.grammatics.com/appraisal/appraisalkeyreferences.html>.

White, Peter R. R. (2006). Evaluative semantics and ideological positioning. Teoksessa Inger Lassen, Jeanne Struck & Torben Vestergaard (Toim.). *Mediating Ideology in Text and Image. Ten critical studies*. Amsterdam: John Benjamins. 37–67.

White, Peter R. R. (2009). Media power and the rhetorical potential of the “hard news” report – attitudinal mechanisms in journalistic discourse. Teoksessa Mona Enell-Nilsson & Niina Nissilä (Toim.). *Käännösteoria, ammattikielien ja monikielisyys. Vakki-symposiumi XXIX. Vaasa 13.–14.2.2009*. Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyiden tutkijaryhmän julkaisut 36. 30–49.

Wodak, Ruth (2007). Pragmatics and critical discourse analysis. A cross-disciplinary inquiry. *Pragmatics & Cognition* 15: 1, 203–225.

Haastatteluaineisto

P1. Kauppalehden pääkirjoitustoimittajan haastattelu 19.4.2002.

P2/H1. Kauppalehden pääkirjoitustoimittajan haastattelu 19.4.2002.

P2/H2. Re: Pääkirjoitustoimittajan haastattelu. Henkilökohtainen sähköpostiviesti 7.10.2002.

P2/H3. Re: Haastattelukysymyksiä. Henkilökohtainen sähköpostiviesti 15.4.2005.

P3. Taloussanomien pääkirjoitustoimittajan haastattelu 18.4.2002.

P4. Kauppalehden pääkirjoitustoimittajan haastattelu 19.12.2017.

P5. Kauppalehden pääkirjoitustoimittajan haastattelu 19.12.2017.

Liitteet

Liite 1. Kauppalehden pääkirjoitus Japani sukeltaa syvälle (KL04092001) ja siinä tuotetut arvottavat ja ohjeistavat merkitykset

	Arvottavat ja ohjeistavat merkitykset
JAPANI SUKELTAA SYVÄLLE	asarv: metafora tasapaino (-)
INGRESSI Ajat, jolloin japanilaisyrietykset pitivät Yhdysvaltoja markkinoinaan , Australiaa kaivoksenaan ja Eurooppaa museonaan , ovat ohi.	asarv: metafora tasapaino (-) x 3
1 KPL 1 Japanilaisten yritysten ilmoittamat laajat irtisanomiset ovat Mitsubishin tutkimusinstituutin tutkimusjohtajan Noriko Haman mukaan vasta alkua. 2 Kauppalehden (3.9.) haastattelema Hama sanoo, että Japanin on sukellettava vielä syvälle , ennen kuin se löytää taloudelleen uuden pohjan . 3 Työttömyys voi sinä aikana kaksinkertaistua nykyisestä viiden prosentin tasosta.	1 – 2 asarv : metafora tasapaino (-); asarv : metafora tasapaino (+) 3 asarv : tasapaino (-)
2 KPL 1 Japanin suuryritykset ovat toinen toisensa jälkeen ilmoittaneet lähivuosina tapahtuvista irtisanomisista. 2 Hitachi aikoo irtisanoa 20 000, Toshiba lähes 19 000 ja Fujitsu yli 16 000 työntekijää. 3 Pelkästään autoteollisuudessa on lähimmän kahden tai kolmen vuoden aikana odotettavissa 50 000 työpaikan menetys . 4 Yrityksistä uhkaa vuoteen 2004 mennessä kadota joka kymmenes työpaikka.	1 – 2 – 3 asarv : tasapaino (-) 4 asarv : mahdollisuus/uhka (-)
3 KPL 1 Vaikkeudet näkyvät myös pörssissä. 2 Nikkei-indeksi on pudonnut seitsemäntoista vuoden takaiselle tasolle.	1 asarv : tasapaino (-) 2 –
4 KPL 1 Viiden prosentin työttömyys on ennenkuulumaton maassa, jossa on totuttu elinikäisiin työsuhteisiin. 2 Japanilaiset yritykset ovat tähän mennessä välttäneet suurilta irtisanomisilta, koska työvoimaa on voitu siirtää tilapäisesti tytäryhtiöiden tai alihankkijoiden palvelukseen. 3 Haman mukaan yrityksissä on tälläkin hetkellä 6,5 miljoonaa työntekijää, jotka eivät tee mitään.	1 asarv : tasapaino (-); asarv : sosiaalinen merkittävyys (-) 2 asarv : hyödyllisyys (+), asarv : kyettävyys (+)
5 KPL 1 Vanha malli ei enää toimi, vaan työntekijöitä on jouduttu irtisanoamaan. 2 Japani on myös huonosti varautunut työttömyyteen , sillä työttömyyskorvaukset ovat pieniä ja niiden kesto on lyhyt. 3 Moni työntekijä uhkaa joutua suoraan kadulle.	1 asarv : välttämättömyys (-) 2 ihmarv : kyvykkyys (-); asarv : tasapaino (-) 3 asarv : mahdollisuus/uhka (-)
6 KPL 1 Japanin talous on ollut pysähdystilassa jo yli kymmenen vuotta. 2 Maailman toiseksi suurin kansantalous on menettänyt taloudellista johtoasemaansa Aasiassa. 3 Kilpailijaksi on noussut Kiina, joka muutama vuosi sitten ohitti Japanin ulkomaisten investointien määrässä. 4 Ajat, jolloin japanilaisen yrityksen johtaja kertoi pitävänsä Yhdysvaltoja markkinoinaan , Australiaa kaivoksenaan ja Eurooppaa museonaan , ovat auttamattomasti ohi.	1 asarv : metafora tasapaino (-) 2 ihmarv : metafora kyvykkyys (-) 3 ihmarv : metafora kyvykkyys (+); ihmarv : metafora kyvykkyys (+) 4 asarv : metafora tasapaino (-) x 3, asarv : hallittavuus (-)
7 KPL 1 Hama lukeutuu niihin ekonomisteihin, jotka ovat vaatineet maan poliittiselta johdolta rakenteellisia uudistuksia. 2 Taloutta tulisi avata kansainväliselle kaupalle ja investoinneille, kilpailua lisätä ja säännöstelyä purkaa. 3 Rakennemuudistuksia kaivataan myös hallinnossa, jolta puuttuu läpinäkyvyys ja joustavuus. 4 Haman mukaan Japani kaipaa yhtä radikaaleja uudistuksia kuin mitä se joutui tekemään toisen maailmansodan jälkeen.	1 ohje : muuääninen ohje (+) 2 ohje : muuääninen ohje (+) 3 ohje : muuääninen ohje (+), ihmarv : kyvykkyys (-) 4 ohje : muuääninen ohje (+), asarv : välttämättömyys (-)
8 KPL 1 Poliittinen eliitti ei muutoksiin ole kuitenkaan kyennyt . 2 Taloudelle annetut elvytysruiskeet eivät ole olleet todellisia vaihtoehtoja, vaan talous on polkenut paikallaan . 3 Tämän päivän Japanista on tullut varoittava esimerkki siitä, millaiseen tilaan poliittinen tyhjiö voi talouden ajaa.	1 ihmarv : kyvykkyys (-) 2 asarv : metafora hyödyllisyys (+); asarv : hyödyllisyys (-), asarv : metafora tasapaino (-) 3 ohje : omaääninen ohje (-)

Liite 2. Aineiston (2001, 2005, 2015) aiheet aihepiireittäin

Alue/ Aihepiiri	Suomi	Eurooppa & Maailma (Suomi osana)	Muut maat (suhde Suomeen etäinen)
Talous	<p>Kemiralle avautui uusia mahdollisuuksia: Kemira-yhtiön yritys-järjestely TS04092001</p> <p>Uusjako väistämätöntä: Kodintekniikan markkinat KL07092001</p> <p>Uusi muutosaalto uhkaa jo kauppaa: Päivittäistavara kauppa TS11092001</p> <p>Valinnan varaa syntyy: Toimistotilamarkkinat, erit. pääkaupunkiseudulla KL11092001</p> <p>Maksa ja itke: USAn bensapula, bensen kuluttajahinta KL05092005</p> <p>Suomalaismiehistöt hupenevat: Suomalaistaustaiset matkustajalaivavarustamot, laivaliikenne TS08092005</p> <p>SOK nousee ykköseksi: Yritysosotapahtuma, päivittäistavara-kaupan rakennemuutos KL08092005</p> <p>Suomen rahoitusala selkiytyy: Pohjolan ja OKOn yhdistyminen, rahoitusmarkkinat TS13092005</p> <p>Ympyrä sulkeutui: Pohjolan ja OKOn yhdistyminen, rahoitusmarkkinat KL13092005</p> <p>Suomi hukkaa energiatrendejä: energia-ala, yritystoiminta KL28092015</p>	<p>Markkinat rankaisevat koijaria: Volkswagen, autokaupan päästöhuiljauus KL24092015</p>	
Talous & talouspolitiikka	<p>Talouden kasvulukuja tarkistetaan alaspäin: Ministeriön kokonaistuotannon kasvuluvut, budjetti, muut maat TS19072001</p> <p>Budjettia laskusuhdanteessa: Suhdannenäkymät, budjetti KL19072001</p> <p>Kuntatalouden ristiriitainen tilanne: Kuntatalous TS07092001</p> <p>Luottoluokittaja ei poliitikoi: Suomen luottoluokitus, hallituksen 7092015</p>	<p>Kasvun selkä kestää: USAn kansantalous, öljyn kallistuminen, myös Suomessa KL07092005</p>	<p>Japani sukeltaa syvälle: Japanin kansantalous, japanilaisyhtykset, talouspolitiikka KL04092005</p> <p>Alhaisten korkojen aika pian ohi: Yhdysvaltain keskuspankin mahdollinen koronnosto KL04092015</p> <p>Kiina tähtää teknomahdiksi: Kiinan hallitukset hankkeet KL07092015</p>
Talous, talouspolitiikka & politiikka	<p>Uhkapelien monet uhkat: Arpajaislaki, uhkapeliliiketoiminta KL03092001</p> <p>Hintalappu Heinäluoman parille piirulle: Ministerinvaihtokierros, Heinäluoma valtioneuvoston ministeriksi TS10092005</p> <p>Raaka-aineiden kierto kuntoon: raaka-aineiden kierrätys, kierto-talous, hallituksen hankkeet KL04092015</p> <p>Sote-lypsy on lopetettava: sote-uudistus, rahoitusjärjestelyt KL01092015</p> <p>Hallitus ottaa ohjat käsiinsä: Hallituksen hanke työmarkkinoiden uudistamiseksi KL09092015</p> <p>SAK maalaa itseään nurkkaan: SAK:n hallituksen päätös, työmarkkinat, pakkolait KL23092015</p> <p>Rumia lukuja Suomen taloudesta: Hallituksen talousarvioesityksen käsittely eduskunnassa KL29092015</p> <p>Raideliikenteessä edessä U-käännös: junaliikenteen säästöt, ministeriön suunnitelmat KL30092015</p>	<p>Terrori-iskut muuttivat maailman suhdannenäkymät kertaheittolla: Terrori-isku, maailman talous, politiikka TS13092001</p> <p>Terrorista syvät haavat: Terrori-isku, maailman talous, politiikka KL13092001</p> <p>Politiikan ajan paluu: Terrori-isku, maailman talous, politiikka TS14092001</p> <p>Kreikka pysyy tapetilla: Kreikan vaalit, pääministerivalinta, Kreikan talous KL22092015</p>	<p>Muutos etenee Saksassa: Saksan hallituspohjan vaihtuminen, talouspolitiikka TS15092005</p>

Liite 3. Aineistossa (2001, 2005) esiintyvät sitoutumisen merkitysten määrät luokiteltuna ja teksteittäin

Analyysiyksikkönä on sitoutumisen merkitys, joka on tuotettu lauseessa sanalla tai ilmaisulla. Lauseessa sitoutumisia voi olla yksi tai useampi. Sulkeissa olevista numeroista ensimmäinen ilmoittaa sitoutumisten merkitysten määrän, toinen arvottamiseen ja kolmas, alleviivattu tulevaisuuspuheen kietoutuvien sitoutumisten merkitysten määrän.

KAUPPALEHTI YHTEENSÄ (176/79/84)

KL19072001: Lauseita 33, Kiisto (4/4/2), Vastakohta (6/3/1), Oma kanta vahvistaen (3/1/0), Spekulointi (7/4/7), Lähteisiin viittaaminen (4/0/1). **YHTEENSÄ (24/13/11).**

KL03092001: Lauseita 40, Kiisto (5/2/0), Vastakohta (2/1/1), Oma kanta vahvistaen (0/0/0), Spekulointi (13/2/13), Lähteisiin viittaaminen (1/0/0). **YHTEENSÄ (21/5/14).**

KL04092001: Lauseita 45, Kiisto (2/2/0), Vastakohta (2/2/0), Oma kanta vahvistaen (1/1/1), Spekulointi (1/1/1), Lähteisiin viittaaminen (7/4/2). **YHTEENSÄ (13/10/4).**

KL07092001: Lauseita 38, Kiisto (2/1/0), Vastakohta (1/1/0), Oma kanta vahvistaen (0/0/0), Spekulointi (8/2/5), Lähteisiin viittaaminen (2/1/1). **YHTEENSÄ (13/5/5).**

KL11092001: Lauseita 33, Kiisto (3/3/0), Vastakohta (1/0/1), Oma kanta vahvistaen (0/0/0), Spekulointi (5/5/3), Lähteisiin viittaaminen (2/2/0). **YHTEENSÄ (11/10/4).**

KL13092001: Lauseita 35, Kiisto (3/2/2), Vastakohta (3/2/2), Oma kanta vahvistaen (2/2/1), Spekulointi (13/5/11), Lähteisiin viittaaminen (2/1/1). **YHTEENSÄ (23/12/17).**

KL05092005: Lauseita 33, Kiisto (5/2/2), Vastakohta (2/0/1), Oma kanta vahvistaen (3/0/0), Spekulointi (5/1/2), Lähteisiin viittaaminen (5/1/1). **YHTEENSÄ (20/4/6).**

KL07092005: Lauseita 36, Kiisto (2/2/1), Vastakohta (8/4/3), Oma kanta vahvistaen (0/0/0), Spekulointi (8/3/8), Lähteisiin viittaaminen (4/1/1). **YHTEENSÄ (22/10/13).**

KL08092005: Lauseita 38, Kiisto (5/0/4), Vastakohta (6/2/0), Oma kanta vahvistaen (1/0/1), Spekulointi (9/3/5), Lähteisiin viittaaminen (3/1/0). **YHTEENSÄ (24/6/10).**

KL13092005: Lauseita 34, Kiisto (1/1/0), Vastakohta (2/1/0), Oma kanta vahvistaen (0/0/0), Spekulointi (1/1/0), Lähteisiin viittaaminen (1/1/0). **YHTEENSÄ (5/4/0).**

TALOUSSANOMAT YHTEENSÄ (142/77/44)

TS19072001: Lauseita 33, Kiisto (0/0/0), Vastakohta (7/7/1), Oma kanta vahvistaen (0/0/0), Spekulointi (3/2/1), Lähteisiin viittaaminen (14/5/0). **YHTEENSÄ (24/14/2).**

TS04092001: Lauseita 39, Kiisto (0/0/0), Vastakohta (2/1/0), Oma kanta vahvistaen (3/2/0), Oma kanta myöntäen (1/1/1), Spekulointi (9/1/2), Lähteisiin viittaaminen (0/0/0). **YHTEENSÄ (15/5/3).**

TS07092001: Lauseita 41, Kiisto (0/0/0), Vastakohta (5/4/2), Oma kanta vahvistaen (8/7/2), Spekulointi (2/2/2), Lähteisiin viittaaminen (2/1/0). **YHTEENSÄ (17/14/6).**

TS11092001: Lauseita 48, Kiisto (0/0/0), Vastakohta (4/3/2), Oma kanta vahvistaen (3/2/1), Oma kanta myöntäen (2/1/1), Spekulointi (3/1/1), Lähteisiin viittaaminen (6/0/0). **YHTEENSÄ (18/7/5).**

TS13092001: Lauseita 54, Kiisto (0/0/0), Vastakohta (1/0/1), Oma kanta vahvistaen (2/0/0), Spekulointi (15/4/8), Lähteisiin viittaaminen (0/0/0). **YHTEENSÄ (18/4/9).**

TS14092001: Lauseita 37, Kiisto (2/2/1), Vastakohta (2/1/1), Oma kanta vahvistaen (1/1/0), Spekulointi (4/1/4), Lähteisiin viittaaminen (0/0/0). **YHTEENSÄ (9/5/6).**

TS08092005: Lauseita 31, Kiisto (0/0/0), Vastakohta (5/5/1), Oma kanta vahvistaen (4/3/0), Oma kanta myöntäen (1/1/1), Spekulointi (1/1/1), Lähteisiin viittaaminen (0/0/0). **YHTEENSÄ (11/10/3).**

TS10092005: Lauseita 28, Kiisto (3/1/0), Vastakohta (2/2/1), Oma kanta vahvistaen (0/0/0), Spekulointi (4/2/4), Lähteisiin viittaaminen (0/0/0). **YHTEENSÄ (9/5/5).**

TS13092005: Lauseita 25, Kiisto (2/2/0), Vastakohta (2/1/0), Oma kanta vahvistaen (0/0/0), Spekulointi (2/1/1), Lähteisiin viittaaminen (2/0/0). **YHTEENSÄ (8/4/1).**

TS15092005: Lauseita 30, vastakohta (4/4/0), Oma kanta vahvistaen (1/1/0), Spekulointi (4/1/4), Lähteisiin viittaaminen (1/1/0), kiisto (3/2/0). **YHTEENSÄ (13/9/4).**

Liite 4. Aineiston (2001, 2005) sitoutumisen luokittelut,
kielellisiä keinoja ja aineistoesimerkkejä

MONIÄÄNISEN SITOUTUMINEN		KIELELLISIÄ KEINOJA	AINEISTOESIMERKKI	
D I A L O G I N E N S U P I S T A M I N E N	I R T I S A N O U T U M I S I N Ä S U P I S T A M I N E N	KIISTÄMINEN	<i>ei ole, ei ole läheskään, ei sanottavasti, tuskin, ei voi/voida, ei kuitenkaan pitäisi olla, ei ole kuitenkaan, ei ole, ei vielä voi, ei tietenkään, etteivät ole tähän mennessä</i> [+ mahdollisesti verbi]	Työllisyysskään <u>ei</u> viime vuosien tapaan enää <u>sanottavasti</u> parane. (KL19072001), Vaikka ylläarjonasta <u>ei vielä voi</u> puhua, muutos kuluvan vuoden alusta on ollut nopea. (KL11092001), Yhdysvaltain tai maailman talous <u>eivät romahda</u> näihin iskuihin, – (KL130901), Käytännössä näin <u>tuskin</u> menetellään. (KL05092005), Tämä <u>ei tietenkään</u> merkitse taloudellisen rationaalisuuden tärkeyden katoamista <u>eikä edes</u> suurta vähenemistä. (TS14092001), Yhdyntynyt Saksa <u>ei ole</u> talousihmeen liittotasaavallan suurennettu versio, ja itävyöhyke jarruttaa koko maan taloutta. (TS15092005)
		VASTAKOH-DAN ESITÄMI-NEN/ ODOTTA-MATTO-MUUS	<i>mutta kuitenkin, silti, vaikka, vaan, tosin, huolimatta, adjektiivin komparatiivit (esim. helppompi, suurempia), adjektiivin superlatiivi (pienimmistä), yllätyksenä, toteutuu sittenkin</i>	<u>Mutta</u> eduskunta joutuu pohtimaan uudestaan koko arpajaislain kokonaisuutta — (KL03092001), <u>Kuitenkin on edelleen</u> ostajaryhmiä, joille laitteiden laatu ja pitkä käyttöikä on hankintahintaa selvästi tärkeämpi valintaperuste. (KL07092001), Yhtiöllä on <u>tosin</u> ollut vaikeuksia Yhdysvalloissa. (KL08092005), <u>Silti</u> hintaero on suuri. (TS11092001), 1980-luvulla rahoitusala ei ollut vielä suuriin järjestelyihin kypsä, <u>vaan</u> toimintaan liittyi taloudellisten lisäksi aluepoliittisia tai aatteellisia tekijöitä. (TS13092005), Jos hidastuva talouskasvu vaikeuttaa Suomessa ensi vuoden budjetin laadintaa, monen muun euroalueen maan budjettien laatijoilla on <u>vielä suurempia ongelmia</u> . (TS19072001), Talousnäkymien nopea heikkeneminen tuli budjettitehtävillekin <u>yllätyksenä</u> . (KL19072001), Neljä vuotta sitten kaatunut finanssiliittouma <u>toteutuu sittenkin</u> . (KL13092005)
		SAMAA MIELTÄ OLEMISEN VAHVISTAEN	<i>leimallista, ainakin, väistämättä, aina, ilman muuta, Miksi? – Koska, siksi, kiistaton, kiistatta, varmasti, poikkeuksellisen, huomattavan, aivan, harvinaisen, niin, -kin, jo, todella, ei kukaan, huima, auttamatta, kuitenkin, kohutuuttoman, selkeimmin, ratkaisevasti, varsin, erittäin</i>	Suhdanne-ennusteille on viime aikoina ollut <u>leimallista</u> , – –, Epävarmuus jatkuu <u>ainakin</u> siihen saakka – –, Yhdistyksen kannattavuuden heikkeneminen, mihin vientivaikeudet viittaavat, johtaa <u>väistämättä</u> yhteisöveron tuoton pienemiseen. (KL19072001), Kauppa nostaa SOK:n <u>kiistatta</u> maan suurimmaksi päivittäistavarakaupan yhtiöksi noin 42 prosentin markkinaosuudella. (KL08092005), Kemira on ollut pörssissä <u>poikkeuksellisen</u> vähän arvostettu yritys. (TS04092001), Tilanne on <u>harvinaisen</u> ristiriitainen. (TS07092001)
SAMAA MIELTÄ OLEMISEN MYÖNTÄEN	<i>Toisaalta, tietenkin, toki, varmasti</i>	<u>Toisaalta</u> riippuvuus yhdestä toimialasta kasvaa. (TS04092001), Lidlin edullisuus <u>tietenkin</u> vaihtelee ostoskorin koostumuksen mukaan, ja ketjun kaupoista saa vain osan tarvittavista päivittäistavaroista. (TS11092001), <u>Toki</u> muitakin kauppvoja tarvitaan edelleen. (TS11092001), <u>On varmasti totta</u> , että työtillaisuus on selvästi pienemmälle joukolle kuin nyt, – –. (TS08092005)		

O M A N T E K S T I N I L A A J E N T A M I N E N	S P E K O N I L U K O E N N Ä L M A I S U		<p>Verbi potentiaalissa (<i>kehkeytynee/lienee</i>), verbi preesensissä (<i>viitata/osoittavat/näyttää/vaikuttaa</i>), adverbi (<i>mahdollisesti/ehkä/periaatteessa/lähinnä/tiettyllä tavalla</i>), apuverbi + infinitiivimuotoinen verbi (<i>voi olla/saattaa painaa/ taitaa kohdata</i>), verbi konditionaalissa (<i>edellyttäisi, tuskin suostuisi</i>), apuverbi konditionaalissa + infinitiivimuotoinen verbi (<i>pitäisi olla, voisi sopia</i>), jos + -verbi konditionaalissa (<i>eristäytyisi/olisivat löytäneet</i>), jos + preesens (<i>edetään/kasvaa</i>), mikäli + -isi-konditionaali + verbi, substantiivi (<i>riski, mahdollisuus, todennäköisyys</i>), adjektiivi (<i>todennäköisimmin</i>), adjektiivilauseke (<i>on mahdollista</i>), kysyvä sivulause (<i>mitkä tahot osoittautuvat/onko/kuinka</i>)</p>	<p>Arpajaislaista <u>kehkeytynee</u> eduskunnan tällä viikolla alkavalla syysistuntokaudella vilkas kärhämä – – (KL03092001), Työttömyys <u>voi</u> sinä aikana kaksinkertaistua nykyisestä viiden prosentin tasosta. (KL04092001), Uusia suurmyymälöitä rakennetaan myös pääkaupunkiseudulle <u>ilmeisesti</u> siksi, – – (KL07092001), Laatuotteet ovatkin Suomessa <u>usein</u> suhteellisen kalliita. (KL07092001), Toimistotilojen ylikysyntä <u>uhkaa</u> muuttua ylitarjonnaksi. (KL11092001), <u>Lähiviikot osoittavat</u> terroritekojen suorat psykologiset vaikutukset taloudelliseen ilmapiiriin. (KL13092001), Aiempi liittoutumisyrittäminen romuttui <u>lähinnä</u> yhtiöiden henkivakuutustoimintojen yhdistämisestä syntyneisiin kiistoihin. (KL13092005), Jo pelkästään veroäyrin laskeminen samalle tasolle kuin menestyvimmissä kunnissa <u>vaatisi</u> huomattavia tulonsiirtoja. (TS07092001); Pelko ylitarjonnasta muuttuu todelliseksi, <u>jos</u> yritysten vaikeudet johtavat laajoihin irtisanomisiin. (KL11092001), Pitkällä aikavälillä Yhdysvalloille ja maailmantaloudelle <u>olisi</u> varsin haitallista, <u>jos</u> Yhdysvallat etujaan suojaessaan eristäytyisi ja turvautuisi taloudelliseen protektionismiin. (KL130901), Talouskasvun hidastuminen <u>näyttää</u> yllättäneen ainakin valtiovarainministeriön ennusteiden laatijat. (TS19072001), Nyt Kemiran Agro-liiketoiminta on <u>periaatteessa</u> myynnissä. (TS04092001), Ratkaisevaa on, <u>onko tekijöillä jotain tekemistä öljyntuottajamaiden kanssa</u>. (TS13092001), On olemassa <u>riski</u>, että edessä on selkeästi aikaisempaa korkeamman inflaation vaihe maailmantaloudessa. (TS13092001), Kysymykseen, hidastuuko globalisaatiokehitys tai muuttaako se muuten muotoaan, <u>on vielä liian varhaista vastata</u>. (TS13092001), <u>On täysin mahdollista</u>, että turvallisuus-kysymysten korostuminen johtaa länsimaiden ja muun maailman välisten rajojen korostumiseen. (TS13092001), Eilinen oli <u>tiettyllä tavalla</u> pääteipiste kehitykselle, joka alkoi rahoitus-markkinoiden vapautuessa 1980-luvun lopulla. (TS13092005)</p>
			<p>x + verbi (<i>totesi/ennakoi/ennusti/ usko</i>), x + verbi monikossa (<i>ennustavat/vakuuttivat</i>), verbi passiivissa (<i>pidetään/uskotaan/ennakoidaan, on myönnetty</i>), mukaan-rakenne (<i>x:n mukaan, x:n ennusteen mukaan, hänen mielestään</i>) verbin partisiippi (<i>arvioitua</i>), on väläytelty, substantiivi (<i>arvioita, vertailussa/spekulointi</i>), teksti lähteenä + verbi passiivissa (esim. <i>oli eritelty</i>)</p>	<p>KANNATTAMINEN: “<u>Kuten valtiovarainministeri Sauli Niinistö totesi...</u>”verotulojen pintavaahto pyyhkiytyy väistämättä pois”. (KL19072001), Japanilaisten yritysten ilmoittamat laajat irtisanomiset ovat <u>Mitsubishin tutkimusinstituutin tutkimusjohtajan Noriko Haman mukaan</u> vasta alkua. (KL04092001), Terve ja tasapainoinen markkinatilanne edellyttäisi <u>asiantuntijoiden mukaan</u> 4-5 prosentin vajaan käyttöä. (KL11092001), Saksassa budjettivajeen osuuden bkt:sta <u>ennakoidaan</u> nousevan tänä vuonna 1,5 prosenttiin. (TS19072001), <u>Suomalaiset kaupan keskusliikkeet ovat rauhoitelleet tilannetta, mutta samaan aikaan on epävirallisesti myönnetty</u>, että riskit ovat suuria. (TS11092001)</p> <p>ETÄÄNNYTTÄVÄ LÄHDEMAININTA: <u>Keskiviikkona keskeiset keskuspankit vakuuttivat</u> turvaavansa likviditeetin rahoitusmarkkinoilla, – – . (KL130901), Kuluttajien käyttäytymisen muutos heijastuu nopeasti asuntomarkkinoihin, joita <u>pidetään</u> yhtenä Yhdysvaltojen talouden heikoista lenkeistä. (KL07092005), Ensi vuoden budjetin lähtökohdat ovat alkuvuoden tilanteeseen verrattuna muuttuneet <u>ministeriön ennusteen mukaan</u> kuitenkin kokonaistuotannon kasvun osalta vain puoli prosenttiyksikköä. (TS19072001), <u>Avuksi on väläytelty</u> syrjäseutujen verohelpotusten mahdollisuutta, mutta helpotusten toteuttaminen on vaikeaa ja niiden teho kyseenalainen. (TS07092001)</p>

Liite 5. Aineistossa (2001, 2005) esiintyvät sitoutumiset tyypeittäin

	Lehti	Sitoutumiset tyy- peittäin		Arvottamiseen kie- toutuvat		Tulevaisuuspuhee- seen kietoutuvat	
		KL	TS	KL	TS	KL	TS
DIALOGINEN SUPISTAMINEN	Irtisanou- tuminen: kiistämi- nen	32 / 8,8 (1-5)*	10 / 2,7 (0-3)	19 / 5,2 (0-4)	7 / 1,9 (0-2)	11 / 3,0 (0-4)	1 / 0,3 (0-1)
	Irtisanou- tuminen: vastakoh- dan esittä- minen	33 / 9,0 (1-7)	34 / 9,3 (1-7)	16 / 4,4 (0-4)	28 / 7,7 (0-7)	9 / 2,5 (0-2)	9 / 2,5 (0-2)
	Oman kan- nan osoit- taminen vahvistaen	10 / 2,7 (0-3)	22 / 6,0 (0-8)	4 / 1,1 (0-2)	16 / 4,4 (0-7)	4 / 1,1 (0-1)	3 / 0,8 (0-2)
	Oman kan- nan osoit- taminen myöntäen	0	4 / 1,1 (0-2)	0	3 / 0,8 (0-1)	0	3 / 0,8 (0-1)
DIALOGI- NEN LAAJENTA- MINEN	Speku- lointi	70 / 19,2 (1-11)	47 / 12,8 (1-15)	27 / 7,4 (1-5)	16 / 4,4 (1-4)	55 / 15,1 (0-13)	28 / 7,7 (1-8)
	Ulkoinen ääni	30 / 8,2 (0-5)	25 / 2,5 (0-14)	13 / 3,6 (0-4)	7 / 1,9 (1-5)	5 / 1,4 (0-2)	0
	Yhteensä	175 / 47,9	142 / 38,8	79 / 21,6	77 / 21,0	84 / 23,0	44 / 12,0
		Lau- seita teks- tissä 365 (33-45)	Lau- seita teks- tissä 366 (25-54)	Arvot- tavia merki- tyksiä teks- tissä 208 (5-43)	Arvot- tavia merki- tyksiä teks- tissä 215 (15-41)	Tul.puh teks- tissä 129 (4-20)	Tul.puh teks- tissä 99 (1-26)
	Suhteutet- tuna yllä oleviin	47,9 %	38,8 %	38,0 %	35,8 %	65,1 %	44,4 %

* Ensin ilmoitettu merkitysten lukumäärä tekstissä ja toiseksi merkitysten suhteellinen lukumäärä suhteutettuna kaikkiin lauseisiin. Suluissa oleva luku kertoo, kuinka monta merkitystä yksittäisessä tekstissä vähintään ja enintään on (ks. myös liite 3).

Liite 6. Aineiston (2001, 2005) ideologiset näkökulmat ja arvottavat merkitykset

Pääkirjoituksen ilmestymislehti, päivämäärä, otsikko	Vallitseva ideologia (mahdollinen vastakkainen ideologia)	Arvottavat merkitykset merkitysluokittain
KL07092001 Uusjako väistämätöntä	TD: Liiketoiminnan (Suomen näkökulma) & TD: globalisaatio (vastakkainen edelliselle johtopäätöksissä)	TUN, KYV, TAS, HAL, HYÖ, SOS, KYET
TS08092005 Suomalaismiehistöt hupenevat	TD: Liiketoiminnan & PD: oikeistolainen (uusliberalismin mukainen)	HAL, HYÖ, SOS, OHJE
KL08092005 SOK nousee ykköseksi	TD: Liiketoiminnan & TD: uusliberalistinen	TUN, KYV, HAL, HYÖ, VÄL
KL13092005 Ympyrä sulkeutui	TD: Liiketoiminnan & TD: uusliberalistinen	TUN, KYV, TAS, HYÖ, KYET
TS04092001 Kemiralle avautui mahdollisuuksia	TD: Liiketoiminnan & TD: uusliberalistinen	TUN, HAVA, TAS, HAL, HYÖ, KYET, MAUH
TS11092001 Uusi muutosaalto uhkaa jo kauppaa	TD: Liiketoiminnan & TD: uusliberalistinen	KYV, TAS, HAL, HYÖ, SOS, MAUH, OHJE
KL03092001 Uhkapelien monet uhat	TD: Liiketoiminnan & PD: varovasti protektionistinen & PD: oikeistolainen (uusliberalismin mukainen, vastakkainen edelliselle johtopäätöksissä, esitetään muiden haluna)	TUN, TAS, HAL, SOS, HYÖ, VÄL, MAUH, OHJE
TS10092005 Hintalappu Heinäluoman parille piirulle	PD: Oikeistolainen (uusliberalismin mukainen)	SOP, HAL, HYÖ, SOS, OHJE
KL11092001 Valinnan varaa syntyy	TD: Talouskasvu	TUN, TAS, HAL, MAUH
TS19072001 Talouden kasvulukuja tarkistetaan alaspäin	TD: Talouskasvu	TUN, TAS, HAL, SOS, VÄL, MAUH
KL13092001 Terrorista syvät haavat	PD: oikeistolainen (uusliberalismin mukainen) & TD: Talouskasvu & PD: länsimainen turvallisuus (uusliberalismin toissijaistava)	TUN, HAVA, TAS, HAL, HYÖ, SOS, MAUH, OHJE
TS07092001 Kuntatalouden ristiriitainen tilanne	TD: Talouskasvu & PD: oikeistolainen (uusliberalismin mukainen)	TUN, HAVA, TAS, HAL, HYÖ, VÄL
KL07092005 Kasvun selkä kestää	TD: Talouskasvu & TD: Liiketoiminnan & PD: protektionistinen	TUN, KYV, TAS, HAL, HYÖ, VÄL, OHJE
KL19072001 Budjettia laskusuhdanteessa	TD: Talouskasvu & PD: oikeistolainen (uusliberalismin mukainen)	TUN, HAVA, TAS, HAL, KYET, OHJE
KL04092001 Japani sukeltaa syvälle	TD: Talouskasvu & PD: oikeistolainen (uusliberalismin mukainen)	KYV, TAS, HAL, HYÖ, SOS, KYET, VÄL, MAUH, OHJE
TS13092001 Terrori-iskut muuttivat maailman suhdannenäkymät kertaheitolla	TD: Talouskasvu & PD: länsimainen turvallisuus (uusliberalismin toissijaistava)	TUN, HAVA, TAS, HAL, HYÖ, SOS, KYET, MAUH
TS14092001 Poliitiikan ajan paluu	PD: länsimainen turvallisuus (uusliberalismin toissijaistava)	HAL, HYÖ, SOS, KYET, VÄL, OHJE
TS13092005 Suomen rahoitusala selkiytyy	TD: globalisaatio (fuusioituminen Suomessa) & TD: Liiketoiminnan	MÄÄ, KYV, TAS, HAL, HYÖ, KYET, MAUH
TS15092005 Muutos etenee Saksassa	PD: oikeistolainen & TD: liiketoiminnan	KYV, MÄÄ, TAS, HAL, HYÖ, KYET, OHJE
KL05092005 Maksa ja itke	TD: Uusliberalistinen (mekanistinen)	TUN, TAS, OHJE

Lyhenteiden selitykset:

Ideologiset näkökulmat: TD = taloudellinen diskurssi: talouskasvu, globalisaatio, liiketoiminnan (kannattavuus) = kaikki uusliberalismia myötäileviä; PD = poliittinen diskurssi: oikeistolainen (uusliberalismin mukaiset toimet), protektionismi (ei uusliberalistinen), länsimaiden turvallisuus (uusliberalismin toissijaistava)

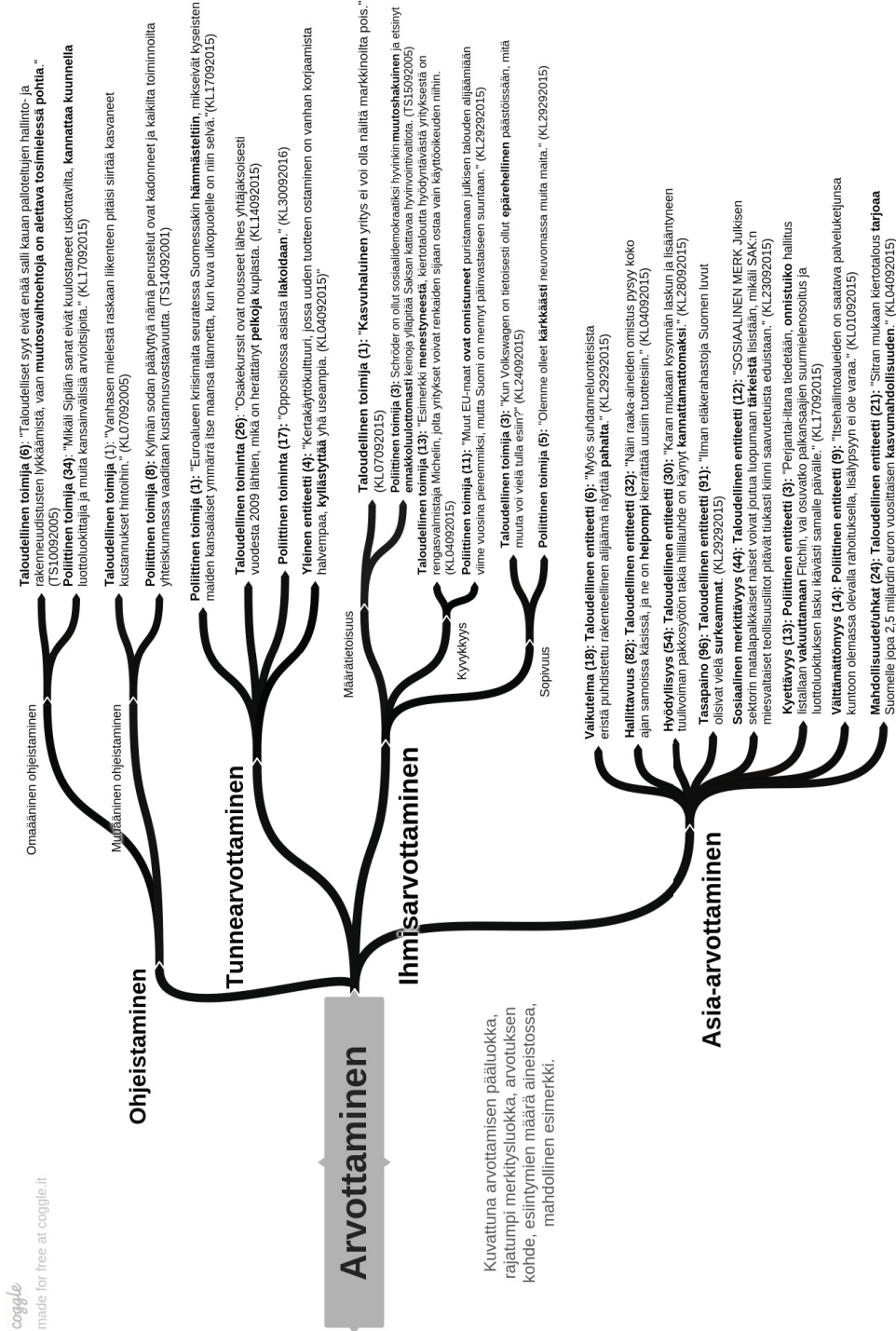
Arvottavat merkitykset: TUNNEARVOTTAMINEN: Tunne (TUN); IHMISARVOTTAMINEN: Kyvykkyys (KYV), määrätietoisuus (MÄÄ), sopivuus (SOP); ASIA-ARVOTTAMINEN: Havainnointi (HAVA), tasapaino (TAS), hallittavuus (HAL), hyödyllisyys (HYÖ), sosiaalinen merkittävyys (SOS), kyettävyys (KYET), välttämättömyys (VÄLT), mahdollisuus/uhka (MAUH); OHJEISTAMINEN: Ohje (OHJE)

Liite 7. Aineistossa (2001, 2005, 2015) tuotetut
eksplisiittiset ja vihjaavat arvottavat merkitykset eli
ohjeistukset ja sanastolliset metaforat
(käännöksineen)

Appendix 7. Analysed explicit and provoked assessments in the data. As provoked assessments it is included in directions and lexical metaphors (with translations)

	<i>Aineiston merkitysluokat</i> <i>Meaning types in the data</i>	<i>Eksplisiittiset merkitykset</i> <i>Explicit instances</i>	<i>Vihjaava arvottaminen</i> <i>Provoked assessments</i>
OHJEISTUKSET DIRECTIVES			49
	Omaääniset ohjeistukset Own-voiced directives		40
	Muuääniset ohjeistukset Other-voiced directives		9
TUNNEARVOTTAMINEN AFFECT		48	-
Ei/halukkuus Dis/inclination	Ei/halukkuus (Sisältääkö tunne intention?) Dis/inclination (Do the feelings involve intention?)	28	-
Reaalinen Realis	Reaalinen (Miltä jokin muu ihminen tai asia henkilöstä tuntuu?) Realis (How is the person feeling about somebody/something?)	20	-
IHMISARVOTTAMINEN JUDGEMENT		36	55
Sosiaalinen arvonanto Social Esteem	Kyvykkyys (Kuinka kyvykäs?) Capacity (How capable?) *	24	33
	Määrätietoisuus (Kuinka määrätietoinen?) Tenacity (How resolute?) *	4	16
Sosiaalinen hyväksyntä Social Sanction	Sopivuus (Kuinka eettinen?) Propriety (How ethical?) *	8	6
ASIA-ARVOTTAMINEN APPRECIATION		345	133
Reaktio Reaction	Havainnointi (Miltä se näyttää? Mitä siitä ajatellaan?) Observation (What does it look like? What is thought about it?)	18	-
	Hallittavuus (Onko se helposti hallittavissa/tehtävissä?) Manageability (Is it easily managed/done?) *	82	41
	Hyödyllisyys (Onko se hyödyllinen/hyödyttävä?) Usefulness (Is it useful/beneficial?) *	54	27
Tasapaino Balance	Tasapaino (Onko se tasapainossa?) Balance (Is it in balance/place?) *	96	48
Sosiaalinen merkittävyys Valuation	Sosiaalinen merkittävyys (Onko se vaivan arvoinen?) Valuation (Is it worthwhile?) *	44	17
Uudet merkitysluokat New meaning groups	Kyettävyys (Mitä on kyetty/onnistuttu tekemään?) Ability (What has it been able to do? What has it succeeded in doing?)	13	-
	Vältämättömyys (Mitä on välttämätöntä tehdä?) Necessity (What is necessary/needed to be done?)	14	-
	Mahdollisuudet/uhat (Onko se mahdollisuus/tilaisuus?) Possibilities/threats (Is it opportunity/chance?)	24	-
	Yhteensä Total	429	237

Liite 8. Pääkirjoitustoimittajien haastatteluissa (2017) käytetty tulosten havainnollistus

HELI KATAJAMÄKI

Talouden selittäjät äänessä

TALOUSSANOMALEHTIEN PÄÄKIRJOITUS-
TOIMITTAJIEN REPRESENTAATIOITA
SOSIAALISESTA ROOLISTAAN

Talousjournalismi on lisääntynyt viime vuosikymmeninä (Huovila 2003, 116, 188–189, 214). Samanaikaisesti sen katsotaan myös ammattilaistuneen omanlaiseksi journalismin lajiksi (Hujanen 1990, 47; Huovila 2003, 11, 177). Lukijalle tämä omalajisuus hahmottuu diskursiivisesti: talousjournalistinen diskurssi keskittyy talouden aiheisiin ja puhuu niistä noudattaen omia diskursiivisia käytäntöjään. Diskursiivisia

Artikkelissa tarkastellaan taloussanomalehden pääkirjoitustoimittajan sosiaalista roolia, joka rakentuu pääkirjoitustekstien tuottamisen kautta. Roolin mukaisen toiminnan nähdään samanaikaisesti toteuttavan myös instituution päämääriä. Roolin rakentumista tarkastellaan diskurssianalyttisesti analysoimalla *Kauppalahden* ja *Taloussanomien* pääkirjoitustoimittajien haastatteluja neljän eri diskurssin eli ideologia-, toimittajan identiteetti-, päämäärä- ja lukijan identiteettidiskurssin kautta. Ideologiadiskurssissa pääkirjoitustoimittajat rakentavat roolikseen terveen talouden puolestapuhujan, toimittajan identiteetiksi rakentuu kollektiivinen ja institutionaalinen kannanottaja, päämääräksi suhteessa lukijaan ennen kaikkea selittäjä ja lukijan identiteetiksi ajatteleva ja opastettava lukija. Diskurssissa tuotetaan kuvaa lukijoiden valistajasta, vaikka diskursiiviselle rakentamiselle tyypillisesti haastateltavat representoivat sivistyksellisen tehtävän olemassaolon ristiriitaisesti.

käytäntöjä toisinnetaan ja uusinnetaan talousjournalistisissa uutisissa, kolumneissa ja pääkirjoituksissa. Nämä tekstit eivät ole irrallaan siitä yhteiskunnallisesta kontekstista, jossa ne tuotetaan. Suomalaisilla talousjournalisteilla on yhteiskuntamme sekä talousjournalististen instituutioidensa jäsenenä omanlaisia vakiintuneita käytäntöjä, journalistisia sääntöjä, jotka rajoittavat tekstien tuottamista. Tässä artikkelissa¹ tuon esiin näitä käytäntöjä kuvaamalla sitä sosiaalista roolia, joka talousjournalistilla omassa instituutiossaan on. Lähestyn asiaa yhden tekstilajin – pääkirjoituksen – näkökulmasta². Kuvauksien kautta hahmottuu taloussanomalehden pääkirjoitustoimittajan sosiaalinen rooli, jonka rajoittamana pääkirjoitustoimittaja kirjoittaa pääkirjoituksia.

Teoreettisena lähtökohtanani on ajatus viestinnästä sosiaalisena vuorovaikutuksena. Teksti on sosiaalisen vuorovaikutuksen väline sekä sen tuottajalle, kirjoittajalle että käyttäjälle eli lukijalle. Niiden voi sanoa olevan sosiaalista vuorovaikutusta toimittajan ja lukijoiden välillä, vaikka niiden tuottaminen ja tulkinta ovat toisistaan irrallisia viestintätapahtumia. Viestintätapahtumien irrallisuudesta, eriaikaisuudesta ja -paikkaisuudesta huolimatta toimittajat ja lukijat voidaan nähdä saman diskurssiyhteisön jäseniksi. Diskurssiyhteisö rakentuu juuri tekstien kautta, mutta edellyttää myös palautteen antamisen mahdollisuutta. Diskurssiyhteisöllä on yhteiset ja jaetut päämäärät, käytössään useampia tekstilajeja ja erikoissanastoa. Lisäksi diskurssiyhteisön jäseneksi päästäkseen täytyy ylittää tiedollinen ja kielitaidollinen kynnyksen. (Swales 1990, 24–27; Rahm 2001, 81–84.) Diskurssiyhteisössä pyritään luomaan ryhmähenkeä ja erottautumaan muista ryhmistä tekstien kautta (Gunnarsson 1997, 99–101;

ks. Katajamäki & Ketola 2005). Yhteisöllisyys syntyy yleisesti hyväksytyjen merkitysten kautta (ks. Ridell 1998, 77–78) samaten kuin tuttuja, kaavamaisia muotoja käyttäen (Carey 1989).

Diskurssiyhteisössä asemoidaan sekä kirjoittajalle että lukijalle tietynlainen sosiaalinen rooli, joka määrittyy tekstien kautta ja joka siksi vaihtelee tekstilajeittain (ks. Porter 1992, 109). Esimerkiksi uutistoimittajan sosiaalinen rooli on erilainen kuin pääkirjoitustoimittajan (ks. Heinonen 1995; Pietikäinen 2003; Puranen 2000). Pääkirjoitustoimittajan sosiaalinen rooli määrittyy siis pääkirjoitusten kautta. Samalla myös rooli määrittää kielen käyttöä. Taustalla on ajatus sosiaalisen kontekstin ja kielen käytön toinen toisiinsa vaikuttavasta suhteesta. Tässä artikkelissa tarkastellaan tätä suhdetta käytäntöjen näkökulmasta, jolloin huomio kiinnittyy vakiintuneisiin käytäntöihin, eikä niinkään yksittäisiin tilanteisiin tai teksteihin. (Ks. Martin 1997, 9.) Koska rooli kuitenkin rakentuu tilanteissa, se on moninainen ja dynaaminen.

Sosiaalista roolia lähestyn kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksen kautta. Fairclough (1992) hahmottelee tekstin olevan sekä tietyn tieto- ja uskomusmaailman että sosiaalisen vuorovaikutuksen kohtaamispaikka. Jokainen teksti voidaan nähdä vuorovaikutustilanteena, jossa kirjoittajalle asemoituu tietynlainen identiteetti, tekijän ääni, niin ikään kuin lukijalle asemoituu oma identiteettinsä. Tekstin tuottamisen ja kirjoittajan näkökulmasta tämä tarkoittaa, että kirjoittajan identiteetti rakentuu samanaikaisesti jonkin tietynlaisen tieto- ja uskomusmaailman kanssa, ja sen lisäksi, että hän antaa itselleen tekstuaalisia asemoituneita, tekstissä asemoidaan myös lukijalle identiteetti sekä kirjoittajan ja lukijan suhde. Näin esimerkiksi kirjoittajan identiteettiä voidaan tarkastella ja hahmotella tekstistä käsin (ks. esim. Ivani 1998). Kirjoittajan identiteetti muodostuu tilanteittain erilaiseksi, sillä jokainen teksti saattaa tuottaa erilaisen identiteetin. Sosiaalisen roolin määrittelen siten, että rooli määrittyy tilanteisesti vaihtelevien identiteettien sekä muiden asemointien kautta³. Sosiaalisessa roolissa yhdistyvät siten Faircloughin (1992) hahmottelemat asemoinnit, joihin liittyy kiinteästi samanaikaisesti rakentuva tieto- ja uskomusmaailma. Samalla roolista muodostuu käytäntö, tavanomainen tapa, kulttuurinen konventio tuottaa tietynlaisia identiteettejä teksteihin. Rooli siis rakentuu diskursseissa, ja diskurssit tuotetaan roolista käsin.

Sosiaalista roolia voisi lähestyä mediatekstien kautta. Perinteisemmin Faircloughin (1992) kriittistä diskurssianalyysiä onkin sovellettu mediatekstien analysointiin, mutta yhtä lailla se soveltuu niin tekstin tuottajien kuin tulkitsijoidenkin mediatekstien pohjalta esittämiin näkemyksiin (ks. esim. Katajamäki & Ketola tuossa; Schröder ym. 2003). Näkökulma kuitenkin muuttuu, eikä tekstien tuottajien

sen paremmin kuin vastaanottajienkaan näkemyksiä analysoimalla päästä varsinaisten mediatekstien merkityksiin. Erityisesti tuottajien voi silti olettaa tietävän tuottamistaan teksteistä ja niiden taustoista jotain sellaista, mitä tekstien tutkija ei tiedä. Siksi on kiinnostavaa, millaisia näkemyksiä tekstien kirjoittajilla on niistä asemoineista, joita he tekstin kautta toteuttavat. Kirjoittajien näkemysten kautta nähtynä sosiaalinen rooli piirtyy näkyviin laaja-alaisena, mutta silti monin tavoin rajoittuneena.

Tässä artikkelissa tarkastelen taloussanomalehden pääkirjoitustoimittajien pääkirjoitusten **tuottamisen kautta rakentuvaa sosiaalista roolia**. Samalla kun siirrän näkökulman teksteistä tuottamiseen, siirryn tekstuaalisten, yksittäisten viestintätapahtumien kuvaamisesta käytäntöjen tasolle. Journalismintutkimuksessa sosiaalista roolia on tarkasteltu käsitteen *yleisösuhde* ja muun muassa kirjoittajien toimittamallaan teksteillä näkemien päämäärien kautta (ks. esim. Puranen 2000). Sosiaalista roolia kuvaan pääkirjoitustoimittajien haastatteluja analysoimalla. Tuottajan sosiaalisen roolin näen kohtauspaikkana, jossa nivoutuvat yhteen sekä talousjournalistinen diskurssi että pääkirjoitus tekstilajina tekstin tuotannon tasolla. Samalla diskurssin ja roolin keskinäinen suhde merkitsee sitä, että siinä missä diskurssia, myös roolia voidaan lähestyä vallan käyttönä. Foucault'n (1972, 44–45) mukaan diskurssi ensinnäkin määrittää, kenellä on oikeus tai mahdollisuus puhua ja kuunnella ja kenen puheeseen luotetaan, ja toiseksi diskurssi rakentaa todellisuuttamme sisältämällä nimityksiä ja luokituksia esineille ja asioille ja jättämällä jotkin nimitykset ja luokitukset näkymättömiin.

Sosiaalinen rooli rakentuu siinä ympäristössä, jossa roolin mukainen toiminta tapahtuu. Sosiaalisen roolin mukainen toiminta on yksi tapa toteuttaa mediaorganisaation tavoitteita. Toimittajan toimittamat tekstit eivät ole persoonallisia tuotoksia, vaan sosiaalisen roolin mukaisia. Esimerkiksi McQuail (1987, 179) on todennut median toimituspolitiikan olevan pikemminkin kollektiivinen kuin yksilöllinen ilmiö, ja mediaorganisaatioiden luonteen määrittävän toimittajien persoonallisten piirteiden sijaan sanomalehtien juttujen sisältöä. Pääkirjoitustoimittajan sosiaalista roolia rajoittaa siten se, että hän toimii kaupallisessa instituutiossa, organisaatiossa, jonka päätehtävänä on voiton tavoittelu tietynlaisen tuotteen tuottamisen kautta. Tuotteena on tietystä näkökulmasta eli lehden ideologian mukaisesti tuotetun tiedon ja mielipiteiden välittäminen tietynlaiselle kohderyhmälle. Näkökulma määrittelee lehden suhtautumisen asioihin, joita se käsittelee. Esimerkiksi ruokalehdessä lehden näkökulma rakentuu sen kautta, miten ruokaan suhtaudutaan. Suhtautumista tehdään näkyväksi jokaisessa lehden tekstissä. Mikäli teksteissä ruokaan suhtaudutaan esimerkiksi kansanterveyteen vaikuttavana tekijänä eikä pelkästään kulinaristisena nautintona, tämä tuo mukanaan yhteiskunnallisen ja poliittisen piirteen. Eri lehtiteksteissä todentuva lehden näkökulma on usein ristiriidaton lehden johdon näkökulman kanssa, mutta saattaa olla sen kanssa myös ristiriitainen (ks. Hurri 1993, 55). Journalismintutkimuksessa puhutaan lehden johdon näkökulmasta lehden linjana, jolla tarkoitetaan lehden johdon suhtautumista talouteen ja politiikkaan (ks. Furhoff 1986; Breed 1960). Lehden linjaa voi luonnehtia lehden viralliseksi ideologiaksi eli siksi arvo- ja uskomusjärjestelmäksi, jonka lehden johto katsoo omakseen ja joka on lehdessä julkilausuttu. Tekstin tuottajien näkemykset ideologiasta ovat instituutiossa sosiaalisesti jaettuina uskomuksia (ks. van Dijk 1998) siitä, millainen kuva asioista on ja miten asioihin suhtaudutaan. Sosiaaliseen rooliin liittyy siten tietynlainen ideologia, joka rakentuu ja todentuu teksteissä, mutta ilmenee myös abstraktimmalla uskomusten tasolla, lehden ideologiana.

Sosiaalisen roolin mukainen toiminta on voittoa tavoittelevan organisaation vakiintuneiden tapojen ylläpitämistä. Voiton tavoittelu tuo mukanaan pyrkimyksen yleisön miellyttämiseen. Niinpä journalismia tuotetaan yleisön odotusten

mukaisesti. Kokeiltaessa jotakin uutta kirjoittajien on myös pikaisesti saatava positiivista vastakaikua, jotta uudenlaisen journalistisen tuotteen tuottamista jatketaan. Kirjoittaja ja lukija ovat siis vuorovaikutteisessa suhteessa, jossa molempien odotukset ja toiminta vaikuttavat toisiinsa, ja lehteä tehdään sekä kirjoittajia että lukijoita ohjaavan säännöstön rajoissa. (Pietilä 1995, 33–38.) Organisaation tapojen ja tekstilajien vakiintuminen sekä uutiskriteerien muodostuminen yleisöä kiinnostavien asioiden pohjalta eivät ole ristiriitaisia (McQuail 1997, 209). Lehden linjan mukainen tiedon välitys vakiintunein tavoin on samalla siten yleisön linjan mukaista.

Ammattiin kuuluvan sosiaalisen roolin omaksuminen voidaan nähdä prosessina, jossa työntekijä kokemuksen myötä sosiaalistuu yhteisöllisiin tehtäviin (Beaufort 2000, 213–214). Ammatillista roolia tarkasteltaessa voidaan painottaa joko eroja keskittymällä erilaisiin persoonallisiin tai organisaationaalisiin piirteisiin tai institutionaalisia yhtäläisyyksiä, kuten tässä artikkelissa. Yhtäläisyyksien näen syntyvän tekstilajikäytäntöjen kautta. Bhatian (1993) mukaan tekstilajikäytännöt asettavat rajat sille, millainen toiminta on suotavaa, hyödyllistä ja epätoivottavaa. Asiantuntijaksi sosiaalistuminen tuo siten mukanaan rajoitteita, mutta samalla asiantuntijaksi kehittyminen tuo mukanaan paremmat edellytykset tiedostaa näitä rajoituksia ja toimia niiden mukaisesti.

Tutkimusasetelmaani motivoi *selittävän diskurssianalyysin* (ks. Bhatia 1993, 1) viitekehys, jossa tekstilajin rakenteen ja merkitysten tulkintaa täydennetään tekstiä ympäröivää kontekstia kuvaamalla ja jossa pyritään vastaamaan kysymykseen ”miksi asiantuntijayhteisön jäsenet kirjoittavat kuten kirjoittavat?” Sosiaalisen roolin kuvaus mahdollistaa teksteistä esiin nousevien merkitysten selittämisen tai ainakin keskusteluttamisen⁴. Suomessa esimerkiksi Luukka (1995) on hahmotellut tieteen sosiaalisten normien yhteyttä kielen käyttöön. Tällaisten normien tai – kuten tässä artikkelissa – sosiaalisen roolin kautta kuvattavaa ihmisten viestinnällistä toimintaa jossain instituutiossa ja näiden yhdistämistä kielen käytön analysointiin voi nimittää *etnografiseksi diskurssitutkimukseksi* (ks. Luukka 1995, 12).

Artikkelin aineistona ovat kolmen pääkirjoitustoimittajan haastattelut. Haastattelun henkilökohtaisesti keväällä 2001 kahta pääkirjoitustoimittajaa *Kauppalehdessä* ja yhtä *Taloussanomista*. Näistä haastatteluista käytän lyhenteitä P1, P2/H1 ja P3. Yhden pääkirjoitustoimittajan haastattelua olen täydentänyt kahdesti sähköpostitse, ja näistä käytän lyhenteitä P2/H2 ja P2/H3. Kaikilla haastatelluilla toimittajilla on kokemusta erilaisista toimittamisen työtehtävistä yli kaksikymmentä vuotta. Pääkirjoitusten toimittamiseen he ovat osallistuneet yli kymmenen vuotta. Kokeneisuuden takia heidän voi olettaa olevan pääkirjoitusten toimittamisen asiantuntijoita, jotka ovat sosiaalistuneet sosiaalisiin rooleihinsa. Asiantuntijaksi sosiaalistumista edesauttaa lisäksi se, että pääkirjoituksia tuotetaan osittain ryhmätyönä (Lutz 1989). Molemmissa taloussanomalehdissä 3–4-henkinen pääkirjoitustiimi kokoontuu aamuisin suunnittelemaan pääkirjoitusta.

Kaikki haastateltavat osallistuvat saman tekstilajin (pääkirjoitustekstilaji) ja diskurssin (talousjournalistinen) tuottamiseen. He työskentelevät samassa instituutiossa (taloussanomalehti), kuuluvat niin sanottuihin ylempiin toimittajiin, kirjoittavat sanomalehteen ja ovat mukana aamupalaverissa. Haastateltavat kuuluvat kahteen eri organisaatioon, jotka ovat järjestäneet pääkirjoitusten toimitustavat eri tavoin. Kaksi haastateltavista on vastaavia päätoimittajia, joiden molempien tehtäviin kuuluu pääkirjoitusten suunnitteluun osallistuminen ja pääkirjoitusten tarkistaminen. Vastaavista päätoimittajista toinen kirjoittaa ja toinen ei kirjoita pääkirjoituksia, mutta kylläkin muita tekstilajeja. Koska *Kauppalehden* vastaava päätoimittaja ei itse kirjoita pääkirjoituksia, olen haastatellut lisäksi *Kauppalehdessä* pääkirjoituksia kirjoittavaa pääkirjoitustoimittajaa.

Analysoin haastatteluja diskurssianalyttisesti. Pidän haastatteluaineistoani siten itsenäisenä tekstinä, representaationa yhdenlaisesta sosiaalisesta todellisuudesta, pääkirjoitustekstien tuottamisesta. Tarkastelen kuvauksia merkityksenantoina, kielenkäyttönä, jossa tehdyt eronteot rakentavat ja merkityksellistävät maailmaa. Merkityksenannot eivät kuvaa todellisuutta ja anna yksiselitteistä tietoa siitä. Sen sijaan niissä merkityksellistetään maailmaa tietyin tavoin, ja tätä tapaa pyrin tekemään näkyvämmäksi. Diskurssianalyysissä voidaan painottaa joko sitä, mitä merkityksiä aineistossa representoidaan, tai miten tämä tapahtuu. (Ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 1999.) Analyysissäni painottuu mitä-näkökulma, sillä kuvaan, millaisia sosiaaliset roolit ovat. Analyysin olen toteuttanut siten, että olen nostanut pääkirjoitustoimittajien puheesta esille heidän ideologiaan, identiteetteihin ja päämääriin liittyviä nimeämisiä. Tämä jaottelu pohjautuu Faircloughin (1992) diskurssin määritelmään, jonka mukaan diskurssi on yhtäaikaista tietyn tieto- ja uskomusjärjestelmän välittämistä että sosiaalista vuorovaikutusta. Näistä ensimmäinen näky teksteissä tietynlaisen maailmankuvan tuottamisena ja jälkimmäinen sosiaalisten identiteettien rakentamisena ja suhteina. Samalla tämä tarkoittaa sitä, että kuvaamani diskurssit ovat yhtäaikaista ja erottamattomia, vaikka käsitte-lenkin niitä artikkelissani ikään kuin itsenäisinä kokonaisuuksina.

Tarkastelen nimeämisiä erontekoina ja pyrin avaamaan niiden merkityksiä. Ideologia-diskurssi toisintaa niitä ihanteita, joita lehdessä taloudesta jaetaan. Se kuvastaa sitä suhtautumista, joka talouteen otetaan lehden näkökulmasta. Toimittajan identiteetti -diskurssissa nostan esille niitä representaatioita, joissa kirjoittajat kertovat näkemyksiään siitä, millainen kirjoittaja on. Haastattelupuheen kautta korostuvat toimittajan identiteetin institutionaaliset seikat. Päämäärädiskurssi toisintaa niitä haastattelupuheesta tehtyjä representaatioita, joissa haastateltava on kuvannut jonkinlaista intentiotaan suhteessa lukijaan. Lukijan identiteetti -diskurssissa nostan esiin haastattelupuheesta esiin nousseita lukijalle annettuja nimeämisiä. Kuvaustani rajoittavat jo haastatteluvaiheesta tehdyt valinnat siitä, mitä haastateltavilta on kysytty (ks. Katajamäki 2004). Haastatteluja laajentamalla olisi mahdollista kuvata esimerkiksi pääkirjoitustoimittajan identiteettiä laveammin, jolloin voisi hakea vielä tarkemmin erontekoja esimerkiksi sen suhteen, millä tavoin toimittaja pitää itseään talouden asiantuntijana.

Ideologiadiskurssi

Sosiaalinen rooli on aina sidoksissa lehden ideologiaan, siihen millaiseen arvo- ja uskomusjärjestelmään maailmasta taloussanomalehdessä uskotaan. Taloussanomalehdessä tämä arvo- ja uskomusjärjestelmä liittyy oleellisesti talouteen ja siihen, millaisia ihanteita taloudesta on. Lehden virallista (eli lehden johdon) ideologiaa eksplikoidaan taloussanomalehtien toimituksellisissa linjanvedoissa sekä pääkirjoitustoimittajien haastattelupuheessa. Kuvaan ensin *Kauppalehden* ja *Taloussanomien* toimituksellisissa linjanvedoissa ilmaista suhtautumista talouteen (ks. *Kauppalehden toimituksellinen linja* 1998, *Taloussanomien ja Uutistoimisto Startelin sisällöntuotannon periaatteet* 2002). Tämän jälkeen kuvaan haastattelupuheen representaatioita. Lehden virallinen ideologia (uskomukset) todentuu pääkirjoituksissa, joissa maailmaa kuvataan diskurssille oikeutetuin tavoin ja ideologia tämentyy ja aktuaalistuu yksityiskohtaiseksi.

Kauppalehden toimituksellisessa linjanvedossa (1998) todetaan, että "Kauppalehti puolustaa markkinatalouden perusarvoja, joita ovat myönteinen yritysilmapiiri, yrittämisen vapaus ja yritysten välinen terve kilpailu. Yritys ei ole sitoutunut poliittisiin eikä taloudellisiin sidosryhmiin." *Kauppalehden* linjauksessa todetaan,

että lehdessä tiedostetaan eri yritysten ja elinkeinoelämän tahojen etujen ristiriitaisuus, jolloin yhtenäinen linja on mahdoton ja johon lehti voi vastata pelkästään monipuolisella sisällöllä. Lisäksi lehti on ”järjenkäytön pää-äänenkannattaja Suomessa”.

Taloussanomien ja Uutistoimisto Startelin sisällöntuotannon periaatteissa (2002) todetaan, että ”Taloussanomien on riippumaton terveen taloudenpidon, reilun kilpailun ja markkinatalouden äänenkannattaja, joka tukeutuu journalismin parhaisiin perinteisiin ja vahvaan osaamiseen edistääkseen yrittäjyyttä, yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta, mielipiteen vapautta, kehitystä ja hyvinvointia.” *Taloussanomien* suhtautuu myönteisesti suomalaisuuteen, suomalaiseen yrittämiseen ja osaamiseen sekä kansallisesti tärkeisiin etuihin. *Kauppalehden* lailla myös *Taloussanomien* pitää itseään itsenäisenä, kunnioittaa moniarvoisuutta ja on riippumaton suhteessa poliittisiin, taloudellisiin ja muihin painostusryhmiin.

Haastattelupuheessa virallisissa ja kirjalliseen muotoon ilmipannuissa toimituksellisissa linjanvedoissa ilmaistut asiat osin tarkentuvat, mutta pääosin toistuvat. Molemmissa taloussanomalehdissä korostetaan tervettä taloudenpitoa (P1, P3). Ihanne asettuu vastakkain sairaan taloudenpidon kanssa, jolla voidaan viitata taloudenpitoon, joka johtaa kriisiin. Terveeseen taloudenpitoon liittyy ajatus harkitusta, älyllisestä ja järkevästä taloudenpidosta. (Ks. Kantola 2002, 235, 268.) Yksi haastateltava liittyy terveen taloudenpidon toimivaan markkinatalouteen sekä yhteiskunnan lakien oikeuttamiin ja velvoittamiin tapoihin toimia (P2/H3). Samalla terve taloudenpito representoituu yhteiskunnallisten sääntöjen ja tätä kautta hegemonian noudattamiseksi.

(1) P3: Meidän aatteellinen lähtökohtamme on hyvin yksinkertainen, eli se että Taloussanomien on *terveen* taloudenpidon puolestapuhuja.

(2) P2/H3: Talouslehtihän voi elää terveesti vain *terveesti toimivan markkinatalouden oloissa*. Terve taloudenpito on yhteisesti hyväksytyjen ja julkisten normien mukaista taloudenpitoa. Siksi normi kirjataan lakina tai muuna säädöksenä, että se luo pelisäännöt kaikille.

Koska ihanteena on jonkinlainen tietty mielikuva hyvästä taloudesta, molemmilla talouslehdillä on julkituotu poliittinen tehtävä. Haastateltava (P3) luonnehtii tehtävää yhteiskuntapoliittiseksi tehtäväksi, jossa puolustetaan markkinataloutta, yrittämistä ja kilpailua. Vaikka tehtävä ei ole poliittisesti puolueellinen, se on kuitenkin lähempänä oikeistolaista kuin vasemmistolaista aatesuuntaa (P1). Huomio kiinnittyy lisäksi haastateltavan esimerkissä 3 käyttämiin sanoihin *missio* ja *ottaa voimakkaasti kantaa*, joiden kautta nousee esiin lehden ideologian julkisuus ja peittelemättömyys. Se ei ole jotain, mitä yritettäisiin piilottaa, vaan se tuodaan avoimesti – jopa korostetusti – esiin. Sama varmuus ja jopa retorinen tehostaminen näkyy muistakin esimerkeistä.

(3) P3: – – tämä ei ole puoluepoliittinen missio. Mutta kyllä tämä on selkeästi *yhteiskuntapoliittinen missio*. Sitä tämä on. Ja *ottaa voimakkaasti kantaa* markkinatalouden puolesta, yrittämisen puolesta, kilpailun puolesta, tämän tyyppisten asioitten puolesta, siinä suhteessa on poliittinen, yhteiskuntapoliittinen. Mutta se ei ole puoluepoliittinen lähestymistapa asiaan.

Ihanteiksi nostetaan myös hyvinvointiyhteiskunta (P3) ja sellaisen talouden luominen ja ylläpitäminen, jossa ihmisillä on hyvät elinolosuhteet ja yrityksillä toimintaolosuhteet (P2/H2). Tällainen talous on kaikille hyödyllinen, ja haastateltava (P2/H1) määrittää paremman elämän ihmisille *kaikki*-sanalla kautta perimmäiseksi tavoitteeksi.

(4) P2/H1: – – tottakai kaikki tähtää siihen että ihmisten elämä olisi täällä parempaa ja hyvässä järjestyksessä, taloudelliset edellytykset olisi hyvät – –

Työnantajien ja työntekijöiden edut ovat riippuvaisia toinen toisistaan. Haastateltavan mukaan tukemalla yrityksessä työskenteleviä ihmisiä mahdollistetaan, että ihmiset tuottavat lisäarvoa yritykselle (P3). Tukemisen päämääräksi määritetty tällöin ensisijaisesti yrityksen menestys lisäarvoa tuottavien ihmisten avulla, vaikka hyödyn nähdäänkin kiertyvän takaisin työntekijöille. Työntekijän hyödyksi nimeetään parempi palkka ja palkan tyypiset asiat, jolloin palkan kasvu arvotetaan positiiviseksi asiaksi. Sekä työntekijän menestyksen ja hyödyn mittarina toimii siten ennen kaikkea raha.

(5) P3: – – sen takia että kun puhutaan tästä lehden missiosta miten sitä voi konkretisoida niin kyllä me lähemme liikkeelle siitä että arkipäivisin *me halutaan tukea niitä ihmisiä jotka ovat yrityksissä töissä ja yritämme tukea niitä ihmisiä niin että ne menestyisi siinä työssään ja voisivat sitten tuottaa lisäarvoa sille yritykselle, ja tällä tavalla kun ihmiset on tuottanut lisäarvoa siinä omassa työssään niille yrityksille niin nekin saavat siitä oman osuutensa parempana palkkana ja tämän tyypisinä asioina – –*

Toimituksellisiin linjoihin kuuluu myös yrittäjämysteinen suhtautuminen (P1, P3). Ihanne näkyy muun muassa aiheiden valinnassa siten, ettei yrittäjille ilkuta tai yrittämiseen yleensäkään suhtauduta kielteisesti (P1). Yritykset nähdään Suomen talouden merkittävimpänä voimavarana ja yritysten toimintaedellytysten tärkeyttä korostetaan (P1). Näin näkökulmana on pikemminkin työnantajien kuin yksittäisten työntekijöiden etu.

(6) P1: – – aika lailla tärkeä ohjenuora meillä on se että yritysten siis työpaikkojen ja työnantajien toimintaedellytyksiä ainakaan saa huonontaa koska sieltähän tämä koko puuharaha sehän tämän koko kansakunnan hengissä pitää. Se jengi joka tekee uutta rahaa ja se on meillä hyvin selkeesti että esimerkiksi tätä täytyy varjella...

Yrittäjän näkökulma vaihtuu *Taloussanomien* lauontain lehdessä yksittäisen ihmisen näkökulmaksi. Samalla haastateltava (P3) näkee taloussanomalehdellä olevan voimakas sivistyksellinen tehtävä. Sitä vastoin *Kauppaliedellä* ei sivistyksellistä tehtävää haastateltavan (P1) mukaan ole.

(7) P3: Elää, se elää hyvin voimakkaana, varsinkin näin lauontainumerossa elää tämmönen sivistyksellinen tehtävä – – meillä on aivan selvästi tällänen sivistyksellinen missio ja mä sanoin että terveen mitä terve taloudenpito noin muuten tarkoittaa että se on meidän missio että se on yhteiskuntapoliittinen missio niin kyllä siihen *mun mielestä tähän yhteiskuntapoliittiseen missioon sisältyy myöskin tiedontason nosto, ymmärtämisen lisääminen. More knowledge less information.* Tämmönen tiivistettynä, tämmönen asia.

Taloussanomalehden linjaksi määritetty siten suomalaisuus, sääntöjen mukaisen markkinatalouden puolestapuhuminen ensisijaisesti yritysten näkökulmasta, mutta toisinaan myös työntekijöiden näkökulmasta. Yritysten ja työntekijöiden näkökulmien ei nähdä olevan toisilleen ristiriitaisina, vaan kaiken perimmäisenä tarkoituksena on paremman elämän saavuttaminen ja hyvinvointiyhteiskunta⁵. Samalla työntekeksen arvo määritetty taloudellisilla kriteereillä rahassa ja tuotavuudessa mitattavaksi asiaksi, jolloin herää myös kysymys, onko haastatteluissa

viitattava hyvinvointiyhteiskunta tarkoitettu kaikille suomalaisille vai vain talouden toimijoille, lehden kohderyhmälle.

Toimittajan identiteettidiskurssi

Toimittajan identiteettidiskurssissa rakentuu kuva toimittajan sosiaalisen roolin mukaisista identiteeteistä. Tässä kuvaan sitä, miten identiteetit liittyvät institutionaaliseen kontekstiin. Institutionaalisisessa kontekstissa pääkirjoitustoimittajan identiteetit hahmottuvat eri tavoin suhteessa omistajiin, lehden johtoon, lehden työntekijöihin, lukijoihin ja sisältöön.

Pääkirjoitustoimittajan identiteetin muodostumisen lähtökohtana on pääkirjoitustoimittajan valinta. Pääkirjoittajaksi valitaan henkilö, joka sopii edustamaan lehden ideologiaa.

(8) P1: *Hallitus ja omistajat jotka mut on valinnut aikanaan niin ne on arvioinu mut että ei tuo nyt tänne tähän lehteen varmastikaan tule punaista tai vihreätä vallankumousta tekemään.*

Valinnan lisäksi omistajataho ei puutu työhön, paitsi hyvin radikaalilla tavalla. Haastateltavan (P3) mukaan ainut mahdollinen puuttumistapa omistajien taholta on irtisanominen. Sisällön suhteen päätoimittajalla on valta ja vastuu (P3), eikä omistajataho vastaa sisällöstä.

(9) P3: *Tämähän toimii sitten vielä lisäksi niin, että päätoimittajallahan on, voisi käyttää ilmaisua, rajaton valta siinä mielessä, että julkisuuslainsäädäntöhän lähete liikkeelle siitä, että päätoimittaja on yksin vastuussa siitä, mitä lehden sisällä julkaistaan.*

Haastattelemani toimittajat P1 ja P3 ovat sekä vastaavia päätoimittajia että kustantajia. Niinpä vastaavien päätoimittajien toimenkuvassa sekoittuu taloudellinen ja sisällöllinen vastuu. Sekoittuminen näkyy esimerkiksi ideologiadiskurssin markkinointihenkisyydessä. On toisaalta luontevaa, että vastaava päätoimittaja-kustantaja kuvaa markkinointihenkisesti lehden linjaa, koska hän päättää lehtiorganisaation tavoitteesta, mobilisoi alaiset toimimaan tavoitteen mukaisesti sekä toimii hengen luoja (ks. Hogg & Martin 2003, 145). Samalla markkinointihenkinen puhe lehden ideologiasta tarkan kohderyhmäajattelun ja tavoite toimittajien ja kohderyhmän samankaltaisuuden (ks. *Taloussanomien ja Uutistoimisto Startelin sisällöntuotannon periaatteet* 2002) ohella kertovat sanomalehtien nykypäivästä: markkinoista huolehtiminen kuuluu toimitusjohdolle. Ylipäänsä johtajuus, mutta myös vastaavan päätoimittajan ja kustantajan toimenkuvan sekoittuminen saattavat entisestään edistää sitoutumista organisaation ja samalla organisaatiolle sopivan sosiaalisen identiteetin omaksumista.

Kaikki haastateltavat (P1, P2/H1, P3) identifioivat pääkirjoituksen kirjoitukseksi, jossa ilmaistaan lehden kanta johonkin asiaan. Kannan ottaminen perustuu ajatukseen, että jostain asiasta on mahdollista olla erilaisia kantoja. Kyse on siten mielipiteellisistä asioista, joista voidaan keskustella. Identifioitaessa pääkirjoitus lehden kannanotoksi kannanotto etäännytetään yksilöllisestä kannanotosta, siitä tulee yhteisöllinen (lehden) kannanotto. Pääkirjoitusten näkeminen lehden institutionaaliseksi kannanotoksi on vallitseva näkemys yleensäkin journalismin tutkimuksessa ja oppaissa (ks. esim. Gauslaa & Hauglid 1997, 11, 14; Hemánus 1972, 5; 1975: 36; Huovila 2001, 5–6; Stonecipher 1990, 24; Vallinder

1968, 83). Lehden kannan asettuminen vastakkain persoonallisen kannan kanssa vaikuttaa myös ilmaisutapoihin.

(10)P1: – – *ku se on lehden kanta eikä sen ihmisen kanta niin ei se kyllä voi olla sellanen hirveän persoonallinen ja vahva, ku lehti ei oo persoona. Siis eihän niinku lehti voi olla sitä mieltä että hallitus on huono ja haistakaa paska koko torvisoittokunta, siis eihän lehti voi näin sanoa, mutta ihminen voi, pärsä.*

Representoitaessa kannanotto lehden omaksi yksi haastateltava (P3) käyttää esimerkiksi 11 sanamuotoa *edustaa*. *Edustaminen* (ks. Perussanakirja) viittaa siihen, että oma kanta toimii lehden kannan nimissä. Tämä merkityksenanto viittaa siten jonkinlaiseen siirtymään, joka pääkirjoituksessa tapahtuu. Sama haastateltava (P3) toteaa myös olevansa perustellusti kannan takana, eikä näin ollen tee eroa lehden ja oman kantansa kanssa siinä mielessä, että ei tunnustaisi lehden kantaa omakseen. Hänen tekemänsä eronteko oman ja persoonallisen kannanoton välillä on siten pieni, mikä on siinä mielessä luontevaa, että haastateltava on vastaava päätoimittaja⁶. Toisaalta, tästä seuraa kysymys siitä, miksi puhutaan lehden kannasta, ei pääkirjoitustoimittajan kannasta. Taustalla voi nähdä pyrkimyksen kannanoton institutionalisoimiseen nimeämällä sen lehden kannaksi. Samalla nimeäminen korostaa sitä, että kyseessä on ammatillisen ja yhteisöllisen sosiaalisen identiteetin tuottama kanta.

(11)P3: *Totta kai olen sitä mieltä, olen perustellusti sen takana, mutta se edustaa lehden – jos nyt voidaan ottaa tällainen yleisilmaisu – kantaa, mikä on Talous-sanomien näkemys tai kanta siihen asiaan.*

Toisaalta lehden kanta voidaan mieltää myös kollektiiviseksi kannanotoksi (P2/H1). Sana *kollektiivisuus* korostaa ajatusta kannanoton yhteisöllisyydestä. Haastateltava ei siten miellä pääkirjoituksissa kannanottajaksi yksilöä, vaan yhteisön. Yhteisöllisen kannanoton muodostamista helpottaa myös yhteisöön vakiintuneet käytännöt, kuten pääkirjoitusten tuottaminen ryhmätyönä. Ryhmän kanssa käydyt keskustelut auttanevat kirjoittajaa kirjoittamaan kollektiivisen kannanoton.

Vaikka pääkirjoituksia laatiikin useampi kuin yksi henkilö, vastaava päätoimittaja vastaa niistä viime kädessä. Tämä konkretisoituu siten, että vastaava päätoimittaja tarkastaa tekstin. Pääkirjoituksista vastaaminen tarkoittaa siis hyväksymistä, ei välttämättä kaikkien pääkirjoituksessa esitettyjen näkökulmien ja ajatusten keksimistä.

(12)P3: – – *viime kädessä aina minä päätän sen, eihän tässä kellään ole epäselvyyttä siitä että mikä lehden kanta on, että kyllähän se päätoimittaja sen päättää. Mutta kyllähän me yhdessä se muotoillaan asia niin, että yritetään löytää erilaisia näkökulmia, pohditaan yhdessä että mitä mikäkin asia vaikuttaa, ihmisillä on erilaisia taustoja, erilaista osaamista, erilaista kompetenssia erilaisiin asioihin, en mä voi kaikkea tästä maailmasta tietää... enkä haluakaan. – – pääsääntöisesti on niin, että pääkirjoituksen muotoilemiseen vaikuttaa useampi kuin yksi henkilö.*

Toisinaan vastaava päätoimittaja ei ehdi tarkastaa tekstiä, jolloin sen tarkastaminen siirtyy toiselle. Haastateltava (P1) toteaa, että koska kaikki pääkirjoitustoimittajat ovat taloussanomalehden kokeneimpia toimittajia, jo tämä antaa jonkinasteisen varmuuden siitä, että pääkirjoitus on julkaisukelpoinen. Tämän lisäksi pääkirjoitusten asiallisuus ja särmättömyys helpottaa julkaisukelpoisen pääkirjoituksen laadintaa.

(13)P1: – – *en aina ehdi että en oo aina tässä että sit en lue, mut sit lukee usein tuo toinen, mut ne on niin yleensä pääkirjoituksen toimittajat kai kaikis lehdis niin niin sen verran kokenutta porukkaa että ei se oo mitää junioreiden puuhaa yleensä, niin hyvin voi niin tietää ettei sieltä mitään hirmusammakoita voi tulla.* Nää pääkirjoituksethan on yleensä kaikissakin lehdisissä muotoutunu niin että ne on yleensä *aika särmätöntä tekstiä* verrattuna siihen että jos kirjoittaa nimenomaan omalla nimellään niin kolumnia esimerkiksi.

Täysin ristiriidatonta lehden kannan ja oman persoonallisen kannan ilmaiseminen ei ole. Identifioituminen lehden kannan ilmaisijaksi vaatii oppimista ja sosiaalistumista. Yksi haastateltavista (P2/H2) asettaa kyvyn vaihtaa näkökulmaa henkilökohtaisesta yleisempään yhdeksi pääkirjoitustoimittajan ammattitaidon osa-alueeksi. Samalla pääkirjoituksessa tehtävä lehden kannanotto asettuu vastakkain henkilökohtaisen kanssa. Haastateltavan näkemystä voi ainakin osittain selittää sillä, että haastateltava on pääkirjoituksia kirjoittava toimittaja, jonka kirjoittaman tekstin vastaava päätoimittaja tarkastaa.

Lehden kannan ja oman persoonallisen kannan erot nousevat esiin toimituskokouksissa, joissa keskustellaan kirjoitettavasta pääkirjoituksesta, otettavasta kannasta ja näkökulmista (P1). Näkemysten ristiriitaisuutta saman lehden vastaava päätoimittaja selittää erilaisilla taustoilla, vaikka näkeekin näkemykset melko lailla yhteneväisiksi.

(14)HK: No entäs sitte näistä talouden arvioista eri näkemyksiä?

P1: Aika lailla yhtenevät, kyllä me ollaan näissä, joskus tulee jotaki, riippuen kunki meidän neljän taustasta ja viiteryhmästä, on tietysti erilaisia näkökulmia, sanotaan nyt esimerkiksi jos jonku meidän artikkelitoimittajan vaimo olis sairaanhoitaja, niin meidän meille saattais syntyä erimielisyyttä siitä mitä mieltä me ollaan esimerkiksi Tehyn lakosta.

HK: No mitenkä sitte siinä, unohtuisko ikään kuin yksittäinen sairaanhoitaja ja kattottaisi sitä sitte lopulta kansantalouden kannalta?

P1: Joo mutta kyllä mekin kuitenkin katottais myöskin sitä sitte siltä kannalta että miten nää terveydenhoidon palvelut kuitenkin voitais turvata, kyl meil. Mut kansantalouden kannalta tietysti katotaan, näköjäänsä on niin että palkankorotuksia ei voi antaa silloin kun menee hyvin se ylikuumentaa ja palkankorotuksia ei voi antaa silloin kun menee huonosti koska siihen ei oo varaa, tämmöstähän se aina on, mutta kyllä me voidaan sairaanhoitajanki puolella olla.

Haastateltava (P1) nostaa esiin toisenkin esimerkin tilanteesta, jossa pidettiin viisaampana, ettei lääkärilakkoaiheista pääkirjoitusta kirjoittanut toimittaja, jonka vaimo on lääkäri. Varsinaisesta jäävämisestä ei ollut kyse, sillä toimittaja itsekin halusi olla kirjoittamatta aiheesta. (P1.)

Näyttää siltä, että lehden kannan ilmaiseminen pääkirjoituksissa saattaa olla vaikeaa erityisesti silloin, kun jokin aihe on liian läheinen. Lehden kannan ilmaiseminen vaatii siten jonkinlaista hyppyä täysin persoonallisesta kannan ottamisesta lehden kannan ottamiseen. Keskusteluissa nousevat esille ristiriidat keskustelijoiden henkilökohtaisten kantojen kuin myös yhteisöllisen lehden kannan kesken. Vastaavan päätoimittajan ja pääkirjoituksia kirjoittavan toimittajan erilainen asema organisaatiossa luo keskusteluille lähtökohdan, joissa toisella on enemmän valtaa kuin toisella. Näiden keskusteluiden käyminen saattaa auttaa pääkirjoitustoimittajia tiedostamaan henkilökohtaisen ja yhteisöllisen lehden kannan eroja ja yhtäläisyyksiä, jolloin oma yksilöllinen ja yhteisöllinen rooli suhteessa yhteiskuntaan ja siihen instituutioon, jossa toimii, tarkentuu.

Päämäärädiskurssi

Diskurssiyhteisöillä – kuten talousjournalistisilla instituutioilla – on omat päämääränsä, joihin ne pyrkivät. Näitä päämääriä toteutetaan kaikissa niissä tekstilajeissa, joiden tuottamiseen diskurssiyhteisön jäsenet osallistuvat. Eri tekstilajeissa on omat vakiintuneet tehtävänsä suhteessa koko yhteisön tehtävään. Diskurssiyhteisön yhteisöllistä tehtävää toteutetaan yksittäisissä teksteissä, joilla on siten aina päämäärä. (Beaufort 2000, 188.) Samalla nämä päämäärät määrittävät kirjoittajan suhdetta lukijaan. Tätä diskurssia nimitän päämäärädiskurssiksi. Päämäärädiskurssissa huomio keskittyy siis niihin päämääriin, joita pääkirjoituksilla nähdään olevan. Artikkelissani kuvaan päämäärien kirjoja, mikä tarkoittaa sitä, että osa niistä voi toteutua yhtäaikaaisesti. Päämäärädiskurssin voi nähdä niin, että haastateltava nostaa esiin ja reflektoi aikaisemmin toteuttamiaan ja tiedostamiaan päämääriä. Näkymättömiin jäävät tiedostamattomat, hiljaisen tiedon (ks. Koivunen 1997) kautta toteutetut päämäärät. Päämäärädiskurssin jaottelen kahtia sen mukaan, ovatko päämäärät suorassa suhteessa lukijaan (tai tiettyyn lukijaryhmään) vai rakentuuko suhde sen kautta, miten sisältöön suhtaudutaan. Ensimmäistä nimitän suhdediskurssiksi ja toista sisädiskurssiksi.

Suhdediskurssi

Suhdediskurssiin luokittelen päämäärien nimeämiset, joissa rakentuu suhde lukijaan tai tiettyyn lukijaryhmään. Lisäksi päämääriin voi tällöin liittyä jokin sisältö. Suhdediskurssia luokittelen edelleen

- 1) mielipiteellisyyteen (lehden linjan ilmaisu ja sen kertominen muille, P1, P2/H1, P3)
- 2) lukijoiden valistamiseen ja palveluun (selittäminen lukijoille, P3; oman kannan muodostamiseen tarvittavien avaimien antaminen, P3, P2/H2; otetaan kantaa ihmisten mielissä oleviin aiheisiin (eli kierrätetään aiheita), P2/H1, P3; lukijoiden ohjaaminen ja varoittaminen tulevasta talouden kehityksestä, P1, P2/H2, P3; perusteleva, P2/H1; median toistamien väärin käsityksien oikaiseminen, P2/H2)
- 3) valtaa pitävien ohjeistamiseen (valtaa pitävien puuttumaan saaminen, P2/H1; hallituksen ohjeistaminen, P3; konkreettiset ehdotukset, P2/H2; huomion herättäminen, P2/H2)
- 4) vallan vahtimiseen (vallanpitäjien kritisointi, P3; asioiden surkukupaisuuden esiin tuominen, P2/H1; kriittinen suhtautuminen ennustelaitosten ja pankkien arviointeihin, P1, P3) ja
- 5) keskustelun herättämiseen (P2/H1, P2/H2, P3).

Suhdediskurssin lähtökohtana voi pitää sitä, että pääkirjoitus miellettiin kaikkien haastateltujen toimittajien puheessa mielipidekirjoitukseksi. Yhdessä haastattelupuheessa tämä tehtiin eronteen kautta: pääkirjoitukset erotettiin uutisista (P3). Pääkirjoitukset nähdään kuuluvaksi lehden mielipiteelliseen osaan, uutiset tietoa välittävään osaan. Eronteko on selkeä, ja sen nähdään samalla palvelevan lukijaa.

(16)P3: Meillä esimerkiksi on kun katsoo lehden sisältöä on jaoteltu selkeästi sillä tavalla kahteen osaan, että on uutisaineisto, joka ei sisällä mielipiteellistä aineistoa ja sitten kaikki ne mielipidekirjoitukset, joihin myöskin kuuluu pääkirjoitukset, kolumnit, ulkopuolisten kirjoitukset tai yleisönosastonkirjoitukset (tai lukijan palsta), ne kaikki on koottu yhteen samaan nippuun, jotta lukija pystyy

selkeästi erottamaan, että missä kohtaa lehdessä ja missä kirjoituksissa esitellään mielipiteellistä aineistoa ja missä kirjoituksissa taas esitellään uutisaineistoa.

Pääkirjoitusten luonnehdinta mielipidetekstiksi nostaa esiin kysymyksen vaikutamispyrkimyksistä suhteessa lukijaan. Tästä syystä olen kysynyt haastateltavilta, näkevätkö he yhdeksi pääkirjoituksen tarkoitukseksi lukijan mielipiteisiin vaikuttamisen. Kiinnostavaa kyllä, kaikki haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, ettei tarkoituksena ole niinkään vaikuttaa mielipiteisiin, vaan saada lukijat ajattelemaan (P1, P2/H2, P3). Vaikuttamisen pyrkimys liitetään erityisesti asioihin, joihin on ”todellisia intohimoja”. Tällöin vaikuttaminen representoidaan omiin tarkoituserpiin liittyvänä ilmiönä.

(17) P1: *Ei meilloo mielipiteeseen vaikuttaminen mielessä* muuta ku joskus meillä on tietysti ollu ku jos meillä on joku oikeen semmonen asia joka mejän mielestä pitäis ehdottomasti niinkun saada, sanotaan nyt semmoses tilantees ku oli esimerkiks EU:n kansanäänestys, tai et nyt kun tulee tää ydinvoimaaäänestys, niin me ollaan kyllä ihan ehdottomasti sitä mieltä että tälle maalle olis fataalia olis ollu jos ois jääty EU:n ulkopuolelle tai jos nyt ei tehdä tätä viidettä ydinvoimaa, tämmönen kylmä pimee maa jossa käytännössä katsoen kaikki asiat on noin 20–25 prosenttia kallimpaa kun tua etelässä just ton pohjosen sijainnin vuoksi. Että meillä on niinku tämmönen, mutta yleensä meillon niinku yleensä niiden tarkoitus on kommentoida ja valottaa joidenkin asioiden taustaa, *vain harvoin meillä on todellisia intohimoja niin kuin näissä äsken mainituissa oli ja on.*

Haastatteluaineistosta on tulkittavissa myös muita syitä kuin esimerkissä 17 esitetty todellisten intohimojen puute siihen, miksi pääkirjoitustoimittajat eivät pyri vaikuttamaan mielipiteisiin. Haastateltava (P1) näkee mielipiteen muodostumisen monimutkaisena prosessina ja viittaa epäsuorasti Lazarsfeldin hypoteesiin mielipiteen muodostumisesta kahdessa vaiheessa (ks. esim. Waldahl 1989, 91–96).

(18) P1: – – vanhat 60- tai 50-luvulta nämä jenkkiäiset teoriat siitä miten mielipiteenmuodostus tapahtuu, ja sehän ei tapahdu niin että luetaan lehdestä että pitää olla tätä mieltä *vaan kaikki ihmiset kuuluu tämmöseen opinion grouppiin tietämättänsä josson aina opinion leader joku*, – – Sieltä se mielipide muodostuu, et sen takii mä kyllä luotan siihen että et siihen et näillä on vähä merkitystä. Ei suoraa.

Haastateltava (P3) esittää, että pääkirjoitusten ensisijainen tarkoitus on herättää lukija ajattelemaan ja ottamaan kantaa eikä pääkirjoitusten tehtävä ole syöttää lukijoille valmista mallia. Taustalla on ajatus, jonka mukaan ihmisten ajattelemaan saaminen vie maailmaa eteenpäin ja mahdollistaa sen kehittämisen. Siksi pääkirjoituksissa ei esitetä niinkään ”maailman totuuksia” (P3). Tämä näkyy pääkirjoituksissa siten, että pääkirjoitus on avoimesti kantaa ottava (P3), eikä sillä tavoitella piilovaikutuksia (P2/H2). Haastateltavat liittävät mielipiteisiin vaikuttaminen siis pikemminkin niin sanottuun piilovaikuttamiseen (ks. piilovaikuttamisesta esim. Hemánus 1975), jota pääkirjoituksissa ei tehdä. Lisäksi haastateltavat näkevät mielipiteisiin vaikuttamisen olevan monimutkainen prosessi, eivätkä siten näe päämääräkseen saada lukijaa vaihtamaan tai muuttamaan mielipidettään. Yleisesti ottaen näyttää siltä, että mielipiteisiin vaikuttamisen pyrkimys liittyy haastateltavien mielessä *lukijassa tapahtuvaan vaikutukseen*, ei niinkään lähettäjän pyrkimyksiin.

Pääkirjoitustoimittajien näkemyksen perusteella voisi olettaa, että pääkirjoituksen päämäärä lähenee tällöin esseen tarkoitusta, jossa pyrkimyksenä on pohdiskella asiaa eri näkökulmista ja tehdä asiasta päätelmiä, ei niinkään vaikuttaa

mielipiteisiin (Lonka ym. 1996, 50; Koskela 2000, 32–36). Pääkirjoitusten päämäärät liittyvät kuitenkin hyvin pitkälle mielipiteen ilmaisuun. Tällainen on lehden linjan vetämisen (P1, P2/H1, P3) päämäärä. Lehden linjan vetäminen nähdään molemmissa taloussanomalehdissä nimenomaan vastaaville päätoimittajille kuuluvana tehtävänä, vaikkakin linjan vetämiseen osallistuvat myös kirjoittavat pääkirjoitustoimittajat pääkirjoituksia kirjoittaessaan (P1, P3). Pääkirjoituksessa vedettyä lehden linjaa haastateltava (P3) kuvaa johtoajatukseksi ja ajatukselliseksi kivijalaksi, jota myöhemminkin noudatetaan muissa kirjoituksissa.

(19) P3: – – kivijalka tai linjanvetopääkirjoitus ydinvoimasta että perustellusti esitetään kanta siitä että ollaanko puolesta vai vastaan ja mitä tuota noin erilaisia perusteluja siihen on ja mitä vaikutuksia sillä on, tämmönen *linjanveto jonkun asian puolesta*. Ja sit se on semmonen johtoajatus jota sitte tullaan myöhemmin seuraamaan ja sitä voidaan tukea sitten jollakin muilla pääkirjoituksilla myöhemmin ottaen esimerkiksi kantaa tuulivoimaan tai hankkeeseen tai johonkin kaasujohtoon tai tai tän tyyppiin asioihin, jolloin on tietyllä tavalla luotu linjanveto jossa on paalutettu ne asiat että lehden mielestä nää tää on mainstreami joka, ja siihen voi sitten liittyä erilaisia asioita mut ne tukeutuu siihen peruslinjanvetoon. Se on tietyl taval semmonen kivijalka, ajatuksellinen kivijalka.

Haastattelupuheessa jaotellaan pääkirjoitukset kolmeen tyyppiin: kuvaileviin, kommentoiviin ja linjaa viitoittaviin pääkirjoituksiin (P3). Jaottelun mukaan on siis olemassa pääkirjoituksia, joissa ei vedetä lehden linjaa. Lehden linjan vetäminen tarkentuu näin tietynlaisiin pääkirjoituksiin. Samalla lehden linjan mielletään toteutuvan vain niissä pääkirjoituksissa, joissa esitetään ”johtoajatus”, joka on ”paalutettu”. Haastattelupuheessa tarkoitettaneen pääkirjoituksia, joissa kantaaottavuuden aste on vahva. Tekstien tarkastelussa voidaan lähteä siitä, että kantaaottavuus toimii jatkumolla ja lisäksi eri tasoilla. Kantaaottavuuden aste voi olla vahva, jolloin se näkyy tekstien argumentaatiotasolla arvostusluonteisten teesien esittämisenä, tai se voi olla heikko, jolloin se näkyy tekstien argumentaatiotasolla teeseinä, jotka eivät sisällä arvostusluonteisia kannanottoja (Hemánus 1979; Kakuri-Knuuttila & Halonen 1998). Tekstien diskurssi-semanttisella merkitystasolla arvostukset eivät liity pakosti teesiin, vaan ne voivat olla myös muualla tekstissä. Näin myös heikko pääkirjoitus sisältää arvotuksia, jotka voivat olla joko eksplisiittisiä tai implisiittisiä. Samalla näidenkin arvotusten perusteella voidaan tehdä tulkinta siitä, millainen maailmankuva lehdessä vallitsee ja miten tähän maailmaan suhtaudutaan. (Ks. Heikkinen 1999; White 1998.)

Linjaa vetävissä pääkirjoituksissa otetaan kantaa puolesta tai vastaan, perustellaan ja pohditaan vaikutuksia (P3). Tällaisissa pääkirjoituksissa kannan ottaminen on jyrkintä, koska lehdellä näyttää olevan tällöin todellisia intohimoja jonkin asian suhteen. Haastateltavan (P3) mukaan kantaa ottaminen saattaa olla toisinaan mahdotonta, mikäli aihe on sellainen, ettei siihen voi ottaa jyrkästi kantaa. Esimerkiksi pääkirjoitus voi käsitellä Venäjän talouden tulevaisuutta, josta kenelläkään ei ole tietoa. Kannan ottaminen ei tällöin näy niinkään itse teksteissä, vaan pääkirjoituksen aiheen esille ottamisena ja myös käsiteltävän tilanteen kuvaamisena epävarmaksi. (P3.) Huomattava on, että haastateltava luonnehtii tätäkin kannanotoksi. Tällöin kannan ottaminen liitetään ensinnäkin tekstin ulkopuoliseksi valinnaksi sen suhteen, mikä asia nostetaan esille, ja toiseksi myös kannanotoksi, jossa ei esitetä arvostusluonteista teesiä puolesta tai vastaan.

(20) P3: – – sillon sen pääkirjoituksen sisältö ja funktio onkin siinä että todetaan tämä mahdollisuus ja ja nostetaan sitä mahdollisuutta esille eikä niinkään tuomita sitä asiaa niinkun oikeaks tai vääräks, son sen merkitys, sama asia koskee

jotakin sitä että suhdannenäkymien epävarmuus jatkuu tässä sekin on sinänsä jo havainto ja tuota kannanotto sen puolesta että tässä ei ole selvää linjaa johonkin suuntaan vaikkei osatakaan sanoa että onko se menos ylös- vai alaspäin, vaan otetaan esille se asia että tämä on tää tilanne epävarma – –.

Lehden linjan vetämisen voi nähdä palvelevan lehden identifioitumista tietynlaiseksi. Pääkirjoituksissa kerrotaan lehden linja lukijoille tapauskohtaisesti konkretisoiden. Näin pääkirjoitusten kautta ”voi saada käsityksen siitä, mitä terve taloudenpito kussakin yksittäisessä tapauksessa tarkoittaa” (P3).

Pääkirjoituksen päämääräksi representoitiin myös selittäminen. Selittäminen viittaa siihen, että selittäjällä on enemmän tietoa kuin sillä, jolle selitetään. Selittäjä on kuitenkin pikemmin opettaja kuin pelkästään tietäjä, koska opettaja haluaa jakaa tietoaan. Selittämisen lisäksi haastattelupuheessa todettiin pyrkimyksen olevan avaimien antaminen lukijalle (P2/H2). Selittämisen lailla avaimien antaminen viittaa opettajan rooliin. Avaimien antamisen metaforaan liittyy sellainen merkitys, että oppija saa tiedot/taidot, joiden avulla hän itse pystyy päättämään ratkaisun. Samalla pääkirjoitustoimittajan sosiaalisena roolina on olla tuo opettaja. Hänen roolinaan on tietää enemmän ja välittää tämä tieto myös lukijalle. Tällöin korostuu se, että opettajan roolin mukaisesti pääkirjoitustoimittaja ei pyri vaikuttamaan niinkään lukijan mielipiteisiin, vaan tietoihin ja taitoihin. Pääkirjoitustoimittajilla onkin tällöin jossain määrin sama päämäärä kuin poliittisilla toimittajilla, jotka pyrkivät myös informoimaan kansalaisia ja äänestäjiä, jotta nämä pystyisivät arvioimaan vaikutussuhteita ja poliittisia tapahtumia ja tekemään äänestyspäätöksiä (ks. Aula 1991, 71–72). Mielipiteisiin vaikuttamisen ja selittämisen eroja teksteistä voi olla vaikea huomata tai pystyä erottamaan. Selittäminen ei kuitenkaan ole niin ristiriitainen pääkirjoituksen tarkoituksen (mielipidekirjoitus) kanssa, kun ottaa huomioon, että taloussanomalehtien linja ja lukijoiden (kohderyhmänä) arvomaailma ovat tuskin kovin kaukana toisistaan. Mikäli lehdet ja lukijat jakavat samat arvot, mielipiteisiin vaikuttaminen ei ole välttämättä etusijalla. Toisaalta, samojen arvojen jakaminen saattaa motivoida lukijaa omaksumaan tekstissä olevia mielipiteitä (Chambliss & Garner 1996, 309).

Kannan ottaminen voi lähteä tapahtuman ajankohtaisuudesta, mutta myös populaarimmasta lähtökohdasta eli siitä, mitä ihmisten mielissä on, sillä pääkirjoitusten yksi päämäärä on ottaa kantaa ihmisten mielissä olevaan aiheeseen (P2/H1, P3). Koska lehdet nostavat aiheita esille, kyseinen päämäärä kierrättää jo valmiiksi lehdistä tuttuja aiheita. Goddardin (1998, 73, 82–83) mukaan kierrättäminen on ominaista talousjournalismille talouden systeemisen luonteen takia. Uutisissa esiin nostettu asia aiheuttaa kaikkien muiden asiaan liittyvien osien uudelleen arvioinnin, jolloin asia nousee pääkirjoitusten, uutisartikkeleiden ja kolumnien aiheeksi.

Yksi mielipidetekstille yleisesti ominainen piirre on argumentatiivisuus. Tällainen luonnehdinta esitettiin myös haastattelupuheessa (P1, P2/H1). Perustelujen nähdään olevan yksi pääkirjoitukseksi luokittelun kriteeri (P3). Haastateltava (P3) toteaa myös, että mikäli lukijoiden enemmistön oletetaan olevan eri mieltä, pääkirjoituksissa perustellaan enemmän. Lisääntyvät perustelut sen mukaan, mitä lukijoiden mielipiteistä oletetaan, tuntuvat olevan ristiriidassa sen kanssa, ettei pääkirjoituksilla pyritä vaikuttamaan. Perusteluilla nähdäänkin olevan muita tehtäviä: hyvin perusteltu asioiden esittäminen voi palvella ihmisiä, sillä ne auttavat lukijaa ymmärtämään, helpottavat lukijaa muodostamaan oman kannan ja voivat saada aikaan myös yhteiskunnallisia muutoksia. (P3, P2/H1.)

(21)P2/H1: – – jos lehti perustelee hyvin se voi tehdä hyvän palveluksen yhteiskunnallisen palveluksen, generoimme tietoa yhteiskunnasta.

Mielipiteellisyys saattaa myös olla ohjeistamista tai vallan vahtimista. Haastattelu-puheissa representoitiin pyrkimys saada valtaa pitävät puuttumaan johonkin asiaan (P2/H1), antaa ohjeita esimerkiksi hallitukselle (P3), esittää konkreettisia ehdotuksia (P2/H2) ja herättää huomio asiaan (P2/H2). Tällöin pyrkimyksen voisi luonnehtia olevan jotain konkreettisempaa kuin pelkästään mielipiteen muuttaminen, ja nimitänkin tätä ohjeistamiseksi. Huomion herättäminen onnistuu jo nostamalla jokin aihe esille, jolloin huomion ja keskustelun herättäminen toteutuvat toisinaan samaa viestinnällistä päämäärää.

Vallan vahtimiseksi voisi luonnehtia niitä representaatioita, joissa pyrkimyksiä nostettiin vallanpitäjien kritisointi (P3), asioiden surkukupaisuuden esiin tuominen ja (P2/H1) ja kriittinen suhtautuminen ennustelaitosten ja pankkien arviointeihin (P1, P3). Samalla vallan vahtiminen tuo esiin pääkirjoitusten roolin yhteiskunnallisena vaikuttajana. Myös uutistoimittajat näkevät ammattiroolikseen valtaa pitävien vartioimisen eli vahtikoiran roolin (Heinonen 1995, 97–99). Pääkirjoitukset pyrkivät siten olemaan pikemminkin asiantuntevia ja vastuullisia kuin pelkästään eri taloudellisten instituutioiden tarkoitusperiä myötäileviä, ”rakikoiran ulahduksia” (ks. Mikkonen 1998). Vahtikoiran roolia konkretisoivat pääkirjoituspalaverissa käytettävät sisäpiirin ilmaukset ”kuka tuomitaan tänään?” ja ”mistä nyt jyrähdetään?”, jotka samalla asemoivat pääkirjoitustoimittajat vallanpitäjiksi siitakin huolimatta, ettei näin pääsääntöisesti tehtäisi.

(22)P1: Niinku meidän slangissa mitä me *käytetään slangina* siihen ku me jädään istuun siihen meidän pääkirjoituspalaveriin niin mä sanon että kuka tuomitaan tänään elikkä siis tämmönen, ja sit me käytetään tätä että *mistä nyt jyrähdetään? Ja kun me nyt kuitenkin tiedetään että me nyt pääsääntöisesti ei jyrähdetä.*

Pääkirjoituksien päämääräksi nähdään myös keskustelun herättäminen. Tällöin pyrkimyksenä on saada lukijat ottamaan kantaa joko lehtien mielipidepalstoilla, suoraan toimittajalle tai keskustelemaan keskenään. Keskustelun aktivoimiseen voidaan provosoida lukijoita jättämällä pääkirjoituksen johtopäätökset avoimiksi. (P2/H1, P2/H2, P3.) Keskustelun herättämisen taustana voidaan nähdä pyrkimyksen hoitaa journalismin yhteiskunnallista tehtävää. Toisaalta, se voidaan nähdä myös tietoisena pyrkimyksenä rakentaa omaa yhteisöä, pyrkiä keskustelemaan juuri oman lukijakunnan kanssa ja näin samalla vakiinnuttaa ja sosiaalistaa oma lukijakunta jatkossakin lehden lukijakunnaksi.

Sisältödiskurssi

Sisältödiskurssissa nostetaan esiin päämääriä, joissa päämäärä liittyy sisältöön, josta jotain sanotaan. Samalla suhde lukijaan rakentuu välillisesti niiden sisältöjen kautta, jotka ovat yhteisössä kiinnostavia ja vastaavat yhteisössä jaettua ideologiaa (ks. Fairclough 1992, 64). Suhde lukijaan on siten tiiveimmillään, kun lukija on samanmielinen. Sisältödiskurssia luokittelen edelleen

- 1) kuvailuun (P3)
- 2) analyttisyyteen ja ajallistamiseen (selvitetään taustoja, P1, P3; tarkastellaan asioita eri näkökulmista lavean tiedon pohjalta, P3; jäsennetään esim. pidemmän aikavälin prosesseja, P2/H2; kiinnitetään jokin kehitysprosessi aikaan ja tapahtumiin, P2/H1)
- 3) arvottamiseen (kommentoidaan, P3; sanotaan jotain tärkeää ajankohtaisesta aiheesta, P2/H2; generoidaan ja uusinnetaan tietoa, P2/H1; arvioidaan taloutta tai talouden tulevaisuutta, P1, P2/H1, P3).

Pääkirjoitusten yksi päämäärä on asioiden kuvailu (P3). Kuvailu määritellään perussanakirjassa (s.v. *kuvailu*) kuvaamiseksi, esittämiseksi, luonnehtimiseksi ja havainnollistamiseksi. Kuvailun tulkitsen sellaiseksi sisällölliseksi päämääräksi, jossa lähinnä on seurattu jotain tapahtumaa (joko jotain prosessia tai hetkittäistä tapahtumaa) ja kuvaillaan sitä.

Sisältödiskursseissa nostetaan esiin myös päämääriä, jotka tulkitsen analyttisiksi ja/tai ajallistaviksi. Analyttinen suhtautuminen sisältöihin näkyy esimerkiksi taustojen selvittämisenä (P1). Lähtökohtana voi tällöin olla esimerkiksi uutisoitu asia. Taustojen selvittämisen lisäksi pääkirjoituksissa valaistetaan asioita eri puolilta, joskin tämä voi toteutua usein vain rajallisesti (ks. esim. 23). Tämä liittyy myös talouden luonteeseen, sillä talouden prosessit eivät ole yksinkertaisia (P2/H2).

(23) P2/H2: Mielipide syntyy usein vasta selvitystyön tuloksena, ei se ole heti valmis, koska *eivät talouden prosessit ole niin yksinkertaisia*. Jostakin asiasta voidaan yhdellä kerralla valaista vain muutamia puolia. Seuraavalla viikolla voidaan käsitellä samaa asiaa uudestaan ja valaista siitä taas uusia puolia.

Päämääränä voi olla myös asioiden tarkastelu eri näkökulmista lavean tiedon pohjalta (P3). Tässä suhteessa pääkirjoitus muistuttaa esseetä, jossa pohdiskellaan asioita (Lonka ym. 1996, 50). Tarkastelu pohjautuu tietoihin informaation asemesta (ks. Niiniluoto 1996). Näkökulmina ei myöskään voi olla mikä tieto tahansa, vaan tiedon tulee olla laveaa eli laajaa ja monipuolista. Lavea tieto viittaa tietoon, josta voi olla vain asiantuntijalla. Tätä tulkintaa tukevia näkemyksiä löytyy myös muualta aineistosta.

Analyttisyys ja ajallistaminen yhdistyvät, kun jokin prosessi kiinnitetään aikaan ja tapahtumiin (P2/H1). Pidemmän aikavälin prosessien seuraaminen, jäsentäminen ja niiden kiinnittäminen aikaan liittyy nimenomaan pääkirjoituksiin. Purasen (2000, 11) haastattelututkimuksen mukaan *Aamulehden* toimittajat kokevat omakseen erityisesti tiedonvälittäjän roolin. Ainoastaan kunnallisuutisten toimittajat kertoivat seuraavansa prosesseja, välittävänsä niistä tietoa ja selostavansa niiden vaikutuksia.

(24) P2/H1: – – Toinen tapa kirjoittaa pääkirjoitus on tämmöinen ankkuroiva pääkirjoitus joka ajassa *olevan taloudellisen kehitysprosessin kiinnittää ikään kuin aikaan ja tapahtumiin, sillä saatetaan hiukan ehkä syventää sitä näkökulmaa joka uutisissa on jäänyt pinnalliseksi*.

Arvottamiseksi tulkitsen muun muassa kommentoinnin (P3). Kommentointi määritellään kommenttien eli huomautusten esittämiseksi (ks. *Perussanakirja* s.v. *kommentoida, kommentti*). Toinen arvottamiseen liittyvä päämäärä on jonkin tärkeän asian sanominen ajankohtaisesta aiheesta (P2/H2). Tämä vaikuttaa trivialeetiltä, mutta toisaalta pääkirjoitusten tehtäväksi asettuu näin uutisten lailla nostaa esiin oleellisia asioita (ks. *Journalistin ohjeet 2004* [online]). Tärkeän sanominen liittyy myös aiheen valinnan kriteereihin, sillä valinnan varaa riittää ja aiheita on arvottava jotenkin. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että monia muista näkökulmista oleellisia, todenmukaisia ja arvokkaita asioita jää käsittelyn ulkopuolelle, ja siksi sananvapauden toteutuminen jää aina rajalliseksi (Hemánus 1983, 19).

Yksi päämääristä on tiedon generoiminen (ks. esimerkki 21). Verbi *generoida* tarkoittaa asioiden keräämistä erilaisista lähteistä. Generoitaessa poimitaan informaatiiovirrasta oleelliseksi arvioitua taloudellista tietoa. Generoimiseen liittyy siten väistämättä arvottaminen, sillä on olemassa oleellista ja epäoleellista tietoa. Samalla tiedon generoiminen liittyy ajatukseen tiedon välittämisestä informaation asemesta. Generointi eli tiedon valikointi nähdään lukijoiden palveluksi. Pääkir-

joitustoimittajien päämääränä on auttaa lukijoita, joilla on kenties vähän aikaa tai joiden taidot eivät tiedon valikointiin riitä (P2/H1). Tässä kohdin pääkirjoitustoimittajat näkevätkin lukijan palvelemisen samoin kuin *Aamulehden* toimittajat (ks. Puranen 2000, 12) ja taloustoimittajat (ks. Ahonen 1996, 41–42). Yhtenäinen näkemys selittyy osin sillä, että myös journalistien eettisissä ohjeissa todetaan, että journalistien on pyrittävä olennaisen ja monipuolisen **tiedon** välittämiseen (*Journalistin ohjeet 2004* [online]). Generoimisen esiin nouseminen on luontevaa, sillä informaatiotulva on usein keskusteltu kehityssuuntaus nyky-yhteiskunnassa. Eriyisesti taloudellisen tiedon määrän kasvu ja leviäminen monille muillekin kuin talouden alalle on yksi nykyiselle yhteiskunnalle ominainen piirre.

Generoiminen voi olla myös tiedon uusintamista. Haastateltava pitää kirjoitettua tekstiä sellaisena, jolla ”uusinnetaan tietoa tai uudistetaan tietoa, joka on olemassa yhteiskunnassa” (P2/H1). Samoin kuin uutta tietoa tulvii joka mediasta, on olemassa myös käypää tietoa, joka on vanhaa, mutta silti arvokasta. Tällaista tietoa voi kuvailla siten, että kyseessä on vanhojen, viisaiden ja oppineiden tieto. Pääkirjoitustoimittajilla on pääkirjoituksissa mahdollisuus käyttää joko omaa tai muista lähteistä saatavilla olevaa ”vanhaa tietoa”. Uusintaminen voidaan käsittää tiedon uudelleen muokkaamiseksi nykypäivän tarpeisiin ja näkökulmasta. Näin se ei olisi pelkästään vanhan tiedon toistoa, vaan edellyttää uutta tiedon valikoinnin prosessia.

Taloussanomalehtien pääkirjoitusten yksi päämäärä on talouden arvioiminen ja talouden ennustaminen (P1, P2/H1, P3). Haastateltavan (P1) mukaan tämä päämäärä on oleellinen siksi, että talouden arvioinneilla on yrityksille käytännön merkitystä. Myös talouspoliittiset päätökset perustuvat talouden arviointeihin (Luoma, Pynnönen & Virtanen 1993). Taloutta arvioitaessa voidaan suhtautua kriittisesti muiden instituutioiden arviointeihin, jolloin talousjournalismi voisi periaatteessa olla suunnannäyttävä ja arvioida taloutta muista instituutioista poikkeavin tavoin.

(25)P1: Joo, me ei esimerkiks Nordean ja Etlan niin optimismiin jota on ny ollu 22 [luku nauhalla epäselvänä] vuotta, *me ei olla sitä ymmärretty ja ollaan vähä pikkusen annettu ymmärtää että nyt ei noita kannata uskoo*. Ne on liian optimistisii ollu. Niinku Nordea joka ennusti tässä alkuvuonna niinku tammikuussa että tämän vuoden kasvu tulee olemaan kolme prosenttia ja tota ainoo riski täs ennustees on se että se voi olla isompi, tähän on ollu laskuu tää homma.

Haastatteluista nousi esiin myös muutamia asioita, joita ei haluta tehdä. Pääkirjoituksissa ei pengota yksityisasiota (P2/H2), ei ilkuta tappioita (P1, P2/H1) ja lisäksi vältetään liikaa yksinkertaistamista (P2/H2). Yksityisasioiden käsittely on journalistisissa yleensäkin epäolennaista; olennaista on käsitellä yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita, vaikka yksityisen ja julkisen rajoista käydäänkin jatkuvaa kamppailua (Luostarinen 1996, 18). Lisäksi yksityisasioiden käsittelyä rajoittavat sekä Suomen laki että journalistin ohjeet (*Journalistin ohjeet 2004* [online]; ks. Vuortama 1983).

Lukijalle asemoitu identiteettidiskurssi

Toimittajilla on joko tiedostamaton tai tiedostettu mielikuva yleisöstä, jolle he kirjoittavat (Oestreicher 1991, 16). Lukijan identiteettidiskurssissa on kyse siitä, että kirjoittaja antaa lukijalle jonkinlaisia luonnehdintoja. Hän representoi lukijalle identiteetin. Nämä identifikaatiot näkyvät jo lehtien kohderyhmien kuvauksissa. Kohderyhmäkuvauksissa lukijoita kuvaillaan markkinoinnin näkökulmasta, mikä saattaa rajoittaa näkemystä lukijoista. Haastattelupuheessa lukijakunnan identi-

teetin kuvaus tarkentuu tekstilajikohtaiseksi, sillä haastatteluissa on keskusteltu vain pääkirjoituksista. Kerron lyhyesti ja yleisesti ensin lehtien kohderyhmistä, minä jälkeen keskityn haastattelupuheessa esiin nousseisiin luonnehdintoihin.

Lehden pääfunktiona on myydä lehteä. Lehden kaupallisuus näkyy ensinnäkin siten, että molemmilla lehdillä on tarkkaan mietitty kohderyhmä. Jo käsitteen *kohderyhmä* käyttäminen liittyy diskurssin markkinoinnin alaan, ja onkin luontevaa, että kohderyhmien kuvaaminen haastattelupuheessa on omiaan tuottamaan markkinointihenkistä puhetta (ks. luku kirjoittajan identiteettidiskurssi). Uutistomittajien näkemyksiä tutkineen Purasen (2000, 45) mukaan moni *Aamulehden* toimittaja kritisoi kohderyhmäajattelua ja sanoi kirjoittavansa yhteistä lehteä eri yleisöille. Ainoastaan nuoret nostettiin esille omana kohderyhmänään. Tällaista kriittistä suhtautumista ei ollut nähtävissä taloussanomalehtien pääkirjoitustoimittajien haastatteluissa. Kohderyhmäajattelu on molemmissa lehdissä varsin pitkälti tehty tapa tehdä lehteä.

Taloussanomalehtien kohderyhmänä ovat talousalasta kiinnostuneet tai talousalalla työskentelevät henkilöt ja erityisesti päättäjät. *Taloussanomien* kohderyhmään kuuluu edellä mainittujen lisäksi ammattilaisia, opiskelijoita ja suurta yleisöä, mutta kuitenkin vain sellaisia, joilla on huolehdittavanaan jokin taloudellinen intressi. (P1, *Kauppalehden toimituksellinen linja 29.9.1998*, *Kauppalehti 2002* [online], *Taloussanomien ja Uutistoimisto Startelin sisällöntuotannon periaatteet 2002*.)

Taloussanomalehtien kohderyhmä vaihtelee arkisin ja lauantaisin, sillä sen lauantain numeron voi tilata myös erikseen. Arkipäivisin lehden kohderyhmänä ovat yritysten työntekijät ja lauantaisin työelämän näkökulma muuttuu asioiden katseluksi yksilön, perheen, lasten ynnä muiden näkökulmasta. *Taloussanomien* lukijakunta kuuluu lähinnä ylempään toimihenkilöstöön. Lukijoiden tulotaso on korkeampi kuin keskimäärin Suomessa ja työtehtävät ovat keskijohdossa, asiantuntijatehtävissä ja ylempässä johdossa. (P3.)

Kauppalehti on suunniteltu luettavaksi työpaikalla. Erityisesti tämä erottaa *Kauppalehden* kohderyhmän *Taloussanomien* kohderyhmästä. (P1.) *Kauppalehden* lukijakunnasta suurin osa on yrittäjiä erikokoisissa yrityksissä, pienistä paikallisista suuriin kansainvälistyneisiin yrityksiin. *Kauppalehden* lukijakunnasta loput ovat taloudellisia päätöksiä tekeviä ihmisiä eri organisaatioissa, hallinnossa, valtion hallinnossa, politiikassa ja eri etujärjestöissä (P1). Molemmissa lehdissä lukijakunnan nähdään olevan korkeammin koulutettua kuin yleissanomalehtien lukijakunnan.

Haastateltavan (P3) mukaan tarkasti mietitty kohderyhmäajattelu vie siihen, että omistajatahon näkökulma toteutuu lukijakunnan huomioon ottamisen kautta. Omistajataho ei pääkirjoitustoimittajien (P1, P3) näkemysten mukaan vaikuta lehtien kantoihin ja sitä kautta pääkirjoituksiin, kuten esimerkiksi Hemánus (1972) esittää. Kun kaupallisesta puolesta vastuun kantavat vastaavat päätoimittajat, jotka ovat samalla kustantajia, ristiriitaisuuksia pääkirjoitusten toimittamisessa ja omistajatahon näkemyksissä ei synny. Lisäksi pääkirjoitukset vakiintuneena tekstilajina eivät kenties ole tällaisten kamppailujen paikka, vaan kamppailut käytäneen – mikäli käydään – johdon ja uutisoiminnan välillä. (Ks. Hemánus 1983.)

(26) P1: – – tää lehtiyhtiö on siitä niinku journalistin kannalta todella hyvä lehtiyhtiö että ei ole olemassa mitään *AlmaMedian* kantaa, siis ei voi tulla meille mieleenkään että EU-kansanäänestyksen alla olis pitäny *Kauppalehden* ja *Lapin Kansan* kanta tähän EU:hun olla sama, ei täälä ei oo ketään jolle se tulis edes mieleen, että kaikki lähtee siitä aatetaustasta ja siitä että missä ne ja siitä paikallisuudesta.

Haastateltavien puheessa puhutaan toisinaan kohderyhmästä, toisinaan asiakaskunnasta. Sanalla asiakaskunta haastateltava viittaa niihin, jotka ovat lehden tilaajia ja lukijoita. Siinä missä kohderyhmä on tavoiteltava lukijakunta, asiakaskunta on todellinen lukijakunta. Haastateltavan (P2/H1) mukaan toimittajan näkemys todellisesta lukijakunnasta puolestaan rajaa pois ”jonkun verran yleislukijoita”. Haastateltava käyttää vähättelevää ilmaisua ”jonkun verran”. Vähättelyyn voi jälleen hakea syytä kaupallisesta puheesta, ikään kuin haastateltava ei uskaltaisi rajata suurta joukkoa lukijoista ulkopuolelle.

(27) P2/H1: *Meillä – – pitäisi kaikessa työssämme olla aika selkeä kuva meidän asiakaskunnasta elikkä niistä jotka tilaavat ja pitävät lehden ja maksavat sen ja lukevat sitä – –. Et tavallaan se rajaa pois meiltä jonkun verran yleislukijoita – –.*

Pääkirjoitusten lukijoiksi pääkirjoitustoimittaja (P2) luonnehtii erityisesti ”ajattelevia lukijoita”, jolloin lukijakunta jakaantuu ikään kuin kahtia, ajatteleviin ja ei-ajatteleviin lukeviin. Ajatteleva lukija implikoituu helposti intellektuelleihin ja asiantunteviin lukijoihin. Pääkirjoitustoimittajat eivät kuitenkaan näe lukijoita asiantuntijoina, sillä yhdeksi pääkirjoituksen päämääräksi mielletään asioiden selittäminen lukijoille (P1, P2, P3). Selittämisen pyrkimys asemoi tekstin tuottajan sosiaalisiksi rooliksi ohjeistajan, kun taas lukijasta tulee ohjeistettava. Pääkirjoitusten tuottajan (esimerkki 28) mukaan lukijoille pyritään kirjoittamaan siten, että he ymmärtävät tekstin. Toisaalta haastateltava käyttää ilmaisua ”kaikkia maailman asioita ja ilmiöitä”, mikä jättää tilaa odotuksille joidenkin asioiden ymmärtämisestä.

(28) P3: *– – Ainoa mikä siinä on ehkä sellainen mikä liittyy muutenkin pääkirjoitukseen on se että terminologia ja asioiden kulku ja juoksutus mikä siinä on nämä prosessit pyrittäisiin avaamaan sillä tavalla niin että pääkirjoituksen lukijalta ei oleteta ja odoteta että hän ymmärtää kaikkia maailman asioita ja ilmiöitä ja mitä siellä on olemassa.*

Pääkirjoitusten lukijat nähdäänkin haastattelupuheessa heterogeenisenä ryhmänä, jotka ovat eritasoisia ja joilla on eritasoisia tarpeita, joihin kaikkiin pitäisi pystyä vastaamaan (P2/H1). Lukijan ei kuitenkaan tarvitse olla aiheen asiantuntija, ja siksi pääkirjoitusten täytyy olla yleisempiä kuvauksia asioista. Pääkirjoituksen lukeminen ja punaisesta langasta perille pääseminen (mistä on kyse) pitää onnistua ilman kaupallista koulutusta (P3).

Haastateltavan (P1) mukaan pääkirjoituksia lukevat henkilöt, joilla on kiinnostusta ajankohtaisiin ja siihen, mitä ”täällä niinku todella tapahtuu”. Samalla lukija identifioidaan lukijaksi, joka haluaa ymmärtää tapahtumia ja niiden taustoja. Palautteen antamisen kynnys ylittyy haastateltavien mukaan useimmiten institutionaalisilla toimijoilla (P1, P3). Näin institutionaaliset toimijat vaikuttavat olevan erityisen kiinnostuneita pääkirjoituksista. Haastateltavien mukaan palautetta antavat poliittiset ja talouselämän johtajat, jolloin yleensä pääministeri antaa palautetta politiikasta, valtiovarainministeri talouspolitiikasta ja yritysjohtajat antavat palautetta silloin, kun kirjoitetaan heitä lähellä olevista asioista (P1, P3). Kiinnostuneisuus syntyy siten aiheen kautta: palaute tulee teksteistä, joiden aihe liittyy toimijoiden institutionaaliseen tehtävään. Kun palaute vaikuttaa tulleen yksityisiltä henkilöiltä, haastateltava uskoo heidän tällöinkin edustaneen jotain institutionaalista tahoja (P3).

Yhteenvetoa ja pohdintoja

Olen kuvannut pääkirjoitustoimittajan sosiaalisen roolin rakentumista neljän eri diskurssin kautta. Nämä diskurssit ovat samalla kietoutuneita toisiinsa erottamattomasti. Tietynlainen kirjoittajan identiteetti liittyy samalla tietynlaisiin päämääriin ja asemoi myös lukijalle paikan. Ideologiadiskurssissa pääkirjoitustoimittajat rakentavat roolikseen terveen talouden puolestapuhujan, toimittajan identiteetiksi rakentuu kollektiivinen ja institutionaalinen kannanottaja, päämääräksi suhteessa lukijaan mielipiteelliset, mutta myös muut päämäärät ja lukijan identiteetiksi ajatteleva ja opastettava lukija, johon ei pyritä vaikuttamaan. Samalla pitää huomioida, että sosiaaliseen rooliin kuuluu useita asemoitteja, jotka ovat osin päällekkäisiä, osin vaihtoehtoisia.

Artikkelissa kuvatut diskurssit toisintavat osin tutkimuksia, joita yleisjournalistisista pääkirjoituksista on tehty (ks. esim. Hemánus 1972; Stonecipher 1990; Vallinder 1968). Vaikuttaa siten siltä, että yleis- ja talousjournalististen pääkirjoitusten kirjoittajalla on ainakin osittain samanlainen sosiaalinen rooli. Tämä on toisaalta luontevaa, sillä pääkirjoitukset sanomalehdissä noudattelevat monin tavoin tekstilajin konventioita. Pääkirjoitustoimittajien sosiaalinen rooli ilmentää monin tavoin sitä, että pääkirjoituksissa ohjaillaan ja selitetään. Sen sijaan roolia mielipidevaikeuttajana jossain määrin vähätellään. On selvää, että näihin näkemyksiin vaikuttaa se konteksti, jossa kulloinkin toimitaan. Yhteiskunnassa, jossa taloussanomalehden pääkirjoitustoimittajan kirjoitukset eivät ole niinkään vallankumouksellisia vaan pikemminkin valtavirtaa myötäileviä, tekstien mielipiteellinen tehtävä tuntuu kaventuvan samaa matkaa kuin mielipide-erotkin. Irtisanoutuessaan mielipiteiden muuttamisen pyrkimyksestä pääkirjoitustoimittajat asemoivat itsensä selittäjiksi, ja ottavat samalla roolin sekä vallalla olevan ajattelun ylläpitäjänä että lukijoiden valistajana. Valistajan rooli tuntuu toisintuvan kaikissa kuvatuissa diskurssissa, se näkyy selittämisen lisäksi niin sisädiskurssin analyttisyytenä ja arvottamisena että lukijadiskurssin lukijan asemoineissa ajatteleviksi ja tapahtumien ymmärtämisestä kiinnostuneiksi.

Mielipiteellisen tehtävän voi yhtä lailla nähdä olevan vallalla olevan ajattelun ylläpitämistä (ks. Kunelius 1997, 113). Näin ei kuitenkaan tehty, ja tässä mielessä haastateltavien representaatiot sosiaalisesta roolistaan pitäytyivät mielestäni institutionaalisissa rajoissa. Pääkirjoitustoimittajat eivät lähteneet esimerkiksi pohtimaan ja määrittelemään sitä, mitä mielipiteellisyydellä tarkoitetaan vaan mielsivät sen mielipiteiden muuttamisen päämääräksi ja irtisanoutuivat tästä tehtävästä varsin yksimielisesti ja varmasti. Tässä tapauksessa asiantuntijoiden kielenkäyttö näyttää kuvastavan sitä näkemystä, joka on instituutiossa jaettavaa sosiaalista tietoa. Sen sijaan sivistyksellisen päämäärän näkeminen vaihteli haastateltavien puheissa. Yksi haastateltavista näki sivistyksellisen päämäärän olevan varsin voimakas (P3), toinen mahdollinen (P2/H1) ja kolmas (P1) ei nähnyt tällaista tarvetta olevan lainkaan (ks. esimerkki 7). Diskursiivista ristiriitaa selittää se, että sivistyksellisestä päämäärästä irtisanoutuvan haastateltavan mukaan lukijat sivistyvät muutenkin. Näin puhe siirtyi pääkirjoitusten päämäärästä lukijoiden tieto- ja taitotasoon.

Yleissanomalehtiin verrattuna taloussanomalehtien pääkirjoitustoimittajan rooli poikkeaa erityisesti omanlaisensa diskurssin kautta, jossa määritellään muun muassa, millainen talous on tervettä. Diskursiiviset määritykset oikeanlaisesta taloudellisesta toiminnasta tehdään pääkirjoitusteksteissä aihekohtaisesti. Valistajan valtaa korostaa se, että hänellä on sanomalehden päätoimittajana käytössään viimeinen sana, niin talouspolitiikan ja poliitikoiden kuin taloudellisten prosessien arvioinnissa. Valtaa rajoittavaksi tekijäksi puolestaan jää arvioinnin luonne sosiaa-

lisena toimintana: arviointien jälkeenkin toiminnan jatkuvuus on turvattava, eikä esimerkiksi poliittisia tai muita institutionaalisia ryhmiä voi liiaksi suututtaa. Niin kauan kuin terveen talouden määrittely noudattelee sekä perinteistä linjaa säilyttäen näin odotuksenmukaisuutensa että yhteiskunnassa hegemonisesti jaettuina käsityksiä, valtataistelut jäänevät pieniksi kahakoiksi.

Viitteet

- 1 Artikkelissa kehittelen eteenpäin lisensiaatintyössäni (Katajamäki 2004) aloittamaani analyysiä. Kiitän nimetöntä refereetä, Sari Pietikäistä ja Jari Kupiaista artikkeliani koskevista hyödyllisistä kommentteista.
- 2 Artikkelini liittyy väitöskirjatutkimukseeni, jossa tarkastelen taloussanomalehtien pääkirjoitusteksteihin rakentuvaa subjektiivisuutta, ts. tekijän ääntä (ks. myös Katajamäki 2005). Subjektiivisuuden kielellistä rakentumista pyrin keskusteltamaan sen sosiaalisen roolin kautta, jonka pääkirjoitustoimittajat itselleen representoivat.
- 3 Näin määriteltynä ei kuitenkaan selity se, miksi sosiaalinen rooli voi ajan myötä muuttua. Sosiaalisen roolin voikin nähdä toissijaisesti määrittävän muun toimittajan yhteisöllisen ja institutionaalisen toiminnan kuin jo tuotettujen tekstien kirjoittamisen kautta (ks. Luukka 1995, 68–70). Tähän muuhun toimintaan kuuluu esimerkiksi maailman tapahtumien seuraaminen ja sen muutosten havainnointi, jotka voivat tuottaa paineen käytäntöjen muuttamiseen.
- 4 Sosiaalisen roolin vaikutus teksteihin ei ole kuitenkaan deterministinen, vaan pikemminkin mahdollisuuksia sovinnastava (Egins & Martin 1997, 236). Tietyssä viestintätilanteessa on ominaista omanlainen kielenkäyttö, joka on tilanteelle tavanomainen ja odotuksenmukainen ja joka ei herätä kummeksuntaa. Faircloughin (1992) mukaan merkitysten sovinnastumista voidaan tarkastella kahdesta suunnasta: tekstilajien kaavamaistumisena tietynlaiseksi rakenteeksi tai diskurssien järjestymisenä tietyn alan mukaiseksi.
- 5 Tällaisten ristiriitojen esiintymistä voisi tarkastella pääkirjoituksista. Esimerkiksi lakko-aiheisissa pääkirjoituksissa näkyvät asenteet muodostaisivat kiinnostavan tarkastelukohteen sen suhteen, miten niissä otetaan kantaa ja suhtaudutaan työnantajaan ja työntekijään.
- 6 Eronteko säilyy silti vastaavien päätoimittajien puheessa. Esimerkiksi haastateltava (P3) puhuu minämuodossa sanoessaan olevansa perustellusti kannan takana, lehden kannasta puhuessaan hän käyttää kolmatta persoonaa (esimerkki 11). Sen sijaan pääkirjoitusten laadintaa representoitaessa vallitsevan persoonamuoto on me-muoto.

Kirjallisuus

- Ahonen, Jukka (1996)
Suomen Pankki ja tiedotusvälineet – virkamiesten ja taloustoimittajien vuorovaikutus. Suomen Pankin keskustelualoitteita 20/96.
- Aula, Maria Kaisa (1991)
Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murroksessa? Tutkimus Yleisradion toimittajien ammatti-identiteetistä 1980-luvulla. Tutkimus- ja kehitysosasto. Tutkimusraportti 5. Helsinki: Oy Yleisradio Ab.
- Beaufort, Anne (2000)
Learning the Trade. A Social Apprenticeship Model for Gaining Writing Expertise. *Written Communication* 17: 2, 185–223.
- Bhatia, Vijay K. (1993)
Analysing Genre: Language Use in Professional Settings. Lontoo–New York: Longman.
- Breed, Warren (1960)
Social control in the news room. Teoksessa Wilbur Schramm (toim.) *Mass Communications*, 2. painos. Urbana: University of Illinois Press, 178–194.
- Carey, James (1989)
Communication as Culture: Essays on Media and Society. Winchester: Unwin Hyman.
- Chambliss, Marilyn J. & Ruth Garner (1996)
Do Adults Change Their Minds After Reading Persuasive Text? *Written Communication* 13: 3, 291–313.
- van Dijk, Teun A. (1998)
Ideology. A Multidisciplinary Approach. Sage: London & Thousand Oaks & New Delhi.

- Eggins, Suzanne & J. R. Martin (1997)
 Genres and Registers of Discourse. Teoksessa Teun A. van Dijk (toim.) *Discourse as Structure and Process. Discourse Studies 1. A multidisciplinary introduction*. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage Publications, 230–256.
- Fairclough, Norman (1992)
 Miten media puhuu. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.
- Foucault, Michel (1972)
 The Archaeology of Knowledge. Käännös: A. M. Sheridan Smith. Lontoo: Tavistock Publications.
- Furhoff, Lars (1986)
 Makten över journalistiken. Stockholm: KK Grafiska.
- Gauslaa, Stein & Stein B. Hauglid (1997)
 Vi – en bok om ledere. Institutt for Journalistikk.
- Goddard, Peter (1998)
 Press rhetoric and economic news: a case study. Teoksessa Neil T. Gavin (toim.) *The Economy, Media and Public Knowledge. Studies in Communication and Society*. London & New York: Leicester University Press, 71–89.
- Heikkinen, Vesa (1999)
 Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 728*. Helsinki.
- Heinonen, Ari (1995)
 Vahtikoiran omatunto. *Journalismin itsesääntely ja toimittajat*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos. A84.
- Hemänus, Pertti (1972)
 Sanomalehden pääkirjoituksen päämääristä ja keinoista. Tampereen yliopiston tiedotustutkimuksen laitos.
- Hemänus, Pertti (1975)
 Propaganda sanomalehdissä. Helsinki: Otava.
- Hemänus, Pertti (1983)
 Journalistinen vapaus. Helsinki: Gaudeamus.
- Hogg, Michael A. & Robin Martin (2003)
 Social Identity Analysis of Leader-Member Relations. Reconciling Self-Categorization and Leader-Member Exchange Theories of Leadership. Teoksessa S. Alexander Haslam, Daan van Knippenberg, Michael J. Platow & Naomi Ellemers (toim.) *Social Identity at Work. Developing Theory for Organizational Practice*. New York & Hove: Psychology Press, 139–154.
- Hujanen, Taisto (1990)
 Avauksia talousjournalismin kritiikkiin. Teoksessa Taisto Hujanen & Heikki Luostarinen (toim.) *Avauksia journalismikritiikkiin*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos. Sarja C 12, 46–63.
- Huovila, Tapani (2001)
 Pääkirjoitus kohdistaa kiista-asiaan. *Jyväskylän yliopisto*.
- Huovila, Tapani (2003)
 Tiedolla korkoa. *Suomalaista talousjournalismia 1900-luvulla*. Helsinki: Inforviestintä.
- Hurri, Merja (1993)
 Kulttuuriosasto. Symboliset taistelut, sukupolvikonflikti ja sananvapaus viiden pääkaupunkilehden kulttuuritoimituksissa 1945–80. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos. *Acta Universitatis Tamperensis A*: 389.
- Ivani, Roz (1998)
 Writing and Identity. The discorsal construction of identity in academic writing. *Studies in written language and literacy 5*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1999)
 Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.
- Journalistin ohjeet 2004 [online]
 Osoitteessa <http://www.journalistiliitto.fi/fi/johjeet>. Viitattu 23.4.2004.
- Kakkuri-Knuutila, Marja-Liisa & Ilpo Halonen (1998)
 Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila (toim.) *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kantola, Anu (2002)
 Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä. *Viestinnän julkaisuja 6*. Helsingin yliopiston viestinnän laitos. Pallas-sarja, Loki-Kirjat.
- Katajamäki, Heli (2004)
 Taloussanomalehtien pääkirjoitusten viestinnän lähtökohtien ja tekstien merkitysten kohtaamisia. Vaasan yliopiston viestintätieteiden laitos. *Julkaisematon soveltavan kielitieteen lisensiaatintyö*.
- Katajamäki, Heli (2005)
 The Dialectic Nature of Rhetorical Structure in Editorials of the Business Newspapers. Paper at The 15th European Symposium on Language for Special Purposes: New Trends in Specialized Discourse. University of Bergamo (Italy), 29th August – 2nd September 2005.
- Katajamäki, Heli & Johanna Ketola (2005)
 Kaksi yhteisöä – kaksi tekstilajia. Teoksessa L. Kuure, E. Kärkkäinen & M. Saarenkunnas (toim.) *AFinLA:n vuosikirja 2005: Language and social action – Kieli ja sosiaalinen toiminta. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja nr. 63*.
- Katajamäki, Heli & Johanna Ketola (tulossa)
 Paparazzeja ja wannabe-älykköjä – Katso!-lehden ja Kauppalehden toimittajat opiskelijoiden silmin. Teoksessa *Erikoiskielet ja käännösteoria. Vakki-symposiumi XXV. Vaasa 12.–13.2.2005*. (toim.) Karita Mård-Miettinen & Nina Niemelä. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisu 29.

- Kauppalehden toimituksellinen linja 29.9.1998. Toimituksen sisäinen julkaisematon moniste.
Kauppalehti 2002 [online]
Osoitteessa URL: <http://www.kauppalehti.fi/doc/info/media/tutkimus/mediatutkimukset.sbrc>. Viitattu 1.3.2002.
- Koivunen, Hannele (1997)
Hiljainen tieto. Keuruu: Otava.
- Koskela, Merja (2000)
Svenska som filosofins språk. Vaasan yliopiston julkaisuja, tutkimuksia 235, språkvetenskap 38.
- Kunelius, Risto (1997)
Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY.
- Lonka, Irma, Kirsti Lonka, Pirjo Karvonen & Pirkko Leino (1996)
Taitava kirjoittaja. Opiskelijan opas. Oppimateriaaleja 54. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Yliopistopaino.
- Luoma, Martti & Seppo Pynnönen & Ilkka Virtanen (1993)
Hyvät ennusteet onnistuneen talouspoliittisen päätöksenteon välttämätön edellytys. Teoksessa Sanomalehtiyliopisto 1992. Suomi lamassa (studia generalia) – Esimiestyön kehittäminen – Suunnittelumaantiede. Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja 3, 47–54.
- Luostarinen, Heikki (1996)
Citizen Kane ja infokratia. Kriitikot, motiivit ja keinot. Teoksessa Heikki Luostarinen, Ullamaija Kivikuru & Merja Ukkola (toim.) Mediakritiikin näkökulmia. Sopolisilppuri. Oppimateriaaleja 56. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 11–40.
- Lutz, J. A. (1989)
Writers in organizations and how they learn the image: Theory, research, and implications. Teoksessa C. B. Matalene (toim.) Worlds of writing: teaching and learning in discourse communities of work. New York: Random House, 113–135.
- Luukka, Minna-Riitta (1995)
Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin. Jyväskylä Studies in Communication 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Martin, J. R (1997)
Analysing genre: functional parameters. Teoksessa Frances Christie & J. R. Martin (toim.) Genre and Institutions. Social Processes in the Workplace and School. Lontoo: Cassell, 3–39.
- McQuail, Denis (1987)
Mass Communication Theory. An Introduction. Toinen painos. London, Newbury Park, Beverly Hills & New Delhi: Sage Publications.
- Mikkonen, Antti (1998)
Rahavallan rakkikoirat. Tositarinoita talousjournalismista. Taloustoimittajat ry ja WSOY.
- Niiniluoto, Ilkka (1996)
Informaatio, tieto ja yhteiskunta: filosofinen käsiteanalyysi. 5. täydennetty painos. Helsinki: Hallinnon kehittämiskeskus.
- Oestreicher, Amelie (1991)
Texthantering på tidningsredaktioner. Redigeringsorganisations ramar i svensk dagpress. Fums rapport nr 159. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppasala universitet.
- Perussanakirja = Cd-perussanakirja (1997)
Helsinki: Edita.
- Pietilä, Veikko (1995)
Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Tampere, Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 86.
- Pietikäinen, Sari (2003)
Kahden puolen ruutua – televisiouutiset toimittajan ja nuoren puntarissa. Teoksessa Tuija Modinos ja Annikka Suoninen (toim.) Merkillinen media. Tekstit nuorten arjessa. Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskus, 99–123.
- Porter, James E. (1992)
Audience and Rhetoric. An Archaeological Composition of the Discourse Community. Prentice Hall Studies in Writing and Culture. New Jersey: Prentice Hall.
- Puranen, Tuula (2000)
"Mä vaan kirjotan..." Laadullinen tutkimus Aamulehden uutistoimittajien yleisösuhteesta. Teoksessa Risto Kunelius ja Seija Ridell (toim.) Kaksi katsetta journalismiin. Tampereen yliopisto A 94, 1–78.
- Rahm, Henrik (2001)
Journalistikens anatomi. Analyser av genrer och textmönster i fem strejkebevågningar i svensk dagpress 1879–1996. Lundastudier i Nordisk språkvetenskap A 58. Institution för nordiska språk. Lunds Universitet. Lund: Studentlitteraturen.
- Ridell, Seija (1998)
Tolkullistamisen politiikkaa. Televisiouutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 617.
- Schrøder, Kim & Kirsten Drottner & Stephen Kline & Catherine Murray (2003)
Researching Audiences. London: Arnold.
- Stonecipher, Harry W. (1990)
Editorial and Persuasive Writing. Opinion Functions of the News Media. 2. painos. Mamaroneck, New York: Hastings House.
- Swales, John (1990)
Genre Analysis. English in Academic and Research Settings. Cambridge: Cambridge University Press.

- Taloussanomien ja Uutistoimisto Startelin sisällöntuotannon periaatteet 20.3.2002. Taloussanomien peruskirjan tiivistelmä. Toimituksen sisäinen julkaisematon moniste.
- Vallinder, Torbjörn (1968)
Press och politik. Gleerups.
- Vuortama, Timo (1983)
Yksityiselämä ja joukkotiedotus. Karkkila: Kustannus-Mäkelä Oy.
- Waldahl, Ragnar (1989)
Mediepåvirkning. Oslo: Ad Notam forlag.
- White, Peter R. (1998)
Telling Media Tales: the news story as rhetoric. Sydneyn yliopistolle tehty Julkaisematon väitöskirja. Saatavilla osoitteesta <http://www.grammatics.com/appraisal/ AppraisalKeyReferences.html>. Viitattu 5.1.2005.

Aineistolähteet

- P1. Kauppalehden pääkirjoitustoimittajan haastattelu 19.4.2002.
- P2/H1. Kauppalehden pääkirjoitustoimittajan haastattelu 19.4.2002.
- P2/H2. Re: Pääkirjoitustoimittajan haastattelu. Henkilökohtainen sähköpostiviesti 7.10.2002.
- P2/H3. Re: Haastattelukysymyksiä. Henkilökohtainen sähköpostiviesti 15.4.2005.
- P3. Taloussanomien pääkirjoitustoimittajan haastattelu 18.4.2002.

SPEKULOIVA TALOUSTIETÄJÄ – SPEKULOIVIN MERKITYKSIIN TUOTETTU TEKIJÄN IDENTITEETTI TALOUSJOURNALISTISESSA PÄÄKIRJOITUSDISKURSSISSA

Heli Katajamäki

Abstract: This study aims at investigating how speculative author identity is construed through the meanings of Entertain in editorials of two Finnish newspapers. The material studied consists of 20 editorials of two Finnish Business newspapers, Kauppalehti and Taloussanommat published in 2001 and 2005. The material is analyzed by using the Appraisal framework proposed by White (1998) and Martin and White (2005), with a focus on the system of Engagement, more specifically its sub-system Entertain. This category is based on Bakhtin's (1986) idea of intertextuality and heteroglossia. Engagement brings to front that there are alternative positions concerning the issue, while Entertain acts dialogically to expand the alternative positions that are constructed intravocally. The study shows that speculative author identity is often formed in the editorials of business newspapers and intertwined with evaluating economic development in the past, at the present or in the future. The speculative author identity is often combined with the 'professional' identity, by which it is claimed that if something happens, the effects will be predictable. Meanings of Entertain are formed by verbs (indicative, potential), adverbs, interrogative subordinate clauses, comment clauses and conditional constructions.

Johdanto

Taloussanomalehtien tekstit ovat sosiaalisen vuorovaikutuksen välineitä niitä kirjoittaville ja lukeville. Kirjoittajat ja lukijat voi nähdä saman journalistisen diskurssiyhteisön jäseniksi (esim. Rahm 2001: 81–84). Diskurssiyhteisö on suuren joukon ihmishuoneverkko, jolla on yhteinen retorinen päämäärä ja jossa suurin osa tuntee toisensa pelkästään tekstivälitteisesti (Swales 1990). Diskurssiyhteisön kirjoittajajäsen omaksuu diskurssiyhteisössä sosiaalisen roolin, jota hän noudattaa ja joka heijastuu myös kirjoittamiseen. Sosiaalinen rooli on sidoksissa siihen, minkä tekstilajin tuottamisesta on kyse, sillä eri tekstilajien tuottamiseen ja tulkintaan liittyy erilaisia odotuksia, mikä niissä on sallittua ja odotettua pyrittäessä tekstilajille ominaisiin viestinnän tarkoituksiin (Luukka 1995: 72; Bhatia 2004: 20–23; Katajamäki 2005). Sosiaalisista rooleista (esim. opettajan tai toimittajan) käsin teksteihin tuotetaan tietynlaisia tekijän identiteettejä (Eggins & Martin 1997: 233; Heikkinen 1999: 215). Koska viestinnän sosiaaliset lähtökohdat välittyvät teksteihin, tekstejä voi tulkita tekijän¹ identiteettiä rakentavina esitystapoina.

¹ Tekijän identiteettiä voi nimittää myös kirjoittajan identiteetiksi (Fairclough 1992, Ivanič 1998), diskurssirooliksi (Eggins & Martin 1997), kirjoittajan intersubjektiseksi rooliksi

Tekstissä tekijän identiteetit voivat olla moninaisia ja toisinaan ristiriitaisiakin. (Fairclough 1992: 80, 167–168.) Esimerkiksi oppikirjateksteissä tekijä ottaa tietäjän, opastajan, neuvottelijan, kyselijän ja anojan identiteetin (Karvonen 1995: 25). Diskurssiyhteisössä tekijän on tuotettava teksteihin diskurssi- ja tekstilajikäytäntöjen mukainen identiteetti, joka vakuuttaa tekijän uskovan ja sitoutuvan omiin arviointeihinsa ja ajatuksiinsa (Hyland 2002: 1091–1093).

Tässä artikkelissa tarkastellaan taloussanomalehtien pääkirjoitusdiskurssissa tuotettua tekijän identiteettiä suhtautumisen teoriaa hyödyntäen. Suhtautumisen teorian kielikäsitteitys pohjautuu Hallidayn (1994) systeemifunktionaaliseen kielenkuvaukseen, mutta siinä tarkastellaan kielenkäyttöä interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta, jolloin muut yhtäaikaaisesti toteutuvat metafunktiot (ideationaalinen, tekstuaalinen) nähdään interpersonaalille metafunktiolle alistaisina. Osin samanlaisista teoreettisista lähtökohdista on aiemmin tarkasteltu yleissanomalehtien pääkirjoituksia: systeemifunktionaaliseen kielenkuvaukseen nojautuva Heikkinen (1999) analysoi tekijän identiteettiä tarkastellen tekstin interpersonaalisia merkityksiä, kuten tapaluokkia, modaalisuutta ja persoonaa, ja sitä miten näitä tulkiten voi kuvata diskurssissa rakennettua ”sävyä”. ”Sävy” on kontekstipiirre, joka viittaa vuorovaikutajiin ja heidän sosiaalisiin rooleihinsa. Tämän tutkimuksen tapaan tarkastelun kohteena on lause, joka ymmärretään vuorovaikutukselliseksi viestiksi, joka positioi sekä tekijän että lukijan tietynlaiseksi. (Halliday 1994: 68; Heikkinen 1999: 212.)

Suhtautumisen teoriassa (*Appraisal theory*) kielenkäyttöä lähestytään interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta, jolloin tarkastellaan sitä, millaisin interpersonaalisin kielellisin keinoin kirjoittaja kuvaa maailmaa tietystä positiosta (Painter 2003: 184). Interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta kielenkäyttöä tarkastellaan **suhtautumisen systeeminä** (*Appraisal System*), joka jakautuu **sitoutumisen** (*Engagement*), **asenteen** (*Attitude*) ja **asteittamisen** (*Graduation*), **neuvottelun** (*Negotiation*) ja **osallisuuden** (*Involvement*) osasysteemeihin (Martin & White 2005: 35). Vaikka kielenkäyttö ymmärretään aina subjektiiviseksi, kieltä käytettäessä subjektiivisuus voidaan kuitenkin häivyttää näkyvistä riippuen siitä, millaisia kielellisiä keinoja käytetään. Subjektiivisin kielellisin keinoin rakennetaan kuvausta, jossa tulkitaan asioita, ollaan sekä varmoja että epävarmoja ja jossa tekijän ääni on näkyvissä. Objektiivisin kielellisin keinoin rakennetaan faktuaalista ja varmaa kuvausta, jossa ei oteta kantaa väitteen totuusarvoon eikä tekijän ääni ole näkyvissä. (Iedema, Feez & White 1994: 204; White 1998: 39.)

(Heikkinen 1999) tai tekijän ääneksi (Martin & White 2005), joskin nimityksillä on myös merkityseroja.

Artikkelissa tarkastellaan suhtautumisen teorian sitoutumisen systeemin yhtä merkitystyyppiä, joilla merkityksiä tuotetaan ”ajatuksia elätellen” (*Entertain*) ja joita kutsun **spekuloiviksi** merkityksiksi. Spekuloivin merkityksin tekijä esittää tapahtumat omaäänisesti pikemminkin mahdollisina kuin varmoina. Tällaiset merkitykset rakentavat tekstinsisäisesti dialogia tuoden esille, että tekijän näkemys on vain yksi mahdollinen. (Martin & White 2005: 98.) Tavoitteenani on kuvata **spekuloivan tekijän identiteetin** rakentumista taloussanomalehtien pääkirjoituksissa. Kuvaan tekstissä rakennettuja tekijän omaäänisiä spekuloivia merkityksiä ja näitä rakentavia kielellisiä keinoja. Lisäksi kuvaan, miten tekijä spekuloivin merkityksin ottaa etäisyyttä esittämiinsä menneisyyttä, nykyisyyttä tai tulevaisuutta koskeviin väitteisiin. Taloudelliset ilmiöt ovat kytköksissä aikaan, ja keskeistä talousjournalistisessa diskurssissa on tuoda esille, miten taloudelliset tilanteet ajan kuluessa muuttuvat (Richardson 1998: 41). Talousjournalistinen diskurssi keskittyy usein erityisesti ennustamiseen ja tulevaisuuden kuvaamiseen (Corner 1998: 67; Mårtensson 1998: 131). Koska tulevaisuuden ennustaminen on aina enemmän tai vähemmän epävarmaa, on oletettavaa, että pääkirjoituksissa spekuloivan identiteetin tuottaminen yhdistyy juuri tulevaisuuden merkitysten rakentamiseen.

Suhtautumisen teoriassa tekijän identiteetin käsitettä vastaa käsite **tekijän ääni**, jolla niin ikään tarkastellaan tekstien lausetasoisia interpersonaalisia merkityksiä Hallidayn systeemifunktionaaliseen kielenkuvaukseen tukeutuen. Lisäksi tekijän äänen käsitteen lähtökohtana ovat Bahktinin ajatukset kielen dialogisuudesta ja moniäänisyydestä. Nämä lähtökohdat muodostavat myös pohjan tekijän äänen analyysissä käytettävälle suhtautumisen systeemille. Tässä artikkelissa käytän nimitystä tekijän identiteetti, sillä tekijän äänen käsitteellä voidaan viitata myös eri teksteissä rakennettaviin tekijän identiteetin yhdistelmiin, joilla on yhtymäkohtia sen suhteen, minkälaiset suhtautumisen eri osasysteemein tuotetut tekijän identiteetit ovat niissä mahdollisia. Tekijän äänen kuvaus on tällöin rekisteritason käsite, jonka avulla kuvattava tekijän ääni ei ole rajoittunut yhteen tekstiin. (White 1998: 39–40, 124–126, 146–150, 168; Martin & White 2005: 163–178.)

Spekuloivuuden tarkastelu osana sitoutumisen systeemiä

Sitoutumisen merkitysten teoreettisena lähtökohtana on dialogisuuden ymmärtäminen laajasti (White 1998). Bakhtiniin nojautuvassa tarkastelussa tekstit nähdään kannanotoiksi menneisiin, nykyisiin ja tuleviin sanomisiin. Tällöin jokainen lausuma on dialoginen nojaten aina aikaisempaan kielenkäyttöön ja ollen vastaus aiempiin sanomisiin samasta aiheesta, mutta ollen myös rakennettu mahdolliset vastaukset huomioon ottaen (Bakhtin 1986: 92, 94). Näkemys dialogisuudesta

erottaa sitoutumisen merkitysten tarkastelun monista aiemmista tutkimuksista, joissa samankaltaisia merkityksiä tuottavia kielellisiä keinoja on tarkasteltu modaalisuutena, evidentialisuutena ja varauksellisuutena (White 1998: 57–58). Toisin kuin esimerkiksi varauksellisuuden tarkastelussa, jossa kirjoittajan nähdään käyttävän varauksellisuutta vähentääkseen vastuutaan ilmauksen totuudesta (ks. Markkanen & Schröder 1992: 121–123), dialogisuuden näkökulmasta tarkastelussa ei ole oleellista puhujan sanomisten totuudellisuus eikä sen arviointi, voisiko tekijän pyrkimyksenä olla vastuun vähentäminen totuudesta. Siinä missä sanomisten suhde totuuteen ei dialogisuuden näkökulmasta ole olennaista, asian esittämisen tavat ovat: kun asia esitetään dogmaattisesti siten, että se on tulkittava joko totena tai valheena, hyvänä tai pahana, asian esittämisen tavat näyttävät objektiivisemmilta (Vološinov 1990: 143).

Tekijällä on mahdollisuus valita, esittääkö hän näkemyksensä varmana ja ikään kuin yhtenä objektiivisena totuutena vai tuoko hän esille, että näkemys on vain yksi mahdollinen. Tekstejä voi dialogisuuden näkökulmasta lähestyä tarkastellen sitä, miten tekijä näyttää sitoutuvan tai ottavan etäisyyttä tekstin arvottaviin merkityksiin ja tekstissä kuuluviin muihin ääniin. Suhtautumisen teorian sitoutumisen systeemi kuvaa juuri näitä esille tuovia kielellisiä keinoja. Tällöin tarkastellaan lähtökohtaisesti subjektiivisia tekstin lausumia osana laajempaa dialogia, joka voidaan häivyttää näkyvistä (monoglossia) tai joka tekstissä voidaan tuoda näkyväksi (heteroglossia). Sitoutuminen voi olla neutraalia, asioita puoltavaa, vastustavaa tai epäröivää. Sitoutumisen systeemiin kuuluu perinteisemmistä kielentutkimuksen alueista modaalisuuden, polaarisuuden, evidentialisuuden, vahvistamisen, lähteiden käytön, myönnyttelyn ja kausaalisuuden alueet. Dialoginen rooli voi olla myös **asteittamisella** (*graduation*), jolla kirjoittaja voi esittää itsensä vahvemmin tai lievemmin sitoutuneena tekstissä rakennettavaan maailmankuvaukseen. (Martin & White 2005: 92–94, 99.)

Neutraali sitoutuminen rakentuu teksteihin **yksiäänisyytenä** eli **monoglossiana**, ja maailmaa kuvataan objektivoiden kuvaus ikään kuin ainoaksi mahdolliseksi. Kielenkäyttöön ei tällöin kirjoittaudu se, että maailmaa voi kuvata monella tapaa. Silti neutraalikin sitoutuminen rakentaa itsestään selvää, luonnollistunutta arvottamista yleisönsä keskuudessa. Yksiäänisyyttä rakennetaan myönteisin väitelausein, jolloin ei tuoda esille dialogisia vaihtoehtoja (esim. *Pankit ovat olleet ahneita*). (Martin & White 2005: 98–100.)

Asioita puoltava, vastustava tai epäröivä sitoutuminen rakentuu teksteihin **moniäänisyytenä** eli **heteroglossiana**, jolloin nousee näkyviin muunlaisten dialogisten mahdollisuuksien olemassaolo. Kaikki muut variaatiot kuin myönteinen väitelause ovat eri tavoin heteroglossisia, jolloin kirjoittaja tuo näkyviin mahdollisten

muunlaisten äänien olemassaolon. Heteroglossiset lausumat voidaan jakaa **oman tekstin laajennuksiin** (*dialogic expansion*) ja **dialogiseen supistamiseen** (*dialogic contraction*)². Oman tekstin laajennuksissa muunlaisille äänille annetaan tilaa, tekstissä ikään kuin tuodaan esille, että asiasta keskustellaan ja asiaa tarkastellaan eri näkökulmista. Dialogisessa supistamisessa pyritään kumoamaan, häivyttämään tai rajoittamaan muunlaisten äänien paikkansapitävyyttä ikään kuin esitetty maailman tarkastelun tapa olisi ainoa mahdollinen. Oman tekstin laajennukset rakennetaan **sisäisellä äänellä** (*intra-vocalise*) tai **ulkoisella äänellä** (*extra-vocalise*), dialogiset supistamiset rakennetaan **sisäisellä äänellä**. (Martin & White 2005: 97–133; Mikkonen 2010: 68–71, White 1998: 13–21, 78–100, 117.) Kun oman tekstin laajentaminen rakentuu sisäisenä äänenä, kyseessä on **spekuloivat merkitykset** (*entertain*), joita Mikkonen (2010: 68) kutsuu harkitsemisen merkityksiksi. Dialogista laajentamista on esimerkiksi tekijän sisäisellä äänellä esitetty arvio (esim. *Näyttää siltä, että...*), jolloin tekijä identifioituu sen tietäjäksi, että on olemassa muunlaisia intertekstejä (joko menneitä, nykyisiä tai tulevia) ja muunlaisia yleisöjä ja lukijoita (ja näiden asenteita ja mielipiteitä ym.). Kun tekijän identiteettiä rakentuu spekuloija, myös muut näkemykset tapahtumasta näyttävät olevan mahdollisia ja tilaa jää keskustelulle. (Martin & White 2005: 98, 104–110.)

Dialoginen supistaminen voi olla **irtisanoutumista** (*disclaim*) tai **oman kannan osoittamista** (*proclaim*). Irtisanoutuminen voi olla **kiistämistä** (*deny*: Sinun ei tarvitse luopua perunoista painoa pudottaaksesi.) tai **vastakohdan esittämistä** (*counter*: Vaikka hän söi perunoita useimpina päivinä, hänen painonsa putosi silti.) Kiistäminen ja vastakohdan esittäminen tuovat esille aiemman lausuman tai position osoittaen saman tien näiden puutteellisuuden, ei-hyväksyttävyyden ja korvattavuuden. Oman kannan osoittamisessa tekstiin kirjoittautuu varma tekijän ääni, jolloin väite on esitetty täysin oikeutettuna ja pätevänä, jolloin muut dialogiset vaihtoehdot häivytetään joko **samanmielisyyttä osoittaen** (*concur*) joko **vahvistaen** (*affirm*) tai **myöntäen** (*concede*), **lausuen oma käsitys** (*pronounce*) tai **kannattaen jonkun muun sanomisia** (*endorse*). Näistä kannattamiset ovat lähellä oman tekstin laajentamista rakentavia lähdemainintoja. Kannattamisessa lähteisiin viitataan kuitenkin ikään kuin oikeina ja kiistämättöminä esimerkiksi käyttäen verbejä *näyttää*, *todistaa* tai *osoittaa*. Ne toisaalta lähdemainintojen tapaan tuovat sanotun ilmi yksilöllisenä ja siten subjektiivisina sanomisina, mutta toisin kuin omaa tekstiä laajentavat lähdemaininnat, sisäinen ääni yhtyy näissä sanomiseen. Tällöin sisäinen ääni pikemminkin vastaa myös propositiosta tai vähintään

² Alan terminologian vakiinnuttamiseksi olen pääosin mukailnut Mikkosen (2010) käännöksiä.

jakaa ulkoisen äänen kanssa vastuun siitä. (Martin & White 2005: 97–98, 117–135; Mikkonen 2010: 68–90.)

Aineisto ja menetelmä

Tässä tutkimuksessa analyysieni aineistona on yhteensä 20 pääkirjoitusta Kauppalahdestä (KL) ja Taloussanomista (TS) syyskuulta 2001 ja 2005, joissa pääväitteenä on, että kehityskulku on meneillään. Nämä tekstit on valittu laajemmasta pääkirjoitusten aineistosta, ja aineiston ulkopuolelle on jätetty pääkirjoitukset, joiden pääväite on jokin muu kuin kehityskulun puolesta argumentoiva. Artikkelin aineiston pääkirjoituksia, joita nimitän kehitysteksteiksi, pidän pääkirjoitusten alatekstilajina, jolla on omanlaisensa viestinnän tarkoitus. Alatekstilaji on siten valittu laajemmasta tekstin ulkoisin kriteerein samaksi tekstilajiksi määritellyistä teksteistä tekstin sisäisellä kriteerillä, pääväitteen tyyppillä (ks. Luukka 1995: 71). Molemmista rajoituksista, mutta erityisesti tekstin sisäisistä kriteereistä, seuraa olettaus, että pääkirjoitusten kielellisillä valinnoilla on rajoitteita.

Toteuttamani merkitysten analyysi on tutkijalukijan tekemää tulkintaa tekstistä. Tekstianalyysiksi luonnehtimisen asemesta analyysin voikin korostaa olevan **luennan** analyysia (ks. Martin & White 2005: 163–164). Merkitysten analyysi on toteutettu tekstissä tuotettuja merkityksiä tulkiten: analyysissä edetään funktiosta muotoon ja tulkitessani olen etsinyt ilmauksia, joissa luodaan vaikutelma siitä, että kyseessä on yksi mahdollinen asian näkemisen tapa ja joku muu voi asian nähdä toisinkin (ks. Luukka 1995: 36). Koska merkitysten tunnistaminen perustuu teoreettiseen näkemykseen kaiken kielenkäytön dialogisuudesta, jolloin jotkin merkitykset ovat tulkittavissa ”mahdollisuuden esilletuomisiksi”, tulkinta on lähtökohdiltaan teoreettista. Vaikka teoria toimii analyysin lähtökohtana, analyysi on aineistolähtöistä, sillä merkitykset ovat aina kontekstuaalisia ja eri aineistoissa spekulioivia merkityksiä voidaan tuottaa erilaisin kielellisin keinoin.

Analyysin lähtökohtana on ollut, että spekulioiva merkitys tuotetaan lauseisiin tunnistettavalla kielellisellä keinolla. Spekuloiva merkitys on määritelty lause-tasoiseksi merkitykseksi, joka tuotetaan lauseissa ilmaisuin, jotka ovat joko yksittäisiä sanoja tai useampisanaisia ilmaisuja. Myös jos–niin-rakentein tuotettujen merkitysten luokittelu on ollut lausetasoinen, jolloin analyysiyksikkönä ovat olleet lauseessa olevat sanat (esim. *jos*-konjunktio ja verbi, päälauseen konditionaali-muotoinen verbi), ja rakenne muodostaa spekulioivan merkityksen toisinaan vain virkkeen yhdessä lauseessa, toisinaan useammassa.

Lauseissa tuotetuin spekuloiivin merkityksin arvioidaan jotain kohdetta, joka lauseessa esitetään joko menneisyyden, nykyisyyden tai tulevaisuuden toimintana. Ajalliset merkitykset rakennetaan lauseessa tyypillisesti verbein mutta myös muunlaisin ajallisia merkityksiä rakentavin sanoin (*eilinen, silloin, nyt*). Tulkitsemalla lauseen ajallisia merkityksiä olen jaotellut spekuloiivien merkitysten kohdistuvan menneeseen, nykyisyyteen tai tulevaisuuteen. Spekuloitakin saa eri merkityksiä sen mukaan, kohdistuuko se menneisyyteen, nykyisyyteen vai tulevaisuuteen.

Spekuloivat merkitykset aineistossa

Esimerkitän aluksi merkitysten analysointia kuvaamalla tulkintaani aineiston tekstistä, jossa esiintyy melko tiheästi tekijälle spekuloiijan identiteettiä rakentavia spekuloiivia merkityksiä. Esimerkkitekstin *Kemiralle avautui uusia mahdollisuuksia* leipäteksti alkaa yritysjärjestelyn toteuttamisen arvioinnilla sekä suunnitellun yritysjärjestelyn kuvaamisella yksityiskohtaisemmin monoglossisesti väitelausein, jolloin tapahtumia arvioidaan ja kuvataan objektivoiden ikään kuin ne olisivat ainoa tapa arvioida ja kuvata tapahtunutta (ks. Martin & White 2005: 98–100). Kappaleen viimeisessä virkkeessä sen sijaan adverbien *mahdollisesti* käyttö tuo esille, että maalien ja pinnoitteiden myyminen on vain yksi mahdollisuus, ja joissain menneissä tai tulevissa teksteissä näitä ei kenties esitetäkään myytäväksi. Kyse on siten heteroglossisesta väitteestä, jolloin tekijä tuo spekuloiden eri mahdollisuuksia esille. Kappale 2 jatkaa asioiden monoglossista esittämistä kuvaillen ja taustoittaen yritysjärjestelyn toista osapuolta sekä arvioiden yritysjärjestelyä Kemiran näkökulmasta. Kappaleen 3 alussa tekijä tuo sen sijaan esille **omaa kansaansa vahvistaen** (*affirm*): hän korostaa Kemiran olleen aiemmin vähän arvostettu ja markkina-arvon olleen pieni sanoin *poikkeuksellisen* ja *huomattavan*. Negatiivisille arvioille annetaan seuraavassa lauseessa selitys, minkä jälkeen tekijä irtisanoutuu (*disclaim*) aiemmista arvioista esittäen **vastakohtaisen** (*counter*) arvion nykytilanteessa jaetuista tulevaisuudenodotuksista. Nykytilanteen arviolle tekijä osoittaa samanmielisyyttä vain osin esittämällä **myönnytyksen** (*concede*) tuoden esille, että vastakohtaisella arviolla on rajoitteita (*Toisaalta riippuvuus* —), jotka niin ikään ovat osin kumottavissa (*Toki muut* —). Näin tekstiin rakentuu dialogisuutta, jossa tekijän arvio nykyisyydestä asettuu vasten kappaleen alussa esille tuotua kuvausta siitä, millainen oli mennyt tilanne, ja joka supistuu nykyisyyden arvioksi ja tämän arvion rajausten esille tuomiseksi.

Tekstin loppuosassa korostuu sen sijaan spekulointi, jolloin tekijä tuo esille, että kyseiset väitteet ovat vain yksi maailman esittämisen tapa. Tekijä tuo esille, että Kemiran Agro-liiketoiminta on *periaatteessa* myynnissä, joka implikoi, ettei lii-

ketoiminta *käytännössä* ole myynnissä. Kappaleessa 5 spekuloiuus rakentuu konditionaalein, jolloin tekijä jossittelee, mitä myymisestä toiselle lannoiteyhtiölle voisi seurata. Spekulointi jatkuu kappaleessa 6, jossa esitetään mahdolliseksi toisenlainen, kotimainen järjestely käyttäen sekä modaaliverbiä *voi* ja konditionaaleja. Spekuloivin merkityksin tekstissä esitetään siten tulevaisuuden arvioita, joiden luonne subjektiivisina, vain mahdollisina kehityskulkuina lienee lukijallekin selvää. Pääkirjoitus päättyy tekijän arvioon järjestelystä, joka tällä kertaa esitetään spekuloiivasti omana vaikutelmana (*vaikuttaa*) ja jota perustellaan sekä toteavasti että vahvistaen.

Esimerkkiteksti 1.

(1) Kemiralle avautui uusia mahdollisuuksia (TS04092001)

Kemiran viime perjantaina tapahtunut yritysjärjestely onnistuttiin toteuttamaan kaikessa hiljaisuudessa. Järjestelyssä Kemira liitetään yhteen Suomessa toimivan Dynean ja ruotsalaisen Sydsvenska Kemin kanssa. Uudesta yhtiöstä tulee kaksi kertaa Kemiraa suurempi, ja sen toiminta keskittyy liimahartseihin, pinnoitekemikaaleihin ja vedenpuhdistuskemikaaleihin. Myyntilistalla ovat Kemiran maatalousliiketoiminta eli lannoitteet sekä [SPEKULOIMINEN] **mahdollisesti** myös maalit ja pinnoitteet. (KPL1)

Toinen Kemiran kumppaneista, Dynea, on vanha tuttu. Sen juuret juontavat Nesteem kemianteollisuuteen, joka myytiin ruotsalaiselle pääomasijoitusyhtiölle Industri Kapitalille. Sama yritys omistaa myös Sydsvenska Kemin. Kemira on onnistunut löytämään itselleen ulkomaalaisen kumppanin ja kasvattamaan yhtiön markkina-arvoa pörssikursien alamäestä huolimatta. (KPL2)

Kemira on ollut pörssissä [OMAN KANNAN OSOITTAMINEN VAHVISTAEN] **poikkeuksellisen** vähän arvostettu yritys. Sen markkina-arvo on ollut [OMAN KANNAN OSOITTAMINEN VAHVISTAEN] **huomattavan** pieni suhteessa yrityksen substanssiarvoon. Syynä sijoittajien vähäiseen kiinnostukseen ovat olleet valtion suuri, 56 prosentin omistus yhtiössä ja yrityksen toimialan heikot kehitysnäkymät. [VASTAKOHDAN ESITTÄMINEN] **Nyt** tulevaisuudenodotukset ovat korkeammalla. Keskityminen metsäteollisuuden kemikaalitoimittajaksi avaa uusia mahdollisuuksia erityisesti Yhdysvalloissa. [OMAN KANNAN OSOITTAMINEN MYÖNTÄEN] **Toisaalta** riippuvuus yhdestä toimialasta kasvaa. [VASTAKOHDAN ESITTÄMINEN] **Toki** muut vedenpuhdistuskemikaalit tasapainottavat tilannetta, sillä niitä myydään lähinnä julkisyhteisöille, joiden kysyntä on suhdanteista riippumatta vakaata. (KPL3)

Kemiran juuret ovat suomalaisessa lannoiteteollisuudessa. Nyt Kemiran Agroluokituksen toiminta on [SPEKULOIMINEN] **periaatteessa** myynnissä. Lannoitteissa Kemiran vahvuutena on ollut erityisosaaminen. Tavallista typpilannoitetta on maailmalla paljon ja halvalla, ja mahdollisuudet tuloksenteekoon ovat vähäisiä. (KPL4)

Kemira Agro tarjoaa tilaisuuksia monenlaisiin toimialajärjestelyihin. Perinteisesti lannoiteteollisuus on myyty toiselle lannoiteyhtiölle. Tällainen ratkaisu [SPEKULOIMINEN] **merkitsisi** sitä, että Kemira Agro [SPEKULOIMINEN] **myytäisiin** ulkomaille ja suomalaistehtaiden tulevaisuus uuden omistajan hallussa [SPEKULOIMINEN] **jäisi** nähtäväksi. (KPL5)

Toista linjaa [SPEKULOIMINEN] **voi edustaa** kotimaisen teollisuuden järjestely, joka [SPEKULOIMINEN] **rakentuisi** yhteisen asiakaskunnan ympärille. Kysymykseen [SPEKULOIMINEN] **tulisi** lähinnä Raision ja Kemira Agron yhteistyö. Molemmilla on

asiakkaina maanviljelijöitä ja kummankin liiketoimintaidea etsii vielä selkeää suuntaa. Kemiralla ja Raisiolla on myös joitakin päällekkäisyyksiä metsäteollisuuskemikaaleissa. (KPL6)

Valtion puolelta Kemiran järjestely [SPEKULOIMINEN] **vaikuttaa** onnistuneelta. Järjestelyn valmistelu on hoidettu taitavasti, ja omistuksen arvo on saatu kohoamaan. [OMAN KANNAN OSOITTAMINEN VAHVISTAEN] Onnistuttiinpa järjestelystä saamaan vaikeana aikana **vielä** käteistä rahaakin valtion kassaan. (KPL7)

Esimerkkiteksti tuo esille myös sen, etteivät pelkästään spekuloivasti esitetyt asiat, vaan myös faktuaalisesti esitetty yritysjärjestely saattaa kokonaisuudessaan peruuntua. Valtionyhtiön Kemiran yritysjärjestelyä valmisteltiin vuonna 2001 syyskuusta joulukuuhun. Myös Kauppalehti itse tuo myöhemmissä uutisissaan esille, miten aiotusta yritysjärjestelystä ja eritoten Kemira Agron myynnistä syntyi kiivas keskustelu, ja yritysjärjestelyn vastustajia löytyi niin työntekijäjärjestö Kemianliitosta että eduskunnasta. Joulukuussa hallitus kauppaja- ja teollisuusministeri Sinikka Mönkäreeseen ehdotuksesta päätti, että valtio luopuu hankkeesta, koska sen meneminen läpi eduskunnan talousvaliokunnassa oli hyvin epävarmaa. Mönkäreeseen mukaan kauppaja- ja teollisuusministeriö ei pystynyt hallitsemaan julkista keskustelua ja liikkeellä olleita vääriä tietoja. (Kauppalehti Online 2001a,b,c,d,e.)

Spekuloivat merkitykset rakennetaan teksteissä havainnoimista korostavin verbein (*näyttää, vaikuttaa, viittaa*), rajoittimina toimivin adverbein (*periaatteessa, tietyllä tavalla, usein, lähinnä*), substantiivein (*arvio, epävarmuus*), verbin potentiaalimuodoin, apuverbein (*voida, saattaa, uhata, taitaa*), mahdollisuutta ilmaisevin adverbein (*ehkä, ilmeisesti, todennäköisesti*), kysyvin sivulausein, kommentti-ilmaisuin (*On mahdollista, on olemassa riski*) ja jos–niin-rakentein.

Kehitysteksteissä spekuloiivat merkitykset ovat yleisiä: teksteissä on keskimäärin 5,9 spekuloivaa merkitystä, jolloin keskimäärin 16,0 tekstien lauseista sisältää spekuloiivia merkitystä (ks. Taulukko 1). Koska joissain lauseissa spekuloiivia merkityksiä saattaa olla useampi kuin yksi, merkitysten prosentuaalinen osuus / lause on hieman vähäisempi³. Taulukko havainnollistaa myös sitä, miten paljon vaihtelua teksteittäin merkitysten rakentamisessa on. Vaihteluväli tuo esille sen, että vaikka merkitykset voivat olla melko yleisiä, joissakin teksteissä niiden osuus on pieni. Vaikka spekuloiivat merkitykset ovat yleisiä, molemmista lehdistä löytyy vähintään yksi kehitysteksti, jossa spekuloiiva merkitys esiintyy vain kerran. Kos-

³ Määrällisestä esitystavasta huolimatta tarkoitukseni on vain havainnollistaa merkitysten esiintyvyyttä aineistossa. Havainnollistamista vaikeuttaa erityisesti se, että toisinaan jokin sitoutumisen merkitys sijaitsee lauseessa, mutta sen viittausalan voi tulkita jatkuvan pitkään, joskus jopa yli kappaleen. Tämä pätee erityisesti muuäänisiin lähdemainintoihin (ks. esim. Katajamäki 2009).

ka jokaisessa tekstissä on vähintäänkin yksi spekuloiiva merkitys, merkitysvalinta tämän aineiston perusteella näyttää olevan alatekstilajin (kehitystekstien) pakollinen piirre. Vaikka eroja lehdittäin onkin, erot näyttävät melko pieniltä.

Taulukko 1. Aineistossa esiintyvät spekuloiivat merkitykset.

Lehti	KL	TS	KL & TS
Spekuloiivat merkitykset	70	47	117
Spekuloiivia merkityksiä tekstissä (ka.)	7,0	4,7	5,9
Spekuloiivien merkitysten vaihteluväli teksteittäin	1–11	1–15	1–15
Lauseiden määrä aineistossa	365	366	731
Lauseita tekstissä (ka.)	36,5	36,6	36,6
Lauseiden määrän vaihteluväli teksteittäin	33–45	25–54	25–54
Spekuloiivia merkityksiä sisältävät aineiston lauseet (ka.)	19,2	12,8	16,0

Esimerkissä 2 arviointi kohdistuu **menneeseen toimintaan**, eli siihen yllättyivätkö ennusteiden laatijat vai eivät. Toiminta on tulkittavissa menneeksi, sillä yllättyminen on pikemminkin tunnereaktio kuin tunnetila (ks. Martin & White 2005: 47). Jotta yllättymistä reaktiona voi havainnoida, sen on täytynyt jo tapahtua. Samalla tekstiin kirjoittautuu tekijä, joka tuo esille, ettei ole varma ennusteiden laatijoiden tunnereaktiosta. Yhdeksi kirjoittajan asiantuntevuuteen liittyväksi tekijäksi voikin nähdä sen, ettei kirjoittaja väitä jotain sellaista, mistä tuskin kukaan voi olla varma. Tämän arvioiminen saattaa usein olla vaikeaa taloutta vähän tuntevalle lukijalle, mutta tuntuu esimerkin tapauksessa mahdolliselta, koska arvioitavana ovat tunteet. Menneisyyttä voidaan kuvata myös rajauksin (*tietyllä tavalla*), jotka jättävät mahdollisuuden muunlaisille määrittelyille (esimerkki 3).

- (2) Talouskasvun hidastuminen näyttää yllättäneen ainakin valtiovarainministeriön ennusteiden laatijat. (TS19072001)
- (3) Eilinen oli tietyllä tavalla päätepiste kehitykselle, joka alkoi rahoitusmarkkinoiden vapautuessa 1980-luvun lopulla. (TS13092005)

Esimerkeille 4–6 on yhteistä, että niissä **arviointi kohdistuu nykyisyyteen**, jota ei kuitenkaan kuvata varmana. Esimerkissä 4 on mentaaliseksi prosessiksi tulkittamani *näyttää*-verbi, jolla nollapersoonaisuudestaan huolimatta on mentaalisisina prosesseina kokija, jonka olen tulkinnut tekijäksi. Tekijä identifioituu arvioijaksi, joka havainnoi tapahtumia ja tekee näistä päätelmiä. Esimerkissä 5 *usein* implikoi, että vaikka jokin on usein syynä, se ei ole sitä aina ja välttämättä. Esimerkissä 6 adverbilla *ilmeisesti* toiminta esitetään mahdollisena, jolloin tekstiin kirjoittautuu tekijä, joka on epävarma tietonsa paikkansapitävyydestä.

- (4) Mutta kehityksen suunta näyttää olevan kohti kilpailun vapauttamista tässäkin liiketoiminnassa, — (KL03092001)
- (5) Yleisimpinä tarjoustuotteina myydään edullisia suuren yleisön suosimia laitteita, joiden markkinoinnissa hinta on usein tärkein syy ostopäätökseen. (KL07092001)
- (6) Uusia suurmyymälöitä rakennetaan myös pääkaupunkiseudulle ilmeisesti siksi, — —” (KL07092001)

Useimmiten spekuloiivat merkitykset kohdistuvat **tulevaisuuden tapahtumiin**, jolloin tulevaisuutta arvioidaan omaa vaikutelmaa ja harkintaa korostaen. Tällöin esitetään jokin kehityskulku, joka merkityksellistetään mahdolliseksi esimerkiksi potentiaalimuotoisilla verbeillä, kuten *vapauttane* (esimerkki 7). Tulevaisuuden merkityksiä voidaan rakentaa myös kommenttiadverbein *todennäköisesti* ja *mahdollisesti*, jolloin tuodaan esille mahdollisuus, joka liittyy predikaattilausekkeeseen (esimerkit 8 ja 9). Kommenttiadverbit mahdollistavat asian esittämisen objektiivisesti toisin kuin subjektiivisemmat muodot, jolloin arvioija kirjoittuu tekstiin mukaan (esim. lauseessa ”Minä luulen”) (Emt. Halliday 1994: 354–355; White 1998: 23). Heikkinen (1999: 217) esittää *todennäköisesti*-sanana olevan tyypillinen kommenttiadverbi, jolla tuotetaan ikään kuin ”yleistä totuutta” samalla objektivoiden sitä, että kyseessä on tekijän subjektiivinen totuus. Objektivointi voitaisiin purkaa eksplikoiden tuomalla subjektiivisuus esiin esimerkiksi toden, että ”Lehden mielestä on todennäköistä”. Merkityksen luonnehdinta ”yleiseksi totuudeksi” tuntuu omassa aineistossani liian vahvalta tulkinnalta. Tähän vaikuttanee se, että kyse on juuri tulevaisuuden kuvauksista, jolloin adverbit tuntuvat luontevalta tulkita ”vahvoiksi mahdollisuuksiksi” mutta silti pelkästään mahdollisuuksiksi. Tällainen tulkinta korostuu mielestäni superlatiivimuotoista adverbia *todennäköisimmin* käytettäessä (esimerkki 10). Esimerkeissä 11 *todennäköisyys* on arvioitava samalla rakentaen myös kehityskuluista mahdollisia.

- (7) Kotimaan tilanteen selkiytyminen vapauttane suomalaispankkien voimavaroja uusille markkinoille suuntautuvaan toimintaan. (TS13092005)
- (8) Öljyn kallistuminen kiihdyttää todennäköisesti inflaatiota jonkin verran, — —” (KL07092005),
- (9) Suomalaiselle miehistölle jää hyvin palkattuja tehtäviä esimiestehtävissä ja mahdollisesti asiakaspalvelussa. (TS08092005)
- (10) Hänen ministeriönsä myös todennäköisimmin valmistelee laskelmat, joiden pohjalta kuntasektorin eri uudistusvaihtoehtoja arvioidaan. (TS10092005)
- (11) Taantumana todennäköisyys on nyt suurempi Yhdysvalloissa, mutta iskuilla voi olla myöhemmin myös kysyntää lisääviä vaikutuksia. (KL130901)

92 *Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia*

Tulevaisuuden mahdollinen tapahtuma voidaan esittää myös modaaliverbein *voida, uhata, saattaa* tai *taistaa*, joista *voida* on yleisin (11 kpl) (esimerkki 12). Mahdollisena voidaan esittää kaksi vaihtoehtoista kehityskulkua, jolloin lauseen funktiona on lähinnä tuoda esille se, että muutos dollarin arvossa on mahdollinen (esimerkki 13). Verbit liittyvät yleensä materiaaliin mutta toisinaan myös mentaaliin tai relationaaliin prosesseihin (esimerkki 14). Esimerkissä 15 arvioitavana on sen sijaan yksittäiseen henkilöön kohdistuva tapahtuma (”Heinäluoma kohtaa haasteen”). ”Uhkan” merkityksin rakennetaan samalla negatiivisia tulevaisuuden merkityksiä (esimerkki 16) (ks. myös Katajamäki 2006).

- (12) Ensi vuonna työttömyys voi jo kääntyä nousuun. (TS07092001)
- (13) Maailmankaupan keskeisin valuutta eli Yhdysvaltain dollari voi joko heikentyä tai hiukan vahvistuakin riippuen sijoitusvirtojen suunnasta. (KL130901)
- (14) Osa kauppiaista voi silloin tuntea viihtymystä kauppiasvetoiseen Keskkoon, koska SOK:n ketjuohjausmalli voi olla kulttuurishokki osalle Spar-kauppiaista. (KL08092005)
- (15) Suurimman henkilökohtaisen haasteensa Heinäluoma taistaa kuitenkin kohdata, kun hän joutuu tasapainoilemaan aikaisempien ”pari piirua ihmisen suuntaan” -linjauksiensa ja talouden kasvavien muutostarpeiden välillä. (TS10092005)
- (16) Toimistotilojen ylikysyntä uhkaa muuttua ylitarjonnaksi. (KL11092001)

Tulevaisuutta arvioitaessa tekijä voi esiintyä tulevaisuuden asian arvioijana, joka ei tiedä, mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Tulevaisuutta arvioiva tekijä rakentuu tekstiin kuvaamalla kysymykseen vastaamisen mahdottomaksi (esimerkki 17) tai esittäen kysyviä sivulauseita (esimerkit 18–21), ja samalla päälauseissa verbin 3. persoonaa käyttäen tuodaan esille, että asia on yleisestikin vasta arvioitavana eikä tekijä näin ollen ole ainoa asiasta tietämätön. Samaan aikaan kun tekijä asemoituu kysyjäksi, tekijä voi kirjoittautua tekstiin myös sen tietäjäksi, koska kysymykseen saadaan vastaus sanoin *vielä liian varhaista, hiukan pidemmällä aikavälillä selviää ja tässä vaiheessa ja Lähiviikot osoittavat*. Nämä ilmaukset implikoivat, että seuraavassa vaiheessa tekijä voi jälleen asettua tietäjän rooliin. Tietäjän rooli rakentuu myös kysyvien sivulauseiden päälausein, jotka rakentavat tekstiin tekijää, joka tietää juuri tämän kysymyksen olevan ratkaiseva. Kysyjän rooli näyttää linkittyvän tietäjän rooliin, jolloin tekijä ei teksteissä positioidu pelkästään tietämättömäksi.

- (17) Kysymykseen, hidastuuko globalisaatiokehitys tai muuttaako se muuten muotoaan, on vielä liian varhaista vastata. (TS13092001)
- (18) Hiukan pidemmällä aikavälillä selviää, kuinka laajalle turvallisuuskysymysten korostuminen ulottaa vaikutuksensa. (TS14092001)
- (19) Ratkaisevaa on, onko tekijöillä jotain tekemistä öljyntuottajamaiden kanssa. (TS13092001)

- (20) Tässä suhteessa ratkaisevaa on, mitkä tahot osoittautuvat vastuullisiksi iskuista. (TS13092001)
- (21) Vasta lähiviikot osoittavat, mihin talouden suunta kääntyy Yhdysvalloissa ja maailmantaloudessa. (KL13092001)

Vastaavalla tavalla esimerkissä 22 substantiivi *arvio* rakentaa epävarmuuden merkityksiä: kyse on ”tulevaisuuden ennakoinnista, joka saattaa osoittautua vääräksi”. Tällöin arviointi ei ole vaikeaa, sillä kyse ei ole ”arviointista oikein”. Vaikka arviointi todetaankin mahdollisesti vääräksi, korostetaan samalla, että silti on mahdollista tietää ja hahmottaa kehityksen peruslinjat, ja tämän tekijä tekstissä tulee tekemään. Myös talouden suunnan arvioinnin voidaan todeta näyttävän vaikealta. Esimerkissä 23 tekstiin kirjoittautuu tekijä, joka havainnoi muiden mentaalista toimintaa (arviointia) ja arvioi sen vaikeaksi, ja seuraavissa lauseissa havaintoa perustellaan esittämällä kaksi vastakkaista muuäänistä arviota. Samalla sana *edelleen* implikoi, että olisi mahdollista, että arviointi pystyttäisiin tekemään ilman vaikeuksia – ikään kuin jossain vaiheessa tai jollekulle olisi mahdollista siirtyä tietäjän rooliin.

- (22) Iskujen vaikutuksista maailman talouteen on tässä vaiheessa mahdollista esittää vain arvioita, mutta jo nyt tietyt peruslinjojen muutokset ovat hahmottumassa. (TS13092001)
- (23) Talouden suunnan ennakoiminen näyttää kuitenkin olevan edelleen vaikeaa. (TS19072001)

Mahdollisuuksia tuotetaan paitsi adverbi- ja verbilausekkein, myös **jos–niin-rakentein**. Näitä on aineistossa yhteensä 28 kpl, joten rakenteen käyttö on varsin yleistä. *Jos* on konjunktiona ehtoa ilmaiseva eli konditionaalinen; lausumapartikkelina se ilmaisee mahdollisuutta (ISK § 809, 813). Sitä voidaan käyttää myös adversatiivisesti tai konsessiivisesti (ISK § 1102, 1141), mutta näin ei aineistossa tehdä. Aineiston jos–niin-lauseet esittävät ehdon ja seurauksen mahdollisesti toteutuvina asiointiloina. Toisinaan verbi on indikatiivin preesensissä, toisinaan konditionaalissa. Vaikka näiden merkitys on suunnilleen sama, konditionaalissa esitetty jättää asiointilan avoimemmaksi. (ISK § 1135.) Jos–niin-rakennetta vastaavia merkityksiä voidaan rakentaa myös muilla kielellisillä keinoilla, jotka ovat purettavissa ”jos–niin”-merkityksiksi (Brutian 2005: 115). Brutianin (2005: 116–117) mukaan konditionaalien analyysissä on tyypillisesti erotettu kaksi luokkaa, jolloin ehto voi olla **reaalinen** tai **ei-reaalinen**. Reaalinen ehto viittaa tilanteeseen, jota kirjoittaja tarkastelee ”totena” (*Jos sataa, pysymme kotona*). Ei-reaalisen ehdon esittäessään kirjoittaja implisiittisesti tarkoittaa, että ehdon jäädessä toteutumatta ei myöskään seuraus toteudu. Ei-reaaliset voivat olla joko **mahdollisia** tai **irreaaleja**. Mahdollisen konditionaalien esittäessään kirjoittaja ei näytä tietävän, onko väitetty tilanne (mennyntä, nykyinen tai tuleva) todellinen vai

ei. Kun ehto jää irreaaliseksi, tiedetään, ettei ehto ole toteutunut eikä tule toteutumaankaan. (Brutian 2005: 116–118.) Aineistossani arvioidaan talouden maailmassa ”tosia”, faktuaalisia tapahtumia, joita pidän kuitenkin **ei-reaalisina**, sillä kirjoittajalla ei ole tapahtumista varmaa tietoa, vaikka arvioitaisiin menneisyyttäkin.

Aineiston esimerkeissä ehdot ovat **ei-reaalisia**, jotka mahdollisesti toteutuessaan johtavat seurauksiin tai jotka eivät ole edes mahdollisia, vaan irreaalisia. Yleensä ehto on jokin mahdollinen kehityskulku eli kehityskulku, jonka esitetään voivan toteutua, mutta toteutumista ei ole varmuutta. Samalla esimerkit on tulkittavissa siten, että mahdollisen kehityskulun toteutumatta jäämisestä seuraisi myös seurausten jääminen toteutumatta. Ehto voi liittyä **menneisyyteen**, josta ei kuitenkaan vielä arvioitaessa ole varmaa tietoa ja jonka mahdollisen toteutumisen seuraukset tapahtuvat tulevaisuudessa. Esimerkissä 24 ehto liittyy toimintaan, joka on jo tapahtunut mutta jota ei vielä pystytä arvioimaan varmaksi: seuraukset voivat olla mahdollisia. Tällöin tekijä tuo itsensä esille arvioijana, jolla ei ole kaikkea tietoa. Esimerkki 25 on aineistossa poikkeuksellinen, sillä olen tulkinnut sen **irreaaliseksi**. Esimerkissä ”jossitellaan” menneisyyden tapahtumilla: ”jos olisi tapahtunut x, olisi tapahtunut y”. Samaan aikaan kuin irreaalinen ehtorakenne esitetään, tiedetään, ettei näin ole käynyt tai tule käymään (ks. Brutian 2005: 117). Tekijä identifioituu tällöin spekuloijaksi, joka esittää eri vaihtoehtoja, joita ei tule tapahtumaan. Irreaalisiin konditionaalein rakennetaan merkityksiä spekuloiivista kehityskuluista, joiden funktioksi voi nähdä opettamisen, sillä niissä liitetään yhteen kehityskulkuja, jotka eivät toteudu mutta jotka ”teoriassa” ovat mahdollisia. Jossittelu muistuttaa ns. jälkiviisastelua, mutta erottuu siitä kuvaten taloudellisten toimijoille tapahtumatonta toimintaa ja jättäen korostamatta sitä, miten jossittelija itse olisi toiminut toisin.

- (24) Jos öljyntuottajamaat ovat tavalla tai toisella sekaantuneet asiaan, voi edessä olla sotatoimia alueella ja mahdollisesti niukkuutta öljytuotteista. (TS13092001)
- (25) Mikäli Axfood sekä Tradekan ja Wihurin omistaja, ruotsalainen Industri Kapital, olisivat löytäneet toisensa, olisi markkinoille syntynyt vastavoima SOK:lle ja Keskolle. (KL08092005)

Esimerkit 26 ja 27 liittyvät **nykyisyyteen**. Esimerkissä 26 ehto liittyy tietojen luotettavuuteen, ja ehdon toteutumisen varmaksi seuraukseksi esitetään kehitys (päivittäistavarakaupan myllerrys). Esimerkissä 27 ei-reaalinen ehtorakenne rakentaa lausetasoisena yleistävää määrittelyä siitä, mitä edellytyksiä terveellä tilanteella on. Esimerkki on purettavissa muotoon ”Jos vajaakäyttö on 4–5 prosenttia, tilanne voi olla / on terve”. Tällöin 4–5 prosentin tilanne on mahdollinen. Tekstistä kuitenkin ilmenee, ettei ehto toteudu. Määritelmä esittää siten kuvauksen mahdollisesta maailmasta, jonka todetaan jäävän täyttymättä (”näin ei ole nykyisyys-

dessä”), ja samalla nykyisyyden tilanne määrittyy negaation kautta: tilanne ei ole ”terve ja tasapainoinen”.

- (26) Jos tiedot Lidlin strategiasta ja hinnoittelusta pitävät paikkansa, on Suomen päivittäistavarakauppaan tulossa suuri myllerrys. (TS11092001)
- (27) Terve ja tasapainoinen markkinatilanne edellyttäisi asiantuntijoiden mukaan 4-5 prosentin vajaakäyttöä. Toimitiloja pitäisi toisin sanoen olla koko ajan vapaana. (KL11092001)

Useimmiten ehto liittyy **tulevaisuuteen**. Tällöin mahdollisesta kehityskulusta voidaan esittää seuraavan kehityskulku, joka tapahtuu varmasti (esimerkki 28), joka on mahdollinen (esimerkki 29) tai joka on teoriassa mahdollinen, mutta joka tekstissä arvioidaan käytännössä jäävän toteutumatta, irreaaliseksi (esimerkki 30). Seurauksen mahdollisuutta voidaan arvioida myös todennäköiseksi (esimerkki 31).

- (28) Pelko ylitarjonnasta muuttuu todelliseksi, jos yritysten vaikeudet johtavat laajoihin irtisanomisiin. (KL11092001)
- (29) Jos kallis polttoaine leikkaa kulutusta ja heikentää kuluttajien luottamusta, talouden kasvu-ura voi kääntyä. (KL07092005)
- (30) Jos tarjonta vieläkin kasvaa, hintakilpailunkin pitäisi normaalisti tiukentua eli kuluttajahintojen pitäisi laskea. (KL07092001)
- (31) Mikäli Saksan äänestäjät nostavat Merkelin Saksan ruoriin on hyvin todennäköistä, että maan talous piristyy selvästi ja antaa vauhtia koko euroalueelle. (TS15092005)

Esimerkeissä 32–34 pohditaan sitä, millaiset toiminnot (veroäyrin laskeminen, hintojen alas saaminen tai PAF:in oikeuksien laajentuminen) ovat tulevaisuudessa mahdollisia, mikäli ehto toteutuu. Esimerkeissä 32–33 toimintojen toteutuminen edellyttää ehtojen (tulonsiirrot, polttoaineveron laskeminen) toteutumista. Yhtäältä esimerkeille on, että teksteissä veroäyrin laskeminen ja hintojen alas saaminen esitetään ongelman ratkaisuuina, joista siten seuraisi jotain hyvää, mutta ehto esitetään pikemminkin mahdollisena kuin toivottavana. Esimerkissä 32 esitettäessä toiminnan toteutumisen edellyttävien tulonsiirtojen verbin *vaatisi* konditionaali implikoi jo, ettei näin haluta toimia, ja seuraava lause vahvistaa tämän tulkinnan. Silti keino on pikemminkin mahdollinen kuin irreaalinen: kuntataloutta tunteva lukija tietää, että tulonsiirrot ovat mahdollisia. Esimerkissä 33 korostetaan ratkaisukeinojen teoreettisuutta implikoiden näin niiden olevan irreaalisia, mutta itse asiassa tällöinkin valtiolla on valta alentaa polttoaineveroa. Tulevaisuuden mahdollinen kehityskulku voidaan esittää myös varsin hypoteettisena, jolloin sekä ehto että seuraukset ovat konditionaalissa (esimerkki 34).

96 *Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia*

- (32) Jo pelkästään veroäyrin laskeminen samalle tasolle kuin menestyvimmissä kunnissa vaatisi huomattavia tulonsiirtoja. (TS07092001)
- (33) Kun polttoaineiden hinnat nousevat, ainoa teoreettinen keino saada hintoja alas olisi valtion perimän polttoaineveron alentaminen. (KL05092005)
- (34) Jos PAF saisi maakunnan erityisaseman perusteella oikeuden markkinoida internetpelejä Manner-Suomessa, Veikkauksen monopoli murtuisi ja syntyisi uudenlainen Veikkauksen ja PAF:n duopoli. (KL03092001)

Brutianin (2005: 123) mukaan konditionaalit ovat argumentaation kannalta tärkeitä, sillä niillä rakennetaan esimerkiksi päättelyjä. Aineiston esimerkeissä kytetään toisiinsa kehityskulkuja ja kehityskulkujen seurauksia, jotka ovat mahdollisia mutta jotka toteutuvat vain tietyin ehdoin. Aineiston esimerkein tekstiin kirjoitetaan selittäjä, joka tuo esille, millaiset kehityskulut liittyvät toisiinsa ja mitä mistäkin voi seurata.

Johtopäätökset

Tämä tutkimus osoitti, että taloussanomalehtien pääkirjoitusdiskurssin kirjoittajalla on lupa spekuloida: tekijä voi tuoda esille omia vaikutelmiaan, tehdä arvioita ja esittää useita mahdollisuuksia monipuolisin kielellisin keinoin sekä menneen, nykyisyyden että tulevaisuuden tapahtumista ja kehityskuluista. Spekuloiivat merkitykset voi nähdä myös jatkumona, jossa jotkin merkitykset ovat spekuloiivampia kuin toiset. Spekuloivuus on huipussaan, kun mahdollisena esitetään mahdollisia kehityskulkuja, mahdollinen kehityskulku ja sen seuraukset esitetään hypoteettisina tai esitellään irreaalisia kehityskulkuja, joiden tiedetään jäävän tapahtumatta.

Vaikka spekulointi näyttääkin olevan taloussanomalehtien pääkirjoitusdiskurssille mahdollista, esitystavoille on nähtävissä myös joitakin rajoituksia. Spekuloidijan identiteettiä rakennettaessa oma persoona häivytetään näkymättömiin, sillä pääkirjoituksissa ei käytetä *minä*-muotoja. Käytössä ei myöskään ole *me*-muodot eikä mediainstituutiotakaan aseteta puhujaksi (ks. esim. Le 2010: 29, 215–219). Kehitysteksteissä esiintyvä tekijän häivyttäminen vahvistanee vaikutelmaa teksteistä instituution kannanottoina, mutta myös sitä (usein väärää) vaikutelmaa, että taloussanomalehtien pääkirjoitukset ovat pikemminkin instituutiota edustavan yksilön tuottamia kuin kollektiivisesti tuotettuja tekstejä. Joka tapauksessa tekijän häivyttäminen jättää tekstien tulkinnan instituution kannanotoiksi nojaamaan vahvasti lukijan tekstilajitietoon.

Taloussjournalistisen diskurssin vertailu tekstilajeittain toisi esille eroja eri tekstilajien merkitysvariaatiossa. Vertailu yleissanomalehtien pääkirjoituksiin saattaisi tuoda esille kiinnostavia eroja sen suhteen, millä tavoin spekuloidijan identiteetti

yhdistyy tekstin muihin merkityksiin. Heikkisen (1999: 217–218) esimerkeissä tekijälle rakennetaan konditionaalilla ironisoijan ja spekuloidien poliitikkojen kuvaajan identiteettejä. Spekuloijan identiteetti yhdistyy konditionaalilla ja *todennäköisesti*-adverbilla menneisyyden arviointeihin, kun taas tulevaisuuden arvio esitetään faktuaalisesti. Vertailu uutisiin osoittaisi, millaisia rajoituksia saattaa olla sen suhteen, millä tavoin teksteissä arvotuksiin sitoudutaan. Esimerkiksi uutisissa on hyveenä pidetty asian tarkastelua objektiivisesti, mutta silti sekä yleisesti taloussanomalehtien uutisissa tuotetaan arvottavia merkityksiä (White 1998: 1, 124–168; Katajamäki 2009).

Spekuloivin merkityksin teksteihin rakennetaan tekijälle epävarmaa identiteettiä. Samalla kun ne rakentavat kuvausta ”ei kaiken tietävästä” tekijästä, ne antavat vaikutelman harkitsevasta, ei kiihkoilevasta asiantuntijasta, joka tietää omat tietämisensä rajat, sillä taloudessa monet asiat ja varsinkin tulevaisuuden asiat ovat sellaisia, ettei niistä kukaan tiedä. Vaikka tällainen vaikutelma spekuloinnista saattaakin syntyä, toisaalta teksteissä esitetään tulevaisuuden kehityskulkuja myös faktuaalisesti. Kysyä voikin, esitetäänkö faktuaalisesti tulevaisuuden arvioita silloin, kun kirjoittaja ei ennakoivastakkaista ääniä esiintyvän, vai silloin kun hän ennakoivasti. Ainakin esimerkkitekstin tapauksessa Kemiran yritysjärjestelyjen kaatumisen ja siitä käyty kiivas keskustelu tuli varmasti yllätyksenä kirjoittajalle, koska kiivaat puheenvuorot tulivat lehden kohdeyleisön ulkopuolelta: keskusteluun osallistuivat vahvasti niin työntekijäjärjestöt kuin sosiaalidemokraattiset poliitikot. Jälkikäteen ajatellen Kemiran yritysjärjestelystä olisi kannattanut kirjoittaa vielä spekuloidummin kuin nyt oli tehty.

Talousjournalistisessa diskurssissa esiintyvällä spekuloidulla puheella on toisaalta hyvin tärkeä rooli tekstejä tuottavan toimittajan näkökulmasta, kun ottaa huomioon talouden luonteen ja pyrkimyksen ennustaa tulevaisuutta: spekuloidu puhe mahdollistaa selittämisen silloinkin, kun kyse on tulevaisuuden tapahtumista. Spekuloivat merkitykset voikin siksi nähdä merkityksinä, jotka tekevät kirjoittajilleen mahdolliseksi kuvata myös sellaisia kehityskulkuja, joiden toteutumisesta ei ole varmuutta tai joista jopa tiedetään, ettei näin tule käymään. Tällaisina ennakoinnit toimivat siten mahdollisten kehitysten – erityisesti tulevien – esiin nostajina ja rakentavat samalla kirjoittajasta asiantuntijaa, joka tietää, miten asiat kytkeytyvät toisiinsa ja mitä mistäkin voi seurata. Talouden alan yleisen pyrkimyksen eli talouden tapahtumien ennustamisen toteuttaminen ei ole helppoa, ja erityisesti medialta odotetaan kykyä kriittisyyteen. Tästä pyrkimyksestä ja odotuksesta seuraa paradoksaalinen tilanne: vaikka toisaalta tulevaisuuden arvioinnin aina välillä korostetaan olevan vaikeaa – jopa mahdotonta –, silti joidenkin tahojen odotetaan kykenevän siihen. Kehitysteksteihin ristiriitaisuus näyttää heijastuvan siten, että tietämättömän, epävarman arvioijan identiteetti yhdistyy usein tietäjän

identiteettiin. Pääkirjoitusten kirjoittajan on diskurssiyhteisössään pystyttävä vastaamaan lukijoidensa odotuksiin ja vakuuttamaan asiantuntemuksestaan lukijat, joilla toisinaan saattaa olla taloustietämystä enemmän kuin kirjoittajalla itsellään. Kirjoittajan yhdeksi retoriseksi taidoksi voikin nimetä kyvyn yhdistellä erilaisia teksteihin kirjoittautuvia identiteettejä ja spekuloida oikeaan aikaan oikeassa paikassa.

Lähteet

Bakhtin, M. (1986 [1929]). *Speech Genres and Other Late Essays*. Toim. C. Emerson & M. Holmquist. Kääntänyt V. W. McGee. University of Texas Press: Austin.

Bhatia, V. K. (2004). *Worlds of Written Discourse: a Genre-Based View*. London, New York: Continuum.

Brutian, L. (2005). On the pragmatics of argumentative discourse. Teoksessa F.H. van Eemeren & P. Houtlosser (Toim.) *Argumentation in Practice*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 115–123.

Corner, J. (1998). Television news and economic exposition. Teoksessa N. T. Gavin (Toim.) *The Economy, Media and Public Knowledge: Studies in Communication and Society*. London & New York: Leicester University Press. 53–70.

Eggs, S. & Martin, J.R. (1997). Genres and registers of discourse. Teoksessa T.A. van Dijk (Toim.) *Discourse as Structure and Process*. Discourse Studies 1. A multidisciplinary Introduction. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage Publications. 230–256.

Fairclough, N. (1992). *Miten media puhuu*. V. Blom & K. Hazard (Suom.). Tampere: Vastapaino.

Halliday, M. A. K (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. 2. painos. Lontoo: Arnold.

Heikkinen, V. (1999). *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 728. Helsinki: SKS.

Huovila, T. (2001). *Pääkirjoitus kohdistaa kiista-asiaan*. Jyväskylän yliopisto.

Hyland, K. (2002). Authority and invisibility: authorial identity in academic writing. *Journal of Pragmatics* 34: 8, 1091–1112.

Iedema, R., Feez, S. & White, P.R. (1994). *Media Literacy*. Sydney: Disadvantaged Schools Program, NSW Department of School Education.

ISK = *Iso suomen kielioppi*. Päätoim. A. Hakulinen. Helsinki: SKS.

Ivanič, R. (1998) *Writing and Identity: the Discoursal Construction of Identity in Academic Writing*. Studies in written language and literacy 5. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Katajamäki, H. (2006). Arvottavien merkitysten rakentaminen taloussanomalehtien pääkirjoituksissa. Teoksessa E. Lehtinen & N. Niemelä (Toim.). *Erikoiskielet ja käännösteoria. Vakki-symposiumi XXVI. Vaasa 11.–12.2.2006*. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut nro 33, 97–108.

Katajamäki, H. (2009). An editorial and its intertextual links: Case study of a Finnish business newspaper. Teoksessa M. Enell-Nilsson & N. Nissilä (Toim.). *Käännösteoria, ammattikieliset ja monikielisyys. Vakki-symposiumi XXIX. Vaasa 13.–14.2.2009*. Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyiden tutkijaryhmän julkaisut nro 36, 204–215.

Katajamäki, H. (2005). Talouden selittäjät äänessä – Taloussanomalehtien pääkirjoitustoimittajien representaatioita sosiaalisesta roolistaan. *Tiedotustutkimus* 4–5, 4–27.

Kauppalehti Online (2001a). Kemira-hanke yhä epäilyttävämpi – Kemianliiton Vallittu. Uutinen Kauppalehti Onlinessa 9.11.2001, lähde: STT.

Kauppalehti Online (2001b). Kauppa- ja teollisuusministeriöltä lisätietoa Kemira-järjestelystä. 19.11.2001, lähde: STT.

Kauppalehti Online (2001c). Kemira-kauppa ei saanut eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnan tukea. 21.11.2001, lähde: Hanna Eskola.

Kauppalehti Online (2001d). Kemiran myyntiin suhtaudutaan eduskunnassa epäillen. 23.11.2001, lähde: STT.

Kauppalehti Online (2001e). Ministeri Mönkäre: Julkisuuden hallinta petti. 3.12.2001, lähde: STT.

Le, E. (2010). *Editorials and the Power of Media: Interweaving of Socio-cultural Identities*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Luukka, M.-R. (1995) Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin. Jyväskylä Studies in Communication 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Markkanen, R. & Schröder, H. (1992). Hedging and its linguistic realizations in German, English and Finnish philosophical texts: a case study. Teoksessa M. Nordman (Toim.). *Fachsprachliche Miniaturen*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 121–130.

Martin, J.R. & P.R. White (2005). *The Language of Evaluation: Appraisal in English*. Hampshire & New York: Palgrave Macmillan.

Mikkonen, I. (2010). ”Olen sitä mieltä, että...” Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Humanities* 135.

Mårtensson, B. (1998). Between state and market: the economy in Swedish television news. Teoksessa N. T. Gavin (Toim.). *The Economy, Media and Public Knowledge. Studies in Communication and Society*. London & New York: Leicester University Press. 112–133.

Painter, C. (2003). Developing attitude: an ontogenetic perspective on Appraisal. *Text* 23: 2, 183–209.

Rahm, H. (2001). *Journalistikens Anatomi: Analyser av Genrer och Textmönster i Fem Strejkbevakningar i Svensk Dagpress 1879–1996*. Lundastudier i Nordisk språkvetenskap A58. Institution för nordiska språk. Lund: Studentlitteraturen.

Richardson, K. (1998). The economy and public language. Teoksessa N. T. Gavin (Toim.). *The Economy, Media and Public Knowledge: Studies in Communication and Society*. London & New York: Leicester University Press. 38–52.

Ridell, S. (1998). *Tolkullistamisen politiikkaa: Televisioutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta*. Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 617.

Swales, J. (1990). *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vološinov, V. (1990). *Kielen dialogisuus*. T. Laine (Suom.). Tampere: Vastapaino.

White, P.R. (1998). *Telling Media Tales: the news Story as Rhetoric* [online]. Sydneyn yliopistolle tehty julkaisematon väitöskirja [Lainattu 5.1.2004]. Saatavissa: <http://www.grammatics.com/appraisal/AppraisalKeyReferences.html>

Uusliberalismi talousaiheisten pääkirjoitusten taustana

Heli Katajamäki

Viestintätieteiden laitos

Vaasan yliopisto

This article focuses on editorials in two Finnish business newspapers from an ideological point of view. The aim is to describe the underlying ideological assumptions behind assessments expressed in the editorials. In addition, potential contradictions between assumptions are discussed. The results are based on an analysis of 20 editorials of Kauppalehti and Taloussanomat published in September 2001 and 2005. The theoretical basis of the study is Fairclough's Critical Discourse Analysis. According to discourse theory, ideology is approached as a phenomenon produced through discourse. Based on their content, the discourses in the editorials are divided into economic and political discourse. The economic discourse is based on the ideal of economic growth, globalization and stakeholder value, whereas the foundation of the political discourse lies in the ideal of neoliberalism, security of Western countries and protectionism. A few contradictions were identified and can be explained by the conflict of interest between the Finnish entrepreneurship and globalization.

Avainsanat: ideologia, uusliberalismi, taustaoletus, talousjournalismi, pääkirjoitukset

1 Johdanto

Taloussanomalehdet on kohdennettu erityisesti taloudesta päättävälle ja taloudesta kiinnostuneille lukijoille. Taloussanomalehtien toimittajat ja lukijat voidaan nähdä talousinformaatiosta kiinnostuneiden diskurssiyhteisönä, jossa jaetaan ja uusinnetaan yhteisön ideologiaa eli arvo- ja uskomusjärjestelmää (ks. Luukka 1995; Rahm 2001). 2000-luvulla suomalainen talousjournalismi on vakiintunut erityisesti uusliberalistisen ideologian välittäjäksi (Ainamo, Tienari & Vaara 2006). Keskeisiä uusliberalismin ihanteita ovat taloudellinen vapaus, markkinoiden itsesäätely, valtionyhtiöiden yksityistäminen, säännöstelyjen purkaminen, palveluiden kilpailuttaminen ja globalisaatio (Holborow 2007: 51, 58; Schwarzmantel 2008: 60–66; Söderbaum 2008: 47). Faircloughin (2006: 4) mukaan uusliberalistinen talousdiskurssi esittää markkinat itsesäätelivinä ja valtioiden ja hallitusten rooliksi jää markkinoiden tukeminen puuttumatta niihin. Talousjournalismin merkityksen onkin nähty olevan erityisesti siinä, että se välittää kapitalistista kieltä, kulttuuria ja ideologiaa (Parsons 1989: 41; Ainamo,

Tienari & Vaara 2006). Samalla se kuitenkin edistää myös uusliberalististen käytäntöjen leviämistä (Fairclough 2006: 97).

Ideologian ymmärrän yhteisössä jaetuksi arvo- ja uskomusjärjestelmäksi, jota diskurssi sosiaalisen toiminnan tapana tuottaa ja ylläpitää. Diskurssi on sosiaalisesti jaettu ja tietyille alalle vakiintunut merkityssysteemi, jolla maailma hahmotetaan ja jäsennetään yhteisölle ominaiseen tapaan. Vaikka ideologian muodostamisessa ja uusintamisessa tarvitaan kielellistä vuorovaikutusta, se toisaalta voidaan nähdä instituution tai sosiaalisen ryhmän perusrepresentaatioina, joihin ryhmän tietämys ja asenteet pohjautuvat. Kieltä käytettäessä ideologiaa välittävät paitsi vakiintuneet rakenteet myös tilannekohtaiset ilmaukset. (Berger & Luckmann 1994 [1966]: 45–57; Fairclough 1995: 24–38; van Dijk 1998; 2001: 115; Heikkinen 1999: 81–98; 2000: 321; Pietikäinen 2000: 192; Gee 2008: 29; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 26–27.) Ideologia heijastuu muun muassa tekstin sisällöistä. Vaikka ideologiset oletukset voidaan esittää suoraan, ideologia on ensisijaisesti sijoittunut ”ei-sanottuun” eli implisiittisiin propositioihin itsestäänselvyyksinä, joko oletuksina tai presuppositioina. (Fairclough 1995: 24–25; 2006: 40.)

Tavoitteenani on kuvata, mihin uusliberalismia myötäileviin tai vastustaviin ideologisiin taustaoletuksiin taloussanomalehtien pääkirjoitusten arvotukset pohjautuvat. Määrittelen arvotukset suhtautumisen teoriaan nojautuen arvottaviksi eli joko positiivisiksi tai negatiivisiksi merkityksiksi, jotka heijastavat tekijän suhtautumista kuvaamaansa maailmaan, rakentuvat tekstiin eksplisiittisesti, provosoivasti tai implisiittisesti ja pohjautuvat yhteisössä jaettuihin normeihin ja arvoihin. Suhtautumisen teoriassa tekstin merkitykset nähdään tekijän näkökulmaa heijastaviksi, vaikkakin tekijä voi tarkastella asioita myös muiden näkökulmasta. (White 1998: 75–118; 2006: 39; Martin & White 2005: 42–68, 92–93). Kriittistä diskurssianalyysia hyödyntäen tekstissä rakentuvan maailman tarkastelun näkökulma voidaan kytkeä yhteisössä jaettuun ideologiaan. Koska tekijä toimii diskurssin rajoittamana, diskurssi asettaa rajoituksia sille, millaisesta sosiaaliin käytäntöihin liittyvästä subjektipositioista ja ideologisesta positioista maailmaa tarkastellaan. Maailman tarkastelun näkökulma tekstissä heijastelee siten sitä, millaisessa sosiaalisessa kontekstissa teksti on tuotettu ja millainen ideologia kontekstissa jaetaan. (Fairclough 1989: 37–39; 1992: 45, 64; 1995: 39; 2006: 3–31; White

1998: 117–118; Pietikäinen 2000; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 55–59; Gee 2011: 68–69.) Näin tekstissä tuotettu näkökulma heijastelee yhteisön maailman tarkastelun tapoja (van Dijk 1998: 32). Erityisesti tekstin arvottavilla merkityksillä tuotetaan ideologioita merkityksiä, sillä ne rakentavat mallinnusta sosiaalisesta ja moraalista järjestelmästä eli siitä, mikä on tai ei ole normaalia ja kehuttavaa (White 2006: 38).

Aineistonani on kahden suomalaisen taloussanomalehden, Kauppalehden ja Taloussanomien, 20 pääkirjoitusta (ilmestyneet syyskuussa vuosina 2001 ja 2005), joissa kuvataan erilaisia taloudellisia ja poliittisia kehityskulkuja. Aiemmassa tutkimuksessa olen tarkastellut, millaisin kielellisin keinoin pääkirjoituksissa arvotuksia tuotetaan (Katajamäki 2006; 2007). Tässä diskurssianalyysissä arvottavia merkityksiä selitetään ideologian käsitteen avulla (ks. Paltridge 2006: 45–47). Tarkastelen arvottavien merkitysten ideologisten taustaoletusten tunnistamiseksi diskurssin sisältöjä, koska eri tavoin (eksplisiittisesti, provosoivasti tai implisiittisesti) kielellistyvät arvotukset saattavat sisällöllisen samankaltaisuutensa takia kytkeytyä samoihin arvoihin ja uskomuksiin. Teksteissä itsestäänselvyyksinä tuotetun ideologian tunnistamisessa on kyse sen tarkastelusta, millaisiin taustaoletuksiin tekstien arvotukset pohjautuvat ja ovatko ne nähtävissä jonkin aiemmissa tutkimuksissa kuvatun ideologian arvoiksi ja uskomuksiksi. Näin kuvaukset kytketään ideologiaan, toisin sanoen perusrepresentaatioihin tai Hirston (2010: 10–14, 30) käyttämin termein diskurssin moraalijärjestykseen. Analyysin lähtökohtana on ollut avoimuus sille, että yksittäisissä teksteissä saattavat rakentua muutkin kuin uusliberalismia myötäilevät taustaoletukset.

2 Tutkimuksen tulokset

Aineistoni pääkirjoituksista on niiden sisällön perusteella erotettavissa kaksi laajempaa diskurssia, taloudellinen ja poliittinen diskurssi. Taloudellisissa diskursseissa tarkastellaan lähinnä taloudellisia, mutta myös yhteiskunnallis-poliittisia tapahtumia talouden osana. Poliittisissa diskursseissa yhteiskunnallisia ja poliittisia tapahtumia tarkastellaan poliittisena toimintana, jolla voi/pitää reagoida tai vaikuttaa talouteen. Molemmat diskurssit voivat rakentua samassakin tekstissä (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 81, 129–134). Molempia diskursseja voi edelleen eritellä sen mukaan, millaisiin tausta-

oletuksiin niissä tuotetut arvotukset nojautuvat. Joidenkin pääkirjoitusten arvotukset nojautuvat yhteen taustaoletukseen ja jotkin useampaan tekstin eri osissa rakentuvaan taustaoletukseen.

Taloudellisessa diskurssissa talouden arvioinnin taustaoletukseksi asettuu uusliberalistisen ideologian mukainen **talouskasvun** ihanne useissa pääkirjoituksissa. Tällöin taloudellisia kehityskulkuja kuvataan talouden tilanteen vahvistumisena tai heikentymisenä. Arvioinnin kohteina ovat Suomen talousnäkyvien heikentyminen, maailmantalous, eri maiden talous (USA, Japani), kuntatalous ja suomalaisten toimistotilamarkkinoiden tilanne.

- (1) Iskujen tekijöiden paljastuminen vaikuttaa voimakkaasti myös maailmantalouteen. Ratkaisevaa on, onko tekijöillä jotain tekemistä öljyntuottajamaiden kanssa. Jos öljyntuottajamaat ovat tavalla tai toisella sekaantuneet asiaan, voi edessä olla sotatoimia alueella ja mahdollisesti niukkuutta öljytuotteista. (KPL7) – – Tämä johtaisi öljyn hintojen kohoamiseen, mikä yhdessä elvyttävän talouspolitiikan kanssa auttamatta kiihdyttäisi inflaatiota. – – On olemassa riski, että edessä on selkeästi aikaisempaa korkeamman inflaation vaihe maailmantaloudessa. (KPL8) (*Terrori-iskut muuttivat maailman suhdannenäkymät kertaheitolla*, TS13092001)

Talouden kasvun ihanteen keskeisyydestä taloussanomalehdissä kertoo se, että juuri tapahtunutta tuhansien ihmisten hengen vaatinutta terrori-iskua tarkastellaan ihanteeseen nojautuen, kuten esimerkissä 1. Terrori-iskua arvioidaan pohtien sen vaikutuksia maailmantalouteen. Seurauksien arviointi päättyy arviota korostavaan teemakonstruktion (ks. Fawcett 2007: 932) *On olemassa riski*, jolla korkea inflaatio merkityksellistetään selkeästi negatiiviseksi. Korkean inflaation näkemistä negatiiviseksi selittää se, että sen oletetaan hidastavan talouskasvua, mikä on talouskasvun ihanteelle vastakkainen kehitys. Taloudellista diskurssia tuotetaan myös kuvaten taloutta rakennemuutoksena, joka etenee yritysten yhdistymisenä ja taustaoletukseksi asettuu uusliberalismin mukainen ihanne **globaaleista vapaista markkinoista**. Globaaleilla vapaille markkinoilla säännöstelyt on purettu ja kilpailussa pärjäävät parhaiten markkinoiden ja kuluttajien vaatimukseen vastaavat yritykset, mikä usein tarkoittaa juuri suurten, kansainvälisten yritysten voitontavoittelun helpottumista (Holborow 2007: 51, 58; Schwarzmantel 2008: 66; Söderbaum 2008: 47, 124).

- (2) Nyt toimintansa yhdistävät Pohjola ja OKO ovat viime aikoina kunnostautuneet toimintojaan tehostamalla. Molempien tulos on toimintojen järjeistämisen myötä kehittynyt kohtalaisen vahvasti, ja yhdistymisen tuloksena syntyvä uusi finanssitavaratalo on entistä merkittävämpi tekijä Suomen ja pohjoismaiden rahoitusmarkkinoilla. (*Suomen rahoitusala selkiytyy*, TS13092005)
- (3) Pitkällä aikavälillä Yhdysvalloille ja maailmantaloudelle olisi varsin haitallista, jos Yhdysvallat etujaan suojatessaan eristäytyisi ja turvautuisi taloudelliseen protektionismiin. Sekin on täysin mahdollista, sillä tuhoiskut ovat kansakunnalle vakava shokki. (*Terrorista syvät haavat*, KL13092001)

Esimerkissä 2 kuvataan Pohjolaa ja OKOa verbillä *kunnostautua* selkeästi onnistujiksi, ja positiivisuus pohjautuu yritysten kannattavuuden parantumiseen. Thompsonin (1990: 61, 288) mukaan ideologiaa luonnollistetaan teksteissä tarinoina, jolloin toimijoita ja toimintaa tarkastellaan tarinan kehityksen osana. Taustaoletuksen liiketoiminnan kannattavuudesta voi nähdä asettuvan tekstissä osaksi rahoitusalan eheytyksen tarinaa, mikä näkyy esimerkissä siten, että onnistumisen kuvataan pohjautuvan ”toimintojen yhdistämisestä” seuranneeseen ”järjeistämiseen” ja seuraukseksi esitetään kilpailukyvyyn parantuminen pohjoismaisilla markkinoilla ja yrityksestä tulleen ”merkittävämpi tekijä”. Kun yrityksen kuvaus asettuu globalisaation oikeuttavaan rakennemuutoksen tarinan kehitykseen, yksittäisen yrityksen kannattavuuden parantuminen rakentuu tarinalle alisteisena kuvauksena, jolloin lähtökohtana on oletus siitä, että globalisaatio edellyttää kannattavuuteen pyrkiviltä yrityksiltä laajentumista. Aineistossa kielellisesti suorasanaisinta vapaiden markkinoiden ihannoiti on esitettäessä protektionismi ”haitalliseksi” (esim. 3). Protektionismin haitallisuuden yhdistäminen vapaiden markkinoiden ihanteeseen vaatii silti *protektionismi*-termin merkityksen ymmärtämistä.

Kun taloudellisessa diskurssissa kuvataan ja arvioidaan yritysten toimintaa, keskeisimmäksi taustaoletukseksi asettuu ihanne **liiketoiminnan kannattavuudesta**, mikä niin ikään on yksi uusliberalistiseen ideologiaan kuuluvista ihanteista. Samalla liiketoimintaa kuvataan toimintana, jossa pyritään kannattavuuteen ja voittoihin niissä olosuhteissa, joissa toimitaan¹ ja itsestäänselvyytenä pidetään yritysten pyrkimystä voiton maksimointiin. Tällöin taloudellinen diskurssi muistuttaa ekonomistista diskurssia, jossa

¹ Olosuhdesidonaisuutta korostan siksi, että vaikka aineiston pääkirjoituksissa liiketoiminnan diskurssia rakennettaessa uusliberalistinen ideologia oletetaan itsestäänselvyydeksi, yritykset ovat pyrkineet voittoihin aiemminkin (ks. Wolf 2004: 246).

yritystä tarkastellaan omistaja-arvoajattelun mukaisesti varallisuutta omistajilleen tuottavana välineenä (Hirsto 2010: 8–9).

- (4) Keskittyminen metsäteollisuuden kemikaalitoimittajaksi avaa uusia mahdollisuuksia erityisesti Yhdysvalloissa. – – Valtion puolelta Kemiran järjestely vaikuttaa onnistuneelta. Järjestelyn valmistelu on hoidettu taitavasti, ja omistuksen arvo on saatu kohoamaan. Onnistuttiinpa järjestelystä saamaan vaikeana aikana vielä käteistä rahaakin valtion kassaan. (*Kemiralle avautui uusia mahdollisuuksia*, TS04092001)
- (5) Suomalaistaustaiset matkustajalaivavarustamot ovat ongelmissa. Kasvaneista liikennemääristä huolimatta varustamot ajavat tappiolla. (*Suomalaismiehistöt hupenevat*, TS08092005).

Kannattavuuden ihannointi on taustalla aineiston teksteissä esimerkiksi silloin, kun tuodaan esille suomalaisten yritysten onnistumisia (esim. 4) tai ongelmia (esim. 5) voittoihin pyrkimisessä. Esimerkkejä 4 ja 5 yhdistää myös kielellisten arvoitusten eksplisiittisyys (*mahdollisuuksia; ongelmissa, tappiolla*). Pääkirjoituksessa *Kemiralle avautui mahdollisuuksia* (TS04092001) arvioidaan yritysjärjestelyä onnistuneeksi, koska yrityksen mahdollisuudet toimia kannattavasti kansainvälisillä markkinoilla paranevat. Keskittyminen menestyvään yritykseen rakentaa samalla talousjournalismin ja elinkeinoelämän edustajien suhteita suotuisasti ja kertoo siitä, että vallitseva ideologia on markkinalähtöinen ja uusliberalistinen (Ainamo ym. 2006: 628–629). Suomalaisen yrityksen aseman parantumista kansainvälisillä markkinoilla kuvattaessa tarinan pääpaino on yrityksen toiminnassa ja globalisoitunut yritysmaailma on luonnollistunut tarinan olosuhteiksi, joten olen tulkinut keskeisimmäksi taustaoletukseksi kannattavuuden ihanteen globalisaation asemesta. Uusliberalistista ideologiaa toisintavina kannattavuuden ja globalisaation taustaoletukset ovat sopusoinnussa keskenään.

- (6) Taloutta tulisi avata kansainväliselle kaupalle ja investoinneille, kilpailua lisätä ja säännöstelyä purkaa. Rakennemuutoksia kaivataan myös hallinnossa, jolta puuttuu läpinäkyvyys ja joustavuus. (*Japani sukeltaa syvälle*, KL04092001)
- (7) Saksan perinteinen talousmalli kattavine sosiaaliturvineen ja korkeine palkkoineen on säilynyt Schröderin kaudella pääosin entisellään, vaikka sen taloudellinen perusta on heikentynyt olosuhteiden muuttuessa. (*Muutos etenee Saksassa*, TS15092005)

Poliittisessa diskurssissa poliittinen toiminta esitetään toivottuna tai epäsuotavana. Yleisimmin taustaoletuksena on **uusliberalistisen ideologian mukaiset toimet**, jotka liittyvät talouden rakenteiden joustavuuden lisäämiseen (esim. 6). Myös vasemmistopoliitikkojen arvostelu voi nojautua oletukseen rakenteiden joustavuuden suotavuudesta. Pääkirjoituksessa *Muutos etenee Saksassa* vastakkain asetetaan Schröderin

tukema jäykempi talousmalli Merkelin tasaveroon siirtymisen (mikä selvästi on oikeistolaista politiikkaa: sama vero suuri- ja pienituloisille) ja muun uudistuspolitiikan kanssa. Tekstin tarina kuvaa Schröderin antisankarina, joka on kylläkin yrittänyt parhaansa ja jopa onnistunut aluksi, mutta joka ei ole kuitenkaan ratkaissut ongelmia. Epäonnistujaksi Schröderiä merkityksellistetään myös esimerkissä 7, sillä *vaikka*-partikkeli on tuottamassa lauseidenvälistä vastakkainasettelua ja osoittamassa entisellään säilyneen jäykän talousmallin kyseenalaisuutta heikentyneessä tilanteessa.

- (8) Hallitus ei voi tässä tilanteessa jättää kuljetusalaa täysin oman onnensa nojaan. (*Kasvun selkä kestää*, KL07092005)
- (9) Poliitiikka on palannut ainakin toistaiseksi päätöksenteon keskiöön ja vaikuttaa nyt päätöksiin huomattavasti enemmän kuin kymmenen viime vuoden aikana on totuttu. Tämä ei tietenkään merkitse taloudellisen rationaalisuuden tärkeyden katoamista eikä edes suurta vähenemistä. Se merkitsee kuitenkin sitä, että kaikilla alueilla ja kaikissa tapauksissa ratkaisuja ei tulevaisuudessa tehdä ensisijaisesti taloudellista tehokkuutta tavoitellen. (*Politiikan ajan paluu*, TS14092001).

Uusliberalistisen ideologian mukaisista ihanteista etäännyttään silloin, kun valtion sekaantuminen yrityselämän toimintaan nähdään suotavana, jolloin diskurssissa nojaututaan pikemminkin **protektionistisen ideologian**² mukaisiin ihanteisiin. Kuitenkin kahdessa pääkirjoituksessa nojaututaan taustaoletukseen siitä, että valtion on hyväksyttyä auttaa säädöksillään tai toimillaan oman maan liiketoimintaa. Esimerkiksi hallitusta vaaditaan auttamaan kuljetusalaa (esim. 8). Aineiston kolmen terrorismi-iskuaiheisen pääkirjoituksen poikkeuksellinen aihe heijastuu myös pääkirjoitusten taustaoletuksiin, sillä niissä **länsimaiden turvallisuus** nousee tärkeämmäksi ihanteeksi kuin uusliberalistisen ideologian mukaiset oletukset. Esimerkissä 9 talouden kehitystä tarkastellaan koko maailman mittakaavassa. Kansainvälinen länsimainen turvallisuus ja poliittinen yhteistyö asetetaan tärkeämmäksi kuin taloudellinen rationaalisuus ja tehokkuus, joiden kuvataan negaatioin (*ei merkitse* ja *eikä*) pysyvän tärkeinä mutta muuttuvan osittain ensisijaisesta toissijaiseksi periaatteeksi.

Toisilleen ristiriitaiset taustaoletukset auttavat toisinaan selittämään tekstien merkitysten vaihtelua positiivisesta negatiiviseen tai toiseen suuntaan. Ristiriitaisia taustaoletuksia

² Uusliberalismia aiemmin vallalla oli sille vastakkainen merkantilismi, jossa kaupankäynnin tavoitteena oli rikastuminen ja tuotteiden vienti, kun taas tuonti nähtiin kuluna. Tällöin päädyttiin oman maan liiketoiminnan suojaamiseen esimerkiksi säädöksin eli noudatettiin **protektionistista ideologiaa**, jolloin kilpailu ei ole vapaata. (Wolf 2004: 5, 33, 90, 124.)

esiintyy pääkirjoituksissa, joissa kuvataan uusliberalistisen ideologian mukaisen mahdollisen lakimuutoksen tuomia uhkia suomalaiselle monopoliaseman saavuttaneelle Veikkaukselle³ tai ulkomaisten toimijoiden suomalaisille yritystoimijoille aiheuttamia uhkia, mutta joissa lopulta päädytään kuvaamaan kehityskulkua yleisempänä, globaalina hyväksyttävänä kehityksenä. Pääkirjoituksessa *Uusjako väistämätöntä* (esim. 10) kuvataan kotimaisten toimijoiden ongelmia, jotka aiheutuvat ulkomaisten toimijoiden tulosta markkinoille. Pääkirjoituksen lopussa kuitenkin todetaan kehityskulku vääjäämättömäksi.

- (10) [INGRESSI] Kodintekniikan ylitarjontatilanne pahenee Suomessa. Hintakilpailu voi pudottaa pienet yritykset markkinoilta ja vähentää pysyvästi kaupasta väliportaita. – –
[6 KPL] Kodinkoneiden suora myynti kuluttajille internetin kautta on vielä vähäistä. Kun esimerkiksi kotitietokoneita myydään jo nyt internetin kautta tilaajan toivomusten mukaan koottuina, sama kanava voi yleistyä yhtä hyvin viihde-elektroniikan ja räätälöidysti tehtyjen keittiökoneidenkin kaupassa. Tämäkin kehitys vie samaan suuntaan: kilpailu kiristyy, katteet pienenevät ja väliportaat vähenevät koko kodintekniikan kaupassa. (*Uusjako väistämätöntä*, KL07092001)

Kielellisesti näkökulman muutoksen rakentuminen on kiinnostava esimerkki, sillä negatiivinen kuvaus kotimaisten yrittäjyyden näkökulmasta rakentuu osin eksplisiittisesti (*pahenee*), kun taas globaali kehitys arvottuu pelkin ideationaalisin sanayhdistelmin implisiittisesti positiiviseksi (ks. White 1998: 105–106; Katajamäki 2006). Pääkirjoituksen ingressissä ja leipätekstin alussa kuvataan kodintekniikan kaupan alalle kehittyntä markkinoiden ylitarjontatilannetta, jonka aiheuttajaksi nimetään suurten ulkomaisten ketjujen ja verkkokaupan yleistymisen. Yleistymisen mahdolliseksi seuraukseksi esitetään myymälöiden ja ketjujen väheneminen. Ylitarjontatilanteen asettamia haasteita tarkastellaan erityisesti juuri suomalaisten, pienten yritysten näkökulmasta, ja taustaoletukseksi olen tulkinnut liiketoiminnan kannattavuuden ihanteen. Pääkirjoituksessa esitetty tapahtumaketju kiteytetään tekstin ingressissä *pahenemiseksi*. Vaikka ulkomaiset kodintekniikan ketjut kuvataankin uhkan aiheuttajiksi, niiden mukanaan tuomat haasteet kuvataan johtopäätöksissä (tekstin viimeinen virke) faktuaalisena ja vääjäämättömänä kehityskulkuna. Uhkakuvien luominen päätetään näin muistutukseen siitä, että kehitys on hyväksyttävä, jolloin uusliberalistinen diskurssi samalla oikeuttaa suurempien yritysten toiminnan ja globalisaation. Samalla asettuminen globalisaation

³ Ennen uusliberalistisen ideologian vakiintumista monet yritykset olisivat mielellään säilyttäneet monopoliasemansa ja vastustivat ulkomaisen kilpailun lisääntymistä (Wolf 2004: 246–248).

puolelle toteutetaan myös sen kautta, mikä tekstistä on poissa: poissa on kotimaisen yrittäjyyden puolesta puhuminen. Vaikka kyseessä onkin taustaoletusten muutos suomalaisen liiketoiminnan kannattavuuden ihannoinnista globaalien vapaiden markkinoiden ihannointiin, taustaoletukset voi silti nähdä osaksi uusliberalista ideologiaa, sillä sen mukaan kaikilla toimijoilla on oikeus tavoitella voittoja (Schwarzmantel 2008: 60–66). Tekstin johtopäätöksessä esiintyvä käänнос vääjäämättömään ja hyväksyttävään globaalin vapaan kaupan kehitykseen muistuttaa siitä, että vaikka suomalaisesta näkökulmasta ulkomaisten toimijoiden tulo markkinoille on uhka kannattavuudelle, tulemisessa ei ole kuitenkaan mitään väärää. Näin johtopäätöksillä varmistetaan sitä, ettei tekstiä tulkita protektionistiseen ideologiaan pohjautuvaksi ja että suomalaisen yrittäjyyden toimintaa tarkastellaan alisteisena uusliberalistiselle ideologialle. Tekstissä esiintyvää merkityskäännöstä voi siten selittää muutoksella suomalaisesta näkökulmasta kansainvälisen yrittäjyyden näkökulmaan. Näyttää siltä, että ideologian tai taustaoletusten muutokset ja merkityskäännökset yhdistyvät toisiinsa tilanteissa, joissa suomalaisen yritystoiminnan menestyminen on epävarmaa.

3 Johtopäätökset ja pohdinnat

Pääkirjoituksissa ei esitetä eksplisiittisiä kuvauksia yhteisön intresseistä (ks. Fairclough 1989: 85). Taloussanomalehtien pääkirjoituksissa ideologiset arvot ja uskomukset jäävät tekstien taustaoletuksiksi, jolloin ne muodostavat taustan talouden ja politiikan kehityskulkujen faktuaaliselle kuvaamiselle. Ideologian luonnollistuminen itsestään-selvyydeksi viestii ideologian vakiintuneisuudesta (Fairclough 1995: 5; Heikkinen 1999: 262). Aineiston selkeät positiiviset ja negatiiviset arvotukset (ks. Katajamäki 2006; 2007) pohjautuvat yhteisössä jaettuun ideologiaan, mutta yksittäisinä merkityksinä ne paljastavat ideologiasta vain pieniä osia (ks. myös Heikkinen 1999: 100–101). Mikäli lukija tuntee yhteisön arvot ja uskomukset, lukija pystynee paitsi tulkitsemaan luonnollistuneet, taustaoletuksiin pohjautuvat arvotukset, myös kytkemään tekstin arvotukset niiden ideologisiin yhteyksiin. Erityisesti selkeitä kielellisiä arvotuksia sisältävä teksti todennäköisesti herättelee lukijaa myös pohtimaan, mihin arvotukset pohjautuvat. Taloudellisessa diskurssissa nojaututaan taustaoletuksiin **talouskasvun, liiketoiminnan kannattavuuden ja globalisaation** ihanteellisuudesta. Poliittisessa

diskurssissa nojaututaan taustaoletuksiin **uusliberalismia, länsimaiden turvallisuutta ja liiketoimintaa edistävien toimien** suotavuudesta. Pääkirjoituksissa toisinnetaan lähinnä uusliberalistista ideologiaa. Uusliberalismin ihanteista etäännyttään korostettaessa länsimaiden turvallisuutta tai vaadittaessa valtion auttavan yrityksiä ja hyväksyttäessä suomalaisen yrityksen monopoliasema, jolloin kyse on uusliberalismille vastakkaisesta protektionistisesta ideologiasta. Koska pääkirjoituksissa toisinnetaan uusliberalistista ideologiaa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, niissä tuotettua diskurssia voi luonnehtia myös globalismin diskurssiksi. Uusliberalistiset talousnäkemykset muodostavat perustan globalismin diskurssille, jossa tarkastellaan globalisaatiota uusliberalistiseen tapaan vapautumisena ja markkinoiden globaalina yhdistymisenä liitettynä länsimaiseen demokratiaan (Fairclough 2006: 7–8).

Kehityskulun tarkastelu suomalaisen yrityksen näkökulmasta on suomenkielisten diskurssiyhteisössä varmemmin hyväksyttyä kuin jonkin ulkomaisen yrityksen menestyksen esille tuominen. Suomalaisten yritysten menestyksen kuvaaminen yhdistetään vaivattomasti globalisaatiokehitykseen. Ulkomaisten yritysten aiheuttamat vaikeudet suomalaisille yrityksille merkityksellistetään hyväksyttäväiksi pääkirjoitusten johtopäätöksissä esimerkiksi siten, että suomalaisten yritysten selviytymiskeinoksi esitetään yritysten yhdistämistä, kehityskulku todetaan väistämättömäksi tai kehityskulun muistutetaan olevan mahdollinen tulevaisuudessa. Olkoon kuvauksen kohteena kotimainen tai ulkomainen yritys, yhteisenä tekijänä on suurten yritysten ihannointi. Silti myös suomalaisen suuryrityksen menestys saattaa olla kilpailevalle suomalaiselle pienyritykselle huono asia. Suurten yritysten toimintatapojen legitimointi ja pienten yritysten toissijaistaminen näyttää kuitenkin olevan talousjournalistiselle diskurssille ominaista (ks. myös Hirsto 2010: 109–113).

Mediateksteissä tuotettu ideologia on yhteisöllisyyden ”illusion rakentamista” diskurssiivisesti, eivätkä kaikki lukijat välttämättä kaikilta osin jaa ideologiaa (Thompson 1984: 5–6; Fairclough 1989: 81–86; Kalliokoski 1999: 77). Diskurssiyhteisössä toimitaan totuttujen institutionaalisten käytäntöjen ja lukijoiden odotusten ohjaamana, jolloin myös ideologian voi nähdä olevan yksi osa yhteisön jakamaa tietämystä. Laajalevikisten sanomalehtien diskurssiyhteisön teksteissä tuotetaan yleensä niin yleisesti

jaettavissa olevaa ideologiaa, että sekä toimittajat että lukijat voivat sen hyväksyä (Rahm 2001: 82–83). Taloussanomalehdissä riippumattomuuteen eturyhmistä pyritään monipuolisella sisällöllä (Kauppalehti 1998; Taloussanommat 2002). Uusien aiheiden ja tapahtumien tulkinta asettaa kuitenkin aina omat haasteensa kielenkäyttötilanteissa sille, että jaettu ideologia olisi yhteisössä hyväksyttävää. Näyttää siltä, että näkyvät ristiriitaisuudet liittyvät suomalaisuuden ja globalisaation ja suurten ja pienten yritysten näkökulmien kohtaamiseen. Lähes kokonaan häivytetään ristiriitaisuudet, jotka liittyvät yritysten ja kuluttajien ja työnantajien ja -tekijöiden näkökulmien yhdistämiseen, jolloin ristiriitojen nostamista vältellään ja rakennetaan näin yhteisöllisyyden illuusiota. Toiset aiheet ovat ideologioiden ja niiden välille rakentuvien ristiriitaisuuksien näkyvyyden näkökulmasta hankalampia kuin toiset. Tiettyjen aiheiden välttäminen näyttää olevan talousjournalismissa yksi tapa rakentaa konsensuksen ideologiaa, vaikutelmaa siitä, että ideologia on kaikkien lukijoiden intressien mukainen (ks. Fowler 1991: 49). Myös finanssikriisin aikoihin vuonna 2008 suomalaiset taloussanomalehdet kylläkin referoivat ulkomaisissa lehdissä käytyä keskustelua finanssikriisistä, mutta eivät itse siihen osallistuneet (Simola & Reunanen 2010: 17). Moralisoinnin puute saattaakin olla yksi suomalaisen talousjournalismin vakiintunut diskurssikäytäntö.

Lähteet

- Ainamo, Antti, Janne Tienari & Eero Vaara (2006). Between West and East. A social history of business journalism in Cold War Finland. *Human Relations* 59: 5, 611–636.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994) [1966]. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Suom. ja toim. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Dijk, Teun A. van (1998). *Ideology. A Multidisciplinary Approach*. Lontoo: Sage.
- Dijk, Teun A. van (2001). Multidisciplinary CDA: a plea for diversity. Teoksessa: *Methods of Critical Discourse Analysis*, 95–120. Toim. Ruth Wodak & Michael Meyer. Lontoo: Sage.
- Fairclough, Norman (1989). *Language and Power*. Lontoo & New York: Longman.
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (1995). *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Lontoo & New York: Longman.
- Fairclough, Norman (2006). *Language and Globalization*. Lontoo: Routledge.
- Fawcett, Robin P. (2007). Auxiliary Extensions: six new elements for describing English. Teoksessa: *Continuing Discourse on Language. A Functional Perspective. Volume 2*, 921–952. Toim. Ruqaiya Hasan, Christian Matthiessen & Jonathan J. Webster. Lontoo & Oakville: Equinox.
- Fowler, Roger (1991). *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. Lontoo: Routledge.
- Gee, James Paul (2008). *Social Linguistics and Literacies. Ideology in Discourses*. 3. painos. Lontoo: Routledge.
- Gee, James Paul (2011). *An Introduction to Discourse Analysis. Theory and Method*. 3. painos. New York & Lontoo: Routledge.

- Heikkinen, Vesa (1999). *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: SKS.
- Heikkinen, Vesa (2000). Virallisen ideologiaa. Teoksessa: *Teksti työnä, Virka kielenä*, 297–326. Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiirilä. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsto, Heidi (2010). *Vastuutonta puhetta? Esseitä talouden merkityksellistämistä*. Aalto University School of Economics. Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis A-377.
- Holborow, Marnie (2007). Language, ideology and neoliberalism. *Journal of Language and Politics* 6: 1, 51–73.
- Kalliokoski, Jyrki (1999). Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen. Teoksessa: *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, 37–97. Toim. Jyrki Kalliokoski. 3. painos. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Katajamäki, Heli (2006). Arvottavien merkitysten rakentaminen taloussanomalehtien pääkirjoituksissa. Teoksessa: *Erikoiskielet ja käännösteoria. Vakki-symposiumi XXVI. Vaasa 11.–12.2.2006*, 97–108. Toim. Esa Lehtinen & Nina Niemelä. VAKKI ry.
- Katajamäki, Heli (2007). Kyvykkyyden merkitykset taloussanomalehtien pääkirjoituksissa. Teoksessa: *Ikä ja kieli. VAKKI-symposiumi XXVII. Vaasa 9.–10.2.2007*, 99–110. Toim. Nina Niemelä & Esa Lehtinen. VAKKI ry.
- Kaupparehti (1998). Kaupparehden toimituksellinen linja. Toimituksen sisäinen julkaisematon moniste.
- Luukka, Minna-Riitta (1995). *Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Martin, J. R. & Peter R. White (2005). *The Language of Evaluation. Appraisal in English*. Hampshire & New York: Palgrave Macmillan.
- Paltridge, Brian (2006). *Discourse Analysis: An Introduction*. Lontoo & New York: Continuum.
- Parsons, Wayne (1989). *The Power of the Financial Press. Journalism and economic opinion in Britain and America*. Englanti: Edward Elgar.
- Pietikäinen, Sari (2000). Kriittinen diskurssianalyysi. Teoksessa: *Kieli, diskurssi & yhteisö*, 191–217. Toim. Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh. Jyväskylän yliopisto.
- Pietikäinen, Sari & Anne Mäntynen (2009). Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Rahm, Henrik (2001). *Journalistikens anatomi. Analyser av genrer och textmönster i fem strejkbekvningar i svensk dagpress 1879–1996*. Lunds Universitet. Lund: Studentlitteraturen.
- Schwarzmantel, John (2008). *Ideology and Politics*. Lontoo: Sage.
- Simola, Anna & Esa Reunanen (2010). *Kaikki toistaiseksi hyvin. Kansainvälinen finanssikriisi talousjournalismissa*. Tampereen yliopisto. Journalismin tutkimusyksikkö.
- Söderbaum, Peter (2008). *Understanding Sustainability Economics: Towards Pluralism in Economics*. London: Earthscan.
- Taloussanommat (2002). Taloussanomien ja Uutistoimisto Startelin sisällöntuotannon periaatteet. Taloussanomien peruskirjan tiivistelmä. Toimituksen sisäinen julkaisematon moniste.
- Thompson, John B. (1984). *Studies in the theory of ideology*. Cambridge: Polity Press.
- Thompson, John B. (1990). *Ideology and Modern Culture*. Cambridge: Polity Press.
- White, Peter R. (1998). Telling Media Tales: the news story as rhetoric. [online]. Sydneyn yliopistolle tehty julkaisematon väitöskirja [lainattu 5.1.2004]. Saatavilla osoitteesta: <http://www.grammatics.com/appraisal/AppraisalKeyReferences.html>
- White, Peter R. (2006). Evaluative semantics and ideological positioning. Teoksessa: *Mediating Ideology in Text and Image. Ten critical studies*, 37–67. Toim. Inger Lassen, Jeanne Strunck & Torben Vestergaard. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Wolf, Martin (2004). *Why Globalization Works*. New Haven & Lontoo: Yale University Press.

AUTHORIAL VOICE IN THE EDITORIALS OF FINNISH BUSINESS NEWSPAPERS^[*]

Heli Katajamäki (University of Vaasa, Finland, hkat@uwasa.fi)

Abstract: This study uses empirical data to describe how subjectivity is constructed in the editorials of two Finnish business newspapers. The theoretical basis of the study is Appraisal Theory, according to which language is approached from an interpersonal perspective. In this article, subjectivity is described in terms of the category of NEGOTIATION and ATTITUDE. The data of the study consists of 32 editorials describing processes of economic or economic-political development, published in two Finnish business newspapers in 2001, 2005, and 2015. The analysis focuses on inscribed linguistic devices used to express directives and assessments as well as their targets. As data is subject-specific, the adjustments have been made for the methodology of analysis. The results of the analysis show that both manifestations of directives and assessments and their targets have subject-specific restrictions in the social context of business newspapers and the genre of editorial. In general, the authorial voice of the sub-genre may be described as the voice of the commentator, which seems to be getting stronger with time.

Keywords: Business newspapers, editorial, appraisal theory, authorial voice

1. Introduction

In journalistic discourse communities, such as the discourse community of business journalism, writers must adapt to the social role of a journalist, defined by shared values, ideologies and norms. In their social roles writers formulate texts so that they successfully fulfil the specialized communicative purposes of the genre in question and answer the expectations of the community. Therefore, the social role also constrains linguistic choices, for example, it restricts expressions of subjectivity and attitudes influencing the frequency and type of evaluation expressed in texts. (Swales 1990; Bhatia 1993; Hyland 2002.)¹

[*] Previously unpublished. Peer-reviewed before publication. [Editor's note]

¹ This paper is a part of my PhD research in which I have approached the editorials of business newspapers as a genre from several perspectives. In Katajamäki (2005) I described the editorial writers' representations of their social roles based on interviews applying critical discourse analysis and genre theory. The same theoretical framework was applied in Katajamäki (2013) for studying ideologies reproduced in the editorials. Like in this paper, Appraisal Theory was the starting point for studying how subjectivity was constructed in the editorials in Katajamäki (2012), which concentrated on resources of ENGAGEMENT (especially in the meaning category of 'entertain'), and Katajamäki and Koskela (forthcoming), which concentrated on attitudinal meanings realized through lexical metaphors.

This paper focuses on illustrating how such constraints can be recognized by their linguistic realizations, that is, words and utterances that are used to direct someone or to evaluate someone or something and thus convey subjective meanings in editorials of business newspapers. In particular, this paper aims at exploring the targets of subjective meanings because realized targets shed light on the social constraints imposed on writers. Subjective meanings conveyed in editorials are approached drawing on Appraisal Theory, which offers a framework that can be applied for ‘describing and explaining the way language is used to evaluate, to adopt stances, to construct textual personas and to manage interpersonal positionings and relationships’ (The Appraisal Website 2017; see also Martin & Rose 2003; Martin & White 2005).

Editorials as a genre belong to opinion articles. Therefore, it is allowed and even expected that they are openly subjective. However, *subjectivity* can be defined and studied in many ways. Appraisal Theory sees subjectivity and objectivity as phenomena that can be approached from a linguistic point of view. By making grammatical and lexical choices, writers construct either a ‘subjective’ or ‘objective’ authorial voice. The subjective voice foregrounds the author, signalling adopted stance through evaluations, directives and dialogical positioning (e.g. certainty or doubt). If these are not emphasized, authorial voice appears to be ‘factual’ and objective allowing for the author ‘to remain absent from the surface of the text’. (Iedema, Feez & White 1994: 204–235; Martin & White 2005: 92–94, 163–178; see also White 1998: 39–40.)

Editorials of Finnish business newspapers are reminiscent of editorials in general newspapers, which are considered to be institutional, newspaper’s opinions (Stonecipher 1990: 24; Le 2010: 3; Lihua 2011: 9). Generic conventions of institutional texts are reflected in language use of the editorials, e.g. the subjectivity of the writer is often hidden by not using identity markers like “I” or “we”. Appraisal theory offers a broad framework for illustrating subjectivity that is constructed through linguistic realizations chosen from the language system.

This paper focuses on **directives** and **inscribed assessments** realized through attitudinal lexis. Both are found to be typical and distinctive resources for the editorial genre in business newspapers (see White 1998: 143). The various ways of conveying or activating directives and positive or negative assessments together constitute patterns of evaluative meanings by which certain journalistic voices used in different kinds of media texts can be recognized (Martin & White 2005: 178–179; Thomson, White & Kitley 2008: 220). In their APPRAISAL analyses, Iedema, Feez and White (1994), White (1998) and Martin and White (2005) define two types of journalistic voice: *reporter voice* and *writer voice*, that is divided further into *correspondent voice* and *commentator voice*, based on the preference patterns for values of the APPRAISAL system in media texts. Commentator voice is the style typically associated with commentaries, like editorials. Reporter voice is objective, with no authorial directives or only sporadic inscribed assessments. However, directives can be expressed as quoted statements. Inscribed authorial assessments are typically expressed through the more subjective correspondent and commentator voices. However, the correspondent voice is partly curtailed, as authorial directives and also some types of assessments are not expressed. On the contrary, there seem to be no constraints on value statements for the commentator voice. (Iedema et al. 1994: 204–235; White 1998: 39–40, 124–126, 146–150, 168; Martin & White 2005: 163–178; Thomson et al. 2008: 221–222.)

Business journalists form a discourse community with its own kind of readers (defined as elite readers). This is reflected in that business journalistic discourses have a distinct ideological background and their own topics built on specific types of sources. However, it has been said that business journalism has adopted the journalistic genres of general journalism rather than inventing genres of its own (Parsons 1989: 41). Like editorial writers in general newspapers, when interviewed (Katajamäki 2005), editorial writers of business newspapers stated that they are allowed and even obliged to take a stand for or against on-going political issues. In addition, they may also discuss whether certain economic developments are really occurring or not². Because business journalistic discourse communities have their own special communicative purposes, which are served by the genres used within the discourse of business journalism, it can be supposed that the discourse of business journalism tends to impose its own constraints on the discourses of editorials. Appraisal Theory and the analysis of ATTITUDE offer a framework for describing similarities and differences at a discourse semantic level within the genres of business newspapers (Martin & White 2005: 10). However, Appraisal Theory has so far rarely been applied to the discourse of business journalism (see Katajamäki 2009; 2012; Kornetzki 2011).

2. The theoretical framework of APPRAISAL

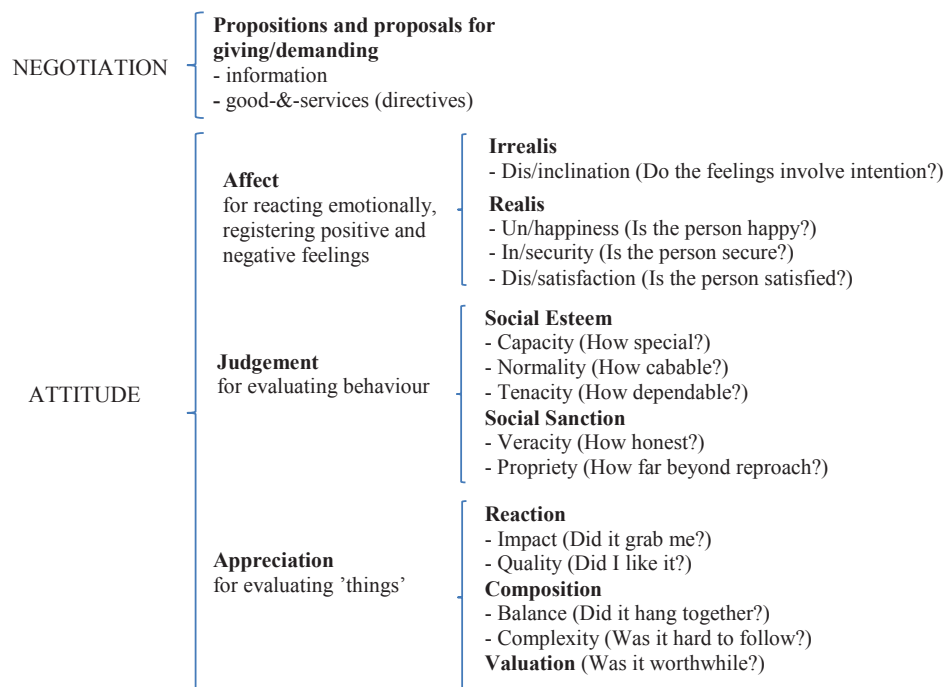
Developing Appraisal Theory to explore media discourse was started in the *Media Literacy Project* (Iedema, Feez & White 1994) and was continued subsequently by White (1998), Martin and Rose (2003) and Martin and White (2005). Media discourse has been one of the main targets of study, primarily focusing on political subjects in general newspapers (Iedema et al. 1994; White 1998; 2004; 2006; Martin & White 2005; Stenvall 2008). Appraisal Theory concentrates on developing Halliday's (1994) systemic functional linguistics (SFL) account of the interpersonal mode of meaning and how it is realized by the discourse system used for 'negotiating attitudes' through choices within the APPRAISAL system. (Martin & Rose 2003: 3–7; Martin & White 2005: 1–9.)

Appraisal Theory is concerned with the intersubjective positioning of writers, as well as with the subjective presence of writers constructed by the text. It approaches language as a way 'writers adopt a stance towards value positions being referenced by the text and with respect to those they address' (Martin & White 2005: 92). Appraisal Theory approaches language use as a system divided into three top-level interpersonal systems: APPRAISAL, NEGOTIATION (see Figure 1) and INVOLVEMENT (not discussed in this paper). The linguistic domain of APPRAISAL comprises the systems of ATTITUDE, ENGAGEMENT and GRADUATION. While Appraisal Theory describes all kinds of stance-taking possibilities, this paper concentrates mainly on one subsystem, called ATTITUDE, that according to White (1998: 31–32) encompasses the semantic domain in which the language presents phenomena either negatively or positively. The system of ATTITUDE is a semantic domain based on the idea of institutionalized feelings, and it is divided further into resources for modalizing, emotionally

² It is noteworthy that the question of whether some economic development really occurs or not shifts the focus of argumentation from 'what should be in the society' to 'what is happening in the society', which is usually the focus of news reporting. These special functions of editorials of business newspapers might of course have effects on the meanings selected for the texts.

amplifying and reacting (called *Affect*), morally judging persons and their behaviour (called *Judgement*) and aesthetically evaluating 'things', products, processes or entities (called *Appreciation*). However, as the systems are rather axes that cross each other in language use, this paper also briefly discusses some notions concerning ENGAGEMENT. The theoretical foundation of the system of ENGAGEMENT is in Bahktin's notions of dialogism and heteroglossia, according to which all communication is 'dialogic'. In other words, any text repeats and reproduces meanings expressed before and addressed to audiences. Through their texts, the writers take part in the forming of 'intersubjective stances'. Resources of ENGAGEMENT are applied for constructing audiences, alignment or disalignment and solidarity with socially constituted communities. (White 1998: 57–58; Martin & White 2005: 47–59, 92–95.) In addition to the APPRAISAL system, NEGOTIATION is one of the systems always in use while meanings are constructed. NEGOTIATION is concerned with speech acts and conversational interactions and therefore forms the basis for analysing directives. Within the system of NEGOTIATION, the writer makes the choice between a *proposition* (informational meaning) and a *proposal* (goods & services). When demanding goods or services, directives are given in order to achieve desired response: carrying out a command. Affect, Judgement and Appreciation might be constructed when giving information as well as when giving directives. (Halliday 1994: 68–89; White 1998: 78–79.) All these meanings are essential when trying to describe what types of meanings are typical of the genre of editorials from the interpersonal perspective.

Figure 1: NEGOTIATION and ATTITUDE in White (1998) and Martin & White (2005)

ATTITUDE can be realized through attitudinal lexis, that is, words for expressing attitude (adjectives, modal verb chains, but also nouns and verbs with explicitly positive or negative

meanings). These are categorized as explicit means of expressing evaluative meanings (*inscription*). Moreover, ATTITUDE can be realized implicitly by selecting ideational meanings, which in the context could be linked to the shared cultural attitudinal norms. These implicit meanings are called also *tokens* or *invoked*, divided into *evoked experiential tokens* that are ideational meanings that invoke evaluation and *provoked tokens* that invoke with attitudinal connotations, such as lexical and comparable metaphors³ and intensification. (White 1998: 105–106; Martin & White 2005: 42–68.)

3. Data

The data have been derived from a specific type of editorial, i.e. editorials of development of two Finnish business newspapers *Kauppalehti* and *Taloussanommat* that at the moment of data gathering were the only business-oriented dailies in Finland. Both papers are published in Finnish, and they target basically the same discourse community sharing institutional values. There are some minor differences in editorial policies, the expertise of journalists and even in target groups, but the data is analysed as a whole because the focus is on genre-level affordances.

‘Editorials of development’ were identified based on their communicative purpose (see Bhatia 1993) claiming that there has been, is, or will be some kind of economic development. Altogether 32 such editorials were found in the papers published in September in years 2001, 2005 and 2015. The data consists of 20 editorials from both newspapers in 2001 and 2005, supplemented with 12 editorials from *Kauppalehti* in 2015, all published in September⁴. September was chosen because it is a time when economic and political institutions are getting active after the summer break. The data of 2015 only covers *Kauppalehti*, because *Taloussanommat* eliminated editorials in 2008 in connection with becoming an online-only publication. The total number of words in the data is circa 10,000 words. (See Table 1.) The editorials chosen as data were written by several writers discussing multiple topics (see Appendix 1). As in general newspapers, editorials of business newspapers are texts produced in groups in which journalists have different roles. Irrespective of their role, i.e. to invent a subject or a communicative purpose, write, rewrite or check up, I refer to all authors as *editorial writers*. The editorials discuss multiple topics varying from economic to political. However, all topics, even the political ones, are approached as economic or economic-political issues, and the perspective is more macro than micro-economic.

In the field of economy, reporting on development is one of the core purposes, and therefore editorials of development are an important subject for closer analysis. Not taking a stand for or against some current (political) issue but instead presenting a view of past, ongoing or future changes in the economic field, editorials of development come close to what Iedema

³ While this paper is focusing on describing explicit means of expressing evaluative meanings, the PhD research also contains analysis of lexical metaphors that are considered as provoked tokens (see Katajamäki and Koskela (forthcoming) and Appendix 2).

⁴ Two editorials of development published in July 2001 were included in the data because both newspapers had covered the same topic in their editorials. The years were selected because of practical reasons of the PhD project, but still offer sufficient data for describing constraints in editorials of Finnish business newspapers at the beginning of 21st century.

et al. (1994: 78) call *media expositions*, i.e. argumentative texts presenting a view regarding an issue. Some researchers see editorials of this kind as informative (see Pak & Acevedo 2008: 134) but like financial news, editorials are always highly argumentative texts (e.g. Palmieri & Miecznikowski 2016).

Table 1: Description of the data

Newspaper & features	September 2001 Editorials/ words	September 2005 Editorials/ words	September 2015 Editorials/ words	In total
Kauppalehti (founded 1989) Media house: Alma Media Different writers: group writing, roles vary	6/1804	4/949	12/3415	22/6168
Taloussanommat (founded 1997) Media house: Sanoma Oy Different writers: group writing, roles vary	6/1920	4/1121	Online, no editorials since 2008	10/3041
In total	12/3724	8/2070	12/3415	32/9209

Discourses in editorials of development tend to belong to either economic or political discourse. Economic discourse is based on the ideals of economic growth, globalism and stakeholder value, whereas the foundation of political discourse lies in the ideals of neoliberalism, the security of western countries and protectionism⁵. (Katajamäki 2013.) Generally, editorials of business newspapers seem to convey the ideology of economic welfare and neoliberalism (depending on the value placed on economic welfare, global and free markets). In this respect, editorials are similar to the rest of Finnish business journalism in the 21st century (see Ainamo et al. 2006: 630). The ideology of neoliberalism is a basic feature of the discourse of globalization. Therefore, the discourses in Finnish business newspapers can be seen as one vehicle mediating the nodal globalization discourse (Fairclough 2006). The discourse of business journalism seems to have an ideological background that can be clearly identified and that can be seen as the context for appraisal meanings (White 2006).

4. Methods of the Analysis

The discourse-semantic analysis of the data is carried out by applying context-driven categories (see also Lipovsky 2013: 313). Attitudinal meanings are always contextual, irrespective of the linguistic way they are expressed, even when the study concentrates on inscribed meanings. The attitudinal meanings of the same words may also vary when contexts change.

⁵ These ideologies were identified by applying discourse analysis for exploring editorials of business newspapers and described further in Katajamäki 2013. The results seem to be in line with representations expressed by the interviewed editorial writers, who seemed to position themselves as 'for-speakers of healthy economy and society (seemingly associated to wealth), fair competition (within the legal boundaries), market economy, Finnish entrepreneurship and national interests' (Katajamäki 2005).

(Martin & White 2005: 52.) Hence, an analysis of APPRAISAL always means an analysis of 'reading', which is dependent on an interpreter's cultural and ideological positioning (White 1998: 35–36; Martin & White 2005: 163–164). The analysis in this study was carried out as presented in Table 2.

Table 2: The methodological approach

Phases of analysis	Motivation = "Result"
Extracting directives and assessments from text	Directives (own-voiced vs. other-voiced) Explicit assessments
Identifying types of assessments (excluding directives) -1. Assessment according to Target -2. Subtypes of meaning	1. Affect, Judgement vs. Appreciation 2. Affect, Judgement (e.g. capacity, tenacity), Appreciation (e.g. manageability, balance, usefulness)
Categorizing targets of assessments and directives	Political, economical, general

Extracting directives and assessments from text: The analysis recorded directives and assessments in each text as outlined in the Appraisal Theory. The analysis of directives is based on the system of NEGOTIATION, and the analysis of inscribed assessments on the subsystem of ATTITUDE. (White 1998: 39, 78–79, 105–106; Martin & White 2005: 42–68.) Meanings were approached iteratively combining Appraisal Theory with bottom up analysis with a focus on lexical and syntactic meanings in order to avoid the disadvantages of a top-down analysis and the risk of circular arguments (Thompson & Hunston 2000: 5–14). In the analysis directives and inscribed assessments were treated separately. The reason for this is that directives tend to concentrate on certain passages within the texts, which makes them analytically separate units of analysis. Each assessment was categorized as either positively or negatively evaluative, while directives were coded as positive when someone was ordered to do something and negative when there was an order not to do something.

While analysing, it became evident that in the case of **directives**, attributing was occurring regularly. Because own-voiced, unattributed directives are possible only in texts applying commentator voice (White 1998: 143) and thus form an analytically significant category, directives were classified into two groups depending on whether they were expressed as own-voiced or other-voiced. In the analysis of the own or otherness of the voices, both the clause and text level were taken into account. On the contrary, editorial writers tend to take direct responsibility for **assessments** they choose to use, and do not often attribute attitude to other sources (see also White 2004: 231; Lihua 2011: 97). Therefore, this paper concentrates on main resources and excludes the few exceptions of attributed inscribed assessments.

Identifying types of assessments: In this study, APPRAISAL system is seen as a general framework, which offers a ground for analysis of ATTITUDE. However, for the analysis of this data it needed to be modified by adding some subcategories. Classifying meanings into semantic categories Affect, Judgement or Appreciation was carried out by interpreting whether an assessment dealt with feelings (Affect), attitudes towards behaviour (Judgement) or towards

objects (Appreciation). Because each assessment has a target, they were analysed subsequently. The target of Affect can be either a person or a thing. When categorizing Judgement and Appreciation, a crucial point in the classification of meanings was whether the target of assessment was a person (human or institution) or a thing (inanimate entity). (Martin & Rose 2003: 22–37; Martin & White 2005: 42–91.) In the editorials, the word company can refer to an institution (community of people, some of them owners, some employees, who are working in the goal of making a profit), a place (where one can buy goods and go shopping) or a product (which investors can buy from the stock market). In order to be categorized as a judgement, either an explicit or implicit human target had to be identified. After identifying the types, identification of subtypes of meanings was carried out following the principles of APPRAISAL analysis (Martin & Rose 2003: 22–37; Martin & White 2005: 42–91).

Categorizing targets: Because my data contains texts with multiple topics, the analysis of the targets of directives and assessments was done at the micro-level instead of the macro-level (see Hood 2004: 104). Restricting the study to the micro-level meant that although the co-text sensitivity was not disregarded (Martin & Rose 2003: 35–36) and the analysis proceeded linearly from one sentence to the next, the emphasis was still on meanings constructed within a complete sentence (see Halliday 1994: 43). In the case of tightly connected meanings, like adjectives, coding is relatively easy. If the connection is loose, the targets are implicit (Martin & White 2005: 42–68). The nearest possible meaning that made sense was interpreted as a target, which in many cases was in the same sentence or at least stated in the text. While coding targets of directives, the coding concerned the ones who were ordered to do something instead of what they were ordered to do. Judgements and appreciations may overlap in the cases where evaluation relates to human actions (Painter 2003: 201; Hood 2004: 119; Martin & White 2005: 60). In order to be able to describe the micro-level analysis statistically, I coded meanings to only one class rather than double-coding, although the coding into one class sometimes simplifies the description (see White 1998: 101–108; Martin & White 2005: 67–68). In the cases of two logical targets, either human beings or inanimate targets, I coded the target presented as new, whether it was in the theme or rheme of a text, relying on the analysis of Halliday's (1994: 34–38, 41, 54, 295–302) information structure. The coding was done in order to keep the statistical information as accurate as possible based on the principle that the text linearly generates new information that also constructs meanings by emphasising the most explicit target of the assessment.

The targets were classified into economic or political actors (humans) or economic, political and generic entities ('things'). Usually the targets were realized by nouns that formed the basis for the classification, but, in the case of more implicit targets, longer utterances were also considered. Economic actors or entities refer to companies, economic situations, procedures and development (*discount store chain, OP-group, finance department store, company, cut list, contract, concept, purchase system, unemployment*). Political actors or entities refer to political actors or actions with the aim to influence the economy or society (*Schröder, trade union, central bank, taxes, interest rate policy, reformation, considering legal issues*) but also to public institutions, like nations, which were described as objects rather than actors making political decisions (*China, municipality*). Economic and political entities could often be identified based on specialized terms, unlike generic entities (e.g. *point in time, contradiction, solution, time, option*) which are also used in fields other than economics and politics (Martin & Rose 2003: 107–108).

5. Results of the analysis

This paper aims to describe the findings in terms of meaning categories that provide possibilities for developing the analysis of attitudinal meanings also in other languages than Finnish even though grammatical differences exist. While the description brings to the fore mainly meaning categories, it should be emphasized that grammatical issues cannot be bypassed while applying APPRAISAL analysis for exploring ATTITUDE, because ideas of SF form the basis for the analyses (applications of SF in Finnish see e.g. Shore 1992)⁶. Moreover, it must be born in mind that the results of this study – as any analysis of ATTITUDE – tend to reflect contextual variables, such as cultural and ideological context. The results of the preliminary analysis revealed that the data required some alterations in the APPRAISAL system and thus, the system of ATTITUDE was slightly modified. The modification will be briefly described below and an overall picture of the meanings discovered in the data will be given. After this, I will describe each category in a more detailed manner in subsections, also giving examples of typical expressions constructing the meanings. The section ends with a description of the targets of directives and evaluations, as the targets are inevitably part of ordering and evaluating, and probably essential also when considering who may be ordered and what may be evaluated and how when trying to establish solidarity with readers.

The analysis of NEGOTIATION concentrated on directives in the data dividing them into own-voiced or other-voiced. In the analysis of ATTITUDE, Affect was described by making a general distinction between meanings of feelings that involve intention with respect to a stimulus, that is *irrealis*, and that involve a reaction with respect to a stimulus, that is *realis*. (Martin & White 2005: 48). For a description of Judgement, the classifications taken from Appraisal Theory turned out to be rich and sufficiently appropriate. However, because realizations of '*normality*' and '*veracity*' were not identified, these categories were disregarded. Within the category of Appreciation, modification was made, because Appreciation is sensitive to the context, field and discourse in question (White 1998: 36–37; Painter 2003: 202; Martin & White 2005: 57). First, instead of emphasizing aesthetics as a basis for Appreciation (White 1998: 36), it is proposed in this study that in the discourse of business journalism, the most fundamental basis is *economic welfare*. Economic welfare is associated with social values, which in turn are connected to the ideology of neoliberalism, which is hegemonically accepted in Finnish business journalism. Second, the categories of '*reaction*' and '*composition*' were modified to better illustrate meanings that were realized in data, labelled as '*observation*', '*manageability*', '*usefulness*', and '*balance*'. Third, three categories were added to efficiently describe the meanings realized in the data: '*possibilities vs. threats*', '*ability*' (see Halliday 1994: 359) and '*necessity*'. The modifications are described in Figure 2.

⁶ The grammatical classifications of the words expressing attitude (inscribed assessments) in the data are illustrated in Appendix 3.

Figure 2: NEGOTIATION and ATTITUDE in Martin & White (2005) and the modifications for this study (on the right)

			<u>Categories of this study</u>
Negotiation	<ul style="list-style-type: none"> Propositions and proposals for giving/demanding - information - good-&-services 	<ul style="list-style-type: none"> Demanding good & services = Directives (What somebody is ordered to do?) - <i>own-voiced</i> - <i>other-voiced</i> 	
ATTITUDE	<ul style="list-style-type: none"> Affect 	<ul style="list-style-type: none"> Irrealis Realis - Un/happiness - Dis/satisfaction - In/security 	<ul style="list-style-type: none"> Dis/inclination (Do the feelings involve intention?) Realis (How is the person feeling about somebody /something?)
	<ul style="list-style-type: none"> Judgement 	<ul style="list-style-type: none"> Social Esteem - Capacity - Normality - Tenacity Social Sanction - Veracity - Propriety 	<ul style="list-style-type: none"> Social Esteem - <i>Capacity</i> (How capable?) - <i>Tenacity</i> (How resolute?) Social Sanction - <i>Propriety</i> (How ethical?)
	<ul style="list-style-type: none"> Appreciation 	<ul style="list-style-type: none"> Reaction - Impact - Quality Composition - Balance - Complexity Valuation 	<ul style="list-style-type: none"> Observation (What does it look like? What is thought about it?) Manageability (Is it easily managed/done?) Usefulness (Is it useful/beneficial?) Balance (Is it in balance/place?) Valuation (Is it worthwhile?) Possibilities/threats (Is it opportunity/chance?) Ability (What has it been able to do? What has it succeeded in doing?) Necessity (What is necessary/need to be done?)

The editorials of development in the Finnish business newspapers were constructed by selecting meanings from the APPRAISAL system in the following way: Overall, there were 478 directives and inscribed assessments in the data (see Table 3 and Appendix 2). Directives were usually given in the author's own voice (40/49). For Affect, meanings of 'dis/inclination' and 'realis' were equally typical. Of meanings of Judgement, 'capacity', 'tenacity' and 'propriety' were highlighted. The category of Appreciation was the largest (345) and the most versatile. Thus, editorials of development maybe characterized as texts concentrating on appreciating things (see Martin 1999: 42–43). Considering the general function of the editorials of development, the typicality of Appreciation in the data is hardly surprising.

In the next sections, examples of each category will be given in order to illustrate how evaluative meanings bring to front the authorial voice in the discourse of business journalism.

Table 3: Directives and assessments in the data classified by meaning types

Type	Positive	Negative	Number of instances
NEGOTIATION: Directives			
DIRECTIVES	43	6	49
Own-voiced directives	34	6	40
Other-voiced directives	9	0	9
ATTITUDE: Assessments			
AFFECT	24	24	48
Dis/inclination	21	7	28
Realis	3	17	20
JUDGEMENT	19	17	36
Capacity	16	8	24
Tenacity	3	1	4
Propriety	0	8	8
APPRECIATION	156	189	345
Observation	8	10	18
Manageability	33	49	82
Usefulness	32	22	54
Balance	28	68	96
Valuation	32	12	44
Ability	10	3	13
Necessity	4	10	14
Possibilities/threats	9	15	24
Total	242	236	478

5.1 Directives

One of the main choices in the NEGOTIATION system is whether to provide or demand information (*proposition*) or goods and services (*proposal*). In this section, the focus is on proposals, and especially on directives. In media texts in general, directives rarely contain direct commands, and because they usually are formed as statements in terms of their grammatical structure, they can be described as ‘indirect realisations of commands’ (White 1998: 79–80; Martin & White 2005: 178). Compared to other assessments (429), directives were quite rare in the data (49). These included directives in the writers’ own voice (40) as well as attributed directives (9). In fact, attributed directives can be considered to be reported speech of given directives. However, both types are similar in that directives are always directed at those who should do what is ordered. When describing others’ directives, authors themselves might share the point of view. In this case, they use attributed directives for supporting their own view. In other cases, the authors disalign themselves from the attributed directive and present arguments for why acting as directed is not possible or sensible.

Own-voiced directives are often expressed by means of grammatical metaphors, and meanings of ‘*obligation*’ often function as directives. Obligations express what somebody wants, demands, expects or permits. Depending on the intensity, something is presented as either obligatory or necessary. (Halliday 1994: 89, 362.) Obligations express for a reader what somebody, e.g. a politician, should do. For the politician, they function as directives through grammatical metaphors (White 1998: 79–80). In media texts, grammatical metaphors are used when giving directives because of ‘the nature of the writer/audience relationship by which actual interaction is always only prospective or hypothetical’ (White 1998: 80). Furthermore, directives in media texts are often rhetorical (White 1998: 79), and, because media texts are targeted to a large group of readers, their purpose is to give information rather than demand actions (cf. White 1998: 80). However, in this paper, the rhetorical directives were classified as directives in order to avoid double-coding, because the nature of directives is to form meanings at the text-level rather than at sentence-level. In addition, from the point of view of interpretation, it could be argued that interpreting directives as rhetorical is one part of the genre-knowledge that the readers of media texts have. Therefore, the readers are interpreting directives as giving information and are either sharing the viewpoint or not, rather than accepting or rejecting the action (White 1998: 78).

Directives were given by using the form of necessity *on -TAVA* (*is + passive present participle*). Contextual knowledge of the political system of Finland helps to interpret example 1 as directing ‘politicians who are in charge of reforms of government and structures’. Also, the Finnish modal verbs *kannattaa/be worth*, *täytyä/have to* and *pitää/have to + infinitive verb* were used to form directives, as in example 2, in which the author gives a directive to readers as citizens who have to form “correct” opinion concerning the political decisions and changes needed to save the economy of Finland. However, not all utterances conveying meanings of ‘*necessity*’ were used for giving directives, but also for describing what “is not possible not to do”, i.e. indicating dynamic necessity (Kangasniemi 1991: 52–66).

- (1) Taloudelliset syyt eivät enää salli kauan palloteltujen hallinto- ja rakenneuudistusten lykkäämistä, vaan muutosvaihtoehtoja on alettava tosimelessä pohtia. (TS10092005)⁷
[Financial reasons no longer permit the postponement of administrative and structural reforms that have long been juggled around, but alternatives for change must begin to be seriously considered.]
- (2) Mikäli Sipilän sanat eivät kuulostaneet uskottavilta, **kannattaa kuunnella** luottolukittajia ja muita kansainvälisiä arvioitsijoita. (KL17092015)
[If the words of Sipilä did not sound believable, **it is worth listening** to credit rating agencies and other international evaluators.]

Other-voiced directives are attributed directives in which someone else and not the author is giving the order. While other-voice directives give information on what someone other than the author is ordering, they nevertheless express that some actions are either preferred or to be avoided. In the texts studied, they might also have same function as the author’s rhetorical

⁷ Examples have been translated by the author, and they are coded as follows: [PAPER (KL or TS) DDM-MYEAR].

demands, because after stating what someone else is ordering, it is possible that authors are arguing for the same actions in their own voice. Other-voiced directives were mainly realized in the data with performative verbs (Austin 1976 [1962]: 5, 25–26). Sources were stated explicitly or implicitly, in which case some other source was implied excluding the author. Such a source could be a generic group of people, i.e. ‘those who demand’ as in example 3.

- (3) Kylmän sodan päätyttyä nämä perustelut ovat kadonneet ja *kaikilta toiminnoilta yhteiskunnassa vaaditaan kustannusvastaavuutta*. (TS14092001)
[Since the end of the Cold War, these justifications have disappeared and cost relatedness is demanded from *all actions in society*.]

From a discourse-semantic perspective, directives can be seen as a way to construct an authorial position of a person who knows and who can tell others what to do. White (1998: 39–41) and Martin and White (2005: 178) situate directives within the commentator voice, which is typical of editorials. In this respect, the journalistic voice in the editorials of development also seems to be similar to editorials of general newspapers.

5.2 Affect

In the lexis of feelings, Affect was expressed 48 times in the data. Approximately half of the cases belong to the ‘*dis/inclination*’ category (28) and the half to the ‘*realis*’ category (20). Meanings of ‘*dis/inclination*’ were expressed when someone wanted or was trying to achieve some goal, presumably because s/he is keen or determined to do it (Halliday 1994: 89). Thus, they indicate feelings more than Judgement as they describe someone as ‘determined’ (Iedema et al. 1994: 209; Martin and White 2005: 55, 80–81). Usually the feelings involve an intention to have something and thus, imply that there is also a trigger (Martin & White 2005: 48). With verbs like *want/haluta* the authorial voice was presented as knowing that some economic or political actor wanted something. Thus, the authors seemed to project the others’ feelings, as if they knew how they felt (Hood 2004: 208). These types of meanings are allowed because in this community every actor in the field of economics is supposed to have interests (e.g. in example 4, one company would have preferred to buy another one, but did not succeed). While inclination was presented as a self-evident right (everybody has a right to want what is in their interest), at times the writers positioned themselves on the side of an emoter. However, at other times they disaligned themselves from other possible emoters and presented the desire as an interest which leads to trouble. The economic and political actors whose feelings were presented were either institutional actors or a group of people, like companies or politicians.

- (4) Sparin **olisi halunnut** [+AFF: *dis/inclination*] myös *Kesko*, mutta ruotsalaisomistaja Axfood myi parhaan tarjouksen tehneelle. (KL08092005)
[*Kesko would have also wanted Spar*, but the Swedish owner Axfood sold it to the party with the best offer.]

Like ‘wanting’, also ‘hoping’ and ‘fearing’ involve intention with respect to an irrealis stimulus. In example 5, the target of the ‘fears’ is *oversupply*, which might actualize in the future.

The author might be interpreted as one of the ‘fearers’, because ‘fear’ is expressed with the noun, and the target of ‘fears’ (*oversupply/ylitarjonta*) refers to the economic situation of Finland, which is—quite naturally—a shared subject of concern in the Finnish economic newspapers. Instead, in the editorial concerning economic development of the United States, the author is not one of the ‘fearing’ emoters but rather a spectator who is reporting a development abroad (example 6). Feelings described with nouns are in Halliday’s (1994) terms grammatical metaphors, and as such, they are abstract and impersonal. Therefore, even though contextual knowledge guides to interpret the author as one of the emoters, it does not seem possible to interpret the author as the only emoter. However, there are four realizations which are metatextual, i.e. author’s comments of the stated claim, and therefore the feelings of ‘hope’ may be interpreted as the author’s own, even though an impersonal adverb *Toivottavasti/Hopefully* is used, like in example 7.

- (5) **Pelko** [-AFF: dis/inclination] ylitarjonnasta muuttuu todelliseksi, jos yritysten vaikeudet johtavat laajoihin irtisanomisiin. (KL11092001)
[**The fear of overproduction** will become reality if companies’ difficulties lead to massive layoffs.]
- (6) Osakekurssit ovat nousseet lähes yhtäjaksoisesti vuodesta 2009 lähtien, mikä on herättänyt **pelkoja** [-AFF: dis/inclination] kuplasta. (KL14092015)
[Stock prices have risen almost continuously from year 2009 which has awoken **fears of a bubble**.]
- (7) **Toivottavasti** [+AFF: dis/inclination] Tsipras kumppaneineen pitää kiinni antamistaan lupauksistaan. (KL22092015)
[**Hopefully** Tsipras with his companions is going to hold on to the promises he has given.]

The category of ‘*realis*’ was constructed with the words referring to feelings of (un)astonishment, like *cultural shock* (*kulttuurishokki*), *shock* (*shokki*), surprising (*yllätyksellinen*), be boring (*kyllästyttää*) and be astonished (*hämmästellä*), or feelings of (un)happiness, like *joyful* (*ilahduttava*), *suffering* (*kärsimys*), *painful* (*tuskainen*) and *sorrow* (*murhe*), and seemed mostly to be strong on the scale of intensity. A few of the meanings were reactions to some economic issue (example 8), to a political issue, or a more general entity. Example 9 presents an exceptional case in the data. The astonishment is targeted on people, or more accurately, on citizens of “other countries”, and their lack of understanding.

- (8) -- SOK:n ketjuohjausmalli voi olla **kulttuurišokki** [-AFF: realis] osalle *Spar-kauppiasta*. (KL08092005)
[- SOK’s chain management model may be a **culture shock** to some of *the Spar retailers*.]
- (9) Euroalueen kriisimaita seuratessa Suomessakin **hämmästelltiin** [-AFF: realis], mikseivät kyseisten maiden kansalaiset ymmärrä itse maansa tilannetta, -- (KL17092015)
[When following the countries in crises within the Euro region, also in Finland people **were astonished** why the people of these countries themselves did not understand the situation of their own country, --

Some feelings were descriptions of an ongoing mood, and the emoter was either an institutional actor (the field of transportation (example 10)), an unnamed group of politicians or, in one case, Minister of Finance Niinistö. In the field of economics, knowledge of present or future trends is highly respected and desired in such a manner that information gathering is institutionalized. In order to be able to operate and make the right decisions, it is better to know whether to take the optimistic or pessimistic view in different situations. Because of these presupposed valuations, negative meanings of feelings were also constructed with the nouns *uncertainty* (*epävarmuus*) and *nervousness* (*hermostuneisuus*), which were debated as being reactions to something that had happened and ongoing moods which might change. At the same time, the meanings can be interpreted as stating that ‘nobody knows what is going to happen’, i.e. construing meanings of ‘*entertain*’ and nominalizing them as if they were objective facts (see also Martin & White 2005: 104).

- (10) Pahiten kallistunut polttoaine koettelee kuljetusalaa, *jolle vuosi* on ollut muutenkin **tuskainen** [-AFF: realis]. (KL07092005)
 [The increase in fuel price puts the toughest strain on transport services *for which the year* has been **painful** as it is.]

In the data, the emoter was presented both explicitly and implicitly and may be interpreted as an institutional actor, a group of people, a generic ‘everybody’ or more rarely, a specific person. The feelings seemed to be more internal and long-lasting than in descriptions of behaviour (Martin & White 2005: 47). However, they were abstract feelings, mainly collective and linked to the general situation in the economy or political issues rather than individual issues in the field of economics or politics. As expressions of group feelings, they generalize description and function as rhetorical persuasion. In this respect, the editorials seem to be like news, in that they do not give an impression of being empathetic (Macken-Horarik 2003: 297; Stenvall 2008). In the editorials of development, authorial affect seemed to be highly improbable, as authors mainly observe others’ feelings, which Kornetzki (2011: 218) describes as a characteristic style of media discourse in general. However, there were four occurrences, which I interpreted as feelings of the author (see example 7). These few occurrences illustrate that authorial affect is after all allowed in editorials of development as is typical of the editorials as a genre enacting the commentator voice (see Martin & White 2005: 178).

5.3 Judgements

Judgements are evaluative meanings targeted at people and their character. More generally, judgements are made on the behaviour of conscious participants such as persons, human collectives and institutions. Judgements can be divided into those of social esteem: ‘*normality*’ (how normal/unusual someone is), ‘*capacity*’ (how capable they are), and ‘*tenacity*’ (how resolute they are). There are also judgements of sanction: ‘*veracity*’ (how truthful someone is) and ‘*propriety*’ (how ethical someone is). (Iedema et al. 1994: 210–211; Martin & White 2005: 52–59.) Judgements are based on general social criteria, not just feelings (Painter 2003: 190, 202).

The judgements detected in the data were mainly coded as ‘*capacity*’, because they described institutions as either capable or incapable of doing something effectively. In example 11, a discount store is described as “*aggressive*”, and thus judged positively for using more effective strategies than their competition. In addition to economic institutions, political institutions might have or lack capacity. In example 12, comparing Finland to other EU countries brings clearly in front that the capability of Finland as a state is questioned. Even when using the name of the country, the target might be interpreted rather as a group of people (like Japanese politicians in ex. 13) than an institution (like in ex. 11).

- (11) Kyseessä on ensimmäinen todella **aggressiivinen** [+JUD: capacity] halpaketju Suomessa, sillä - -. (TS11092001)
[This is the first truly **aggressive discount store chain** in Finland, because - -.]
- (12) Suomi on jäänyt pahasti [-JUD: capacity] jälkeen muusta EU:sta jo perinteisessä kierrätyksessä. (KL04092015)
[Finland is **badly left** behind the rest of EU even in traditional recycling.]
- (13) Japani on myös huonosti [-JUD: capacity] varautunut työttömyyteen, sillä työttömyyskorvaukset ovat pieniä ja niiden kesto on lyhyt. (KL04092001)
[Japan is also **poorly prepared** for unemployment, because the unemployment benefits are small and their duration is short.]

Meanings of ‘*tenacity*’ are not common (4 occurrences in the data). In example 14, ‘*tenacity*’ is constructed with the adjective ‘change-oriented’ and with the adverb ‘unprejudiced’ when Schröder is described as acting ‘resolutely’ (which is implied as abnormal for social democrats, and thus, the author distances himself from evaluating social democrats positively in general (see A ‘Beckett 2009: 109)) in order to keep the wheels of the economy rolling. Meanings of ‘*propriety*’ are targeted to political or economic actors, once to a politician (Minister of Finance) but also to groups of people (citizens, American economists) or political institutions (Ministry, Volkswagen). For example, Volkswagen as an institution (in ex. 15) was criticised. It should also be emphasized that the distinction of ‘*propriety*’ and ‘*veracity*’ is hard to make in this data because they are connected to each other. In example 15, coding as ‘*propriety*’ seemed more accurate because the meanings in texts always implied either unethical or illegal behaviour.

- (14) Schröder on ollut sosiaalidemokraatiksi hyvinkin **muutoshakuinen** [+JUD: tenacity] ja etsinyt ennakkoluulottomasti [-JUD: tenacity] keinoja ylläpitää Saksan kattavaa hyvinvointivaltiota. (TS15092005)
[For a social democrat, Schröder has been quite **change-oriented** and **has open-mindedly sought after** ways to uphold the comprehensive welfare state of Germany.]
- (15) Kun Volkswagen on tietoisesti ollut **epärehellinen** [-JUD: propriety] päästöissään, mitä muuta voi vielä tulla esiin? (KL15092005)
[When Volkswagen has been consciously **dishonest** of the emissions, what else might still come out?]

Overall, judgements were quite rare in the data (36 occurrences). Unlike appreciations which were constructed in every text of the total data set (32 texts), judgements were used only in half of the texts (16/32). According to White and Martin (2005: 17–24), interpersonal meanings are structured as prosodic realisation patterns in which appraisal “operates as an ongoing cumulative motif”. Thus, texts containing several judgements were obvious manifestations of prosody in that writers tended to return to judging someone after describing something else, often using judgements of the same category.

For example, *tenacity* was used only in two, and *propriety* in three, texts. Both *tenacity* and *propriety* were constructed for judging Social Democratic politicians. Moreover, it should be noted that a writer might assign blame for something such as economic development to someone through a judgemental meaning in a text. Evidently, even though there were a few occurrences, judgements were constructed when necessary in order to fulfil the communicative goals of a writer who is working in the discourse community and sharing the values of the right wing rather than the left in the political spectrum. In the cases targeted on an economic actor, it is also evident that illegal cheating like that by Volkswagen in 2015 is considered immoral; and in connection to this kind of scandals also economic actors as institutions can be judged. This reveals the ethical foundation of Finnish Business Newspapers. In this respect, it seems that even though judgements of social sanction (like *propriety*) were rare, the writer could use inscribed judgements if needed in order to fulfil the communicative purpose, and therefore, operate in the commentator voice.

5.4 Appreciations

Appreciation is targeted on things and phenomena, concrete or abstract entities, processes and products. If evaluation relates to human actions, it could be emphasized that Appreciation foregrounds performance, the product of the behaviour. White and Martin (2005: 57) distinguish meanings of Appreciation in relation to mental processes, affection (emotions we feel), perception (our view of order) and cognition (opinions we think), drawing on their analysis of the aesthetic domain, such as an artwork, a sporting event or philosophy (see also Painter 2003: 202). In case of discourses in editorials of development, appreciations seemed to be constructed mainly in relation to perception (*observation*, *manageability*, *usefulness* and *balance*) and cognition (*valuation*) instead of affection. Moreover, for the purposes of this analysis, three categories were added to describe the meanings found in the data: *possibilities vs. threats*, *ability* (see Halliday 1994: 359) and *necessity*. In this section, I will briefly describe the distinct features of each category.

Meanings of *observation* express that 'a target is viewed to be or not to be of some kind'. Such meanings construct a position for the author as a viewer who evaluates appearances of the targets, like consequences for the economy (ex. 16), the value of a company or the aims or words of politicians. Meanings of *manageability* again express that 'something is or is not controllable'. The targets (objects) were rarely described as unmanageable for some actor and never for the writer (cf. Painter 2003: 201), but more generally out of control, like in example 17 in which 'many of them' refers to developing economies. Meanings of *usefulness* express 'something in a target that causes (un)wanted effects' or that 'something in a

target is or is not functioning well'. They were often connected to what helps or prevents a company from achieving its goals, like the repeatedly mentioned 'efficiency' (ex. 18).

- (16) Kuntaliitto on jo koko 1990-luvun lopun nousukauden ajan antanut kuntataloudesta **synkkää** [-APP: observation] kuvaa. (TS07092001)
[The Association of Finnish Local and Regional Authorities has already throughout the economic boom at the end of the 1990s portrayed a **bleak image** of the municipal economy.]
- (17) Monet niistä ovat jo **vaikeuksissa** [-APP: manageability]. (KL14092015)
[Many of them are already in **trouble**.]
- (18) Lidlin ja muiden raskaan sarjan halpaketjujen ytimenä ovat erittäin alhaiset kulut ja **tehokas** [+APP: usefulness] sisäänostojärjestelmä. (TS11092001, kpl17)
[At the core of Lidl and other heavyweight low price stores are extremely low costs and an **effective purchasing system**.]

In economics, it is a keen concern whether the economy is being or not 'in balance'. This seems to lead to assessing through meanings of 'balance' that were most often activated in the data. Meanings of 'balance' are tightly connected to targets, because 'balance' seems to be an inner feature of the target and refers either to economic or societal situations. These meanings mainly target economic entities (e.g. *situation, development* or *prospects*) with adjectives like *good/hyvä, bad/huono, slow/hidas, weak/heikko, healthy/terve, strong/vahva* or *gloomy/synkkä*, or verbs or nouns that are grammatical metaphors of these adjectives, like in ex. 19. Meanings of 'valuation' refer to meanings used for assessing the worth of a process or product, and either highlight or diminish the importance of a matter (White 1998: 37; Rothery & Stenglin 2000: 238–239; Martin & White 2005: 56–57). They were realized in the data with words like *important/tärkeä, significant/merkittävä, crucial/keskeinen, unique/ainutlaatuinen* or *remarkable/huomattava* targeting mostly generic entities, such as *a day (päivä)* in example 20. 'Possibilities vs. threats' are a category clearly connected to future meanings, often with the nouns *possibilities/mahdollisuuksia, chances/tilaisuuksia, threat/uhka* and *risk/riski*. Possibility was used in a positive sense, implying that there are opportunities for e.g. achieving better economic results. Threats were expressed as a probable state of affairs and realized also through the verb chains containing the word *threaten/uhata* + INF.

- (19) Pörssikurssit ovat laskeneet ja valuutat **heikentyneet** [-APP: balance]. (KL14092015)
[Stock prices have gone down and the value of currencies **has weakened**.]
- (20) Huominen on Suomen taloudelle **tärkeä** [+APP: valuation] päivä. (KL17092015)
[Tomorrow will be an important day for the economy of Finland.]

While Martin and White (2005: 54) describe modal verbs functioning as judgements (e.g. 'capacity' or 'propriety') or as grammatical metaphors, in the editorial data, modal verbs used for assessing tended to target things but sometimes even humans. When presented as new and therefore with emphasis (Halliday 1994: 299) on a thing, meanings were coded as realizations of Appreciation, 'ability' or 'necessity', implying that someone has the capacity or necessity to do something. The idea of the categories of 'ability' and 'necessity' relies on

Halliday's (1994: 357–359) definition of modalization ('ability' and 'obligation'). 'Ability' expresses an actor's possibility to achieve some state of affairs in the given circumstances (Halliday 1994). 'Ability' was realized with the verbs *is capable of/kykenee* and *managed/onnistua*, with a thing as a target. In example 21, the main message is that restraining inflation is not possible, even though it is desirable, due to some external reason, not because of the lack of ability of the central bank. Meanings of 'necessity' describe how someone has to do something undesirable because of some external cause. These meanings were expressed with *have to/joutuu* or *is/on* + verb suffix *-VA*. In unpleasant and unwanted situations, an actor is presented as being in charge of doing something, e.g. solving a problem, with an emphasis on doing. Doing something is presented as self-evident. Therefore, there is no reason to order someone to do it. In addition to the meaning of 'necessity', the Finnish verb JOUTUA also conveys 'motivation', which is usually caused by external motivating factors but sometimes also by the actor's internal factors (Kangasniemi 1992: 52–58). In example 22, a material process (laying off) is presented as the result of an unpleasant situation (external motivating factor), without the actor's inclination or willingness to make profit.

- (21) Tähän sisältyy vaikea ristiriita, sillä keskuspankit **eivät** nyt **kykene** [(-)+APP: ability] hillitsemään mahdollista inflaatiota korkojen korotuksilla. (TS13092001)
[This involves a difficult contradiction, because central banks **are not** now **able to curb possible inflation through increases in interest rates**.]
- (22) Vanha malli ei enää toimi, vaan työntekijöitä **on jouduttu** [-APP: necessity] irtisanomaan. (KL04092001)
[The old model no longer works so employees **have had to be laid off**.]

In the editorials, realisations of Appreciation were the most frequent form of evaluative expression, which seems logical in subject-oriented texts. Evidently, in this genre, logical arguments are seen as more reasonable and valuable than *argumentum ad hominem* (see e.g. Eemeren, Meuffels & Verbugg 2000). Moreover, in the studies of Martin and White (2005) and White (1998), differences of Appreciation between different journalistic voices have not been recognized. In the discourse of business journalism, it seems that Appreciation is highly typical of both editorials and news (Katajamäki 2009). However, one could expect differences between editorials and news especially in meanings of 'ability' and 'necessity', because these meanings are often construing clearly subjective positions for the writers. While they are estimating things, they are also implying that there is someone who is (not) able to act, or has (not) to act.

5.5 Types of Targets in the Editorials

The analysis of NEGOTIATION and ATTITUDE also contained the coding of the type of targets. Like directives and inscribed assessments, their targets could also be seen as meanings that may have constraints in the discourse or the genre in question. Table 4 illustrates the coded targets of directives and assessments.

Directives most often targeted political actors. Own-voiced directives targeted political or economic actors, including three cases, in which the directive targeted all readers (coded either as economic actors ('consumers') or political actors ('citizens')). Economic actors

were generally guided toward more efficient economic activity, but in one case, employees were directed not to disturb the economic activity. Political actors were directed to make changes that improve or not to make changes which disturb the economic situation. The directives to readers have a highly rhetorical function, because they mainly support arguments supplied by the author. Directed actions are either material, mental or verbal activities. Other-voiced directives targeted political actors either explicitly or implicitly, except for one case, which targeted an economic actor.

Table 4: The type of targets in the data

	Economic actor	Political actor	Economic entity	Political entity	Generic entity	Total
Own-voiced directives	6*	34**				40
Other-voiced directives	1	8				9
Affect		1	26	17	4	48
Tenacity	1	3				4
Capacity	13	11				24
Propriety	3	5				8
Observation			6	1	11	18
Manageability			32	26	24	82
Usefulness			30	11	13	54
Balance			91	3	2	96
Valuation			12	5	27	44
Ability			10	3		13
Necessity			5	9		14
Possibilities/threats			21	3		24
Total	25	61	233	78	81	478

* One of the directives targeted to economic actors was targeted to a generic actor, readers as a consumer.

** Two of the directives targeted to political actors was targeted to generic actors, readers as a citizen.

Affect targeted a political actor (as shown in ex. 9) only once and all the other times entities, usually economic ones, which were connected to economic welfare. Judgements were targeted both at economic and political actors. Of judgements, *'tenacity'* and *'propriety'* targeted more often political actors, while *'capacity'* targeted more often economic actors. Political actors as targets are unique in that they could refer to specific individuals (politicians) rather than institutions. Targets of Appreciation were typically economic entities, but quite often could also be political or generic entities.

The analysis of targets revealed that the author is usually assessing economic actors or entities. Table 4 illustrates possible types of targets connected with different types of assess-

ments. Unrealized meanings may be considered as hypothetical constraints on meaning making. In conclusion, the use of evaluative options, as illustrated by the modifications made to the categories of the APPRAISAL system for the data (see also Figure 2), combined with the type of targets describe a meaning-making resource that is probable in editorials of development.

Moreover, it is likely that directives are given more often to political than economic actors, both when the directive concerns what is allowed (positive) and what is not (negative). The tendency of targeting directives towards political rather than economic actors is interesting. It seems that political actors were commanded to take actions considered beneficial for the economy by the authors, and the economic actors were simultaneously commanded to do the same. These kinds of assumptions can be connected to the ideology of economic welfare and neoliberalism, which guides stance-taking when writing in this context (see Katajamäki 2013).

Making assessments is connected to economy or politics. In case of meanings of Affect, Judgement and Appreciation, both economic and political targets are assessed positively and negatively. A few explanations might be offered for this. Firstly, it is typical of business journalism that both good and bad news are newsworthy. Secondly, in editorials of development positive and negative assessments seem to be often part of the argumentative structures, that is, combinations of arguments and counter-arguments. If even more detailed notions are taken into consideration, a few constraints can be added. It seems that it is **not** at all possible to construct an Affect targeting economic actors. What is more, feelings of Affect towards human beings as individuals or institutions are not possible either. As meanings of *'tenacity'* and *'capacity'* are realized, they are both positive and negative. Beside this, it seems that whereas political actors are assessed as individuals, economic actors as individuals or groups of people are not assessed, and even when economic actors are assessed as institutions, there seems to be a tendency to do it positively. Realized meanings of *'propriety'* are always negative, and may be targeted to political and economic actors. Only in one text, the target is an individual.

However, it seems that the notions at this level do not illustrate how rhetorically assessments, their targets and positivity or negativity are selected in order to fulfil the communicative purposes and the line of argumentation. Therefore, combining the analysis of argumentation and APPRAISAL analysis is needed in order to illustrate the kinds of constraints which are connected with the social context of the editorials, in which subject-oriented argumentation is highly valued and the readers consist of economic actors who might have a close connection to the topic discussed.

6. Conclusions

This paper set out to describe how subjectivity is constructed in the editorials of two Finnish business newspapers. Drawing on Appraisal Theory, linguistic choices which have the potential to reveal social constraints restricting expressions of subjectivity and attitudes were focused on. These include directives and inscribed assessments realized through attitudinal lexis which tend to construct a subjective authorial voice.

The results of the analysis indicate that authorial modulated directives occur repeatedly in the data. This is a clear indication of the commentator voice, which seems to be the dominant authorial voice in editorials of development. Although the author's own voice prevails in the genre, expressing authorial affect seems to be highly improbable, as the authors mainly observe others' feelings. The authorial voice is positioned as an interpreter of '*dis/inclinations*' in particular, but also other feelings, such as knowing what sensors other than the author feel (see Hood 2004: 208). Few exceptions to this tendency occur in the data of 2015; there were four occurrences which were interpreted as feelings (only) of the author. However, even the rare realizations are crucial. As Kornetzki (2011: 217) claims, media discourse is characterised by the impersonal mode of textuality because authorial affect is rare even in editorials and in commentaries. Judgements of social esteem ('*capacity*' and '*tenacity*') were more commonly realized, mostly by adjectives or adverbs. Also these meanings are described to be resources of the writer voice, but not the reporter voice (Martin & White 2005: 178). In addition, judgements of sanctions ('*propriety*', 8 occurrences) were found in several texts. Appreciations were meanings conveyed all over the data. In conclusion, the authorial voice of the editorials of development may be described as the voice of the commentator, as described by White (1998) and Martin and White (2005). To summarize, it seems that in the discourse of business journalism the editorial writer tries to form a writer identity by constructing an authorial voice, with which events and happenings of economic life are described, economic and political actors are directed, and often evaluated with inscribed assessments. As shown above, inscribed assessments realized in the data are commonly made in the author's own voice and constructed mainly as certain with monoglossic clauses. While pertaining the author's own voice, also heteroglossic clauses are used when it serves the communicative purpose of the editorial. In Katajamäki (2012) it is illustrated that in these cases, authorial voice is often constructed with meanings of '*entertain*' (Martin & White 2005: 98–110), especially when making predictions of future events. These kinds of meanings could be described as speculative, and as such, they make it possible for a writer to describe events which are highly unlikely or even impossible. (Katajamäki 2012.)

Meanings of '*entertain*' and directives, but possibly also meanings of Affect and judgements, are characteristic in editorials and participate in forming their essence as a genre, because appreciations are a highly typical feature also in business news journalism (Katajamäki 2009). At expression level, the differences between editorials and news are sometimes smaller than in whole texts or genres, because Appreciation in particular is a widely used feature also in news in business journalism (Katajamäki 2009). As appreciations are characteristic of all journalistic voices, analysing appreciations might not be productive for identifying restrictions. However, fine-grained analysis of appreciations, including e.g. categories of '*ability*' and '*necessity*', might turn out to be useful as we move from one language or genre to another. Moreover, it should be emphasised that in order to get a complete picture, comparisons of the genres need to be done between whole patterns of the evaluative meanings (Martin & White 2005; Thomson et al. 2008: 220), and not only with a few types of evaluative meanings.

As also absent meanings construct meaning (Fairclough 1995: 5), they can be seen as a way to construct the authorial voice as that of a cool professional, without feelings (although in some rare cases, a sensor of feelings) who is debating and concentrating on the topic. Authorial voice is usually realized through a third-person, passive or sometimes zero-person

form, unlike the editorials of the French newspaper *Le Monde* (see Le 2010: 29, 215–219). These kinds of absent meanings strengthen the impression that editorials are similar to news reports, while they are considered as the commentary of the institution, often written collectively by editors-in-chief. They also leave more space for a reader to decode sentences incorrectly, and thus a reader's decoding is more heavily dependent on one's knowledge of the genre. One thing that leads a reader to a more correct interpretation is that, unlike with the reporter voice, subjectivity is emphasised with resources of ENGAGEMENT.

The chosen appraisal meanings of editorials can be seen as manifestations of the culture in which they are produced (Martin & Rose 2003). As expected, in business journalism, it seems to be essential to describe with inscribed linguistic realizations whether happenings and developments are positive or negative, and thus, report to readers who and what is being appreciated. As inscribed, the assessments probably guide an unprofessional reader to understand what is appreciated in this 'world'. However, even though editorials of development lean towards the norm of economic welfare and the ideology of neoliberalism, these base meanings are left implicit in the sense that there are no manifestations of what is considered ideal to whom and who benefits and why. Consequently, further research is needed on how attitude and ideology are intertwined with each other. In the analysis of encounter, it is methodically important to note that an analysis of communicative purposes is essential for the analysis of meanings, because even inscribed meanings can be very indirect—where something is said unintentionally—and therefore might lead a reader astray from the perspective of ideology. Further research is also needed on the possibilities and constraints of appraisal in the discourse of business journalism.

Genres are not stabilized conventions, and changes in conventions are reflected in language. Thus, an analysis of APPRAISAL might be used to identify changes. In case of the editorials of development, there appear to be a slight shift in focus of evaluation. For example, expressing authorial affect occurred only in the data of 2015. Interestingly, in the editorials of 2015, when compared to the editorials of 2001 and 2005, meanings of 'propriety' (5/3) and 'observation' (13/5) were constructed more often and meanings of 'usefulness' (24/30) and 'valuation' (19/25) almost as often, even though the editorials of 2015 form a data that is almost half smaller than the data of editorials of 2001 and 2005 (words: 3415/5794). Especially the meanings of 'observation', 'valuation', 'ability' and 'necessity' appear to bring to front a sense of presence of the author at some level. Moreover, using the same data for the analysis, the author (forthcoming) noted that assessments, especially judgements targeted to politicians through lexical metaphors were realized more frequently in the newer data. In addition, meanings of propriety signaling social acceptance through lexical metaphors were realized only in the data of 2015.

It is possible that there is a shift in the key towards more editorial-like evaluations in general: authorial affect and social sanction as the typical keys of commentator voice (see Martin & White 2005: 178) seem to be increasing as a conventional feature in the editorials. The change might be connected to the topics discussed which have become more political, but also more widely to the communicative purposes, which might change if the authors feel that the economic and political situations are more challenging. In addition, the shift in the key could be explained with background information from the context of business journalism and more generally, from the context of Finnish journalism. During the 1990's and in the beginning of the 21st century, it was widely discussed in Finland whether the editorial genre

is necessary or not. Some newspapers even gave up publishing editorials. One of these papers was *Taloussanomati* which revised the publication in many ways in 2008 and transferred to online publishing. It seems that when some publications try out new conventions, others proceed by strengthening the unique characteristics of the editorials, i.e. the purpose of taking a stand. However, the constraints of the genre still exist, and this might explain why taking a stand even concerning political issues is done by writing editorials of development instead of being more clearly instructive. As the government of Finland represents right wing politics, thus sharing the ideologies of the business newspapers, the editorial writers seem to be reluctant to criticize politicians too directly. However, in order to maintain the interests of the discourse community of business journalism, they choose to enhance the views that the direction of the development is not right. And while choosing to describe the issues as developments, the editorial writers' linguistic choices for expressing themselves are still constrained while they are trying to fulfil their social roles.

This paper has proceeded from linguistic realizations to categories of meanings. In order to point out the uniqueness of the texts, adjustments were made in the categories of the APPRAISAL system. As especially appreciations are very context-bound and depend on the subject in question (Painter 2003: 202), specific categories were added as necessary in analysis. As a result, the category of Appreciation in the APPRAISAL system was adjusted with categories of meanings (*'ability'*, *'necessity'* and *'possibility vs. threats'*) familiar from Systemic Functional Grammar. The category of *'ability'* was needed to clarify that meanings implying that 'someone is able / has been able to do something' were often clearly targeting things (*'ability'*) rather than human beings (*'capacity'*). The category of *'necessity'* was needed to clarify that some meanings that could be seen as a part of Halliday's concept of *'obligation'* were not functioning as directives. Realizations of *'possibility vs. threats'* were quite generic in the sense that they could not be classified into the more specific categories (like *'observation'*, *'manageability'*). This analysis also demonstrated that the basis of evaluation and meanings is economic welfare rather than aesthetics (cf. White 1998: 36; Martin & White 2005: 44). Economic welfare could be seen as a moral code, which is based on the ideology of neoliberalism, forming a basis for the whole discourse of the editorials of development (Katajamäki 2013). As a conclusion, this paper suggests that expressions of appreciation are guided by subject-field specific values which are closely connected to the ideologies conveyed and reproduced by discourses within a discourse community. This is the case especially in highly abstract fields, such as business journalism.

References

- A 'BECKETT, Ludmilla. 2009. "Appraisal in the Russian Press: The Characterisation of the Ukrainian Leaders". *Revista Electrónica de Lingüística Aplicada* 8, 102–119.
- AINAMO, Antti, Janne TIENARI & Eero VAARA. 2006. "Between West and East. A social history of business journalism in Cold War Finland". *Human Relations* 59(5), 611–636.
- THE APPRAISAL WEBSITE. 2017. Available at: <<http://www.grammatics.com/appraisal/>>
- KATAJAMÄKI, Heli. 2005. "Talouden selittäjät äänessä – Taloussanomalehtien pääkirjoitustoimittajien representaatioita sosiaalisesta roolistaan". *Tiedotustutkimus* 4–5, 4–27.

- KATAJAMÄKI, Heli. 2009. "An Editorial and its Intertextual Links. Case Study of a Finnish Business Newspaper". *Käännösteoria, ammattikielet ja monikielisyys. Vakki-symposiumi XXIX. Vaasa 13.–14.2.2009* (eds. Mona Enell-Nilsson & Niina Nissilä), 204–215. VAKKI: Vaasa.
- KATAJAMÄKI, Heli. 2012. "Spekuloiva taloustietäjä – Spekuloivin merkityksin tuotettu tekijän identiteetti talousjournalistisessa pääkirjoitusdiskurssissa". *Välineiden viesti: kun perinteinen ja uusi media kohtaavat. Tarmo Malmbergin juhlakirja* (eds. Maria Eronen & Simo Pieniniemi), 81–100. Vaasan yliopisto.
- KATAJAMÄKI, Heli. 2013. "Uusliberalismi talousaiheisten pääkirjoitusten taustana". *Haasteena näkökulma. VAKKI-symposiumi XXXIII 7.–8.2.2013* (eds. Maria Eronen & Mari-nella Rodi-Risberg), 116–127. VAKKI: Vaasa.
- KATAJAMÄKI, Heli & Merja KOSKELA. Forthcoming. "Lexical Metaphor as Judgment: Attitudinal positioning of editorial writers in business newspapers".
- AUSTIN, John L. 1976 [1962]. *How to Do Things with Words*. Eds. J. O. Urmson & M. Sbisà. 2nd edition. Oxford – New York: Oxford University Press.
- BHATIA, Vijay K. 1993. *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. London – New York: Longman.
- BHATIA, Vijay K. 2004. *Worlds of Written Discourse. A Genre-Based View*. London – New York: Continuum.
- FAIRCLOUGH, Norman. 1995. *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. London – New York: Longman.
- FAIRCLOUGH, Norman. 2006. *Language and Globalization*. London – New York: Routledge.
- HALLIDAY, Michael A. K. 1994. *An Introduction to Functional Grammar*. 2nd edition. London: Arnold.
- HOOD, Susan. 2004. *Appraising Research: Taking a stance in academic writing*. Dissertation. Faculty of Education, University of Technology, Sydney.
- HYLAND, Ken. 2002. "Authority and invisibility: authorial identity in academic writing". *Journal of Pragmatics* 34(8), 1091–1112.
- IEDEMA, Rick, Susan FEEZ & Peter R. R. WHITE. 1994. *Media Literacy*. Sydney: Disadvantaged Schools Program, NSW Department of School Education.
- KANGASNIEMI, Heikki. 1992. *Modal Expressions in Finnish*. Helsinki: SKS.
- KORNETZKI, Anastasiya. 2011. *Contrastive Analysis of News Text Types in Russian, British and American Business Online and Print Media*. Berlin: Frank & Timme.
- LE, Elisabeth. 2010. *Editorials and the Power of Media. Interweaving of socio-cultural identities*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- LIPOVSKY, Caroline. 2013. "Negotiating one's expertise through appraisal in CVs". *Linguistics and the Human Sciences* 8(3), 307–333.
- MACKEN-HORARIK, Mary. 2003. "Appraisal and the special instructiveness of narrative". *Text* 23(2), 285–312.
- MARTIN, James R. 1992. *English text: System and structure*. Philadelphia – Amsterdam: John Benjamins.
- MARTIN, James R. & David ROSE. 2003. *Working with Discourse. Meaning beyond the Clause*. London – New York: Continuum.

- MARTIN, James R. & Peter R. R. WHITE. 2005. *The Language of Evaluation. Appraisal in English*. Hampshire – New York: Palgrave Macmillan.
- PAINTER, Claire. 2003. “Developing attitude: An ontogenetic perspective on Appraisal”. *Text* 23(2), 183–209.
- PAK, Chin-Sook & Rebeca ACEVEDO. 2008. Spanish-language newspaper editorials from Mexico. *Contrastive Rhetoric. Reaching to intercultural rhetoric* (eds. Ulla Connor, Ed Nagelhout & William V. Rozycki), 123–146. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- PALMIERI, Rudi & Johanna MIECZNIKOWSKI. 2016. “Predictions in economic-financial news. Author’s stance and argumentative logi”. *Journal of Argumentation in Contexts* 5(1), 48–73.
- PARSONS, Wayne. 1989. *The Power of the Financial Press. Journalism and economic opinion in Britain and America*. England: Edward Elgar.
- SHORE, Susanna. 1992. Aspects of a Systemic-Functional Grammar of Finnish. School of English and Linguistics, Macquarie University, Sydney, N.S.W.
- STENVALL, Maija. 2008. “On emotions and the journalistic ideals of factuality and objectivity--Tools for analysis”. *Journal of Pragmatics* 40, 1569–1586.
- SWALES, John. 1990. *Genre Analysis. English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- THOMPSON, Geoff & Susan HUNSTON. 2000. Evaluation: An Introduction. *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse* (eds. Susan Hunston & Geoff Thompson), 1–27. Oxford: Oxford University Press.
- THOMSON, Elizabeth A., Peter R. R. WHITE & Philip KITLEY. 2008. ““Objectivity” and “hard news” reporting across cultures. Comparing the news report in English, French, Japanese and Indonesian journalism”. *Journalism Studies* 9(2), 212–228.
- VAN EEMEREN, Frans H., Bert MEUFFELS & Mariël VERBURG. 2000. “The (Un)Reasonableness of Ad Hominem Fallacies”. *Journal of Language and Social Psychology* 19(416), 415–435.
- WHITE, Peter R. R. 1998. Telling Media Tales: the news story as rhetoric. University of Sydney. Unpublished dissertation. Retrieved 1 May 2016:
<http://www.grammatics.com/appraisal/whitepr/whitepr_phd.html>
- WHITE, Peter R. R. 2004. Subjectivity, Evaluation and Point of View in Media Discourse. *Applying English Grammar. Functional and Corpus Approaches* (eds. Caroline Coffin, Ann Hewings and Kieran O’Halloran), 229–246. London: The Open University.
- WHITE, Peter R. R. 2006. Evaluative semantics and ideological positioning. *Mediating Ideology in Text and Image. Ten critical studies* (eds. Inger Lassen, Jeanne Struck & Torben Vestergaard), 37–67. Amsterdam: John Benjamins.

Appendix 1: Editorials of *Kauppalehti* (KL) and *Taloussanomat* (TS)

Abbreviated with date of publication: Headline

- KL19072001:** Budjettia laskusuhdanteessa
KL03092001: Uhkapelien monet uhat
KL04092001: Japani sukeltaa syvälle
KL07092001: Uusjako väistämätöntä
KL11092001: Valinnan varaa syntyy
KL13092001: Terrorista syvät haavat
KL05092005: Maksa ja itke
KL07092005: Kasvun selkä kestää
KL08092005: SOK nousee ykköseksi
KL13092005: Ympyrä sulkeutui
KL01092015: Sote-lypsy on lopettava
KL04092015: Raaka-aineiden kierto kuntoon
KL07092015: Kiina tähtää teknomahdiksi
KL09092015: Hallitus ottaa ohjat käsiinsä
KL14092015: Alhaisten korkojen aika pian ohi
KL17092015: Luottoluokittaja ei politikoi
KL22092015: Kreikka pysyy tapetilla
KL23092015: SAK maalaa itseään nurkkaan
KL24092015: Markkinat rankaisevat kojaria
KL28092015: Suomi hukkaa energiatrendejä
KL29092015: Rumia lukuja Suomen taloudesta
KL30092015: Raideliikenteessä edessä U-käännös
TS19072001: Talouden kasvulukuja tarkistetaan alaspäin
TS04092001: Kemiralle avautui mahdollisuuksia
TS07092001: Kuntatalouden ristiriitainen tilanne
TS11092001: Uusi muutosaalto uhkaa jo kauppaa
TS13092001: Terrori-iskut muuttivat maailman suhdannenäkymät kertaheitolla
TS14092001: Poliitiikan ajan paluu
TS08092005: Suomalaismiehistöt hupenevat
TS10092005: Hintalappu Heinäluoman parille piirulle
TS13092005: Suomen rahoitusala selkiytyy
TS15092005: Muutos etenee Saksassa

Appendix 2: Categories in the data, modifications based on Martin/White (2005)

Categories as described in Appraisal Theory

Categories and instances based on analysis of directives and inscribed assessments in the editorials of business newspapers
(see also Katajamäki & Koskela (forthcoming))

		<i>General types</i>	<i>Meaning types in the data</i>	<i>Explicit instances</i>	<i>Provoked metaphors</i>	
NEGOTIATION	Proposals for demanding good-&-services	Directives	DIRECTIVES	49	-	
			Own-voiced directives	40	-	
			Other-voiced directives	9	-	
	Affect for reacting emotionally, registering positive and negative feelings	Irrealis Inclination	Dis/inclination	Dis/inclination (Do the feelings involve intention?)	28	-
				Realis	20	-
		Realis	Social Esteem	JUDGMENT	36	55
				Social Esteem - Capacity (How capable?) *	24	33
				Social Esteem - Tenacity (How resolute?) *	4	16
	Judgment for evaluating behavior	Social Sanction	Social Sanction	Social Sanction - Propriety (How ethical?) *	8	6
				APPRECIATION	345	133
Appreciation for evaluating objects, artefacts, processes, and states of affairs				Reaction Composition Valuation	Reaction	Reaction - Observation (What does it look like? What is thought about it?)
	Reaction - Manageability (Is it easily managed/done?) *	82	41			
	Reaction - Usefulness (Is it useful/beneficial?) *	54	27			
	Balance	Balance (Is it in balance/place?) *	96		48	
	Valuation	Valuation (Is it worthwhile?) *	44		17	
	New groups	Ability (What has it been able to do? What has it succeeded in doing?)	13		-	
		Necessity (What is necessary/needed to be done?)	14		-	
Possibilities/threats (Is it opportunity/chance?)		24	-			
			Total	478	188	

* A meaning type also constructed through metaphors.

Appendix 1: Lexico-grammatical forms of the meaning types realized in the data

INSCRIBED ASSESSMENTS					
Meaning types	Adjectives, adverbs, participles as attributes	Verbal group (complexes)	Verbs	Nouns	Total
AFFECT	9	11	11	17	48
Dis/inclination	5	11	4	8	28
Realis	4	0	7	9	20
JUDGEMENT	19	8	4	5	36
Capacity	11	5	4	4	24
Tenacity	4	0	0	0	4
Propriety	4	3	0	1	8
APPRECIATION	180	36	51	78	345
Observation	18	0	0	0	18
Manageability	46	2	17	17	82
Usefulness	26	2	18	8	54
Balance	48	0	12	36	96
Valuation	42	0	0	2	44
Ability	0	10	3	0	13
Necessity	0	14	0	0	14
Possibilities/ threats	0	8	1	15	24
Total	208	55	66	100	429

Lexical Metaphor as Judgement: Attitudinal Positioning of Editorial Writers in Business Newspapers

Heli Katajamäki & Merja Koskela

Abstract Drawing on Appraisal theory, the aim of this paper is to analyze how attitudinal positioning of writers in editorials of business newspapers is construed by means of lexical metaphors. The focus is on judgement, i.e. evaluation of human actors, because it indicates the subjective presence of a writer. Based on a corpus of 32 editorials of two Finnish business newspapers, the results show that lexical metaphors used as assessments are mostly dead metaphors, representing the source domains of competition and sports, humans and animal, as well as war, battle and violence. Most common targets of judgement are institutional actors which are described by meanings of capacity, tenacity and propriety. Economic actors are mostly evaluated positively while political actors are mostly evaluated negatively. Cases where economic actors are evaluated negatively and where individual persons are mentioned are unusual but possible. In general, judgements in editorials reflect the shared values and ideological beliefs of the papers and their readers. Lexical metaphors offer a subtle way for praising and criticizing institutions and individual people, which makes them an important stylistic means of communicating as expected in a discourse community.

Keywords business newspapers, editorial, Appraisal theory, judgements, lexical metaphors

1 Introduction

Editorials of *business newspapers* usually express the paper's official opinion on current issues. Thus they are not read as factual reports trying to be objective. Editorial opinions are typically expressed by means of *evaluations*, broadly defined as the expressions of writers' "attitude or stance towards, viewpoint on, feelings about [...] entities or propositions" (Thompson/Hunston 2000: 5). Evaluative linguistic choices can be seen as indications of the ways in which editorial writers position themselves in relation to their readers in the sociocultural context and thus, how they construct writers' identity or authorial self (cf. Hyland 2002: 1093, Ivanič 1998). In this sense, editorials are a form of social interaction between an editorial writer and the (imagined) readers in the discourse community, where

certain types of contents and ways of expressing them are expected and accepted while others are not (cf. Stonecipher 1990: 21).

Evaluations revealing the attitudinal positioning of the author are often voiced by *lexical metaphors* because they offer a subtle way of expressing evaluation and are therefore suitable even in delicate situations. By *lexical metaphors* we cover expressions that describe something by referring to something else, unrelated but having some common characteristics. Thus, lexical metaphor is based on an implicit comparison where two things have some characteristics in common, and have a different meaning in the text than in some other context (cf. Martin/Rose 2003: 103). In discourse, metaphors tend to carry attitudinal connotations and also their linguistic features support their interpretation as attitudinal meanings (cf. White 1998: 105 f., Martin/White 2005: 42–45, 52, 61–68).

This paper draws on Appraisal theory to study how editorial writers make use of lexical metaphors as means of expressing evaluations, that is, positive or negative emotions or attitudes towards the topics they discuss. The aim of this research is to analyze how the attitudinal positioning of the editorial writers in editorials of business newspapers is construed by means of lexical metaphors. The focus of the analysis is on the use of lexical metaphors as means of evaluating *human actors*. In Appraisal theory, this type of evaluation is called *judgement*. Judgements are essential in the context of editorials of business newspapers because they shed light on a central feature of the social interaction between an editorial writer and the discourse community, namely how authors position themselves in relation to those who they are judging, and further, who the author is allowed to judge and by which means.

From the point of view of Appraisal theory, the value of this contribution is its focus on metaphor. Generally, as Appraisal theory tends to see metaphor as one of many means of evaluation, studies focusing on metaphor are few, even though metaphor may play a substantial role as a signal of evaluation in many contexts, including business discourse. Even though we approach metaphors as discourse-semantic phenomena, it must be taken into consideration that metaphors are reflections of underlying conceptions of the social world in question, such as the discourse community of business newspapers. As professional writing is always a socio-cognitive process (cf. Bhatia 2004), lexical metaphors used are inevitably influenced by common understandings and shared cognitive conceptions (cf. Lakoff/Johnson 1980). Therefore, the choice of metaphors and their use as means of judgement in editorials of business newspapers may indicate how editorial writers reproduce and transform social identities, relationships, power-relations, and most importantly values (cf. Fairclough 2006: 9–13).

2 Editorials as subject of research

Appraisal theory has so far rarely been applied to the field of business journalism. Editorials of general newspapers, on the contrary, have been studied, but the focus has rarely been on metaphors. For example, in Martin and White's (2005) study, metaphors form one meaning category among several others. Also Lihua (2011), Le (2010), and Kornetzki (2012) have applied Appraisal theory on editorials without specifically discussing metaphors.

Metaphors in business discourse have been studied from the point of view of cognitive metaphor theory. For example, in economics textbooks, the container metaphor has been found to be common because it serves the purpose of depersonalization and objectification (cf. Alejo 2010). Comparing the domains of economics, medicine and computing from a cognitive-linguistic perspective, Richardt (2005) emphasized the importance of metaphors as tools for scientific reasoning, while Gatti (2016) discussed the role of metaphors for constructing corporate identity on Italian corporate websites through memory-centered discourse.

Earlier research clearly indicates that metaphoric expressions form an established part of language use in the fields of business and economics. Among others, Henderson (2000) talks about basic metaphors of economics, so called *root metaphors*. These are based on cognitive conceptions reflecting a shared value system which is known and accepted by the discourse community, and is in part familiar also to the general public. This is also true of business newspapers which represent a discourse community with clear ideological preferences. It has been argued that financial papers are important vehicles to spread the ideology of globalization and new liberalism, and metaphors serve this goal well (cf. Knowles/Phillips/Lidberg 2017). This also applies to Finnish business journalism in the 21st century (cf. Ainamo/Tienari/Vaara 2006: 630). As the discourse of business journalism has an ideological background, ideology can be seen as the context for appraisal meanings (cf. White 2004). Thus, the ideology of neoliberalism forms the basis for evaluative meanings in Finnish editorials of business newspapers.

Editorials have been considered an important part of the newspaper, as they "aim to shape opinions and behavioral patterns" (Lihua 2011: 9). Moreover, editorials play an important role in society as they are considered to be institutional, newspaper's opinions (cf. Stonecipher 1990: 24, Le 2010: 3, Lihua 2011: 9) instead of more personal commentaries. As institutional texts, editorials are products of writers who have adopted their professional roles in the discourse community and construe relationships with others accordingly.

Parsons (1989: 41) has claimed that business newspapers share the same genres with general newspapers. One specific feature of editorials of business newspapers is, however, that they devote a lot of space to analyzing what is going on in the world with effects on economy. In this paper, we call

these texts *editorials of development*. This type of editorials focuses on commenting economical or economic-political developments, which either are or are not taking place. They are often based on indexes and long-term trends, and are not subject to political debates, not presented as contentious and not challenged by the discourse community.

Editorials of development are interesting from the point of view of authorial positioning because they are intended for a unified discourse community sharing similar beliefs and ideologies, and therefore do not necessarily require powerful argumentation. Editorials offer discursal spaces for the elite to communicate or to be in the focus of communication (cf. Ojala 2017). This sets constraints on editorial writers, as elite are both part of the target group and sources of news. It might, therefore, be challenging to criticize the actions of those sharing the preferences of the economic elite, and at the same time, try to argue for a shared ideology.

Because editorials are intrinsically subjective, they offer many possibilities for construing authorial positioning. However, there are limitations induced by genre expectations as well as by institutional practices and cultural factors. Appraisal theory enables describing similarities and differences in the use of metaphors as means of evaluating human actors at a discourse-semantic level (cf. Martin/White 2005: 10).

3 Appraisal theory

Appraisal theory is concerned with the intersubjective positioning of writers in texts and the interpersonal in language, as well as with the subjective presence of writers. It approaches language as a way “writers adopt a stance towards value positions being referenced by the text and with respect to those they address” (Martin/White 2005: 92).

Appraisal theory approaches language use as a system divided into three top-level interpersonal systems: appraisal, negotiation, and involvement. The linguistic domain of appraisal comprises the systems of attitude, engagement, and graduation. While Appraisal theory describes all kinds of stance-taking possibilities, this paper concentrates on one subsystem, called attitude (see Figure 1).

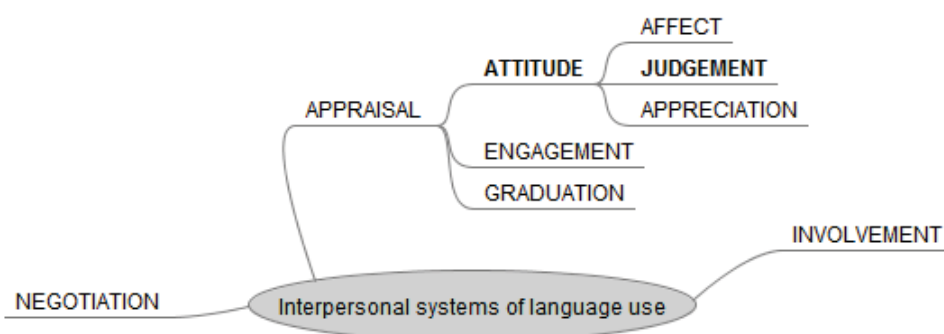

Figure 1: *The Appraisal system*

The system of attitude is a semantic domain based on the idea of institutionalized feelings, and it is divided further into *affect*, standing for resources for modalizing, emotionally amplifying and reacting, *judgement* including morally judging persons and their behavior, and *appreciation*, that is aesthetically evaluating entities, actions or processes.

Attitude can be expressed explicitly through attitudinal lexis (*inscription*) including clearly attitudinal and/or lexicogrammatically highly potential words for expressing attitude (adjectives, modal verb chains). Moreover, attitude can be expressed implicitly by selecting ideational meanings, which in context could be linked to the shared cultural attitudinal norms. In addition, there are also *provoked tokens*, which are based on connotations, such as lexical and comparable metaphors and intensification. Lexical metaphors are identified as provoked meanings because they include linguistic features supporting their interpretation as attitudinal meanings (cf. White 1998: 105f., Martin/White 2005: 42–45, 52, 61–68). According to White (2004: 229), however, metaphors tend to fall in-between explicit and implicit ways of expressing evaluation, which makes them analytically challenging.

According to the Appraisal framework, metaphors are linguistic expressions which receive their meaning in text. In fact, Halliday (1994: 342) finds that lexical metaphor is an indirect and incongruent way of expressing a certain meaning and that it is used instead of a more congruent expression. This means that when a metaphor is recognized, it can be replaced by a more congruent expression (cf. Halliday 1994: 350).

Halliday (1994: 342–349) states that metaphorization is an intrinsic part of the development of a language, but that there is also an opposing tendency, demetaphorization, meaning that metaphoric language use gradually becomes congruent. When fresh metaphors are getting established and then finally die, their original metaphoric character cannot be recognized any more. This is why partly dead and dead metaphors are more common than fresh metaphors in professional discourse (Richardt

2005: 11f.). Even though well-established metaphors gradually start to mean literally what they used to mean metaphorically, they still carry meanings that may lead researchers to the reasons behind metaphorization (Halliday 1994: 342–349).

4 Aim and data

The aim of this research is to analyze how lexical metaphors are used in editorials of business newspapers to express attitudinal positioning of the writers in relation to their readers. The main focus of this article will be on judgements, because they reveal how authors position themselves by evaluating human actors. In this paper, we answer the following research questions:

RQ1: Which types of metaphors are used as explicit judgements in editorials of business newspapers?

RQ2: What (sub-)types of judgements are produced through metaphoric expressions?

RQ3: What are the potential targets of judgements in editorials in business newspapers?

The data were drawn from editorials of development published in two Finnish business newspapers, *Kauppalehti* and *Taloussanommat*. Both papers are published in Finnish, and they basically target the same discourse community. There are some minor differences in the editorial policies, the expertise of journalists and even in the target groups, but the data is analyzed as a whole because the focus is on genre-level affordances. Thus, differences in the corpus data are only commented on if there is systematic variation.

Editorials of development were identified based on their communicative purpose claiming that there has been, is, or will be some kind of economic development. Altogether 32 such editorials were found in the papers published in September in the years 2001, 2005 and 2015. The years chosen cover the situation before and after the global financial crisis (2008). September was chosen because economic and political institutions are getting active after the summer break. The data of 2015 only cover *Kauppalehti*, because *Taloussanommat* eliminated editorials in 2008 in connection with becoming an online-only publication. The total number of words in the corpus amounts to approx. 10,000 words (cf. Table 1).

Table 1: Description of the data

Newspaper & Features	September 2001 Editorials/ Metaphoric assessments	September 2005 Editorials/ Metaphoric assessments	September 2015 Editorials/ Metaphoric Assessments	In total
<i>Kauppalehti</i> (founded 1989) Media house: Alma Media Different writers: group writing, roles vary	6/30	4/24	12/97	22/151
<i>Taloussanommat</i> (founded 1997) Media house: Sanoma Oy Different writers: group writing, roles vary	6/15	4/22	Online, no editorials since 2008	10/37
In total	12/45	8/46	12/97	32/188

The editorials in the corpus were written by different authors discussing multiple topics varying from economic to political. However, all topics, even the political ones, were approached as economic or economic-political issues, and the perspective is more macro- than micro-economic.

The data covers a period of 15 years, which may give indications of potential changes in both topics and ways of language use. While the genre remains the same, one could assume that changes in the economic and political situation may also affect the attitudinal positioning. An important factor behind any changes is the global financial crisis of 2008, which challenged the political and economic ideology. Streeck (2013) argues that the privatization and liberalization of economy in the EU culminated in the crisis, when governments had to step in to rescue the economy. Therefore, after the crisis, the proponents of neoliberalism and globalization could not take it for granted that their ideology is shared, but have needed to start arguing for their ideology.

5 Method

In the context of business discourse, evaluative meanings can be seen as resulting from shared or at least well-known goals and ideology, which make them possible to interpret in the first place (cf. Ainamo/Tienari/Vaara 2006, Katajamäki 2013). However, analyzing metaphors as assessments is an analysis of reading (cf. Martin/White 2005: 163f.), which means that the social, cultural and ideological positioning of the researchers tend to affect interpretations (cf. White 1998: 35f.). In our analysis of lexical metaphors, we apply context-driven categories of appraisal (cf. Lipovsky 2013: 313) and thus avoid circular-argumentation of what is and what is not evaluative (cf. Thompson/Hunston 2000: 5–14).

Our analysis of metaphors followed the steps illustrated in Table 2. First, we identified each metaphor (both fresh and dead ones), but also more broadly other types of figurative language use, such as idioms¹ and metonymic expressions². This was motivated by the fact that partially or totally frozen metaphors are the most common in professional discourse (cf. Richardt 2005: 11f.).

Second, we determined whether the metaphors functioned as assessments that targeted someone or something. Because the metaphors in the corpus are not used for expressing affect, this paper will focus on lexical metaphors as vehicles of *opinions* rather than *emotions* (cf. White 2004: 230). Third, we categorized the source domains of the metaphors expressing judgement. Fourth, we interpreted the meanings construed, for which classifications taken from Appraisal theory turned out to be sufficiently appropriate. Thus, judgements were classified into the meaning categories of *capacity*, *tenacity* and *propriety*. Finally, we grouped the targets into economic or political actors. Economic actors refer to institutions, groups of people or individuals that are part of the private business sector, while political actors refer to institutions, groups of people or individuals that are part of the public sector, like central banks, nations, trade unions, or politicians.

Table 2: The analysis procedure step-by-step

Phases of analysis	Motivation = Outcome
Extracting metaphors from text	Explicit lexical metaphors based on discourse-semantic meaning
Extracting judgements (according to target)	Differentiation between judgement and appreciation
Categorizing source domains	E.g. sports, nature, war, geography
Categorizing meanings 1. Subtypes of meaning 2. Tone	1. Capacity, tenacity, propriety 2. Positive or negative
Categorizing targets	Economic actors, political actors

In this paper, the targets of assessments are analyzed at the micro-level (cf. Hood 2004: 104), which means that every assessment has been categorized according to the nearest possible meaning. Such

1 Idioms consist of several words. They are expressions the meaning of which cannot be derived from the conjoined meanings of its elements (cf. Glucksberg 2001: 68).

2 Metonymy is a figure of speech in which a label for one thing is used for another with which it is associated, e.g. an institution, such as the name of a company or a country, is presented as an actor instead of people (cf. Lakoff/Johnson 1980: 35–40).

meaning is often explicit and/or can be found at the sentence level. Restricting the study to the micro-level means that the emphasis lies on meanings construed within a complete sentence (cf. Halliday 1994: 43). However, co-text sensitivity is taken into consideration (cf. Martin/Rose 2003: 35f.) as the analysis proceeds linearly from one sentence to the next.

The interpretation of targets is crucial, because human beings are the targets of judgements and inanimate things are the targets of appreciations while both may be the targets of affect (cf. Martin/White 2005: 41–68). Even though the basic principle is clear, there are challenges due to metaphorization. Animate actions can be described abstractly, nominalized, or fully impersonalized (cf. Halliday 1994). On the other hand, inanimate actions can be personified (cf. Lakoff/Johnson 1980: 33). Therefore, the interpretation is based on the interpreters' worldly knowledge.

In order to be categorized as a judgement, an explicit or implicit human target must be identified. Furthermore, explicit judgements can implicitly function as appreciations or vice versa. Although it is possible to use double coding in order to solve analytical problems (Martin/White 2005: 67f.), in this paper only the most obvious meaning is taken into account when presented in numbers (cf. also ben-Aaron 2005: 698). In the following chapters, we will report our results in generalized categories that are also applicable for other languages than Finnish.

6 Results

The main focus of this paper is on judgements, because they reveal characteristics of social interaction in editorials of business newspapers. First, we start with a broader view of the data, setting the judgements in the context of other evaluative meanings (6.1). Second, we will focus on the source domains of lexical metaphors that function as judgements (6.2). In Chapter 6.3, we describe the types of judgements and how they are used for judging upon economic and political actors. In Chapter 7, we briefly describe subtypes of targets. Previous studies have shown that editorial writers prefer to take direct responsibility of assessments they choose to use, and do not often attribute attitude to other sources (cf. White 2004: 231, Lihua 2011: 97). As this is the case in our data, this paper excludes the few exceptions of attributed assessments (15/188 in the corpus).

6.1 Overall picture

The 32 editorials of development contained a total of 188 *provoked assessments* construed through lexical metaphors. As Table 3 shows, these consist of judgements (55) and appreciations (133). Approximately two thirds of the editorials include judgement (19 texts), while almost all include appreciation (30 texts). On average, there were 6 lexical metaphors expressing assessment in each

text, the typical case being 2 judgements and 4 appreciations in a text. However, there was substantial variation between the 32 texts, as eight texts had 0–2, 20 texts had 3–9, and four texts had as many as 10–14 lexical metaphors expressing assessment.

Moreover, the data studied in this paper contains 429 *non-metaphorical* explicit assessments; divided into expressions of affect (48), judgement (36) and appreciation (345) (cf. Appendix). In general, there seems to be a tendency that repeated use of explicit assessments correlates with the occurrence of assessments through lexical metaphors.

Table 3: Corpus overview

	2001	2005	2015	In total
	N	N	N	N
Texts	12	8	12	32
Words	3724	2046	3415	9185
Assessments through lexical metaphors	45	46	97	188
<i>Appreciations</i>	38	31	64	133
<i>Judgements</i>	7	15	33	55

In the corpus, lexical metaphors of judgement (55) seem to be more common for expressing attitudinal meanings than for explicit realizations (36). Moreover, Lihua (2011: 96) in her study of editorials of *China Daily*, has noted the same tendency to express judgement through invoked rather than explicit means. However, the editorials in the corpus have plenty of inscribed appreciations. They are common means of arguing logically which probably explains why they are also widely used in economic news (cf. Kornetzki 2012, Katajamäki 2009). The editorials of development tend to focus on abstract issues rather than on people (cf. Lihua 2011: 91–96). In such texts, even one judgement is enough to make it clear who is to be blamed or thanked. If judgements are not stated explicitly or with lexical metaphors, there are no invoked judgements either, as if the editorials try to avoid praising and making blames vaguely if no clear ones are possible (cf. Don 2016). Therefore, it seems that appreciations are not genre-specific resources in business journalism, while judgements, especially those stated explicitly or through lexical metaphors, may be distinctive of the genre (cf. Martin/White 2005, Fowler 1982: 73), and thus more genre-specific. These findings provide evidence for the nature of editorials as representatives of an argumentative and subjective genre that allow judging people.

6.2 Source domains of lexical metaphors

The source domains of evaluative metaphors are interesting because they reveal the underlying conceptions inherent to business journalistic discourse. For example, the (root) metaphor “business is competition” is a widely understood and shared value, which many lexical metaphors are based upon (cf. e.g. Boers 2000: 140, 145). Next, we will briefly describe the source domains of lexical metaphors and discuss their potential to express positive or negative meanings.

Thanks to shared understandings, metaphors are an obvious and expected way for editorial writers to express judgement. They are also used for representing actions and events from specific perspectives which opens possibilities to express evaluation. What is more, they are also used in business journalism to intensify textual meanings, which, in combination with expressed judgements, have the potential to make the text more appealing to the readers (cf. Martin/White 2005: 143f.).

In the corpus, human actors were evaluated with metaphors derived from the source domains of *competition and sports* (20); *human or animal* (14); *war, battle and violence* (8); *physical conditions and nature* (7); and *constructions and building* (6). Most often, evaluative metaphors were used to characterize economics as an ongoing competition, as the work of personified human- (or animal-) like actors, or as some kind of war or battle.

As Table 4 shows, both positive and negative evaluations are linked to the same source domains. Only the domain of physical conditions and nature is exceptional as it is used for producing negative evaluations only. In Table 4, illustrative examples of judgements based on lexical metaphors (translatable to English) are presented. In the second column, there are examples in which the interpretation as an assessment is implicit; that is based on context, whereas in the third column, the examples include explicit linguistic expressions that are evaluative. However, the border between explicit and provoked assessment is not always clear enough, and the interpretation of lexical items as evaluative basically depends on the context (cf. Martin/White 2005: 52).

Moreover, the evaluative potential of metaphors seems to vary. Some metaphoric expressions have a strong evaluative potential, and are inherently either positive or negative: such as *being affected by dark forces* or *getting burned*. Some others again are more neutral, such as *setting one's sights on something*, *the shepherd of the fairy tale*, or *the die is cast*. Interpreting these more neutral metaphoric expressions as positive or negative requires knowledge of the cognitive metaphor values.

Table 4: Metaphors expressing assessment and their source domains

SOURCE DOMAIN	INTERPRETATION BASED ON TEXTUAL MEANING	INTERPRETATION BASED ON LEXICAL MEANING; POS/NEG. EXPLICITLY RETRIEVABLE
COMPETITION AND SPORTS	POS: <i>market leader, price leader, heavy weight low price chain, aim at</i> NEG: <i>(previous) price leader, challenge, do some serious betting, play hard</i>	POS: <i>number one, important contender, leading position, consolation prize</i> NEG: <i>(lost) its leading position, stomped over by competition, fall into the competition's lap, not got into full speed</i>
HUMAN OR ANIMAL	POS: <i>take the lead, the die is cast, forerunner country, get away scot-free</i> NEG: <i>already have the lead, the shepherd of the fairy tale, to waste</i>	POS: <i>overcome its difficulties</i> NEG: <i>play cat and mouse, experiencing the same optical illusion, fiddle around, not seeing far enough</i>
WAR, BATTLE AND VIOLENCE	POS: <i>to eliminate, frontline</i> NEG: <i>troops were scattered, not fully in the front line, on the defensive</i>	POS: <i>not content with standing at the home front</i> NEG: <i>be in danger of doing</i>
PHYSICAL CONDITIONS AND NATURE	POS: – NEG: <i>mature, under pressure</i>	POS: – NEG: <i>cross-draught, dark forces, getting burned, a shadow is cast</i>
CONSTRUCTIONS AND BUILDING	POS: <i>a full-service financial department store, to lathe</i> NEG: –	POS: – NEG: <i>paint oneself in a corner</i>

The findings presented in Table 4 support earlier research by Alejo (2010: 1140) and Richardt (2005: 115–146). The source domains of competition and sports and war, battle and violence are commonly used probably because they are often based on a clear value system: it is very positive if one wins a competition or a war. They also tend to take the perspective of the winner, which provides a firm basis for interpreting their meaning. However, the thought patterns behind competition and sports and war, battle and violence have different levels of intensity (Boers 2000: 139).

The most varied and abstract of the source domains is the one based on human or animal. The metaphoric expressions in this category substitute the more abstract with something more concrete. For example, a political actor's behavior is described in terms of *holding the reins like a rider of a horse*, or alternatively, as a *play between cats and mice*. This type of metaphors are not typical personifications representing inhuman as human, but instead they represent institutions or groups as individuals and thereby function in making abstract concepts more understandable, or even factual and simplified (cf. Lakoff/Johnson 1980).

The category of physical conditions and nature' contains a variety of different metaphoric expressions. However, they are jointly related to human observation, something that people experience as good or bad. Here, the abstract is again replaced by something more concrete and familiar. Meanings are expressed in incongruent ways. This source domain is so general that it applies to all fields, and it is therefore not business-specific.

The source domain of constructions and building is often used in business discourse to emphasize something positive, and building metaphors tend to deliver an image of dominance, wealth, control and stability (Gatti 2016: 17, 20). Moreover, in the context of judgement, construction metaphors are mostly used for expressing positive evaluations.

In conclusion, it can be stated that lexical choices in metaphors of judgement play a role. Many lexical items have an established metaphorical interpretation and use which may be inherently positive or negative. These are exploited in clarifying the positive or negative character of the evaluation in the same way as in explicit evaluations.

6.3 Types of judgements

Judgements in the editorials construed through lexical metaphors (55) were identified as meanings of capacity (33), tenacity (16) and propriety (6). In this chapter, we describe the functions which meanings serve in the texts when targeting economic or political actors and provide examples on how judgements are activated in the texts.

6.3.1 Capacity

Capacity is expressed both explicitly and using lexical metaphors. When targeting economic actors, meanings of capacity are used for (i) describing the relative size of companies (based on annual revenue or offered services and products) as a given state of affairs (definite noun groups), (ii) moving into a new role on the market (material verbs with dynamic meaning), or (iii) advancing into a better situation compared with another company (comparisons or material verbs).

The relative size of companies is described as a given state of affairs in Example 1³. Presenting the relative size as a given fact paves way to the interpretation that the stores are more capable than many others as they belong to the big ones.

- (1) Lidlin ja muiden **raskaan sarjan** halpaketjujen ytimenä ovat erittäin alhaiset kulut ja tehokas sisäänostojärjestelmä. (TS11092001)⁴

³ In the examples, lexical metaphors are marked with boldface and the target of judgement is underlined.

⁴ Examples have been translated by the authors, and they are coded as follows: [PAPER (KL or TS) DDMMYEAR].

[At the core of Lidl and other **heavyweight low price stores** are extremely low costs and an effective purchasing system.]

Meanings of capacity are often included in reports of a change of status or relative position describing how an actor moves into a good or bad position. Such descriptions are typical of editorials of development which concentrate on describing changes in economy. In particular it is metaphors of competition and sports as well as war, battle and violence metaphors that obviously serve to express meaning of capacity because in these contexts, changes of position are considered normal, accepted and valued.

In Examples 2–4, verbs expressing change and metaphors derived from competition and sports are used to describe a change of position. In Example 2, the loss of the leading position constructs meanings of moving into a bad position. The expression (in Finnish it is a compound) *leading position* is based on an established metaphor of competition and sports, typical of business discourse. Leading position can be understood as a metaphor because there is no true competition going on between national economies. Still, national economies are presented as actors competing with each other, and one might in some situation be in a better position than in another. In Examples 3 and 4, a discourse of competition is used when the success of a department store chain (SOK) is described in terms of it being *number one* and a *market leader*.⁵

- (2) Maaailman toiseksi suurin kansantalous on menettänyt taloudellista **johtoasemaansa** Aasiassa. (KL04092001)
[The world's next biggest national economy has lost some of **its leading position** in Asia.]
- (3) SOK nousee **ykköseksi** (KL08092005)
[The business SOK rises to **number one**.]
- (4) SOK:sta tulee kiistaton päivittäistavarakaupan **markkinajohtaja**. (KL08092005)
[SOK will become the undeniable **market leader** in grocery trade.]

Describing how a company acquires a better situation is based on a comparison of companies, and in Example 3 a material verb of *rising* is used. In Example 5, there are two actors involved: a business (SOK) that is actively moving to a better position by *buying* another one (Spar), and thus preventing

⁵ The metaphor *market leader* is a so called frozen metaphor. In spite of this, it is still open for interpretation in terms of metaphoric features. A market leader is a human actor, someone who has taken the lead and is therefore able to define different courses of action (for example the price of a product). Such a power supports gaining maximal profit, which is evaluated positively in the business context. According to Minter, the positive evaluation of being a market leader is based on the belief that striving for that position is a good strategy when a company seeks profits, even though market share is not necessarily connected with the growth of profit. He describes maximizing market shares as compulsive or as a dogmatic cult with business schools as temples (cf. Minter 2002: 9–11, 19f.).

the birth of an additional, larger group of stores in terms of war metaphors (*eliminate*). Examples 3–5 also illustrate the tendency of prosodic realisations (cf. Martin/White 2005) as the judgements are derived from the same editorial. When interpreting discourse semantic meanings, it is important what has been said before.

- (5) SOK **eliminoi** Spar-kaupalla mahdollisen kolmannen merkittävän kaupparyhmittymän syntymisen Suomeen. (KL08092005)
[Through buying the department store chain Spar, SOK **eliminated** the evolvement of a third large trading block in Finland.]

As illustrated above, the meanings of capacity are used as positive characterizations (expressing admiration) of businesses. However, when they are used for political actors, they tend to be more critical. Meanings of capacity targeting political actors seem to (i) describe a political actor's inability to act as a given state of affairs, (ii) describe change in the status of a political actor (e.g. *rise into the forefront, become a forerunner*), or (iii) criticize political actors for their incapacities.

Criticism, even though hedged with *in part*, is obvious in Example 6, where the author of the editorial claims that Finland is *experiencing an optical illusion*. Finland is not presented as an active subject, but as an involuntary experiencer. Contextually, Finland in Example 6 seems to refer to leading politicians or elite, which may be evaluated as incapable. Even though the target of criticism remains implicit, the metaphor in itself is explicitly evaluative.

- (6) Suomi on nyt osittain **vajonnut** tähän samaan **näköharhaan**. (KL17092015)
[Finland is now in part **experiencing the same optical illusion**.]
- (7) Suomi on vaarassa tehdä saman virheen energia-asioissa, minkä se teki metsäteollisuudessa. Ei **nähdä** tarpeeksi **kauaksi**. (KL28092015)
[There is the danger that Finland is making the same mistake in energy questions that it made earlier in the lumber industry. One does not **see far enough** [no subject – impersonal].]

In Example 7, the author refers to *not seeing far enough*, which can be interpreted as an incapability of some people to understand future developments. The target of the evaluation at sentence level is grammatically marked as implicit, but can be derived from the previous sentence as being Finland. In spite of this implied reference, the obvious interpretation is that it is those with political power that are targeted.

6.3.2 Tenacity

Tenacity is used to describe actors pursuing a goal in a specific manner, or alternatively as lacking such determination. Being specific seems to be more a matter of describing actions than

qualifications. In our data, such descriptions targeted both economic and political actors who were described either positively as being determined or negatively as not being determined.

Positive meanings were construed by describing an actor's intentions through material processes that are happening (present tense) or will be happening (future tense), or in terms of goals that an actor should try to pursue, sometimes because an actor is forced to or (easily) able to act in a determined manner. In Example 8, economic actors (Chinese companies) striving for a better position are described as knowledgeable. Example 9 includes a positive evaluation of how the labor market will be managed by the government, characterizing it as a determined supervisor which takes control of the situation.

- (8) Kiinalaisyritykset eivät tyydy **seisomaan kotiasemissa**, vaan hakevat myös globaalia johtajuutta. (KL07092015)
[Chinese companies are not satisfied with **occupying their own posts at home**, but strive for global leadership.]
- (9) Hallitus **ottaa ohjat käsiinsä** (KL09092015)
[The government **takes the reins**.]

Negative meanings were construed by describing an actor that was not ready or able to take action in a determined manner. The reasons could be caused by itself or by some outer force.

- (10) 1980-luvulla rahoitusala ei ollut vielä suuriin järjestelyihin **kypsä**, vaan toimintaan liittyi taloudellisten lisäksi aluepoliittisia tai aatteellisia tekijöitä. (TS13092005)
[In the 1980's the financial sector was not **mature** for large rearrangements, since in addition to economic factors, even local politics and ideological factors were involved.]
- (11) SAK **maalaa kannallaan itseään nurkkaan**, sillä sekä Akava että STTK hyväksyvät viiden prosentin tavoitteen. (KL23092015)
[SAK (the trade union) **is painting itself into a corner**, since both Akava (the academic union) and STTK (the white collar union) accept the goal of five percent.]

In Example 10, the writer expresses criticism based on a lack of tenacity on the part of an economic actor in the past. The expressions evaluate the present positively compared to the past. Instead, in Example 11 a large trade union is described as slowing down progress and causing trouble to itself, while not having the determination of some other unions.

6.3.3 Propriety

While the meanings of capacity and tenacity concern social esteem, the meanings of propriety form a sub-category of *social acceptance* (cf. Martin/Rose 2003: 24, Martin/White 2005: 52). According to Iedema/Feez/White (1994: 211), meanings of social esteem are connected with the appreciation an

actor gets from the public. The meanings of social acceptance are connected with right and wrong that is what is considered socially accepted habits and rules of behavior. For example, being stupid does not involve any wrong-doing, while dishonesty does. In many cases, meanings of social acceptance are used for evaluating behavior which is regulated by law.

In editorials of business newspapers, meanings of propriety seem to be used for several, variable descriptions. They were included in descriptions of what an actor is doing, what is happening because something has been done, what someone should do, or how someone can be characterized. Interestingly, meanings of propriety expressed through lexical metaphors were found only in the data from 2015. Those meanings were negative with one exception, and even the one exception was an expression of hoping that something would happen, carrying the implicit meaning that it might not.

Meanings of propriety activated by means of lexical metaphors, similarly to explicit meanings, seemed to target both economic and political actors. However, when the target was an economic actor, judgements were connected with the Volkswagen emission-cheating crisis revealed in 2015. When the manipulation was discovered, Volkswagen was criticized in newspapers internationally. When activated by means of lexical metaphors, the company was judged by referring to *dark forces*, which may reside behind the façade of companies with a good reputation. The metaphor was targeted at those who broke the laws (Example 12), but the target still remained vague (*a company in generic terms rather than the managers or management of Volkswagen*).

- (12) Volkswagenin päästöskandaali kertoo siitä, että yrityksen puhtoisinkin julkisuuskuvan takaa voi löytyä **pimeitä voimia**. (KL24092015)
[The Volkswagen emission-cheating scandal reveals that there may reside **dark forces** behind the façade of a company with a good reputation.]

Even a politician as a person can be characterized through a metaphor of propriety. In Example 13, the Greek Prime Minister Tsipras is characterized as *a master of turncoats*. The negative meaning of the traditional metaphor *turncoat* is intensified by the noun head *master* (cf. Martin/White 2005: 151f.). However, targeting a single person as a human actor is unusual in the data, but this exception shows that it is possible to judge upon a person by means of metaphor when it serves the communicative purpose of the editorial.

- (13) Tähän saakka Tsipras on ollut poliittisen **takinkäännön mestari**. (KL22092015)
[So far Tsipras has been **a master of political turncoats**.]
- (14) SAK **pelaa kovaa peliä**, mutta pelitilanne on muuttunut. (KL23092015)
[The trade union SAK **plays a tough game**, but the score has changed.]

In addition to politicians, meanings of propriety are used for criticizing the blue collar labor union SAK as a tough player not understanding the situation and therefore slowing down changes in the labor market, which are considered necessary by the writer (Example 14). Consequently, the labor union is described as an unfair actor.

7 Targets of judgements

Judgements are assessments of persons, individuals, groups or institutions. As such they are not necessary for expressing opinions in editorials: editorial writers can concentrate on subjects and criticize phenomena, and thus hide the link to human action. However, when an editorial writer chooses to assess people, judgements can be seen as linguistic evidence of the relationship between the writer and the people assessed. As Table 5 shows, in the editorials of Finnish business newspapers, the people assessed were either economic or political actors, and they were evaluated both positively and negatively. In addition, the actors assessed through metaphors were often explicitly mentioned in the editorial (cf. Table 5).

The most common targets of judgement were institutional actors (such as low price stores, China, Finland, firms) labeled as organizations, parties and nations in Table 5. Only in few cases, the target was an individual (the Finnish Minister Heinäluoma, the Chancellor of Germany Schröder, the Greek Prime Minister Tsipras). Therefore, it seems that even though it is in principle possible to target an individual with a metaphor of judgement, editorial writers rather choose to evaluate institutional actors. When deemed necessary, even groups of people can be targeted, such as the government or citizens. However, judgements of government and citizens only occur in the data of 2015, while both in 2001 and 2005, economic (15) actors were targeted more often than political (7) actors. In the data of 2015, on the contrary, judgements targeted political (26) actors more often than economic (7) actors. The changes in the figures are connected with the topics discussed: the texts of development in the data from 2015 concentrate on the economic political development of Finland and Europe.

Table 5: Categories of targets and linguistic examples.

		Economic actor as a target	Political actor as a target	Total
CATEGORIES OF MEANING	CAPACITY	15 ECONOMIC ACTORS (GROUP) Owners of a company ORGANIZATIONS Financial department store, price leader, the second largest domestic bank, grouping of stores, low price chain, new grouping of banks	18 POLITICIAN (INDIVIDUAL) Heinäluoma, Schröder POLITICIAN (GROUP) Politicians, those using political power ORGANIZATIONS/ PARTIES CDU, labor union NATIONS World's second largest national economy, China, Ethiopia, a forerunner country, Finland	33
	TENACITY	4 ORGANIZATIONS The German E.ON, Finance sector, Chinese companies, Western companies	12 POLITICIAN (ROLE) Leader POLITICIAN (GROUP) The Finnish Government, representatives of a party ORGANIZATIONS/ PARTIES Syriza, EU, white collar labor unions NATIONS China	16
	PROPRIETY	3 ORGANIZATIONS Volkswagen, company	3 POLITICIAN (INDIVIDUAL) Tsipras ORGANIZATIONS/ PARTIES Blue collar labor union	6
	In sum	22	33	55

When meanings of capacity refer to economic actors, they tend to be positive, and when they refer to political actors they are mostly negative. When it comes to meanings of tenacity, both positive and negative judgements are expressed concerning economic and political actors. Meanings of propriety again focus mostly on negative judgements, the one positive is more like a wish that a politician (Tsipras) would act as he should, even though it is deemed unlikely. Therefore, it seems that metaphors function as tools of assessment when an individual politician is evaluated negatively, when the actions of parties or other organizations are evaluated positively or negatively or when companies or countries are compared with each other, in which case one party is evaluated positively and the other one negatively.

Most of the targets of judgements are institutional actors. They are structured collectives in which a part represents the whole, and people may also be replaced by others (in other words, it is a case of metonymy). They also tend to be general rather than detailed. In connection with meanings of capacity, for example, judgements do not reveal what type of internal (e.g. having certain skills) or external capabilities (e.g. having money) the actor possesses. Instead, it is enough to describe them as generally capable. These cases seem to reveal the tendency of business journalistic discourse to resort to similar vagueness of lexical meaning, as in general language. This is in contrast to professional discourse in which terms are used as labels describing more or less exactly defined concepts.

8 Conclusions

In this paper, we have illustrated how lexical metaphors are used as means of expressing the attitudinal positioning of the editorial writers of business newspapers. The focus was on editorials describing economic development, which were analyzed through Appraisal theory. While editorial writers approach the subject of the editorial from a certain stance, they establish reading positions that situate readers to interpret things, objects or people like the writer intends to. Their authorial positioning reflects the need to express and influence opinion in a way that is in accordance with the ideological beliefs represented by the paper and their readers. In Table 6, we summarize our findings according to the phases of analysis.

The results of our analysis show that the lexical metaphors used as assessments in editorials of business newspapers are mostly dead metaphors, which are also otherwise typical of economic discourse. The same applies to the source domains that the metaphors are taken from. In conclusion, general features of business discourse are present also in editorials of business newspapers. All in all, appreciations targeting inanimate objects are more common than judgements, which may be explained by the requirements of quality journalism, i.e. objectivity and focus on issues and not on people. However, when interpreting quantitative results of micro-level analysis, it must be born in mind that the frequency and strength of inscribed assessment are not necessarily related: even one assessment may play a crucial role in a text. This seems to be obvious, in particular, when the assessment is presented in the main thesis or in the headline. Furthermore, it is fully possible to read whole texts as either positive or negative evaluations even though they lack explicit evaluative language when appropriate shared knowledge is in place (cf. e.g. Katajamäki 2009).

Table 6: Summary of findings

Phases of Analysis	Findings
Extracting metaphors from text	188 metaphors of assessment vs. 429 non-metaphoric explicit assessments
Extracting judgements (according to target)	133 appreciations, 55 judgements. Metaphors of judgement (55) more common than explicit judgements (36)
Categorizing source domains	Competition and sports (20); human or animal (14); war, battle and violence (8); physical conditions and nature (7); and constructions and building (6). All categories both positive and negative, except physical conditions and nature only negative.
Categorizing meanings 1. Subtypes of meaning 2. Tone	<p><i>Capacity</i>: When targeting <i>economic actors</i>, meanings of capacity are used for 1) describing the relative size of companies as a given state of affair, 2) moving into a new role on the market, or 3) advancing into a better situation compared with another company. Meanings of capacity targeting <i>political actors</i> seem to 1) describe a political actor's inability to act as a given state of affairs, 2) describe change in the status of a political actor, or 3) criticize political actors for their incapacities.</p> <p><i>Tenacity</i>: Both economic and political actors. <i>Positive meanings</i> were construed by describing 1) an actor's intentions through material processes that are happening or will be happening in the future tense, or 2) in terms of goals that an actor should try to pursue, sometimes because an actor is forced to or able to act in a determined manner. <i>Negative meanings</i> were construed by describing an actor that was not ready or able to take action in a determined manner.</p> <p><i>Propriety</i>: Both economic and political actors. Only in the data from 2015. <i>Negative meanings</i> were connected with one economic actor, Volkswagen, and exceptionally also specific individual politicians (Tsipras). One <i>positive meaning</i> was expressed as hope of future actions.</p>
Categorizing targets	Most common targets of judgement were <i>institutional actors</i> . When meanings of <i>capacity</i> refer to economic actors, they tend to be positive, and when they refer to political actors they are mostly negative. When it comes to meanings of <i>tenacity</i> , both positive and negative judgements are expressed concerning economic and political actors. Meanings of <i>propriety</i> again focus mostly on negative judgements of institutional political actors.

Linguistic resources offer many ways to criticize things and people, and sometimes metaphors offer a way to sound very critical but leave the target unstated. When it comes to targets of judgements, our findings indicate that evaluations through lexical metaphors are usually targeted on institutional actors, and only seldom on individuals. When politicians were judged, left wing politicians or labor unions were criticized while right wing politicians were seen positively as rescuers. In this way, criticism is in line with the predominant ideology of the business newspapers

supporting freedom of markets and Finnish entrepreneurship. Accordingly, economic actors are predominantly judged positively, which was to be expected as the writers of editorials belong to the same discourse community with their readers and choose to maintain a feeling of solidarity with the economic elite. Evidently, the attitudinal positioning of the writer is in accordance with the ideology shared in the discourse community.

After the financial crisis in 2008, there seems to be a shift in the attitudinal positioning. Assessments, especially judgements targeted to politicians through lexical metaphors were realized more frequently. Moreover, meanings of propriety signaling social acceptance were realized only in the data of 2015. When it comes to economic institutional actors, judgements may be inferred from the text but the criticism is not explicitly targeted, e.g. a single company or on individuals such as the management even in the case of a crisis. Writing in a discourse community is a difficult task as a writer always has to balance what needs to be said in order to make important, noticeable, powerful statements, and what cannot in order to maintain good relationships with the readers who partly belong to the discourse community and share similar ideological beliefs (cf. Hyland 2002: 1091–1093). From this point of view, it seems that meanings of propriety signaling social acceptance have been chosen for criticising economic actors who have broken the law and political actors who have the power to affect developments and who are striving for purposes not seen preferable in the discourse community of Finnish business journalism.

The changes in the attitudinal positioning before and after the global financial crisis of 2008 could in part be explained with the change in the status of the editorial as a genre as some newspapers, among them *Taloussanomati*, ceased publishing them. It could even be concluded that when some newspapers try out new conventions like dropping genres altogether, others proceed by strengthening the unique characteristics of editorials, i.e. for the purpose of taking a stand. However, the constraints of the genre still exist, and this might explain the popularity of editorials of development instead of more clearly instructive variants of the genre.

Theoretically, we approached lexical metaphors from the point of view of Appraisal theory, as expressions of authors' positioning in relation to social identities represented in texts and ultimately, in relation to the readers. Thus, unlike critical discourse analysis (CDA) that focuses on social identities presented in texts, that is, who are the actors and how they are presented, seeking to reveal power relations, we apply Appraisal theory to show how solidarity is strengthened in the context. This means a shift towards positive discourse analysis (PDA), focusing on "ways that redistribute power without necessarily struggling against it" (Martin 2004: 183; cf. Bartlett 2017: 190; Wodak/Meyer 2016: 2–3). However, instead of PDA, we label our approach as Analytical Discourse Analysis because while editorial writers certainly see their views as advisable and redistributable in

a positive way, based on the idea of economic wealth and growth that benefits all, this is an unanimous ideal only in the discourse community of business newspapers. What seems to be ideal from inside, might be considered totally unethical from outside. In general, the trouble to understand this seems to be one reason for misunderstandings and disagreements, and thus, our study in its part sheds light on taken-for-granted mechanisms of meaning making in specialized discourse communities. Combining Appraisal analysis with an analysis of targets, i.e. whether they were economic or political, institutions, groups of people or single persons offers a fruitful starting point for further studies. This approach pinpoints the relevance of what is judged, because certainly, there are some constraints in every context, discourse community and genre.

In our paper, we have focused on one type of editorials, one that is not very argumentative, in one cultural context, the Finnish, which evidently affects our results. However, lexical metaphors as means of evaluation are a shared feature typical of business discourse in general, which makes them interesting topics for research as to how domain-specific features relate to different editorial types and national (business) cultures. Even though this paper has focused on the level of meanings, it is evident that lexical metaphors in business discourse form a fruitful topic of further research even from a more linguistic point of view.

References

- Ainamo, Antti/Tienari, Janne/Vaara, Eero (2006): "Between West and East. A Social History of Business Journalism in Cold War Finland." *Human Relations* 59.5: 611–636.
- Alejo, Rafael (2010): "Where does the Money Go? An Analysis of the Container Metaphor in Economics: The Market and the Economy." *Journal of Pragmatics* 42.4: 1137–1150.
- Bartlett, Tom (2017): "Positive Discourse Analysis." *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies*. Eds. John Flowerdew/John E. Richardson. New York: Routledge. 187–204.
- ben-Aaron, Diana (2005): "Given and News: Evaluation in Newspaper Stories about National Anniversaries." *Text* 25.5: 691–718.
- Bhatia, Vijay K. (2004): *Worlds of Written Discourse. A Genre-Based View*. London/New York: Continuum.
- Boers, Frank (2000): "Enhancing Metaphoric Awareness in Specialised Reading." *English for Specific Purposes* 19: 137–147.
- DeLong, J. Bradford (2002): *Macroeconomics*. Boston: McGraw-Hill/Irwin.
- Don, Alexanne (2016): "'It is hard to mesh all this': Invoking Attitude, Persona and Argument Organization." *Functional Linguistics* 3.9: 2–26.
- Fairclough, Norman (2006): *Language and Globalization*. London: Routledge.

- Fowler, Alastair (1982): *Kinds of Literature. An Introduction to the Theory of Genres and Modes*. Oxford: Clarendon.
- Gatti, Maria (2016): "Culture, Memory and Collective Identities: A Cross-modal Analysis of Metaphors in Italian Corporate Historical Discourse." *International Journal of Applied Linguistics* 26.1: 3–24.
- Glucksberg, Sam (2001): *Understanding Figurative Language: From Metaphor to Idioms*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Halliday, Michael A. K. (1994): *An Introduction to Functional Grammar*. 2nd edition. London: Arnold.
- Henderson, Willie (2000): "Metaphor, economics and ESP: some comments." *English for Specific Purposes* 19: 167–173.
- Hood, Susan (2004): *Appraising Research: Taking a stance in academic writing*. Dissertation. Faculty of Education, University of Technology of Sydney.
- Hyland, Ken (2002): "Authority and Invisibility: Authorial Identity in Academic Writing." *Journal of Pragmatics* 34: 1091–1112.
- Iedema, Rick/Feez, Susan/White, Peter R. R. (1994): *Media Literacy*. Sydney: Disadvantaged Schools Program, NSW Department of School Education.
- Ivanič, Roz (1998): *Writing and Identity. The Discoursal Construction of Identity in Academic Writing*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Katajamäki, Heli (2009): "An Editorial and its Intertextual Links. Case Study of a Finnish Business Newspaper." *Käännösteoria, ammattikielet ja monikielisyyt. Vakki-symposiumi XXIX. Vaasa 13.–14.2.2009*. Eds. Mona Enell-Nilsson/Niina Nissilä. Vaasa: VAKKI. 204–215.
- Katajamäki, Heli (2013): "Uusliberalismi talousaiheisten pääkirjoitusten taustana." *Haasteena näkökulma. VAKKI-symposiumi XXXIII 7.–8.2.2013*. Eds. Maria Eronen/Marinella Rodi-Risberg. Vaasa: VAKKI. 116–127.
- Katajamäki, Heli (2017): "Authorial Voice in the Editorials of Finnish Business Newspapers." *Linguistica ONLINE* 20.
- Knowles, Sophie/Phillips, Gail/Lidberg, Johan (2017): "Reporting The Global Financial Crisis: A Longitudinal Tri-nation Study of Mainstream Financial Journalism." *Journalism Studies* 18.3: 322–340.
- Kornetzki, Anastasiya (2012): *Contrastive Analysis of News Text Types in Russian, British and American Business Online and Print Media*. Berlin: Frank & Timme.
- Lakoff, George/Johnson, Mark (1980): *Metaphors We Live By*. Chicago/London: The University of Chicago Press.

- Le, Elisabet (2010): *Editorials and the Power of Media. Interweaving of socio-cultural identities*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Lihua, Liu (2011): *Interpersonal Rhetoric in the Editorials of China Daily. A Generic Perspective*. Bern: Lang.
- Lipovsky, Caroline (2013): Negotiating One's Expertise through Appraisal in CVs. *Linguistics and the Human Sciences* 8.3: 307–333.
- Martin, James R. (2004): "Positive Discourse Analysis: Solidarity and Change." *Revista Canaria de Estudios Ingleses* 49, November: 179–200.
- Martin, James R./Rose, David (2003): *Working with Discourse. Meaning beyond the Clause*. London/New York: Continuum.
- Martin, James R./White, Peter R. R. (2005): *The Language of Evaluation. Appraisal in English*. Hampshire/New York: Palgrave Macmillan.
- Ojala, Markus (2017): *The Making of a Global Elite: Global Economy and the Davos Man in the Financial Times 2001–2011*. University of Helsinki, Faculty of Medicine, Research Programs Unit, Media and Communication Studies.
- Parsons, Wayne (1989): *The Power of the Financial Press. Journalism and Economic Opinion in Britain and America*. Aldershot: Elgar.
- Richardt, Susanne (2005): *Metaphor in Languages for Special Purposes: The Function of Conceptual Metaphor in Written Expert Language and Expert-lay Communication in the Domains of Economics, Medicine and Computing*. Frankfurt a. M.: Lang.
- Stonecipher, Harry W. (1990): *Editorial and Persuasive Writing. Opinion Functions of the News Media*. 2nd edition. Mamaroneck/New York: Hastings House.
- Streeck, Wolfgang (2013): *Gekaufte Zeit: Die vertagte Krise des demokratischen Kapitalismus*. Berlin: Suhrkamp.
- Thompson, Geoff/Hunston, Susan (2000): "Evaluation: An Introduction." *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*. Eds. Susan Hunston/Geoff Thompson. New York: Oxford University Press. 1–27.
- White, Peter R. R. (1998): *Telling Media Tales: The News Story as Rhetoric*. Dissertation. University of Sydney.
- White, Peter R. R. (2004): "Subjectivity, Evaluation and Point of View in Media Discourse." *Applying English Grammar. Functional and Corpus Approaches*. Eds. Caroline Coffin/Ann Hewing/Kieran O'Halloran. London: Hodder Arnold, The Open University. 229–246.

Wodak, Ruth/Meyer, Michael (2016): “Critical discourse studies: History, Agenda, Theory and Methodology.” *Methods of Critical Discourse Studies*. Eds. Ruth Wodak/Michael Meyer. London: Sage. 2–22.

Heli Katajamäki
University of Vaasa
hkat@uvasa.fi
Merja Koskela
University of Vaasa
mko@uvasa.fi

Appendix: Categories in the data, modifications based on Martin/White (2005)

Categories as described in Appraisal theory**Categories and instances based on analysis of explicit assessments in the editorials of business newspapers (see Katajamäki 2017)**

		<i>General types</i>		<i>Meaning types in the data</i>	<i>Explicit instances</i>	<i>Provoked: metaphors</i>	
ATTITUDE	Affect for reacting emotionally, registering positive and negative feelings	Irrealis Inclination	AFFECT		48	-	
			Dis/inclination	Dis/inclination (Do the feelings involve intention?)	28	-	
		Realis	Realis (How is the person feeling about somebody/something?)	20	-		
	Judgement for evaluating behavior	Social Esteem - Capacity - Normality - Tenacity	JUDGEMENT		36	55	
			Social Esteem	- <i>Capacity</i> (How capable?) *	24	33	
		Social Sanction - Veracity - Propriety	Social Esteem	- <i>Tenacity</i> (How resolute?) *	4	16	
			Social Sanction	- <i>Propriety</i> (How ethical?) *	8	6	
	Appreciation for evaluating objects, artefacts, processes, and states of affairs	Reaction - Impact - Quality	APPRECIATION		345	133	
			Composition - Balance - Complexity	Reaction	- <i>Observation</i> (What does it look like? What is thought about it?)	18	-
					- <i>Manageability</i> (Is it easily managed/done?) *	82	41
				- <i>Usefulness</i> (Is it useful/beneficial?) *	54	27	
		Valuation	Balance	Balance (Is it in balance/place?) *	96	48	
			Valuation	Valuation (Is it worthwhile?)*	44	17	
		New groups		New groups	Ability (What has it been able to do? What has it succeeded in doing?)	13	-
					Necessity (What is necessary/needed to be done?)	14	-
				Possibilities/threats (Is it opportunity/chance?)	24	-	
			Total		429	188	

* A meaning type also construed through metaphors.